

TURÁN

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA.

SZERKESZTŐSÉG:

PEKÁR GYULA
FŐSZERKESZTŐ

CHOLNOKY JENŐ
SZERKESZTŐ

BÁN ALADÁR
FELELŐS SZERKESZTŐ

TARTALOM: *Paikert Alajos*: Turfán. — *K. E. Sööt*: Magyarhonba indulóban. (Költemény.) — *Bán Aladár*: Észtország-hoz. (Költemény.) — *Móricz Péter*: Törökország gazdasági jövője. — *Dr. Pilismaróti Bozóky Dezső*: A kínai nép jellemzése. — *Bán Aladár*: Finnország államiságának kialakulása. — *Végh Jenő*: Az új törökség lelke. — A III. finn-ugor kultúrkongresszus. Kisebb közlemények. — Irodalom. — Hírek. — Társasági ügyek.

BUDAPEST

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: ORSZÁGHÁZA, XI.

A kiadásért felelős: dr. BÀN ALADÁR.

Felkérjük t. tagtársainkat, hogy hátralékos tagdíjaikat mielőbb beküldeni szíveskedjenek, hogy emiatt a Társaság működésében fennakadás ne történjék.

Ajándék régi és újonnan belépő tagjainknak.

A Turáni Társaság az 1928. évben belépő új tagoknak kedvezményül ingyen osztja ki az alábbi kiadványokat:

1. **Szentgály:** Szibéria és az ottani viszonyok, (számos képpel).
2. **Horváth:** A modern Kelet,
3. **Paikert:** A turáni eszme; **Márki:** A turáni népek története és **Lechner:** A turáni népek művészete,
4. **Isirkoff:** Bulgária, (50 műmelléklettel).

I. Minden újonnan belépő tag az 1—3. sz. kiadványokból egyet ingyen kap.

II. Minden régi tagunk

- a) ha egy tagot gyűjt, ugyancsak az 1. alatt jelzett kedvezményt kapja,
- b) ha két tagot gyűjt, a fentiekből 2 kiadványt választhat,
- c) ha három, vagy négy tagot gyűjt, ingyen kap az 1—4. sz. művekből hármat,
- d) ha öt vagy több tagot gyűjt, akkor valamennyi: 1—4. sz. kiadványunkat megkapja ajándékul.

Reméljük, hogy régi tagjaink fokozott tevékenységet fognak kifejteni abban az irányban, hogy a turáni eszmének mennél több hívet szerezzenek.

A TURÁNI TÁRSASÁG

kiadóhivatalában

a következő kiadványok kaphatók:

Turán 1913. évfolyam	— — — — —	2.— P
" 1917. "	— — — — —	3.— P
" 1918. "	(1—2. szám elfogyott)	2.— P
" 1921. "	(elfogyott)	—
" 1922. "	— — — — —	3.— P
" 1923. "	— — — — —	3.— P
" 1924. "	— — — — —	2.— P
" 1925. "	— — — — —	2.— P
" 1926. "	— — — — —	3.— P
" 1927. "	— — — — —	3.— P
" 1928. "	— — — — —	3.— P
Szentgály Antal: Szibéria	— — — — —	0.60 P
Posta Béla: A moszlim művészet hatásának példái Erdélyben	— — — — —	0.60 P
Paikert Alajos: A turáni eszme politikai vonatkozásai	— — — — —	0.30 P
Márki Sándor: A turáni népek története	— — — — —	0.30 P
— Kapcsolatok a turáni népek történetével	— — — — —	0.30 P
Dr. Horváth Jenő: A modern Kelet (1498—1920.)	— — — — —	1.— P
Dr. Lechner Jenő: A turáni népek művészete	— — — — —	0.30 P
Isirkoff: Bulgária. Fűzve 2.20 P, kötve	— — — — —	3.— P

X. ÉVFOLYAM.

1927.

10
1927

TURÁN

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA.

SZERKESZTŐSÉG:

PEKÁR GYULA
FŐSZERKESZTŐ

CHOLNOKY JENŐ
SZERKESZTŐ

BÁN ALADÁR
FELELŐS SZERKESZTŐ

BUDAPEST

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: ORSZÁGHÁZA, XI.

A „TURÁN“ X. ÉVFOLYAMÁNAK (1927)

TARTALOMJEGYZÉKE

I. Értekező cikkek:

	Oldal
<i>Bán Aladár</i> : Monumentális mű Észtországról	12—16
<i>Dr. Bozóky Dezső</i> : A busido	71—84
<i>Cholnoky Jenő</i> : Miért van az ázsiai pusztákon olyan sok rom?	1—9
<i>Csekey István</i> : Oroszország egyik legrégebbi fővárosában	88—91
<i>Germanus Gyula</i> : Az újabb török irodalomról	19—21 —
<i>Márki Sándor</i> : Jaszau, Charta, Aranybulla	9—11 —
<i>Setälä Emil</i> : Hamlet alakja a finn népköltésben	65—69
<i>Spectator</i> : A finn gazdasági tanulmányi csoport látogatása	91—96
<i>K. G. Vähämäki</i> : Új korszak Kínában	84—87
<i>Virányi Elemér</i> : Az észt nemzet „mohácsi vészének” emlékezete	16—19

II. Költemények:

<i>Bán Aladár</i> : Finn dalok (fordítás)	24
— A szabad finn nemzethez	70—71
<i>Eino Leino</i> : Nínive gyermekei (ford. <i>Somkuti</i>)	21—23

III. Kisebb közlemények:

Finn-észt est és Zempléni Arpád emlékezete	25—28
Újabb adatok a komi nép fejlődéséről. <i>B. A.</i>	28—30
Turáni előadások Tallinnban. <i>B. A.</i>	30—32
Az „igazi finnek” mozgalma. <i>B. A.</i>	32—33
Diákok tanulmányútja Konstantinápolyba. Dr. <i>Farkas László</i>	33—35
A bolgárok eredete. <i>Móricz Péter</i>	35—36
Finn-észt előadások Pozsonyban	36—37
Mannerheim napja. <i>B.</i>	97—98
Japán gazdasági helyzete. <i>Móricz Péter</i>	98—99
Setälä E. székfoglalója a Petöfi-Társaságban	99—110
Finn tudós rólunk. <i>B. A.</i>	100—101

IV. Irodalom:

Kaarle Krohn: De folkloristische Arbeidsmethode	38
J. J. Modi: A hunokról Mi volt a hunok vallása?	38
Pallas, Almanach estn. Dichtung u. Kunst	39
Dr. Avédik Félix: Eszaki rekonainknál és barátainknál	39
Kalevalan vuosikirja	40

	Oldal
Koritsánszky O.: Kirándulás északkeleti fajrokonainkhoz	40
Dr. Kelen József: Vörösök Szolnokon és a Jászságban	40
Murgács Kálmán 2. nótáskönyve	40
Apollo, Zeneműfolyóirat	40
Virányi Elemér művei	40
Hüszein Námik cikke	41
Angol füzet Észtországról	41
A Körösi Csoma Archivum II. 3. sz.	41
Suomalainen Suomi	41
Revue des Études hongroises et finno-ougriennes	41—42
Napsugár	42
Dr. Kovrig Béla: Az új Oroszország	42
Maddison: Die nationale Minderheiten Estlands	43
A. Pullerits: The Estonian year-book 1927.	43
A Petőfi-Társ. ötven esztendeje	43
M. J. Eisen: Eeesti vana usk.	102—103
Festschrift zum 70. Geburtstage Prof. Eisens	103
Cholnoky: Földrajzi és statisztikai atlasz	103
B. Balogh Benedek: Szuomi-Észti	103
Takáts Sándor: A török hódoltság korából	103—104
A török hódoltság idejére vonatk. okiratok	104
Suomen Kansan aikakirjat	104
H. M.: Dr. Kogutowicz K., Magyarország néprajzi térképe	104—105
Keleti Szemle	105
Magyar Szemle	105
Nemzeti Figyelő	105

V. Hírek:

44—57, 106—118

VI. Társasági ügyek:

Turáni előadássorozat. B. A.	58—63
Vidéki üléseink	64
Turáni Tanfolyam	64
Új tagok	64
Turáni Tanfolyam	119
Új tagok	119
Resumé	120

TURÁN

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA.

SZERKESZTŐSÉG:

PEKÁR GYULA
FŐSZERKESZTŐ

CHOLNOKY JENŐ
SZERKESZTŐ

BÁN ALADÁR
FELELŐS SZERKESZTŐ

TARTALOM: *Cholnoky Jenő*: Miért van az ázsiai pusztákon olyan sok rom? — *Márki Sándor*: Jaszau, Charta, Aranybulla. — *Bán Aladár*: Monumentális mű Észtországról. — *Virányi Elemér*: Az észt nemzet „mohácsi vészének” emlékezete. — *Germanus Gyula*: Az újabb török irodalomról. — *Eino Leino*: Ninive gyermekei (ford. *Somkuti*). — Finn dalok (ford. *Bán A.*). — Kisebb közlemények. — Irodalom. — Hírek. — Társasági ügyek.

BUDAPEST

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: ORSZÁGHÁZA, XI.

A kiadásért felelős: dr. BÀN ALADÁR.

Ajándék régi és újonnan belépő tagjainknak.

A Turáni Társaság az 1927. évben belépő új tagoknak kedvezményül ingyen osztja ki az alábbi kiadványokat:

1. **Szentgáli:** Szibéria és az ottani viszonyok, (számos képpel),
2. **Horváth:** A modern Kelet,
3. **Paikert:** A turáni eszme; **Márki:** A turáni népek története és **Lechner:** A turáni népek művészete,
4. **Isirkoff:** Bulgária, (50 műmelléklettel).

I. Minden újonnan belépő tag az 1—3. sz. kiadványokból egyet ingyen kap.

II. Minden régi tagunk

- a) ha egy tagot gyűjt, ugyancsak az I. alatt jelzett kedvezményt kapja,
- b) ha két tagot gyűjt, a fentiekből 2 kiadványt választhat,
- c) ha három, vagy négy tagot gyűjt, ingyen kap az 1—4. sz. művekből hármat,
- d) ha öt vagy több tagot gyűjt, akkor valamennyi: 1—4. sz. kiadványunkat megkapja ajándékul.

Reméljük, hogy régi tagjaink fokozott tevékenységet fognak kifejteni abban az irányban, hogy a turáni eszmének mennél több hívet szerezzenek.

— — —

Felkérjük t. tagtársainkat, hogy hátralékos tagdíjaikat mielőbb beküldeni szíveskedjenek, hogy emiatt a Társaság működésében fennakadás ne történjék.

A TURÁNI TÁRSASÁG

kiadóhivatalában

a következő kiadványok kaphatók :

Turán 1913. évfolyam	— — — — —	1.20 P
" 1917. "	— — — — —	3.— P
" 1918. "	(1—2. szám elfogyott)	2.— P
" 1921. "	(elfogyott)	— — — — —
" 1922. "	— — — — —	3.— P
" 1923. "	— — — — —	3.— P
" 1924. "	— — — — —	1.20 P
" 1925. "	— — — — —	1.20 P
" 1926. "	— — — — —	3.— P
Szentgály Antal: Szibéria	— — — — —	0.60 P
Posta Béla: A moszlim művészet hatásának példái Erdélyben	— — — — —	0.60 P
Paikert Alajos: A turáni eszme politikai vonatkozásai	— — — — —	0.30 P
Márki Sándor: A turáni népek története	— — — — —	0.30 P
— Kapszolatok a turáni népek történetével	— — — — —	0.30 P
Dr. Horváth Jenő: A modern Kelet (1498—1920.)	— — — — —	1.— P
Dr. Lechner Jenő: A turáni népek művészete	— — — — —	0.30 P
Isirkoffi: Bulgária. Füzve 2.20 P, kötve	— — — — —	3.— P

Miért van az ázsiai pusztákon olyan sok rom?

Irta: dr. Cholnoky Jenő

Régebben is ismeretes volt már, hogy Ázsia pusztai éghajlatú területein igen sok romot lehet találni. Mezopotámiában az ókori népek városai romokban hevernek s a tudomány történetében korszakalkotók voltak a mezopotámiai ásatások. Csak ezek alapján tárult föl igazán a babiloniai-, asszír- és a kaldeai- és a sumir-műveltség nagyszerűsége. Ismerték már régen a perzsiai romokat is, a csodálatos Perzopolisz maradványait, Cirusz sírját stb.

Ezeknek a romoknak ismerete alapján alakult ki az a nézet, hogy Ázsia belsejének éghajlata megváltozott. Lakhatatlanná váltak olyan vidékek, amelyeken azelőtt nagyszerű műveltség virulhatott s ma „kékjertjeikben a sakál üvölt, a pusztán koldús, rablónép tanyáz”.

Az éghajlat megváltozásának más bizonyítékait is felsorakoztatták. Régi folyómedreket lehet állítólag látni ott, ahol ma csak a futóhomok zizeg. A Káspi-tó és az Aral-tó sokkal magasabb szinteken álltak, mint ma, a magasabb vízállások színleit jól lehet látni a tópartokon. Az Amu-Darjának, a klasszikus kor Oxusának oly bő vízmennyisége volt, hogy egy ága állítólag átfolyt a Káspi-tóba is, vizével lényegesen megduzzasztva a tavat.

Az éghajlat véleményük szerint akként változott meg, hogy sokkal kevesebb eső esik ma ezeken a pusztákon, mint a hajdani jobb időkben. Ázsia belseje tehát kiszárad, ezért nevezik ezt az elméletet a kiszáradás vagy deszikkáció elméletének.

Ez az elmélet egyúttal magyarázatul szolgált a népvándorlásoknak is. Ázsia belseje kiszáradt, tehát a népek kénytelenek voltak kiköltözni belőle. Ebben a plauzibilisnek látszó magyarázatban megnyugodtak a történészek és senki sem vizsgálta a kérdést alaposabban.

Még inkább hihetővé tette ezt az elméletet Sven Hedin első nagyobb utazásának legfőbb eredménye. Sven Hedin a kelet-turkesztáni medencében, a Takla-Makán homoksivatagon több városromot fedezett föl, véleménye szerint a homokba temetve. Nagyon népszerűvé vált könyvének némelyik rajza¹ fantasztikus homokbuckákat mutat az alig látszó romok fölött. Mindegyik bucka olyan, mintha felbevágott cipő lenne. De ezeket a fantasztikus túlzásokat is a deszikkáció fényes bizonyítékául emlegették. Maga Stein Aurél is ennek az elméletnek hatása alatt állott, hisz olyan plauzibilisnek látszott, hogy egyáltalában nem csodálkozhatunk rajta, ha mint nyelvtudós és archeologus nem is vonta kétségbe ezt az általánosan elterjedt nézetet. A kérdés természettudományi, tehát nem tartozik a történész elé. Ez az oka, hogy ő is azt a címet adta könyvének, hogy

¹ Sv. Hedin: Ázsia sivatagjain keresztül. M. Földrajzi Társaság könyvtára. 130. oldal: „Takla-Makán, a romokban heverő város falfestményei”.

„Sandburied ruins”.² Pedig a romokat nagyon kevésbé lepte el a homok, legnagyobb részük teljesen fedetlenül hever a sivatag perzselő naphevében és csikorgó téli hidegében.

A kiszáradás elméletét némileg módosította az amerikai Ellsworth Huntington.³ Az ő véleménye szerint Ázsiában az éghajlat hullámszerűen ingadozott: majd esős volt néhány száz évig, aztán megint száraz stb. Ilyen ritmusos ingadozás, pulzálás következtében keletkeztek a romok és a népvándorlások. A klimageozás következményének tartotta a folyóvölgyek terraszeit is, sőt a terraszokat a klimageozás legfényesebb bizonyítékainak hiszi. Még azt is részletesen kifejti, hogy a perzsa néphagyomány szerint a mai perzsi medencét hajdan tenger, vagy óriási tó borította, ennek partján kikötők, sőt világító tornyok is voltak! Természetesen már itt meg kell jegyezni, hogy ez merő tévedés, fantasztikus mese.

A kiszáradás elméletével szemben a geológusok és a geográfusok már igen korán hozták föl ellenérveket. Lóczy Lajos kimutatta, hogy a Hoang-ho óriási kanyon-völgyében Lan-csou fölött nagyszerű pusztai kavics-lerakodások vannak feltárva. Ezeknek a nagyon száraz éghajlat alatt keletkezett rétegeknek korát kővületek alapján pliocénnek határozta meg. Tehát jóval előbb, mintsem az ember megjelent volna a Földön, már éppen olyan száraz, sivatagos volt Ázsia belseje, mint ma. A pliocénkori, sivatagi rétegek minden változás nélkül mennek át a pleisztocén-(diluviális)-kori és jelenkori, teljesen hasonló lerakodásokba.

Ki lehetett mutatni, hogy Szibíriát a jégkorszakban nem lepte el jégtakaró, mint Canadát, vagy Észak-Európát, pedig Szibíria általában északabbra fekszik ezeknél. Kétségtelenül az volt az oka ennek, hogy sokkal szárazabb volt az éghajlata Európáénál, éppen mint ma. Általában az ázsiai hegyek eljegesedése a jégkorszakban nem volt olyan méretű, mint az Alpoké. Az Alpokkal egy földrajzi szélességen, vagy még náluk északabbra fekvő hegyeken sem volt akkora a jégkorszakbeli eljegesedés, mint az Alpokban, vagy az északamerikai Kordillérákban. Ezt kétségtelenül szembeszökő módon lehet bizonyítani azzal, hogy a belső-ázsiai hegyek lábánál nincsenek fjordos tavak, mint az Alpok hegyek, vagy a Kordillérák lábánál. Már a Kaukázus lábait sem ékesítik olyan gyönyörű tavak, mint a Vierwaldstätti, a Como, a Gmundeni stb. Mert a gleccserek nem értek le a hegyek lábáig. Ehhez nem volt elegendő a csapadék, emiatt sokkal magasabban volt a hóhatár. Mert hisz a középhőmérséklet esetleg alacsonyabb, mint az Alpokban, pl. az Altáj-hegységben. Eszerint tehát kétségtelen, hogy a pleisztocén-, vagy diluviális jégkorszakban, amikor az ember megjelent a Földön, Ázsia belseje sokkal szárazabb volt, mint Európa, tehát akkor is puszták és sivatagok voltak ott.

Ázsia belsejének természettudományi megismerése özönével döntötte az adatokat a kiszáradás elméletével szemben. Ugyancsak temérdek adat merült föl annak megdöntésére is, hogy a Szaharában is lett volna pluviális (esős) korszak. Mert ott is ilyenféle hipotézist állítottak föl néhány tévesen értelmezett jelenség alapján.

² Ezt a címet nagyon helytelenül „Homokba temetett városok”-nak fordították. A magyar cím szerint azt kell képzelnünk, hogy azért hagyták el az illető helyet a lakósok, mert a várost eltemette a homok. Az angol cím helyesebb, mert kiviláglik belőle, hogy a helység először rommá lett s csak a romokat temette be a homok.

³ „The pulse of Asia” és „The Rivers of Chinese Turkestan and the Desiccation of Asia”. Geogr. Journ. 1906. Október.

Ma már kétségtelen, hogy ilyenféle lényeges klímaváltozások sem Ázsia belsejében, sem a Szaharán nem történtek. Egyedül biztos tudomásunk csak arról van, hogy a pleisztocén-(diluviális)-korban a levegő hőmérséklete az egész Földön lényegesen alászállt. Ennek következtében a hegyeken nagyobb hómezők, hosszabb és testesebb gleccserek voltak, Európa északi részét és Canadát teljesen eltakarta a jég, sőt gleccserek voltak olyan hegyeken is, amelyeken ma egy-egy állandó hófolton kívül alig van ennek maradványa, pl. a Magas-Tátrában, a Radnai-havasokban, a Déli-Kárpátokban, a Rodope-hegységben, az Olimpuson stb.

Ennek a lehülésnek volt más következménye is. A Balaton tudományos tanulmányozásának alapján ki lehetett mutatni, hogy a folyók és tavak vízállása, illetőleg vízmennyisége éppen olyan mértékben függ a csapadéktól, mint a hőmérséklettől. Hosszabb időn át ugyanis a tó felszínéről való elpárolgás mennyisége arányos a közepes hőmérséklettel. Ha tehát valamelyik tóba egy éven át ugyanannyi csapadék hull bele s a vízkörnyéken is ugyanannyi eső táplálja a folyókat, de ha a hőmérséklet alászáll, akkor először is a tóból lényegesen kevesebb párolog el, másodsor pedig a tóba folyó patakok vize is több lesz, tehát a tó megduzzad, területe megnő, hogy a nagyobb területről több párologhasson el. Elvégre be kell következnie az egyensúlynak. A tó felszínének akkorának kell lennie, hogy róla az elpárolgás egyensúlyt tartson a belejutó vízmennyiséggel.

Ha tehát a pleisztocén jégkorszakban alacsonyabb volt a hőmérséklet, akkor ugyanannyi csapadék mellett is sokkal bővebb vizűek lehettek a folyók és sokkal magasabb lehetett a tavak vízállása.

Ez a Balatonon pontosan kimutatható, de tudjuk ma már, hogy a Káspi-tó és az Aral-tó magasabb vízállásai ebben a jégkorszakban voltak, tehát olyan időben, amikor még az ember csak legkezdetlegesebb kőkorszakát élte.

Ezekhez a hidrográfiai változásoknak tehát semmi közük sincs a népvándorlásokhoz.

Hogy a pusztákon és sivatagokon egyes területek lakhatatlanokká váltak és lakhatatlanokká válhatnak, ez iránt semmi kétségünk sincs. De ennek az oka nem éghajlatváltozás. Legyen szabad itt elmondanom néhány olyan esetet, amikor minden éghajlatváltozás nélkül is, a vízhiány következtében valamely terület lakhatatlanná válik.

1. Tudjuk, hogy minden száraz éghajlatú területen a hegyekről jövő folyók óriási törmelékkúpokat halmoznak föl a hegyek lábánál. Magas hegyeken mindig sokkal több a csapadék, az eső és a hó, mint a síkságokon és különösen, mint a medencékben. Ennek okát megmagyarázni nem tartozik ide. A hegyekről tehát bővízű folyók indulhatnak le a hegyeket környező pusztákra. Ilyen az Amu-Darja, a Szir-Darja, a Szerafsan, a Csu, a Tarim, a Kotan-Darja stb., stb.

Száraz éghajlaton ezek a folyók a hegyekben rengeteg törmeléket tudnak összeszedni s ezt a hegy lábánál, amikor elvesztették esésüket, óriási törmelék-kúpok alakjában lerakják. A törmelékfelhalmozódás itt a pusztán nagyon tartós lesz, mert nincs eső, amely pusztitana, nehezen mállik bennük a kő, mert nincs a levegőben nedvesség, nem ázik át a talaj s nem öblíti le a felszínt az esővíz. A mi éghajlatunk alatt a folyó lerakódásait ezer és ezer pusztító erő támadja meg. A sivatagon mozdulatlan minden, legfeljebb a homókot kergeti a szél majd ide, majd amoda.

Az ilyen törmelékkúpon a hegyből jövő folyó alsószakasz jellegű, tehát zátonyokat épít és folyton változtatja futását. Ahol a törmelékkúp valamelyik cikke-

lyét nagyon feltöltötte már, onnan a legközelebbi árvíz alkalmával eltérül s egészen más irányban szalad le a törmelékkúpról.

Ezt a tüneményt legjobban ismerjük a Hoang-ho óriási törmelékkúpján, a kínai alföldön. Ahol a Hoang-ho kilép az alföldre, ott 300 m. magasan van a tenger színe fölött. Ebből a magasságból 200 km. hosszú úton fut le a folyó a mély síkságra, tehát igen tekintélyes esése van, kilométerenkint 150 cm. Gondoljuk meg, hogy a Duna esése Pozsonytól—Győrre csak 30—40 cm. kilométerenkint, pedig a Duna ott a legnagyobb esésű hazánkban. Csak az Alduna sellőin ér el 120 cm. esést km.-enkint!

Valósággal rohan tehát a folyó törmelékkúpjain lefelé s temérdek hordalékával gyorsan tölti föl a síkságot. Emiatt a folyó igen gyakran változtatja futását. A kínai történelmi följegyzések szerint kilenc helyváltoztatás ismerjük, legutoljára 1854-ben. Mindegyik ilyen helyváltoztatás rettenetes katasztrófa. Ahova odamegy a folyó, ott százezrek fulladnak a vízbe (1854-ben két és fél millió ember fulladt bele az árvízbe), de nagy a baj ott, ahonnan elment a folyó, mert vízával öntözték a rizsföldeket s azok most szárazon maradtak. A rizstermelők föllázadtak s elhagyták ősi lakhelyüket.

Íme példa rá, hogyan lett lakhatatlanná, vagy legalább is sűrű népesség befogadására alkalmatlanná valmely vidék!

Ha ugyanez künn a pusztákon történik, akkor az a vidék, ahonnan a folyó eltávozott, teljes sivataggá változik. A folyó vízával öntözött oázisok népe elköltözik, a falu lakatlanul prédája lesz a szélnek és napsugárnak. A növények kipszuhnak, az elszáradt nyárfák vagy az oázisok gyümölcsfái szomorú kísértéként fehérlelenek a rémes pusztaságban. A talajvíz is elapad. Mély kútakból is kifogy a víz s még a talajnedvesség is annyira alászállhat, hogy a legmélyebbre hatoló gyökerű szakszaul sem éri el többé.

Új helyén a folyó vadul elfajulva, szerteszét ágazva, sokáig nem lesz alkalmas arra, hogy az ember melléje telepedjék.

Íme, egyike a gyakori eseteknek, amikor valamelyik lakott vidék minden éghajlatváltozás nélkül lakhatatlanná válik.

2. Kétségtelen, hogy a folyó törmelékkúpjának növekedésével mind több és több vizet nyel el a folyóból. Amíg a törmelékkúp csak kicsiny, addig a folyó elszivárgó vize képes egészen megtölteni talajvízzel s mivel ez a víz a törmelékkúp lábánál csak nagyon lassan, vagy egyáltalában nem szivárog elő, azért a folyó nagyon kevés vízvesztéssel fut rajta keresztül. Amint azonban a törmelékkúp nő, különösen, ha a törmelékkúp anyaga durva kavics, mind több és több vizet szív el a folyóból, s nagyra nőtt területén részben elpárolog, részben a törmelékkúp lábánál temérdek, de használhatatlanul kicsiny, szivárgó forrásokban bukik elő. Ilyenkor már a folyó tekintélyes vízvesztéssel tud csak keresztülvergődni saját hordalékán s talán el sem éri a sivatag szélét, csak árvíz idején.

A törmelékkúp végre annyira megnő, hogy a folyó elvész rajta s még az árvíz sem éri el a sivatagot. Hajdan tekintélyes oázisok lehettek a folyó mellett, de amint a folyó vize fogyatkozott, az oázisok kiürültek, a nép fokozatosan elköltözött.

A törmelékkúpban elnyelt vizet a perzsák igen ügyesen tudják előcsalogatni. A törmelékkúp esésvonalának irányában kutakat ásnak le, sorban egymás után, aztán a kutak fenekét földalatti alagúttal, istollyal kötik össze. Ennek az istolynak esése van a törmelékkúp széle felé s mint valami földalatti folyó, megindul benne a talajvíz s kibukkanva a felszínre, a kerteket öntözi. Valóságos drénezés ez.

Az ilyen berendezést a perzsák **karéznek** nevezik. Készítenek ilyent a marokkóiak is, ott **csattara** a nevük.

Turfan oázis medencéjében most kezdik az ott lakók a karézeket építeni s lassankint gyönyörű kertek virulnak a sivatag helyén.

De ha a karézek beomlanak s az elnyomorodott nép nem bírja őket helyreállítani, akkor a vidék lakhatatlanná válik.

3. Említettük már, hogy a hegyekben mindig több az eső, mint a körülötte levő síkságon. Különösen a hegyeknek azt az oldalát öntözi sok csapadék, amelyik az uralkodó tengeri szél felé van fordulva. Ilyen pl. a Himalája déli lejtője, a Pamir nyugati lejtője stb. Ez az oka annak, hogy ezen az oldalon sokkal mélyebb völgyek keletkeznek, mint a másikon, sokkal bővebb vizű folyók erednek, mint a hegység száraz oldalán. A hegységnek széltől elfordult oldala a száraz oldal.

Ha a hegység szerkezete következtében a hegység két lejtője közt levő vízválasztó eredetileg a hegység gerincén húzódik, akkor a két lejtőn egyforma hosszú, konkavens vízfolyások támadnak. Csakhogy a nedves oldalon a völgyek gyorsan bevágódnak, hátraharapózva megtámadják a vízválasztót s a száraz oldal rovására hátratulják. A vízválasztó gerincet átréselik, lassankint a száraz oldalról is elhordják az olvadó hó levét s a száraz oldal felé induló vízfolyások teljesen víz nélkül maradnak. Ott van még a gyengén fejlett völgy, a száraz oldalon, de nincs már benne víz s a hegy lábánál elhúzódó törmeléklejtőn minden kiszárad, tökéletesen. A hajdani oázisok romjai sorakoznak a törmeléklejtő lábánál.

Igy pl. az Atlasz-hegység északi oldalán a Seliff- és Medzserda-folyók délre áttolták vízválasztójukat a Szaharai-Atlaszra s ezzel elvették a Szahára induló patakok vízvidékét. Természetes, hogy a Szahara szélén a kiszáradás jelei mutatkoznak. A Szaura-vádi hajdan elszállította a vizet egészen a Taudeni-mélyedésig a mai Igidi homoksivatag kellős közepén. De ugyanide ömlött hajdan a Niger felső része is. Mindenki emlékezhetik a térképről, hogy a Niger Guinea nyugati részében, közel ered a Szenegál és Gambia forrásaihoz s onnan eleinte északkeletnek folyik Timbuktuig. Ott délkeletre fordul és beleömlik a Guineai-öbölbe. Ugyanilyen fordulatot tesz a Nigertől délre a Volta-folyó is. Ki van mutatva, hogy a Niger felső része forrásaitól egyenesen északkeletnek tartott s nem kanyarodott el Timbuktnál, hanem tovább is észak felé folyt s belevesztett a Taudeni-mélyedésbe. Az Atlasz vizei és Guinea rendkívül esős őserdeinek vizei tehát itt egyesültek egymással, s hatalmas nagy tó keletkezett. Különösen nagy lehetett ez a tó a jégkorszakban, mert bár akkor sem esett több eső, mint ma, de sokkal kevesebb volt a párolgás és a tó nagy területet foglalt el. Sokáig kellett itt tónak lennie, mert vastag söréteg maradt a nyomában. A Niger alsó szakasza a guineai magas fensík déli, esős lejtőjén van, tehát visszavágódott s elhódította a Nigert. A Nígernek most megvan a timbuktui éles kanyarulata, de még mindig nem fordult meg egészen, mert árvizei még mindig szerteömlenek a Taudeni-mélyedés felé.

Ugyanígy hódította el az Indus és a Bramaputra a Himalája északi, száraz oldalán összegyülemelő vizeket. Valószínű, hogy sok vizet vesztett ily módon a Tarim-folyó is Kelet-Turkesztánban.

4. Ha valamely gonosz ellenség tönkretenné az egyiptomi gátakat, az asszuáni stb. óriási vízduzzasztó műveket, Egyiptom lakosságának ma nem volna meg az ereje a gátakat rendbehozni s Egyiptom nagy része lakhatatlanná válnék.

Általában a folyók öntözőberendezései rendszeren évezreden át fejlődnek olyan magas fokra, hogy a folyóvíz minden cseppjét föl tudják használni öntözésre.

A folyót szabályozni kell, alkalmas helyeken fel kell duzzasztani, hogy az öntöző csatornába juttathassák a vizet. Az árvíz kezdetleges műveltség idején haszontalanul, sőt kárt okozva vonul le, de ha a duzzadó művek, rezervoárok és az öntöző csatornák rendben vannak, akkor az árvízet valósággal raktározni lehet s száraz időben is tudnak a kerteknek vizet juttatni. De az ilyen berendezések óriási tőkebefektetést jelentenek s egy generáció képtelen volna őket létesíteni. Évszázadokon át, fokozatosan fejlődik az ilyen berendezkedés, amint szaporodik a nép s mind tökéletesebb lesz a víz elosztása. A Szerafsan völgyének öntöző berendezéseit, csatornahálózatát nagyon jól ismerjük s bámulnunk kell a primitívus eszközökkel létesített, csodálatos rendszert. A folyó minden vizét fel tudják használni s előntözik Szamarkand, Bokhara és száz más oázis kertjeiben.¹

Az öntöző földművelésnek valóságos átka az, hogy az elárasztott földekre a folyóvíz iszapot rak le. Régi könyvekben azt találjuk, hogy a Nilus „áldott iszapja” adja a nagy termékenységet. Dehogyl! Minden föld terem, ha kellőképpen öntözzük. Az iszap ellenkezőleg, az öntöző földművelés legnagyobb csapása, mert lassankint feltölti az öntözhető kerteket s nem lehet többé elegendő vizet juttatni a természetett növényeknek. A feliszapolás vagy felsankolás csakuégyan a legszomorúbb végzete minden folyóvízzel való öntözésnek.

A feliszapolás azonban természetes folyamat. A folyók a hegyből kilépve, alsószakasz jellegűek, tehát állandóan feltöltik a völgyfeneket vagy a törmelék-kúpot. Így tehát fokozatosan magasabbra kerülnek azok a tájak, ahol a folyó lerakhatja hordalékát. Végre is katasztrófa következik be, a folyó elhagyja régi medrét s új irányt keres. Otthagya az évezredes öntözőberendezéseket s az új folyó mentén újakat létesíteni, rövid idő alatt, nem áll módjában a tönkrement népnek. Esetleg a folyó szanaszét bocsátja fattyúágait, valósággal elszéled és elivódik törmelék-kúpján. Óriási munkába kerülne ismét egybeterelni az elfajult ágakat s újra kezdeni az öntözések berendezését. Hacsak valami igen hatalmas és jóakaró kormány nem siet a tönkrementek segítségére, bizony kénytelenek azok kivándorolni s olyan helyen települnek le, ahol öntözés nélkül is lehet földet művelni.

Ha a mi vidékünkön ellenség jár és felperzseli a falvakat, elhajtja a marhát és tönkre teszi az idei termést, az ellenség elvonulta után a nép ismét munkához lát, fölépíti leégett kunyhóit, újra beveti földjét s néhány év múlva nyoma sem marad a borzalmas tatárjárásnak.

De ha az évszázadok alatt fokozatosan fejlődött öntözőberendezéseket teszi tönkre akár az ellenség, akár valami elemi csapás, akkor onnan menekülni kell, mert az elpusztult berendezéseket megint csak fokozatosan, a fejlődő, szaporodó nép arányában lehet helyreállítani. Itt tehát a pusztulás végzetes, a feltámadás csak évszázadok múlva lehetséges.

Az itt felsoroltakon kívül számtalan más oka lehet annak, hogy a sivatag valamelyik részén hajdan emberek laktak, ma pedig ugyanott csak romok hevernek. Ezeket az okokat mind figyelembe kell vennünk, ha éghajlatváltozásokat akarunk tanulmányozni.

A kelet-turkesztáni medencében található temérdek rom különösen sok, komoly archeologus szemében látszott a deszkláció kétségtelen bizonyítékának. Amióta azonban Stein Aurél megtalálta a Lop-nor sólerakodásait s az ezeken

¹ Jó térképet és leírást közöl W. Rickmer Rickmers: „The Duab of Turkestan” c. könyvében. Cambridge, 1903. University Press.

keresztül vezető, ókori karavánutat, azután több rombadólt oázisról kimutatta, hogy amikor azokat lakták, akkor is csak olyan sivatag volt a környékükön, mint ma, azóta ezek a romok megszűntek a kiszáradás bizonyítékai lenni. Különösen tanulságos Lou-lan romhely esete. Ez a Lop-nortól északra elterülő, szörnyű sivatagban van s kétségtelen, hogy ma ide vizet vezetni lehetetlen volna. Ezért Sven Hedin a kiszáradás legcsattanósabb bizonyítéka gyanánt emlegeti. Stein Aurél azonban, igazi, szigorú tudományos tanulmányainak eredménye gyanánt kimutatta, hogy Lou-lan nem volt igazi oázis, hanem csak katonai őrhely, a selyemhordó karavánút védelmére. A helyőrség ellátására teveháton szállították a vizet s a házcsoport körül nem voltak öntözött kertek!

Így tehát határozottan ellene kell mondanunk a kiszáradás elméletének. A legkevésbé lehet elfogadni bizonyítékul a folyóvölgyek terraszait. A folyóvölgyek terraszai csakis a folyók szakaszjellegének változásai következtében keletkeznek, de semmi közük az éghajlathoz.

Dehát akkor mi az oka annak, hogy annyi romot találni Ázsia belső, sivatagos területein?

Ennek két oka van. Először is a sivatagi települések élete nagyon is labilis. Mindenféle hidrográfiai változás, történelmi katasztrófa stb. nagyon könnyen tönkre teheti a települést, nagyon gyakran megesisik, hogy az oázis lakói kénytelenek kivándorolni. Sokkal több veszedelem fenyegeti a sivatag oázisait, mint a nedves éghajlatú vidékek falvait, ahol mesterséges öntözés nélkül is lehet földet művelni. A belső-ázsiai területek története sokkal viharosabb, mint a sűrűn betelepült, nedves éghajlatú vidékeké. Különösen viharossá teszi itt az életet a sátoros pásztorkodásból élő népek nyughatatlan életmódja és az oázis labilis helyzete. Nálunk nagy árvíz, nagy szárazság, folyó helyváltoztatása stb. szintén előfordul, sok szerencsétlenséget okoz, de sohasem olyan végzetes katasztrófát, mint a pusztákon. Ez az egyik ok.

A másik ok még talán fontosabb s még könnyebben érthetővé teszi a sok rom jelenségét. Ez az ok pedig az, hogy a romok a pusztákon sokkal, de sokkal tovább fennmaradnak, mint a nedves éghajlatú vidékeken.

A mi Alföldünkön is temérdek rombadólt telepet, romot lehetne találni, ha a sok eső, hó és nedvesség miatt nem semmisülnének meg ezek a romok teljesen. A török időkben elpusztult falvak száma sok százra megy, nem is tudjuk talán mind, hogy mennyi! Amit ma a nép pusztának nevez, mind falu volt s ímel Mi maradt belőlük? Alföldünkön is vályogból, szalmatetővel építkeztek. A leégett házak vályogfalai néha annyira kiégnek, hogy valóságos téglá vagy cserép lesz belőlük, de csak kívül, vékony rétegben. Az első heves zápor a tetőtlen falakat szertemálasztja, valósággal szétfolynak sárrá. Néhány zápor, néhány hóolvadás, aztán még a helyét is alig találjuk meg a háznak. A hamu és szemét, ami a házak körül felhalmozódik meg a falu leégésekor ott marad, egy darabig a környezettől elütő növényzetnek ad tápot. Keserű lapú, bojtortján, vadsóska, paréj stb. lepi be a romhelyeket, de néhány év múlva ez a növényzet is kivész, az általános mezei növénytakaró lepi el a település helyét. Csak jó szem ismerheti föl a talaj egyenetlenségein, hogy itt hajdan szebb élet volt! Sokszor megmarad a templom romja, mert legalább a tornyát téglából és kőből építették. De ebben a kötelen, sáros világban a téglának meg a kőnek nagy értéke van, az újra fölépülő telepek, tanyák vagy falvak népe, mint valami kőbányára, úgy jár a templomromhoz s néhány évtized alatt mindent elhord onnan.

Különösen tökéletesen elpusztul a rom akkor, ha az új falu éppen a réginek a helyén épül föl. Ilyenkor semmi sem marad meg a régiből!

A Duna alsó részén, a Száva torkolatán alul, az úgynevezett oppovai ártéren volt Albertfalva, magyar falu. Az ártér nem volt védelmezve, ezért az odatelepített nép egy darabig küzdött az árvízzel, de aztán elköltözött. A falu üresen maradt, csak néhány ház áll még.¹ A többit csak a síkságból kiemelkedő, nehezen észrevehető halom s az idegenszerű növényzet mindinkább elhalványuló csoportja jelzi még. Pedig a falu pusztulása alig néhány évtizedes. Ha a török időkben elpusztult falvak romjai mind megvolnának, tele volna az Alföld romokkal, sokkal több volna itt, mint Belső-Ázsia akármelyik, hasonló nagyságú területén.

A Balaton-vidéken a szőlősgazdák pincét és présházat szoktak építeni szőlőjük középebe. Még pedig kőből építik ezeket a régies hagyományokat őrző, kis épületeket, sőt a pincének még a boltozata is kőből van. A filoxéra pusztítása után a szőlőket nem művelték tovább, a pincékre nem volt többé szükség. Némelyik leégett, másoknak a tetejéről elhordták a nádat, igen soknak a teteje csak úgy beomlott magától, a szép nagy diófa árnyékában. Aki erre jár, azt hihetné, valami rettenetes ellenség pusztította el az épületeket. Pedig csak fölöslegessé váltak s romba dőltek. De mivel kőből vannak, sokkal jobban ellentállnak a pusztulásnak, mint a vályogházak.

A pusztákon, sivatagokon a vályogházak falai is megmaradnak. Legalább az erősebb épületek, vastagabb falak íme már több, mint ezer éve állnak Dandan-Uilik vagy Nija romjaiban, a Takla-Makán sivatagon. Még Egyiptom nagyszerű emlékei sem maradtak volna meg nálunk. Nemcsak az idő vasfoga, a mérsékelt égővek gyors pusztító munkája, hanem az ember is széthordta volna őket. Milyen szörnyű pusztulás érte a milliós lakosú, klasszikus Róma nagyszerű épületeit! A Forum Romanumon talált faragott köveket elhordták a San Pietro építéséhez, ezért nincs lépcsőzete az Antoninus és Faustina templomának! A Colosseum óriási falaiból kihúzkodták a vas pántokat, ezért van annyi nagy lyuk a köveken!

A puszták emberhangtalan némaságában a romokat legfeljebb egy-egy kincskereső túrkálja meg. A falakat évtizedeken át egyetlen csöpp eső sem mossa. A télen lehullott kevés hó nem olvad el, hanem a rettenetes szárazságban elpárolog. Csak a szél, a sivatag rettentő viharai bánnak el csúnyán a romok exponáltabb részeivel. De aztán ráfut a romokra a futóhomok s megvédi őket minden további pusztulástól. Olyan épen maradtak meg Kr. u. a VI. századból a falfestmények, a terracotta burkolatok, mintha csak néhány nappal ezelőtt hagyták volna őket ott a lakosok!

Valóságos múzeum a sivatag és a száraz pusztá; az emberi művelődés emlékeit szinte gondos kézzel őrizte meg az utókor számára. A pusztán elhagyott oázisokba rendszeren nem lehet visszaköltözni, mert megváltoztak a hidrográfiai és műveltségbeli viszonyok. Az új telepések inkább máshova építik falvaikat, mint a romok közé.

Csak a régész és a természetbúvár bolygatják meg a hajdani oázis maradványait. Ezer, kétezer, sőt Mezopotámiában és Egyiptomban több ezer éves emlékek kerültek napvilágra. Ezeket a múzeumokba szállítják, azt hívén, hogy ott jobban megvédhetjük őket a pusztulástól. Pedig kérdés. Igaz, hogy az emberi kapzsiságtól és romboló ösztöntől jobban meg vannak védve, de a művelt nemzetek múzeumai sokkal nedvesebb égélj alatt vannak, mint az óriási sivatag-

¹ L. Cholnoky: „A M. Földrajzi Társaság III. vándorgyűlése“. Földrajzi Közlemények, 1909. XXXVII. k. 400. oldal.

múzeumok s az összehordott emlékeket nagy gonddal kell védelmeznünk a nedvesség, a penész, a férgek és a korom veszedelmétől. Aztán meg a világháború tapasztalatai szerint, nem fenyegeti-e itt is a rombolás az ezredéves emlékeket?

A sivatag más életviszonyai s a sivatag más halotti szemfedője az oka annak, hogy Belső-Ázsiában annyi a rom s nem kell éghajlatváltozásra gondolnunk!

Jaszau, Charta, Aranybulla.*

Irta: Márki Sándor.

A Turáni Szövetség irodalmi és tudományos vizsgálódások alapján kíván foglalkozni a turániakkal. Ezt azzal az elfogulatlansággal kell tennie, amire a tudomány mindenkit kötelez és így szóhoz kell juttatnia a turáni összetartozandóság vagy éppen fajiság kérdésében nemcsak az annak kedvező, hanem az azzal ellenkező felfogást is. Többet ér vele, ha a képzelet és a lelkesedés csapongását a tiszta valóság keresésével korlátolja. Még pánturanizmust hirdetve sem szabad odaévednie, ahova *Jensen* tévedt, mikor regényében, a *Hjuletben* (Kérék) pángó-tizmust hirdetett.

Pedig milyen megkapóan hirdette! Elképzelte, hogy ősei, a normánok, az Észak emberei, mindig a messzeségbe vágyva, nem állhattak meg a spanyolországi Gibraltárnál, hova mint nyugati gótok jutottak, hanem a gót szellem Kolumbussal, a közéjük került normán-langobárd ivadékkal átköltözött Amerikába is, hol népvándorlásuk véget ér. Elképzelte, hogy az Ultima Thule kódéből dél felé kiszakadt jéghegyen cimberék, teutonok, langobárdok, gótok, vandalok, normánok, angolszászok addig lebegtek az oceán hullámain, míg végre Amerika partjaira vetődtek. Tisztán a képzelet dolga-e hát, ha éppen a nyugateurópaiak sorába, s nemcsak a mi sorainkba tartozó tudósok állítják, hogy a Bering-szoroson át, mely Ázsia és Amerika területét keskeny ér gyanánt választja el egymástól, Ázsia mongolfajta, turáni halásznépei könnyű csónakjaikon már réges-régen kiköthettek Amerikában s az ő kezök munkái északon azok a shellmoundok, délen a sambaquik, amelyeket már mint rézbőrű indiánok építettek. Német tudósok írják, nem magyar turánkodók, hogy Amerika őslakói a mongol népekhez hasonlóak s Amerikának a Csendes-oceán mellett lakó népei ethnologiai sajátosságok dolgában az ázsiai művelt népekkel egyeznek. Ha tehát az amerikaiak, kik törvényt hoztak a japániak és kínaiak bevándorlása ellen, nem keltenek mosolyt, mikor műveltségök legrégibb emlékeinek, a moundoknak építőit a turániak ivadékaik közt keresgélnek, — a magyarok, kiket turáni mongolok Mohinál, törökök Mohácsnál letiportak, miért keltsenek mosolyt, ha keserű emlékeik mellett is turáni összetartozandóságuk évezredes jeleit látják az ő moundjaikban: a kurgánokban, korhányokban, kúnhalmokban?

Minálunk a turáni népek multjával foglalkozni annyit jelent, mint számot vetni saját népünk történelmi lelkiismeretével: a fajiság ébredező gondolatában nincsenek-e olyan erények, amikről a réges-régen történt elválás óta megfeledkeztünk; s nincsenek-e olyan hibák, amiktől mindenáron szabadulnunk kell. Csak ilyen őszinte magába-szállás után történhetik meg, hogy azok a magyarok, kik

* Ezt a cikket az elhunyt jeles tudós és turánista egyik beszédéből vesszük, amelyet a szerző halála előtt szerkesztőségünknek adott át. A beszéd 1922 okt. 1-én hangzott el Szegeden a Turán Szövetség pusztaszeri törzsének első ülésén.

a hazát igen szűk, az emberiséget viszont igen tág fogalomnak találják, kielégítést és megnyugvást nyerjenek a fajnak, a turáni összetartozandóságnak gondolatában, mely a hazát egészen, az emberiséget pedig egyharmadában felőleli és magában foglalja.

A Turáni Társaságban az idén tartott két előadásomban ismételten fölhíttam a figyelmet azokra a kapcsolatokra, melyek a mi történelmünk s más turáni népek történelme közt vannak és nagyjából egyúttal arra is utaltam, miként kellene ezen történelmek kutatását szervezni. Azóta, hogy a turáni magyar kutatások vezetői: gróf *Teleki* Pál a legszélsőbb Keletet Japán történelmi és kartográfiai, *Cholnoky* Jenő pedig Kína földrajzi és társadalmi viszonyainak ösmertetésével nagyszerű munkákban mutatták be s a Turáni Társaság megalapításával a rendszeres tudományos kutatások elősegítésére ösztönzést adtak, a leviharzott nagy háború sok ezer magyar ifjút kényszerített arra, hogy sanyarú éveket töltsön el a hazánk és Japán közt levő óriási területen, különösen Szibériában s a vele összefüggő Turánban, melyről — több vagy kevesebb joggal és szabatsággal — elnevezik azt a fajt, vagy inkább történelmi közösséget, amelyhez való tartozandóságunkat mindnagyobb hévvel és tudományos készüllettel keresik és kutatják. A mi mostan megalakult pusztaszeri törzsünkben is sokan vannak, kik éppen ott, Szibériában és Turkesztánban, rokon, vagy legalább rokonnak tartott népek közt tettek megfigyeléseket, összehasonlították őket az itthoniakkal s maguk közt már ott, Szibériában alapítottak turáni szövetségeket, hogy a megösmert, vagy legalább megösmerni vélt atyafiságot megkössék, fejlesszék és megrontott hazánk, nemzetünk javára használják. Lehet, hogy a helyszínén fogyatékos készüllettel és eszközökkel tett tapasztalataikban helyel-közzel túlléptek a tudomány határain, amik sohasem délibábos, hanem mindenkor természetes határok; azonban a kis diákokat, sőt a nagy tudósokat is ósrégi idők óta vigasztaló mondás szerint „errando discimus”: tévedve tanulunk. Szakemberek kritikája majd kideríti a valóságot. A mi testvéries szövetségünkben mi még kétségtelenül sokat fogunk okólni hazatért hadifoglyaink előadásaiból és fejtegetéseiből, amelyek mindenestre jobban megerősítik a turáni kérdés iránt való érdeklődésünket, együvé-tartozásunk, ha nem is éppen a szó szoros értelmében vett fajiságunk érzületét, vagy éppen tudatát. Úgy tértek ők haza, mint hétszáz esztendeje azok a domonkosrendi barátok, kik hírül hozták, hogy Azsia megindult Európa ellen; de nekünk ezekre a hírekre most nincsenek oly borús sejtelmünk, mint Mohi vagy Mohács előtt lehettek. Sőt Petőfivel talán éppen most taszítjuk félre azokat a kislelkűeket, akik kételkedni tudnak a jövő felől. Egy japáni diplomata csak egy-két hete mondta, hogy előbb-utóbb „Japánnak kell a nyugati civilizációt egybeolvasztania a keleti kultúrával, mert ő áll Amerika felől a legfelsőbb nyugati, Kína, Tibet és India felől pedig a legmélyebb keleti kultúra ütköző pontjában. Viszont Magyarországnak, mivel ezer éven át megszokta a nyugati civilizációt, de lelkében megőrizte a keleti kultúra iránt való fogékony-ságot, az a hivatása, hogy Japánnak első munkatársa legyen az új korszak megteremtésében.” Ilyenformán képzelik a japániak a turánizmust; sőt ilyenformán képzelte hétszáz esztendővel ezelőtt *Temudsin* is, a hatalmas dsingiszkán, csak-hogy ő nyugat felé karddal akart utat törni a keleti kultúrának.

Gao-bao-ioi megtanította rá, hogy valamely birodalom újraalapításánál új alaptörvényt kell hozni; a világ legnagyobb szárazföldi birodalmának megalapításakor tehát 1211-ben kiadta első öt alaptörvényét, a *Jaszaut*, melyet el kellett fogadnia törzsbirodalma valamennyi népének és a hódító útjában legyőzött vala-

mennyi nemzetnek; tehát harminc esztendő mulva a magyarnak is, mint tervezett birodalma legnyugatibb tagjának. Tábornokai valóban a Jaszau alapján szervezték hazánk közigazgatását és Magyarországon is követniök kellett volna tudós tunguz miniszterének, *Ili-csu-csainak* elveit, amelyek nem tettek különbséget vallás és nemzetiség között. Bennök és a Jaszauban, a mongol törvénykönyv cikkelyeiben igazán megcsillant az a szellem, amely *Attila* két földrészre terjedő birodalmának törvényei iránt már nyolcadfél század előtt elismerésre készítette *Priszkosz Rhetort*, a görög követet, ki csodálkozva hallotta, hogy a Hunniában élő görög jobban érzi magát a hun törvények, mint a bizánci önkényuralom védelme alatt. Akkor azonban, mikor a dszingiszkán hadai megjelentek hazánkban, a Jaszau törvényei önkéntes csatlakozásra már senkit sem lelkesítettek, mert a turáni szellem, amely *Attila* óta a pusztaszeri törvényekig itt nem egy alkotásban nyilvánult, két század alatt keresztény szellemmé alakult át. Hiszen a Jaszaunál, az óriási ázsiai birodalom törvénykönyvével csak tizenegy esztendővel ifjabb a magyar *Aranybulla*, mely a legszélsőbb Nyugat (Aragonia) felfogását vitte be a magyar törvénykönyvbe a legszélsőbb Kelet felfogása helyett.

Az Aranybullát sokszor összehasonlították a csak két évvel régibb angol Magna Chartával; még sohasem vetették egybe a csupán tizenegy évvel régibb mongol Jaszauval. Ez a három fő büszkesége a XIII. századnak tizenegy év alatt keletkezett, de nélkül, hogy az egyik nemzet a másiknak törvényalkotásáról tudott volna. Az angol *Lionel Robinson* szerint (Nineteenth Century) az Aranybulla sokkal értékesebb a Magna Chartánál; mert míg az angol közjog őstörvénye mesterséges munka, addig a magyar Aranybulla nem jogtudósok műve, hanem egy már ősrégi alkotmányok összefoglalása. A velők egykorú mongol Jaszau szintén a Gao-bao-ioi körül élő jogtudósok műve s egy kisedd makkból erős sudárba szökkent állam számára készült, mégis, mint igazán turáni hajtás, a mult tanulságaiból táplálkozott. Azonban egy angol író, *C. Townley Fullam*, éppen a Magna Charta hétszázados jubileumán mondta, hogy az az évforduló minden nemzetre nézve fontos, de mégis legfontosabb a magyarnak. Nemcsak azért, mert a Charta a Bulla ouvertureje volt, hanem azért is, mert nincs olyan nép a világon, mely képes volna magát oly könnyen visszahelyezni egy rég letűnt mozgalmas kor szellemébe, mint a magyar.

Ha a székesfehérvári magyar törvényhozók most hétszáz esztendeje nem tudtak is arról, ami kevéssel ezelőtt valahol a mongol Urga vagy az angol Runnymedei mezein történt, kétségkívül Nyugat és Kelet eszméinek forgatagába kerülve alkották meg az Aranybullát. Az árja és a turáni alkotmányos felfogás első egyeztetői ők voltak; és olyan tartós művet alkottak, hogy — a záradékot kivéve — az Aranybullára a hat esztendővel ezelőtt megkoronázott magyar király is megesküdött. Hiszen ez a félig európai, félig turáni alkotás már hétszáz esztendeje kimondta, hogy a királyság közhatalom; sérelmét, panaszát minden honpolgár előterjeszheti; személye szabad, tulajdona szent. Adót, katonaságot csak az országgyűlés szavazhat meg. Közhivatalokat csupán magyar honpolgárok viselhetnek; a főméltóságok felelősek. Az ország területe sérthetetlen; a bírói hatalom a törvényeken alapul; illetékes bírása elől senkit sem lehet elvonni.

Ősi turáni elvek ezek: főelvei annak a szabadságnak, mely miatt egy görög császár a honkereső turáni magyarokat már majdnem ezer esztendeje szabadoknak, eleütheroszoknak nevezte; de ezekbe az elvekbe a középkori kereszténység lehelte azt a halhatatlan lelket, amely még hazánk romjai felett is, az ősi szabadság éltető erejében bízik.

Monumentális mű Észtországról.

Irta: Bán Aladár.

A kis Észtország azon országok közé tartozik, amelyekről idáig igen keveset tudott a nagyvilág s amit tudott is, az többnyire megbízhatatlan, sőt rosszindulatú forrásokból származott. Nem volt egy kifogástalan, minden kérdést felölelő összefoglaló mű, amely az érdeklődőt útba igazíthatta volna. Ezen a hiányon akart segíteni az észti kultuskormány, midőn 1926-ban Tartuban kiadta a következő című, 1255 nagynyolcad oldalra terjedő művet: „Eesti: maa, rahvas, kultuur” (Észtország: föld, nép, kultúra). A következő sorokban rövid áttekintést nyújtunk a mű beosztásáról s csak néhány oly fejezetnek tartalmát vázoljuk részletesebben, amelynek tárgya úgyszólván teljesen ismeretlen a magyar olvasó előtt. A tartalmi vázlatban itt-ott saját tapasztalatainkat is érvényesítjük.

A mű fejezetei ezek: I. Természet (ásvány-, növény-, állatvilág); írták: J. G. Granö, Joh. Mey, H. Bekker, V. Kurrik, Aug. Vellner, A. Nömmik, E. Spohr és J. Piiper. II. Nép (anthropológia, nyelv, ethnográfia, néphit); írták: A. Sommer, V. Ridala, J. Manninen, Helmi Neggo, W. Anderson és M. J. Eisen. III. Történelem; írták: A. M. Tallgren, H. Sepp, E. Laaman és J. Soots. IV. Földművelés; írták: J. Hünerson, M. Pill, J. Juhans, J. Aamisepp, J. Mets, Leo Rinne, J. Mägi, J. Jaanhold, A. Rängel, A. Arras, J. Ümarik, K. Lüdeman, A. Jürman és Th. Pool. V. Erdészet; írta: A. Mathiesen. VI. Ipar és kereskedelem; írták: J. Kark, M. Raud, A. Kink, J. Michelson, K. Verberg, K. Imelik, E. Masik, K. Kotsar, V. Grohman. VII. Halászat; írta: E. Veberman. VIII. Közlekedés; írták: J. Lukk, K. Steinmann, H. Rékand, A. Pihlak, E. Masik, J. Mey, J. Ots. IX. Pénzügy; írták: P. Opik, A. Sack, E. Spreckelsen, E. Pohl, B. N. Roslavlev, A. Thomson, A. Sack, L. Sepp, A. Kask. X. Szociális élet; írták: M. Mastna, V. Grohman, A. Kask, M. Reisik, P. Pöld. XI. Közműveltség; írták: J. Annusson, Nik. Kann, J. Kiivet, P. Pöld, H. Anso, J. Mark, Fr. Tuglas, E. Ederberg, H. Kompus, M. Lüdíg, J. Kärner, A. Jürgenstein, J. Köpp. XII. Közegészségügy; írták: H. Männik, H. Bauer, A. Lüüs, L. Tõnson, J. Prümmel, V. Ernits. XIII. Igazságügy; írták: E. Madison, A. Anderkopp, K. Parts, P. Kann, J. Arro, V. Ditmar, E. Dolf, E. Mets, E. Kübarsepp.

Föld, nép. Eesti kiterjedése 47.548,7 km²; ebből 2328 km² tavakra esik, amelyeknek összes száma — a legkisebbeket is számbavéve — 1512. — A lakosság száma az 1922 dec. havában megejtett népszámlálás szerint 1.107.059, kikből észti 969.976 = 87,6%; orosz 91.109 = 8,2%; német 18.319 = 1,7%; zsidó (itt külön nemzetiség) 4566 = 0,4% stb. — Népsűrűség 24,6 négyzetkilométerenként. — Vallásra nézve evangélikus 78,8%, gör. kel. 18,9%. (Granö)

Népművészet. A finn-ugor díszítő-művészetet jellemzi a természetes figurális alakok hiánya. Tisztán geometriai motívumok érvényesülnek a népi ruházati és használati tárgyak díszítésében. S ez annyira általános jelenség a többi finn-ugor népnél is, hogy faji örökségnek tekinthető. A magunk részéről ezt az esztetikai vonást általános *turáni* jellegűnek vagyunk hajlandók minősíteni. Huszka, Lechner és Felvinczi Takács kutatásai ezt megerősítik. A turáni népek még a természetből vett alakokat (emberek, állatok, virágok) is mértanilag stilizálják. A magyar népies művészetnek régi és nem idegenből származó alkotásai szintén ezt a megfigyelést erősítik. Magyarázata ennek az, hogy a turáni népek a magasabb rendű kultúrának legrégebb munkálói. Már pedig a geometriai

diszítőrendszer megelőzte a szabad figurális irányt s az anyaghoz (szövés, farost) való feltétlen alkalmazkodásból magyarázható.

Az észt népművészet főleg a női ruhadarabok ékességében kulminál. Mint szegény jobbágy nép, amely még lakásával sem rendelkezhetett szabadon, csupán azt mondhatta magáénak, amit testén hordott. A díszes ruházati cikkek előállítására szükséges időt az alig pár órára kiszabott pihenéséből kellett elvonnia és semmisen bizonyítja inkább e kis népnek esztetikai szomját, mint ez az áldozat, amit a műérzék kielégítésének önként hozott. Az észt népművészetnek másik hálás területe a faragás. Menyegzői alkalmakra szebbnél szebb fakancsókat készítettek s készítenek ma is a népiességhez jobban ragaszkodó szigetségen. Ezenkívül a lójármokat, a faedényeket s néha a széktámlákat és a ládákat szokták díszes faragványokkal ékesíteni. Mindezen ruhanemű és fatárgyakból gazdag gyűjteményt szereztem össze Néprajzi Múzeumunk számára 1911-ben tett tanulmányutam alatt. Az észt etnográfiát a nemrég elhunyt Helmi *Neggo* ismerteti.

Népköltészet. A népköltést ismertető rövid áttekintés a hírneves észt folklorista, Walter *Anderson* tartui professzor tollából ered. Sokszor olvassuk azt az állítást, hogy az észteknek van az egész világon aránylag a leggazdagabb népköltészetük. *Anderson* helyesen jegyzi meg, hogy ez állítás kissé elhamarkodott. Az igaz, hogy az észt népköltés termékei vannak az egész világon a leg-tökéletesebben, legkimerítőbben felgyűjtve, ez azonban még nem bizonyítja azt, hogy más népeknek ne lehessen hasonlóan gazdag népköltészetük, csak hogy még annak termékei nincsenek kataszteri pontossággal egybegyűjtve. Az azonban kétségtelen, hogy az észt folklór az elsők közé tartozik. Több, mint ezer gyűjtő foglalkozott a folklorisztikus anyag följegyzésével önzetlenül, minden anyagi jutalom nélkül. Főkép három nagy — hogy úgy mondjuk — gyűjtőmester köré csoportosulnak a gyűjtők. Ezek: dr. *Hurt* Jakab lelkész (1839—1907), M. J. *Eisen* egyetemi tanár és dr. *Kallas* Oszkár jelenleg londoni észt követ. Az észt óriás-gyűjtemények fő adatai ezek: *Hurt* gyűjteményében van 45.000 régi dal, 10.000 monda és rege, 52.000 közmondás, 40.000 találós mese és 60.000 babona. *Eisen*ében 11.000 régi dal, 13.000 monda, 12.192 találós mese stb.

E bámulatosan gazdag népköltés termékei — mint más népekéi is — sok átvett anyagot tartalmaznak. A testvér finnektől, továbbá az oroszoktól, svédek-től, németektől és lettektől vándoroltak a folklórtermékek, de ezeket az észt népénekesek önállóan alakították az ősi finn-ugor költészet szellemében, amely költészet lényeges vonásaiban félreismerhetetlen rokonságot mutat az összes turáni népek hagyományos költészetéhez. All ez különösen a versmértékre (hangsúlyos-ütemes) s a költői kifejezés eszközeire (gondolatritmus, kezdőrim stb.). Az észt népköltés legértékesebb terméke a világhírű naiv eposz: a *Kalevipoeg*.

Ösvallás. Az észt ösvallás kitűnő kutatója M. J. *Eisen*, akinek az ősi hagyományok úgyszólván vérebe mentek át. Mindössze öt oldalra terjedő cikke klasszikus tömörséggel foglalja össze és rendszerezi az idetartozó anyagot. Az észt ösvallás, mint minden turáni népé, két főlven alapult: az ősök tiszteletén és a szellemek kultuszán. Az utóbbi principium tulajdonkép az előbbinek származéka, mivel a természet tárgyaiban (sziklák, fák, állatok, vizek stb.) lakozó szellemek eredetileg az ősök lelkei voltak. Így tehát a turáni típusú őshit alapelve mindenütt az ősök kultusza volt (v. ö. japániak, kínaiak, tatárok, vogulok, osztjások stb. hagyományait). Az égitestek tisztelete másodlagos fejlemény. Idő folyamán természetszerűleg bővült ez az őshit idegen járulékokkal. Az észtek pl. a germánoktól vették át nimfákhoz hasonló víziszellemek (näk) tiszteletét. — A holtak

lelkei, mint fentebb említők, eredetileg természeti tárgyak szellemeivé lettek, csak későbbi fokon keletkezett a lelkek gyűlöhelyébe vetett hit (így volt ez a régi görögöknél is).

Az egész mindenségnek — égnek-földnek — legfőbb ura volt a leghatalmasabb szellemi lény, az *Isten*, akinek az észteknél agg-ápó (vana isa), agg-anya (vana ati), ég-anya (taevataadi) vagy *Taara* volt a neve. Ez az utóbbi volt az istenség tulajdonképi neve, amely valószínűleg azonos a vogul-osztják *Tār* szóval (Tārem- az m végzet birtokos személyrag egyes sz. 1. szem.). Később számos hérosz, félisten keletkezett az egykor élt hősök, fejedelmi személyek lelkeiből, mint a vogul és osztják népnél is. Ilyen hősök voltak a Kalevipoeg főszemélyei, a *Kalevfiak* is.

Történelem. Észtország történeti viszontagságait a legrégebb időktől napjainkig több kiváló szakember írta meg. Folyóiratunk ezzel a kérdéssel már foglalkozott (1922. II. évfolyam), azért ez alkalommal itt nem térünk ki rá bővebben; csupán néhány adatot jegyzünk fel. Az észt szabadságharc az orosz vörös-sereg támadásával kezdődött Narvában 1918 nov. 28-án s 1920 febr. 2-ig, tehát több, mint egy évig tartott. Szovjetoroszország beháború örve alatt indított hadat s eleinte aránylag csekély erőt vetett harcba. Észtország mindjárt kezdetben önállóság jegyében lépett fel, bár még akkor gyengén fölszerelt s kevés morális erővel bíró csapattal rendelkezett. Harc közben mindkét részről növekedtek a katonai erők. — Észt részről 18 korosztály mozgósítottatott, tiszteken kívül 74.500 ember. Ezek közül elesett és sebeiben elhalt 2062, betegség miatt elpusztult 1388, s megsebesült 10.105. — A szabadságharc 110 millió aranyfrankba került, melynek fedezésére Finnország, Franciaország, Anglia s az Egyesült-Államok nyújtottak hitelt. Segítséget nyújtott Anglia hajóhadával, Finn-, Svéd- és Dánország önkéntes csapatok küldésével. Különösen jelentékeny volt számra és morális támogatás tekintetében a finn önkéntesek segítsége. Mindezen áldozat nem veszett kárba; eredménye volt a kedvező békekötés, amelynek folytán Eestí független és életképes állammá lett. A tartui békeszerződést 1920 febr. 2-án írták alá, amelyben a Szovjet elismerte Észtország függetlenségét és kárpótlásul 15 millió aranyrubelt fizetett.

Földművelés. Nem térhetvén ki a rendkívül alaposan tárgyalt gazdasági viszonyokra, legalább arra szorítkozunk, hogy néhány fontos tájékoztató adatot közöljünk. Az ország területének 84·9%-a gazdaságilag felhasználható. A produktív terület értékesítés szempontjából így oszlik meg; szántóföld: 27·5%, kaszáló 28·3%, legelő 20%, erdő 24·2%. Az évi termés átlaga: gabona 500.000, burgonya 700.000, len és lenmag 10.000 tonna. Az állattenyésztés egyre fejlődik; 1922-ben jutott átlag 100 lakosra 47·5 szarvasmarha, 67·1 juh és 24·5 sertés. A tejjgazdaság intenzitásáról fogalmat ad az, hogy 1924-ben 3.498.600 kilogramm vaját szállítottak külföldre, különösen Német- és Angolországba.

Képzőművészet. (*H. Kompus*) Az észt nép elnyomott helyzete évszázadokon át nem nyújthatott alkalmat a művészetek ápolására. Ami művészeti emlék a multból fennmaradt a templomokban és a középületekben, mind idegenből átplántált műalkotás és a nép geniuszával semmi közössége sincs. Az első úttörők a XIX. század közepe táján lépnek fel. Ezek közül három európai hírnévre emelkedett, közülök egy festő- és két szobrászművész.

Korra nézve első Johan *Köler* (1826—1899), észt jobbágyfiú majd szobamázoló; művészeti kiképzését a pétervári művészakadémiában nyerte, majd Párizsban és Rómában végzett hosszabb tanulmányokat. Mint arcképfestő tűnt

fel s professzori rangot kapott s a cári családban rajztanár lett. Észtl származását sohasem tagadta meg s számos kiváló alkotásának tárgyát nemzete köréből merítette. Így pl. megfestette az észtl irodalom oszlopos művelőinek: Kreutzwaldnak és Neussnak portréját. — August Weizenberg (1837—1922) asztalosnak készült, Németországban, majd Rómában működött s élete végső éveit felszabadult hazája fővárosában töltötte el. Egész sereg márványszobor hirdeti tehetségét, melynek fővonásai a klasszicizmusra való törekvés és a természet eszményített kultusza. Észtl mythológiai alakításai közül legismertebbek: az észtl ének-isten, Vanemuine; Kalevipoeg és ennek anyja, Linda; Hajnal és Alkonyat. Canova és Thorwaldsen idealizmusának követője, de formafelfogásában sok népies realizmus nyilatkozik.

Weizenberg líraiságával ellentétben Amandus Adamson (sz. 1855) művészetét a drámaiság jellemzi. Eszméit meglepő technikai virtuóztatással testesíti meg; különösen a faragásban ügyes, úgy hogy ebben európai hírnévre tett szert. Legszebb diadalait a cári Oroszországban aratta, de soha nem feledkezett meg észtl voltáról; nemzeti tárgyú alkotásai körül legnevezetesebb „Kalevipoeg leveri Szárvikot” (az Ördögöt).

E három nagy művész úgyszólván magában áll. Már jobban simul a nemzeti szellemhez a XIX. század utolsó évtizedeiben fellépő generáció, amelynek legkimagaslóbb alakjai K. Raud és A. Laipman.

Kristjan Raud (sz. 1865) tanítónak készült, majd a művészi pályára lépven Pétervárott és Münchenben képezte magát s Tartuban telepedett le. Itt találkozott vele az 1911-i kiállításon. Ekkor már Raud mint Kalevipoeg-illusztrátor és néprajzi gyűjtő vezérszerepet vitt a nemzeti törekvésekben. Nagy része volt abban, hogy az akkor még kegyetlenül elnyomott kis nép már párját ritkító ethnográfiai gyűjteményt szerzett össze. A régebbi észtl művészek között ő a legnépiesebb irányú. Eleme a miszticizmus.

Ants Laipman (sz. 1866) mint meglelt ember ébredt művészi hivatására és Düsseldorfba ment, ahol több évet töltött. Beutazta Európát és Észak-Afrikát s első volt az észtl művészek közül, aki Budapest műgyűjteményeit is figyelemre méltatta. Különösen mint arcképfestő emelkedett hírnévre. Jeles alkotása Kreutzwald Frigyesnek, a Kalevipoeg egybeállítójának idealizált képmása.

Az ez időbeli művészek közül kiválnak még: Paul Raud (sz. 1865), Tõnis Grenzstein (1863—1916) és a népmiszticizmus művelője: Alexander Promet.

A jelen század elején „Noor-Eesti” (Ifjú Észtország) néven erőteljes mozgalom keletkezett, amely minden téren új, friss, népies szellemet igyekezett érvényre juttatni. Irodalmi téren Gustav Suits — jelenleg az észtl irodalom tanára a tartui egyetemen és kiváló költő — s Friedebert Tuglas, esztetikus és novellista, álltak e mozgalom élén. Az irodalmi téren támadt mozgalom átcapott a nemzeti élet minden terére, így a képzőművészetére is. Jelszó lett: „Észtlk akarunk lenni, de egyúttal európaiak is.” Ez irány vezéralakjai a szobrász Koort és két festő: Mägi és Triik.

Jaan Koort (sz. 1885) Pétervárott és Párizsban tanult, főleg a francia szobrászat tett rá mély hatást. A múzeumok tanulmányozása az archaizmus iránti hajlamot fejlesztette ki benne. Főkép a nehéz anyagot (gránit, bazalt, paliszander) kedveli s legtöbbször vitte a portréban.

Konrad Mägi (1878—1925) először iparos (fametsző) volt s csak 24 éves korában lépett a pétervári Stieglitz-féle művésziskolába, ahol Adamson volt a mestere. Később a festészetre tért át s Helsinkiben és Párizsban tanult. Az észtl függetlenség kikiáltása után pár évig a tartui „Pallas” nevű művésziskola tanára

volt Expresszionista volt és a dekoratív irány művelője. Legjelesebb alkotásai az észti tájaknak lágy harmóniába olvadó ábrázolásai.

Nikolai *Triik* (sz. 1884) szintén pétervári és párizsi hatás alatt fejlődött. Jelenleg a Pallas főiskola tanára. Elsősorban arcképfestő; e téren ma a legkiválóbb hazájában. A jellemzés mestere, nagy, biztos vonásokkal dolgozik s művei bármely nemzet festészetének díszére válnának.

E három kimagasló mester mellett még számos érdemes munkása volt ebben az időszakban az észti képzőművészetnek, mint *P. Burman*, *A. Uurits*, *E. Obermann*, *P. Sepp* stb.

Az állami függetlenséggel beköszöntő fellendülés új pezsgést ébresztett a művészet mezején is. A kényszerűségből külföldön élő intelligens elemekkel együtt számos művész is visszatért a szabad hazába s ott megélhetést teremtettek maguknak. Tallinnban, az állami és üzleti élet középpontjában néhány fiatal művész magára vonta az érdeklődést. Ezek közül legjelentékenyebbek: *August Jansen* (sz. 1881) a népromantika színeken gazdag festője; *Peet (Péter) Aren* (sz. 1889) a plakátszerű festés mestere; *Roman Nyman* (sz. 1881) a színházi dekorációkban jeleskedik. — Ugyanekkor a szellemi törekvések középpontjában, Tartuban is élénk fellendülés tapasztalható. A „Pallas” művészegyesületben csoportosultak között legkimagaslóbbak: *Ado Wabbe* (sz. 1892) festő és grafikus, aki pályája kezdetén a futuristák híve, de később finoman fegyelmezett és átgondolt formák között mozog; a technika virtuóza. A plasztikában kiválóak *Voldemar Melnik* (sz. 1888) és *Anton Starkopf* (sz. 1889.). Az előbbi naturalisztikus portréival és monumentális szabadságharc-emlékeivel, az utóbbi meg expressionisztikus, kecses aktaival tűnik ki. A szélső irányok (kubizmus, konstruktivizmus) követői közül legismertebb *Jaen Wahtra* (sz. 1883).

A Pallas-iskola tanítványai közül egyre többen és többen tűnnek fel, akik egy erőteljes, új művészeti fellendülés előhírnökei. Kár, hogy az utóbbi két év nehéz anyagi viszonyai gátolják a fiatal észti művészet virágzását. A mind nagyobb számban fellépő új tehetségek, nem tudva megélhetésüket biztosítani, gyakran külföldön, tengerentúli országokban is kénytelenek szerencsét próbálni. Ugyanazok a tünetek ismétlődnek itt, amelyek minden kicsiny, csekély teljesítő képességű nemzetnél elő szoktak fordulni.

Több fejezete van a műnek, amelyet hasonló részletességgel szeretnénk ismertetni, de erről térszűke miatt jelen alkalommal le kell mondanunk. Ami keveset nyújthattunk, meggyőzhet bennünket arról, hogy észti testvéreink alapos munkát végeztek, midőn hazájukat és népüket bemutatták a művelt nemzeteknek. Sok nagyobb és gazdagabb nép is példát vehetne ebben róluk.

Az észti nemzet „mohácsi vészének” emlékezete.

Irta: dr. Virányi Elemér (Tartu).

A történelem akaratának végzetes megnyilvánulása volt az az ösztönös útrakelés, amelynek eredményeképpen őseink a Kárpátok övezte földet hazájukká hódították. Az üldöző besenyő és kun testvérnépek elenyésztek, de az üldözöttekre történelmi elhivatás várt. Tulajdonképpen hálával kell e régi testvéreinkre és elleneinkre gondolnunk. Mi lett volna a magyarságból, ha ott marad a végtelen orosz pusztákon? A rokon altáji hódítók rohama felgöngyölté, az alázatos

szlávok szívós terjeszkedése megfojtotta volna, mielőtt még okosan számítva, politikai nemzetté és kultúregységgé szervezkezhett volna. Isteni volt az akarat, mely bennünket különleges helyzetbe sodort s megmentett attól a sorstól, melyet éppen rokonnépeink multjában láthatunk megvalósulva.

Feloldódtunk volna, mint ahogy nyomtalanul eltűntek a Keleten maradt magyar törzsek. Helyi jelentőségű és kétséges értékű „autonómiával” kellene bérnünk, amilyen ma — a Szovjet egyedül dicsérendő jóvoltából — oroszországi rokonainknak osztályrészsül jutott. Azon a fokon állnánk, amelyen a mordvinok, ezek az egykor keménykötésű legények, akik államszervezet tekintetében is elég sokra vitték, mert a középkorban jó későig fennmarad a „mordvák országa” elnevezés. Meg lehetnének elégedve olyasfajta kultúröntudattal, amilyen a zürjéneknek, a sokáig hadakozó híres permiek utódainak van. Vagy a népi lét utolsó fokán állanánk, mint a vogulok és osztjákok, noha ezeknek egykor híres és vitéz fejedelmei nem igen mentek a szomszédba sem vitézségért, sem katonákért.

Az altáji és a szláv áradat hullámainak fejünk felett való tragikus összecsapásától óvott meg a nyugatra vezérlő Turul-madár. Új életünk, bár örökös ostromállapot volt, különb lett, mint a szláv polip ölelő karjaiból kimenekült finn testvéreinké, akiket új veszedelem várt: az északi és nyugati germánság vasökle. A suomi-finnek a svéd nobilitás védőszárnyai alatt talán jól is jártak. A keleti finn törzseket azonban szétmarcangolta az orosz medve, a déliek közül szinte nullává redukálódtak az egykor harcias és hatalmas livek, csupán országuk neve — Livland: Livonia — maradt fenn még vagy 700 évig, hogy a világháború után ez is végleg eltűnjön.

Ami az észteket illeti, 700 év előtti szabadságvesztésük párhuzamot mutat azzal a politikai, társadalmi és kulturális bomlással, amely bennünket Mohács idején ért. Az észtek mögött nem állt ugyan olyan 600 éven át szilárdan kiépített államéleti és kulturális mult, mint Mohács Magyarországá mögött. Talán inkább arra nézve intő példa a sorsuk, mi lett volna velünk, ha Géza, Szent István politikai és kulturális orientációváltása nem sikerül: ha nem őszántunkból és önbélatásunkból, hanem idegen kényszerre csatlakoztunk volna a Nyugathoz.

1208-ban kezdődik a német lovagok kereszties hadjárata északi (liv, észt) testvéreink ellen, melynek célja a kereszténység terjesztése, eredménye pedig a pogány, de független szervezetben élő livek és észtek politikai hatalmának porrá zúzása volt. A livek leverése, illetve szövetségesül való nyérése után Ugala földjén, Otepää mellett éri az első döntő vereség az észteket, amit betetőz az ellenállás szervezőjének, az utolsó nemzeti fejedelemnek, Lembitnek a paalai ütközetben történt eleste (1217). Az egész ország a németek kezébe kerül, külső segítség pedig sehonnan sem ígérkezik. A szigetekre (Saaremaa, Hiiumaa, Muhu — Ösel, Dagö, Moon) menekül, akiben él a régi hit és élet védelméért való lelkesedés.

A krónikás, Lett Henrik, „büszke és nyakas pogányoknak” nevezi a szigetségeket, akik örökös tengeri portyázásaik eredményeképpen katonailag a legkiválóbbak.

Másfél évtizednyi elkeseredett harc után, 1223-ban kezdődik az ellenállás utolsó része. Ez évben az észtek orosz segítségre tesznek szert, sikereket is érnek el, de a németek is felveszik a küzdelmet. 1223 aug. 15-én elesik Sakala-földje, a déli végek kulcsa: Viljandi, az észt Nándorfehérvár. Az oroszokkal erősödött észtek Tallinnt akarják felszabadítani, hogy megnyissák, tengeren is, a Riga felé való utat. El kell ismerni, a pogány észteknek kitűnő taktikai és stratégiai érzékük volt. Az oroszok viszont már akkor is kiténtek halogató és energiátlan termé-

szetükkel, mely szívesebben tűri, hogy üssék, mintsem hogy üssön. Nem csoda, ha Tartu, a másik déli végvár, melyet németek, lettek, livek egyesült serege ostromol, elesik (1223). Tartu elestével a küzdelem katonai szempontból tulajdonképen véget is ér. A Saaremaa melletti kis Muhu szigetére koncentrálódik a végső ellenállás, e sziget mintegy az észti Komárom szerepére vállalkozva. A bukás azonban elkerülhetetlen s 1227 február 3-án, Gyertyaszentelő után való napon Muhu szigetén a lenyugvó nap német lovagok sisakját szinezi vörösre. A legjobb népvézerek rabságba esnek s az észti nép pogány — talán gyermeki, de mégis szabadsága elvesz. Vége a gazdasági jóllétnek is. Bár a német lovagok évről-évre végigsarcolták az országot, a krónika szerint még mindig gazdag volt ezüstben és terményben. Az impériumváltozással mindez a németeké lesz. A nemzeti szabadság megdőltevel pedig együttjár a személyes szabadság elveszte is.

Vizsgálva az okokat, melyek az észti függetlenség bukásához vezettek, szinte önmagától kínálkozik a Mohács előtti állapotainkkal való összehasonlítás. Lembit halálával bekövetkezett a központi hatalom felbomlása és gyengülése, amit fokozott az állandó hadsereg hiánya, a jól szervezett németekkel szemben. A pusztulásra ítéltek népek közös átká, az összetartás hiánya szintén jelentkezett. A külföldi szövetségek megalakítása (hat tervről tud a krónikás) egyre-másra hiúsult meg, eltekintve a csekély és kétséges értékű orosz segítségtől. A németek viszont a meghódított területről magukkal viszik a férfiakat, hogy a testvéreik ellen harcoljanak. A kereszténység behozatala megosztotta a népet. A pogány törzsszervezet korának békés együttélése és együttérzése az idegen befolyás hatására megszűnik.

A főlsszabadulási kísérletek főleg a XIV. században, belső erő és külső támogatás híján eredménytelenek maradnak. A nagy északi háború után, mely a svéd-orosz nagyhatalmi törekvések erőpróbája, az észti nép az alakuló orosz világbirodalom főnhatósága alá kerül és a legszomorúbb idöket éli át. De a hit és a remény az ősi époszok hőséinek, Kalev-nek — az észti Csaba-királyfinak — hazajöttében, nem hamvadt egy szikrányit sem. A világháború vége felé — az éppen tiz éve megindult orosz bomlás folyamán — előállott egy észti katoná, Joh.* Laidoner ezredes, aki kiadja a jelszót: „Nekünk katonákra van szükségünk, hogy szabadságunkat kivívjuk!”

Orosz segítséggel akarták egykor az észtek függetlenségüket a németek ellen megtartani s 700 év mulva orosz és német ellen egyformán harcolva, sikerült azt kemény küzdelmek árán visszaszerezniük. Akadt néhány vezető, aki nem vesztette el a fejét, hanem tudott reálisan mérlegelni s akadtak katonák, akik tudtak parancsolni. A nemzeti összetartásban, melyet a kereszténységet hozó német lovagok páncélsorainak éke felhasított, most összeforrott az egész nép. A tallinni Dómhegyen a főparancsnokká lett Laidoner tábornok röviden és határozottan jelöli meg a hadműveletek irányát: „Előre, az országba nyomult orosz és német csapattek ellen.” A friss észti ezredek meglepő haditényeket produkálnak s az észti szabadállam 1918 február 24-én történt kikiáltásának első évfordulóján — a magyar történelem legszomorúbb idején — Laidoner kiadja napiparancsát:

* Az észti nemzet leigázásának 700 éves emlékére gyászünnepek voltak Észtországban. A tartui Vanemuine-ban 1927 febr. 20-án tartott aktuson kiemelkedő beszédet mondott Joh. Köpp, az egyetem prorektora és Nik. Reek hadosztályparancsnok. E cikk írására különösen a tábornok úr katonás határozottságú, eszmékben gazdag beszéde inspirált.

„Észti nemzeti területen nem áll ellenség!” Még egy esztendő s a győzelmek diplomáciai elismerése is megtörténik.

Van egy közös tragikumot felmutató „mohácsi vészünk” az észti testvéremzettel. Feltámadásunk nem történt hasonló körülmények között. Nálunk más szellemben szerkesztették akkoriban a napiparancsokat, mint az észti földön legendás hírű Laidoner tábornok, vagy Musztafa Kemal pasa, aki az angorai sziklára állva, röviden ezt mondta: „Katonák, cél a Földközi-tenger, előre!”

Mi odaadtuk felszerelésünket az ellenségnek. A félig polgári öltözetű észtek ellenben járőrségbe mentek éjjelenként s úgy szereztek a csikorgó északi télhez szükséges felszerelésüket. A törökök is tudták, hol szerezhetők a legkitűnőbb ántánt-ágyúk. Nekünk nincs „tallinni Dómhegyünk”, sem „angorai sziklánk”, pedig Kárpataink voltak és volt egy Budavárunk. Olyan kort értünk, melyben a fáradt utódok leszálltak a völgybe — a parlament előtti térre — s „szédelegtek, ha őseik saslakára pillantottak”. Nem akartunk katonát látni, ma pedig keserűséggel kell mélyen emlékeztetbe vésnünk az észti tábornok szavait.

Az újabb török irodalomról.

Irta: dr. Germanus Gyula.

Gróf Teleki Pál, a közgazdaságtudományi egyetemen keleti intézetet létesített, amely a Közelkelet földrajzi, gazdasági, történelmi és kulturális viszonyait tanulmányozni van hivatva. E nagyszabású intézet többi között megvalósította azt a gondolatot is, amely nélkül a mohamedán népek kulturális életének tanulmányozása lehetetlen: keleti könyvtárnak rendszeres gyűjtését és feldolgozását, amely figyelemmel kíséri az arab, a perzsa és a török könyvpiac legújabb termékeit is s azok kivonatolásával tartalmukat és gondolatvilágukat a Nyugat elé tárja. Eme keleti könyvgyűjtésből csak a török irodalomra vonatkozó néhány megjegyzést kívánok most papírra vetni, és egy későbbi nagyobb tanulmány lesz hivatva annak a kimutatására, hogy a többi keleti nép közül mily óriási előnnyel fut be a török nemzet az európai kultúra közösségébe. Annak a politikai mozgalomnak, amely a szultánság és a kalifátus eltörlésével végződött, mely hullámai vannak a nép kulturális életében. A kalifátus és a szultánság, egyfelől az iszlám theocratia, másfelől az állami absolutismus uralma volt a török népen. Ez az uralom az irodalomban, a nyelv arabos formabéklyóiban s a stílus és a gondolat megmerevedésében nyilvánult. Ez az irodalom nem a török nép, hanem az iszlám nevében uralkodó család és az ezt szolgáló elemek szócsöve volt. Ma a török irodalom nem kíván a tanultság által a néptől kínai fallal elzárt osztályt szolgálni, amelynek ízlése egyéni és mesterkélt, hanem a török nép faji érzelme, faji kultúrája, átöröklött és véres történelmi emlékeiből fakadt természetes megnyilatkozásaként akar saját népének világtítani.

Az új török tudományos írók, Dselál Núri, Ahmed Refik, a török történelem ama korszakát, amely alatt a török nép az oszmán dinasztia iszlámterjesztő érdekeinek áldozta fel magát, eltévelyedésnek és szolgaságnak tartják, amelyből a népszuverenitás vezette ki a törököket. Ennek a politikai és társadalmi felfogásnak legélesebb tükröképe a nyelv. Míg az oszmán nyelv megmerevedett arab-perzsa szólásformákból állott, amelyet az írók, tudásuk és olvasottságukhoz képest több-kevesebb ügyességgel felhasználtak és a nyelvi forma szabta meg gondolatmenetüket, addig az új eszme stílusát a gondolat szüli és irányítja, a nyelvi

formák teljes felszabadításával. Úgy írnak, ahogyan a nép beszél és ahogyan az író agyában és szívében a gondolat megfogán. Tulajdonképeni török irodalomról csak azóta lehet beszélni, amióta a török nyelv felszabadult és nem öncél, hanem eszköz lett az író tollán. Amíg eddig a török író formákba szorított gondolatait arab-perzsa mintába *kalligrafálta*, most dalol, szaval, sír, lelkesít és elbeszél s tolla oly gyorsan és természetesen siklik a papíron, hogy észre sem veszi, mint ilt az érzelem és gondolat írott formát.

A török nép tehetségét mutatja az a körülmény, hogy néhány év alatt egy sereg kiváló író termelt, akik európai értelemben irodalmi műveket alkotnak. A régi arabos iskolának alig vannak már a gyakorlatban hívei: a nemrég elhunyt Szulejmán Nazíf, kritikus és költő, Halil Nihád és Mahmúd Mukhtár pasa, aki emlékirataiban egy letűnt kor magasztos kothurnusában kopog álmélkodó és gyér hallgatósága előtt.

Az új irodalom legkiválóbb termékei a török regények. Námik Kemál, az új török irodalom atyja, csodálkozva és értelmetlenül olvasná a ma regényeit. Kemál nyelve negyven év alatt úgy elavult, mint a magyar Halotti Beszéd Jókai mellett. Abdul-Hakk Hámíd, a még élő legnagyobb török drámaíró műveit a mai nemzedék szótárral olvassa. Színpadra vinni ezeket a műveket csak fordításban lehetne. Sőt még Hüsszein Rahmi is, akit meseszövése és finom megfigyelése a legkiválóbb írók sorába emel, nyelvi tekintetben kezd szürkülni a rohanó élet napsugarában. Usakizáde Hálid Zia, a nagy tanítómester, feltékenykedve látja, hogy tanítványai más mesterekhez is fordulnak, hogy irodalmi inspirációt nyerjenek; ellesik a török paraszt anekdotáit, őseredeti humorát, amely előbb-utóbb Európaszerte ismert lesz; az anatóliai rónák pásztorsipja, hózivatarra és csupasz szikláit szólaltatják meg az írókat, akik saját énjük, saját népük szíve-lelke adta édes anyanyelven öntik elénk ihletüket. Mily meghatóak Ömer-Szejf-ed-din: Jükszek Ökcseler (Magas sarkok) című novelláskötete, vagy Resád Núri regényei. Resád Núri a török nép írója. Ökürszem (Csaly Kusu) című regénye 12 ezer példányban kelt el. Dudaktan Kalba (Az ajaktól a szivig) egy török nő szomorú életének oly megható és festői rajza, hogy bármely európai irodalomban megállná helyét.

Az újtörök regényirodalomból tanulunk meg töröktől. Míg eddig a török népnyelvet csak folkloristák gyűjtéseiből ismertük, amely gyűjtések anyaguk természeténél fogva (népmese, népdal) korlátoltak voltak, most betekintheünk a török nyelv rengetegébe és csodáljuk annak formai és szókincsbeli gazdagságát. A török nyelv örökzöldjét ellepte és elnyomta volt a perzsa moha és az arab száraz levelek súlya. A tavasz ébredésével az élet rügyei áttörték a hóleplet, amely a halál fagyát borította a török nemzeti géniuszra.

A nemzeti eszme győzelmét a török „iuránisták” indították meg, élükön Zia Gök Alppal, aki az összes török fajú népek összefogását (Türkcsülük eszázslary) célnak tekinti a nyugati törökök kulturális és nemzeti egységének megalakulására. Khálide Edib asszony, irodalmilag gyengébb regényeivel is a nemzeti érzés gyújtó tüzét csóválja a kételkedők felé; egy másik írónő, a fiatal és bájos Szuád Dervis, a gyengéd török női szív halk dobogását közvetíti a háremek tisztascsengésű népies nyelvén. Jákút Kadri a bektasi dervisek misztikumát ismerteti, összekapcsolva a szerelem misztikumával, amelynek áldozata egy török nő, aki elhagyja férjét, anyját, gyermekeit, hogy az örök igazság keresésében megtalálja lelke boldogságát, de oly bágyadtan omlik össze, mint a dervisek kimerítő mámoruk után, amelyben Istent csak megközelíteni tudják, de felfogni képtelenek. Ez a

regény halkszavú képeivel, a szerelem és az istenkeresés mámorával Anatole France: *Le lys rouge*-ját juttatja eszünkbe. Edhem Izzet, a mai izgalmas ujság-regény megteremtője „Örült Asszony”-ában a háború rémét és a vér tébolyát rajzolja, amely örületbe hajt férfit és nőt egyaránt.

A török irodalom a nép kultúrájává vált. Ezt bizonyítja az a körülmény, hogy *Ismail Habib*, az elmúlt 60 év török irodalmáról egy 700 oldalas lexicon-nagyságú irodalomtörténetet adhatott ki, amely rövid idő alatt elfogyott. Ez a munka a török irodalomtörténetírás terén úttörő kísérlet, úgyszólván az első irodalomtörténet módszeres feldolgozásban. Köprülüzáde Mehmed Fuád, a régi török irodalom- (Ilk Muteszavufilar: Az első török misztikusok) ról alapvető munkát írt, míg apróbb dolgozatai az új irányt ismertetik és helyes célok felé terelik. Mehmed Fuád kiváló tudós és munkássága mély nyomot hagy a török irodalom művelőiben. A török történetírást Ahmed Refik páratlan szorgalma képviseli. Eddig 40 kötetre terjed munkássága; monográfiákban dolgozza fel a levéltári kutatás anyagát. Dr. Riza Nóri eddig 12 kötetes „Török történelm”-e óriási anyagot tartalmaz, de feldolgozási módszere még nem teljesen kielégítő. Dselál Nóri, egyike Törökország legtanultabb elméinek, az iszlám kultúrtörténet s az új török történelem és nyelvészet terén jelentős műveket alkotott.

E beszámoló csak vázlatos képet adhat arról a nagyszabású munkáról, amely Törökországban folyik, és amely a gróf Teleki Pál kezdeményezte Keleti Intézet könyvtárában hatalmasan domborodik ki az arab, különösen egyiptomi és az indiai Andsumen-i—isaáti-i—iszlám gazdag kiadványai sorában, amelyek különösen az iszlám kultúrtörténetét és jelen társadalmi átalakulását tárgyalják. Reméljük, hogy a nagyközönség érdeklődése a mohamedán Közékelet iránt munkánkat elő fogja segíteni.

Ninive gyermekei.

(Részlet Eino Leino költeményéből.)

Férfiak kara.

*Csak pusztá földet
Adott az Úr nekünk,
Szőlőkertekké mi varázslók.*

*Viharzó tengert
Adott az Úr nekünk,
Hullámaik hajóink fékezék meg.*

*Vad vágyakat
Adott az Úr nekünk,
A fény csikóivá zablánk igazá.*

*Halálborzalmat
Adott az Úr nekünk,
Legyőztük bölcseségünk fegyverével.*

*Üres világot
Adott az Úr nekünk,
Dússá tevők eszünknek erejével.*

Nők kara.

Szép az ember,
Ha csillog homlokáról a munka veritéke.
De szebb az ember,
Ha hajloka körül zeng madárdal, s várja béke.

Szép az ember,
Mikor a sír vak álmát óhajtja fáradottan.
De szebb az ember,
Ha lángra férfiarca élettüzétül lobban.

Szép az ember,
Ha útján támaszbotja a lélek önuralma.
De szebb az ember,
Ha töpreng, téved, s gyötri borongó aggodalma.

Ifjak kara.

Itt, itt van az ősz, megért a gyümölcs.
Nézd, roskad az ág, kosárt tele tölts!
Jöjj, víg lakozás, hadd zengjen a nász!
Holnapra talán a sírba leszállsz!

Forró sugarával csókdíjt a nap oszt,
Forrón ölel átál hév völgy szele most.
Égj, égj, te mező csak! Folyj, folyj, te folyam!
Életfonalunknak rokkája, peregj, bűgj,
Szent, szent fonalunkat fond, fond vidoran!

Házi tűzhely.

Ajándokinkat hozzuk, házi tűzhely!
Meleg tanyát adsz menedéktelenek,
Ragyogsz szegénynek,
Vigaszt a dúsnak, bánatába' nyújtasz .
Fejét a bűnös lány öledbe rejti,
Neveld' a gyilkos esdve-áldva ejti.
Mihelyt születünk,
Te adsz orcánknak ragyogó fényt;
Az élet útján
Erős szirtünk vagy forrongó hab között,
S Halál pusztája közeledtén
Lengetsz utolsó üdvözlést nekünk
Egy zöld bereknek
Partjárul át.
Dicső vagy, tűzhely! Áldott, te láng!

A láng halványul,
Titkos lidérctüzek lobognak,
Nézd: délibábként mint gomolygnak

Nagy ősanyáink hőstregéi,
 Léted forrási
 Fölbugyognak,
 Valód határi
 Szétomolnak,
 Öröklött erkölcsök örvényi,
 Halottak forgatagja,
 Vad agyvelők alkotta rémlátások,
 Láfatlan látomások,
 Regéletlen regék
 Gyötörnek,
 S bűg az örök kar, zúgva ekép:

„Hazudsz, hazudsz, te láng, te tűzhely.
 Hazudsz, szülőház, édes otthon.
 Erény, igazság, munka hiú mese.
 Hazug az istenek törvénye,
 Hazug a dal harsány mezője.
 Csak téged vádolunk,
 Romlás tüze!
 Csak téged átkozunk,
 Poklok heve!
 Te néked áldozánk
 Az álmainkkal, gondjainkkal;
 Te érted hordozánk
 Gyümölcsöt, hő verejteket.
 Pehelyszigetbe' puha vánkost
 Varázsolt csalfa délibábod,
 S helyette az élet
 Kőszirt-padot
 S hantot a rút halál adott.
 Óh, átkozott légy, házi tűzhely!
 Hamvadjon el csalárd parázsod!“

Égnek mered hajam,
 Gerincemen jég-borzalom fut át;
 Falat, tetőt mozdulni látok,
 Bérc, völgy csudás hangokba tör ki:
 „Hatalmas
 A hősök éj-birodalma,
 Fogyatkozik
 A nap s a hold aranyja;
 Az éghatár kietlen, igaz csupán a tél!
 Tudattalan, fagyasztó a mindenséges űr,
 Amelyből jöttünk,
 Amelybe átkelünk,
 Amelyben elfolyt java életünk!“
 — Fölrántom ajtóm',
 Rohanok örült förgetegbe.

Finn dalok.

Pásztorok öröme.

(Kanteletar.)

*Mi pásztorok miből élünk,
Hogyan foly a sorsunk nekünk?*

*Mi bizony nem rosszul élünk,
Elég jó a sorsunk nekünk.
Hempergünk mi minden sziklán,
Muzsikálunk mocsár hátán,
Hancurozunk az irtáson,
Dalolgatunk a dombháton,
Édes epret kínál a rét,
Isszuk tiszta forrás vizét,
Képünk ettől vál pirosra,
Mosolygósra, mint a rózsza...*

*Gyere ide, pásztorlányka,
Pásztorfiú jöttöd várja,
Siess ide hozzá!
Itt a nyájak a legszebbek,
Csengők gyöngyen csilingelnek,
Mézizű a szeder itten,
Kövér minden kis eperszem...*

*Mi bizony nem rosszul élünk,
Elég jó a sorsunk nekünk,
Édes epret kínál a rét,
Isszuk tiszta forrás vizét,
Képünk ettől vál pirosra,
Mosolygósra, mint a rózsza!*

A tücsök.

(Kallio.)

*Tücsök danolt jó kedvében,
Ömledezve örömeben,
Gyönyörű zöld pázsit gyepén,
Mézhullató füvek ölén.
A nap süttött és a fényén
Bimbó, virág kinyílt szendén,
S úgy figyeltek hallgatózva:
Mit cirpel a tücsöknóta.*

*„Mit dudolsz, te renyhe jószág,
Cirpelsz annyi bolond nótát?
Dolgozz inkább, mert különben
Éhen veszhetsz bizony könnyen,
Vesszőt kapjon az ily balga...“
Igy dörmögött a kis hangya,
Takarékos kis bogárka
Tücsök vidám kedvét látva.*

Úton.

(Mustakallio.)

*Lovam hej, fuss száporán,
Hogy elérjünk jókorán —
Hova?
Ahol Marim háza van
S fenyők búgnak titkosan —
Oda!
Halkan dobogj most szívem,
Hogy ne halljon kedvesem
Hozzá közeledni...*

Fordította: Bán Aladár.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Finn-észt est és Zempléni Árpád emlékezete.

A Turáni Társaság Finn-észt Intézete az idén az észt szabadságharc kilencedik évfordulójának napján, február 24-én este 6 órakor művészetet rendezett az említett észt évforduló, valamint a finn Kalevala-nap (febr. 28.) és Zempléni Árpád kiváló turáni költő emlékezetének tiszteletére a Vármegyeház dísztermében. Az estén megjelent Társaságunk vednöke, *József Ferenc* kir. herceg, a kultusz- és külügyminisztérium képviselői, a vármegye képviselőjében dr. *Rexa Dezső* főkönyvtáros, Észtország konzula: *Zsilinszky Gábor*, *Liipola Yrjö* finn konzul, dr. *Lampérth Géza*, a Kisfaludy Társaság főttkára, *Móricz Péter* főkonzul, ü. v. alelnök feleségével, dr. *Bielek Aladár* ny. min. tanácsos nejevel, dr. *Marzsó Lajos* főttkár s még igen nagyszámú előkelő közönség. Elnökünk, *Pekár Gyula* és elnökhelyettesünk, *Paikert Alajos* hivatalos külföldi kiküldetésük miatt nem jelenhettek meg.

A műsor első száma a finn és észt himnusz volt, amelyeket az Egyetemi Énekkarok adtak elő *Kereszty Jenő* karnagy szakavatott vezetésével. Mind a nemzeti énekek, mind az utána elénekelt finn és észt népdalok rendkívül tetszetek. Az ének elhangzása után dr. *Bán Aladár* alelnök, a Finn-észt Intézet igazgatója mondta a következő ünnepi beszédet.

Királyi Fenség!

Mélyen tisztelt ünneplő közönség!

Ma, midőn a legkülönbözőbb, gyakran ötletszerű ünneplések egymást követik, szinte kivételszámba megy a mi esténk, amelynek tárgysora három oly mozzanatot egyesít, amelyeknek mindegyike külön is elegendő okot adna az ünneplésre.

A három közül először említjük az észtet. Ez szabta meg ünnepünk idejét, mert épp ma üli az észt testvérnemzet függetlensége kimondásának kilencedik évfordulóját. Tán épp ez órában sok észt városban és faluban gyűlnek össze, hogy hálás szívvel áldozzanak a szabadság istenének oltárán. Hogy ez évforduló jelentőségét teljes egészében megérthessük, vessünk egy futó pillantást annak előzményeire.

Az észt nép mintegy 4000 évvel ezelőtt az Ural lábainál együtt élt a mi őseinkkel. Elszakadva onnan hosszú vándorlás után érkezett kb. a Kr. u. V. században mai hazájába, a Balti tenger partjaira, ahol hat századon át szabad, független nép gyanánt élt, míg nem a XIII-ik évszázad elején a túlnyomó számú árja népek véres harcok után leigázták. Dán, német, svéd és orosz uralom alatt szenvedett ettől fogva ez a kis nép — ma is csak egy milliónyi — de nem mondott le sohasem a függetlenségre való törekvésről és nem hunnyászkodott meg

a szédítően túlnyomó hatalom előtt. Küzdelmét vér, könny és veríték áztatta út jelöli s találóan mondja a jeles észt történetíró, Reiman Vilmos, hogy az, aki Észtország történetét olvassa, a világtörténelem egyik legsötétebb fejezetét ismeri meg.

Az elnyomás komor századai alatt az észt nép egyetlen vigasztalása és enyhülése a népköltés volt; ebben sírta el bánatát, fejezte ki reményét és törhetetlen hitét a szebb jövő iránt. Nincs nép a világon, amely a költészet szeretetében felülmulná az észtet. Ez a szeretet hozta létre a Kalevipoeget, a világ-hírű nemzeti époszt, amely valóságos tárháza az ősi hagyományoknak s kifejezi e nép jellemének legfeltűnőbb vonásait. Epp ezért legmegfelelőbben ünnepeljük e hozzánk meleg szeretettel vonzódnó rokon nép génuszát, ha a mai estén művészi előadásban bemutatjuk a Kalevipoeg egy szép részletét s az észt dalköltés néhány üde virágát...

Az a nép, amelynek szívében költészet él, elméjében gondolatok, eszmék forrnak, nem veszhet el! Az észt sem pusztult el, hanem szívós harcokkal kivívta a világháború alatt függetlenségét. A három hónapig tartó vörös uralom leverése után 1918 február 24-én az észtek kimondták hazájuk elszakadását az orosz birodalomtól, de még két évig kellett küzdeniök, mígnem a dorpáti béke (1920) végleg biztosította az új turáni állam függetlenségét s ettől fogva az észt nép maga intézi sorsát és munkálja jövőjét.

Ünnepünk második tárgya a nagyműveltségű finn testvérnemzet naiv époszáinak emléknapja. E hó 28-án fogják ünnepelni a finnek 92-ik évfordulóját annak a napnak, amelyen a Kalevala első kiadása 1835-ben megjelent, illetve amelyről annak egybeállítója: Lönnrot Illés az előszót keletzte. (Az éposz végleges alakban, tetemesen bővítve 1849-ben látott napvilágot.) Ezt a napot, mióta a Kalevala Társaság fennáll, az egész nemzet lelkesedéssel ünnepli. Mind az ország fővárosában, mind a vidéki városokban, sőt falvakban is ünneplik a szellem diadalát, azét a szellemét, amely ékesszólóan hirdeti a turáni faj kiválóságát. Ez a kis nép — ma 3 milliónyi — évezredekén át nemcsak fenntartotta ősi emlékeit, hagyományait, hanem egyre szebbé és tökéletesebbé tette azokat. Elmondhatjuk, hogy a Kalevala a világ valamennyi népeposztát felülmulja abban a tekintetben, hogy minden sora hitelesen népi eredetű. Az egyszerű, akkor még írástudatlan parasztemberek apáról fiúra származtatták át szellemi örökségüket s bámulatos formaérzékkel, finom és mély érzéssel csiszolták, fejlesztették, mígnem a hatalmas, 50 énekre terjedő költemény mai tökéletes, alakját felvette. Ezt a remekművet nyelvünkön is élvezhetjük Vikár Béla kongeniális fordításában, míg a magyar Kalevipoeg még egyre kéziratban várja megjelenését, hogy bevonuljon a magyar irodalomba.

A Kalevala szegletköve az új finn kultúrának. Megjelenése előtt az irodalom, a művészet és a nemzeti öntudat vezércsillag nélkül tévedezett. Az irodalomban a svéd nyelv, a művészetben idegen hatás, a nemzeti életben a nyugati szellem tartotta lenyűgözve a nemzeti lélek szabad szárnyalását. A Kalevala hatalmas szava és szépségének fénye újra megpendítette a pogány ének-istennek, Väinämöinennek rég hallgató lantját — s íme, mintegy varázsütésre nemzeti irodalom, költészet, művészet és tudomány keletkezett s ma a finnek neve diadalmas fényben tündököl az európai kultúra egén. Méltán hajtjuk meg tehát a Kalevala-nap közeledtén elismerésünk zászlaját az északi rokonnép előtt!

Ezzel elérkeztünk, mélyen tisztelt hallgatóim, mai esténk utolsó, de tán legmelegebb programpontjához. Egy lánglelkű magyar költő emlékéhez, aki látnoki

ihlettei tekintett bele a mult ködös méhébe s feltárta annak sokáig rejtett szépségeit. A magyar irodalom, minden gazdagsága mellett is, egy tekintetben nagyon szegényes volt. Fajrokonaink hagyományaiban rejlő ősi kincseinket figyelmen kívül hagyva még a nemzeti mult romantikus rajzaiban is többnyire idegen népfajok költői tradíciói érvényesültek. Csupán Petőfi és Arany igyekeztek leszállni a néplélek bányáiba, de a legmélyre ők sem jutottak el. *Zempléni* (Imrey) Árpád volt az első, aki csodálatos intuícióval megpillantotta az utat, amely elvezet a magyar néplélek gyökeréhez: a turánizmushoz. Eleinte ő is az idegen árja népek taposta úton haladt s csak meglett korában találta meg önmagát. Ekkor fedezte fel lelkében a turáni samánok, táltosok ivadékát. Negyvenhárom éves volt, mikor 1908-ban a Kisfaludy Társaság pályázatán „Bosszú” című költői elbeszélésével megnyerte a Bulyovszky-díjat. Zempléni ebben a költeményében az Ázsia határmegyéin hátramaradt ősmagyaroknak: a voguloknak és osztjákoknak évezredes költői hagyományaiba mélyedt s ezzel új irányt jelölt a jövő magyar epikának. Egymásután jelentek meg ezután turáni tárgyú, többnyire pályadíjat nyert epikumai és 1910-ben korszakalkotó gyűjteménye, a Turáni Dalok, amelyre elmondhatjuk a Kalevala befejező sorait:

Innen megy az út ezentúl,
Az új ösvény indul,
Dicsőbb dalok szerzőinek,
Különb ének költőinek.

De sajnos, a fényes kezdet nem talált folytatókra. Egyedül illusztris költőnk, Kozma Andor lépett az ősi turáni hagyományok ösvényére „Turán” című hatalmas eposzával, amely csapongó képzelettel és mély bölcséleti felfogással eleve-níti meg a turáni faj keletkezésének ősmondáit.

Kérdezhetné valaki: miért épp most, halála után 8 évvel ujítjuk fel a költő emlékezetét? Hölgyeim és uraim! egy szomorú esemény adja meg ez emlékünne-pünk aktualitását. Ennek az évnek őszén, okt. 23-án követte a porladó költőt a siri nyugalomba élete küzdelmeinek hű osztályosa, lelkének fele: *Riszdorfer Révész Anikó*, aki nemcsak mint feleség, hanem mint költészetének zenei tolmácsolója is valóban testvér-szellem volt az elköltözöttnek. Életében mellette állott, hogy önzetlen szeretettel és önfeláldozó gondossággal könnyítse meg sok szenvedéssel telt sorsát. S halála után sem szakadt el tőle sohasem. Őt látta ezentúl is lelki, sőt testi szemeivel is szomorú özvegyi gyászában, ábrándjaiban és lázálmaiban — róla szólt minden szava, az ő emlékének áldozta érzelmeit és gondolatait s csupán egy vágya volt, egyet kívánt még a gondviseléstől, hogy költőférje oldalán pihenhesse ki majdán földi fáradalmait és szenvedéseit. Hozzátartozóinak — különösen testvéreinek, Wágner Károlyné Riszdorfer Elza zongoraművésznőnek gyengéd gondoskodása ezt az óhaját valóra váltotta s most ott pihen a költőpár a Kerepesi temetőnek egy egyszerű fakereszttel jelölt sírhalma alatt. Reméljük azonban, hogy a kegyelet nemsokára művészi emlékekkel fogja jelölni azt a helyet, ahol az első magyar turáni költőnek és fennkölt lelkű hitvesének hamvai nyugszanak... Mielőtt befejezném szavaimat a Turáni Társaság elnöksége s a turáni érzésű közönség nevében őszinte köszönetet mondok mindazoknak, akik művészetükkel és érdeklődésükkel biztosítják hármas ünnepünk sikerét; köszönetet mondok magas védnökünknek, *dr. József Ferenc* Őfenségének megjelenéséért, aki minden nemzeti ügy győzelméért lelkesen munkálkodik. Köszöntöm a köztünk jelenlevő finn és észti testvéreket, továbbá Észt-

és Finnország hivatalos képviselőit, akik eljöttek, hogy leróják kegyeletük adóját a két rokonnemzet góniusa s a magyar turáni költő emlékezte iránt!...

A beszéd után *Kaczvinszky Emil* gordonkaművész, dr. *Szőnyi Géza* zongorakíséretével finn és észt népdalokat adott elő nagy művészi tudással, majd *Urbányi Ilonka* lelkes hévvel szavalta Zempléni: Turáni jelige, Lemminkäinen regéje és Örök magyar c. költeményeit. Sok tapsot kapott *Saboli Annus* hangversenyénekese a következő gyönyörűen előadott dalokkal: a) finn dalok: Elhervadt az én rózsám (Kilpinen), Nyári est (népdal) — b) észt dalok: Tavaszszal (Alexander Läte), Öröm és bú (A. Läte), Dr. *Király László* dr. *Szőnyi Géza* kongeniális zongorakíséretével két Zempléni dalt énekelt: Ima a hazáért... és Lavotta szerelme. A dalokat Lavotta nyomán Zempléni Révész Anikó zenésítette meg. A férfias, zengő hangon előadott kompozíciók mély hatást tettek. A másort a Turáni Társaság lelkes barátjának, ifj. *Szász Károlynak* művészi lendületű szavalata fejezte be, aki egy részletet (Kalevipoeg kardja) adott elő a Kalevipoegből *Bán Aladár* fordításában továbbá egy sajtó szerzésű hazafias költeményt.

Az ünnep alkalmából a Turáni Társaság táviratilag üdvözölte az észt kormányt, viszont Észtországból az ünnepély alkalmára magyarnyelvű távirat érkezett, melyet *Móricz Péter* alelnök mutatott be: „Lelkesítsenek bennünket ideálok, melyek igaz testvérbarátságra serkentenek.” A táviratot észt irodalmi egyesületek és kiváló költők, valamint *Csekey István* és *Virányi Elemér* tartui egyetemi tanárok írták alá.

A műsor árusításából befolyt tiszta jövedelemből a Finn-észt Intézet *Wagner Károlyné* úrnő szíves közreműködésével rendbehozatta a Zempléni-pár sírját.

Az énekelt dalok szövegét *Bán Aladár* fordította. Ezek egyikét, melynek szerzője *Sőöt K. E.*, a kiváló észt *Petőfi*-fordító, itt közöljük:

Öröm és bú.

Szeretnék zengni gyakran	Így hallgat a madár is,	Öröm és bú kísérnek
Vidáman, boldogan,	Kit szűk kalitka zár,	Minket szünetlenül.
De a szívemre bú száll —	Midőn a szép tavasz jő	A boldogság alig jött
És kedvem odavan.	S az enyhe napsugár.	S már újra elrepül!

Ujabb adatok a komi nép fejlődéséről.

A „Turán 1925. évfolyamában közöltünk egy cikket „az oroszországi finn-ugor népek helyzetéről”. Ebben ismertettük a komi népet is s annak keletkező kultúréletét. F. év február havában a m. kir. külügyminisztérium egy Tallinnból érkezett követségi jelentést szíveskedett rendelkezésünkre bocsátani, amelyet sok érdekes új adata miatt itt egész terjedelmében közre bocsátunk.*

„1927 február elején Tallinnban tartózkodott *Vasil Lytkin* komi tanár, aki mint a moszkvai Keleti Intézet kiküldöttje, állami ösztöndíjjal közel egy évet töltött Finnországban a finn nyelv elsajátítása, főleg azonban a keleti tengeri finn-népek életviszonyainak tanulmányozása végett. *Lytkin*, aki finn-ugor nyelv-

* Megjegyezzük, hogy az itt előforduló népeknek régi, az irodalomban világszerte közhasználatú, de nem nemzeti neve a következő: zürjén (komi), votják (udmurt), cseremisiz (mari). Mi nemzeti nevükön jelezzük őket.

vészeinkkel való érintkezés felvétele céljából Budapestre is óhajt utazni,* egy nyilatkozatában beszámol a mai Oroszországban lakó finn-ugor törzsek, különösen a komik közjogi, közigazgatási helyzetéről és kulturális viszonyairól...

Keletoroszországban négy finn népfaj lakik: a komik, az udmurtok, a marik és a mordvinok. A régebbi idők erőszakos oroszító politikája ezen népeknél a nemzeti kultúra kifejlődését csaknem lehetetlenné tette. Az intelligens osztály beleolvadt az orosz intelligenciába; iskola, templom, közigazgatás mind az orosz nyelvet használta és a pánoroszoknak minden reménye meglehett arra nézve, hogy néhány évtizeden belül valamennyi kisebb idegen népfajt tökéletesen eloroszosíthat.

A népfajok legyőzhetetlen életreje, másrészt a nagy átalakulások Oroszországban megóvták e népeket a teljes beolvadástól, s ma a komik autonómiájuk fennállásának immár 5. évét ünnepelhetik. Ez az önkormányzat abból áll, hogy részükre kulturális, gazdasági és adminisztratív téren szabad fejlődés biztosítatik és csak katonai, pénzügyi és postaigazgatási szempontból vannak az egységes államhatalomnak alárendelve. Autonómiájuk gyakorlására évenként egy 100 tagból álló képviselő-testületet választanak, amely, quasi parlamenti funkciókat végezvén, gyűlésein a fontosabb gazdasági, kulturális és törvényhozási kérdések felől tanácskozik és dönt.

Fővárosuknak, Usztszűszolszk-nak (komiul Szöktövdinkar) kb. 8000 lakosa van, míg az egész autonóm területen kb. 350.000 ember él, kiknek 92 %-a komi. A többi 8 % az északon lakó tundrai számojédek és a városokban élő oroszok. A népesség nagyobb lehetne, ha sikerülne az Oroszországban elszórtan élő komikat az anyaországgal összekötni; ennek azonban egyelőre a hiányos közlekedés útját állja. Csak a teljes autonómia elnyerése utánra tervezik az úthálózat kiépítését, amely összeköttetést létesítené a délnyugati komikkal. Az ugyancsak kiépítendő vasútvonal a jegestengeri Indigo-öböllel is létesítené összeköttetést, ahol a golfáramlat következtében az áruszállítás lebonyolítására néhány jégmentes kikötő van.

Az 1925/26. évi komi budget 3,115.000 aranyrubelre volt előirányozva; ebből a bevétel 50%-a erdei termékek hasznosításából, a másik fele pedig adókból folyt be. A közigazgatás nyelve a komi, még akkor is, ha a funkciót teljesítő tisztviselő orosz. 400 népiskolájukban, ahol a tanulók túlnyomó része komi, a tanítás nyelve szintén a komi. Emellett az oroszot is tanítják. A lakosság 37 %-a írni és olvasni tud, az ifjabb nemzedék csaknem kivétel nélkül. Gondoskodás történik affelől is, hogy nemcsak az iskolaköteles lakosságnak, hanem a szélesebb néprétegeknek is alkalom nyíljon az írás és olvasás elsajátítására; e célból külön tanintézetek állítottak fel. Ezeknek az elmúlt évben 5000 látogatójuk volt, akik közül 3000 teljesen kielégítő eredményt mutatott fel. Középiscoláik száma öt.

Az irodalom évről-évre fejlődik; eddig 150 könyv jelent meg, az udmurtoknál és mariknál pedig együtt 250, míg a mordvinoknál csak mintegy 20. Jelennek meg ezenkívül időszaki lapok is, továbbá egy komi hetilap kb. 2000 példányban, egy havi folyóirat „Ördöm” (Erdei út) ezenkívül 3 orosz napilap és egy havi folyóirat. Az udmurtoknak egy hetenként háromszor megjelenő lapjuk és egy havi folyóiratuk van, ugyanígy a mariknak. A mordvinoknak összesen 3 lapjuk van. Az intelligencia körében mindinkább fejlődik a kultúrára és civilizációra való

* Lytkin (Lütkin) azóta ide is érkezett s az Eötvös-kollégiumban nyert elhelyezést.

törekvés. Az orosz egyetemeken jelenleg 340 komi hallgató tanul. Fővárosukban egynéhány tudományos egyesület és egy múzeum is van."

Ezt a jelentést módunkban van az Uusi Suomi (1927. III. 18.) egyik cikke alapján kiegészíteni.

A komi fővárosban 1923 óta egy tudományos társaság működik, amely feladatául tűzte ki a honi föld és nép vizsgálatát. Havi folyóirata, a „Komi mē” (Komi ország) közöl föld- és néprajzi, történeti és népirodalmi dolgozatokat, de főképp közgazdasági kérdések megvitatásával foglalkozik. Ez a társaság ily munkásságra serkenti az ifjúságot, különösen az egyetemet. A különböző orosz egyetemen tanuló ifjak között kapcsolatot kíván teremteni s ezt a célt előmozdítják a komi eredetű professzorok is (a moszkvai egyetemen Nalimov, a pétervári Szorokin). A komi ifjak egyesületei tudományos előadásokat is rendeznek, amelyek főképp a hazai föld és nép tanulmányozásával foglalkoznak. Az említett folyóirat közli, hogy Pétervárott új tudományos egyesület keletkezett, a „Finn-ugor kultúrakutatók társasága”, amelynek több, mint 70 tagja van és érintkezésben áll a pétervári akadémiával s a finn-ugor népek tudományos egyesületeivel. Ez a társaság eddig 60 előadást rendezett; jelenleg adatokat gyűjt a finn-ugor népekkel foglalkozó irodalomról (bibliográfia), mindazon könyvekről és cikkekről, amelyek 1914—26-ban jelentek meg. Az egybegyűjtött anyagot a társaság az 1898-ban *Budapesten tartandó III. finn-ugor kultúrkongresszus alkalmára* szándékszik kiadni. Hogy ez a bibliográfikus mű mily értéket jelent a finn-ugor nyelvészetre, folklorra és néprajzra nézve, nem szükséges külön hangoztatnunk. B. A.

Turáni előadások Tallinnban.

A tallinni Eszt-finn-magyar Szövetség az idén — a Turáni Társaság előadássorozatának mintájára — turáni előadásokat rendezett. A szervezés munkáját ott élő buzgó honfitársunk, *Laky Dezső* tb. magy. kir. alkonzul végezte dr. *Jungert* Mihály követünk támogatásával. Egyelőre hét ily előadás volt, amelyekről a következőkben számolunk be.

Az első matiné február 13-án volt, amely alkalomra az érdeklődő közönség — mint eszt lapok jelentik — zsufozásig megtöltötte a Szövetség termét. Bevezetésül a világhírű komponista, *Mart Saar* néhány szeremenyét adta elő zongorán. Azután a kítünő műtörténész és esztetikus, *Hanno Kompus* tartott előadást „Kultúrproblémánk és a turánizmus” címmel. Ennek tartalma a következő. Bár fizikailag felszabadultunk az idegen uralom alól, szellemileg mérhetetlen suggestio alatt állunk. Irodalmunk és művészetünk a nyugati irodalomból és művészetből meríti példaképeit; mindennapi életünket az a sajtó vezeti, mely a gyakran ferdén értelmezett amerikanizmus elveit hirdeti; szokásainkat, gondolkodásunk módját a nyugatról vett eszmeáramlatok: a nemzetköziség, kozmopolitizmus, szociálistizmus, kommunizmus stb. kormányozzák és ragadják a szélsőségek felé. — Ennyi különféle hatás alatt lehetetlen bármelyikbe is elmélyednünk vagy magunkba szállni. Innen van lelkünkben az elégedetlenség érzése s az ide-oda kapkodás. Ezért maradunk örökösen kultúrepigonok. Ezért nincsenek céltudatos építő munkára vezérlő eszméink.

Ezt már régen érezzük. Sokat emlegették eddig az *északi népeket*, — első-sorban a skandinávokat — minket is hozzájuk számítva. De ezek germánok, másrészt megállapodott régi, pihenő népek, míg miránk még tengernyi feladat vár.

Beszéltek azután a *finn-ugor* népekről; ám ezek magukban véve kicsinyek és több águk gyöngé kultúrával bír.

Szélesebb alapokra helyezi azonban a kultúrszövetség keresését a Magyarországon keletkezett s már igen nagyra növekedett *turáni* eszme és mozgalom. A turáni népcsoporthoz tartozik mintegy 600 millió ember. Köztük vannak ugyan alacsony kultúrszínvonalon álló népek, de ma már mind ébrednek és kultúr-feladatokat tűznek maguk elé. A turáni mozgalom ezek között kultúrkapcsolatokat törekszik létesíteni.

Bár ifjú nemzetekkel s még nem egészen határozott törekvésekkel állunk itt szemben, e mozgalom mégis mérhetetlen perspektívát nyit. Ehhez csatlakozva megszabadulunk minden eddigi lenyűgöző kultúrhatástól s egy megteremtendő új, nagy kultúra uraivá leszünk. Ilyenformán a turánizmus ránk, észtekre nézve az az egyesítő tényező, amit keresünk; út, irány és cél, az az eszme, amely a nyugati civilizáció zsidbasztó hatásából a magunk kultúrterületére vezet, mint egykor Mózes vezette népét az Igéret földére...

A turánizmus Észt- és Finnországban még meglehetősen népszerűtlen, de nagyon elterjedt fogalom Magyar- és Törökországban meg Japánban. Ennek a népszerűtlenségnek okát az orosz suggestióban kereshetjük. Az orosz iskolák tanítása szerint a törökök, a tatárok és a japániak ferdeszemű, sárgabőrű barbárok. Ettől még nem tudunk teljesen megszabadulni. Csak a közelebbi megismerés vezethet bennünket az igazság felismerésére: *ex oriente lux!*... Ne legyünk a Nyugat lógosai, hanem független urak a magunk otthonában.

Az előadás óriási tetszést keltett a hallgatókban, kik közül számosan ott a helyszínén tagokul beléptek a Szövetségbe.

A második turáni matiné február 26-án volt. A zenei részben A. Müller csellón előadta M. Lüdig néhány hatásos kompozícióját. Zongorán játszott *Murrik-Polonsky* úrhölgy. Előadást tartott Eduard Hubel, az ismert író „*Ázsia szellemi kultúrájáról*”. A világháború után az európai kultúra felsőbbségébe vetett hit megintott s a figyelem Kelet felé fordult. Ha az európai ember a Kelet kultúráját emlegeti, elsősorban Indiára gondol, ahonnan — közhit szerint — az árja népek származtak. India kb. 300 milliónyi lakosa között azonban mintegy 50 milliónyi az ősi *dravida* népfajhoz tartozik, amely több tudós állítása szerint uraltáji, tehát turáni eredetű. Aszanszkrit írásjegyek pedig a sumiroktól származnak, tehát ezek is a turáni őskultúra emlékei. Az előadó ezután az indiai vallásban, a brahmanizmusban nyomozza a turáni szellemet, majd a buddhizmust és a taoizmust vizsgálja ugyane célzattal. Eredményül hangoztatja, hogy a turáni kultúra alapjai régebbiek a mai nyugati művelődésnél.

A harmadik előadás nagy nemzeti ünnepünk tiszteletére március 13-án volt előkelő közönség részvételével. A műsor számai közül kiemelkedő volt a tartui egyetem magyar lektorának, dr. *Virányi* Elemérnek előadása a nap, valamint a rokonsági eszme jelentőségéről. Az irodalmi gondolatokban gazdag előadás valószínűleg lebilincselte a hallgatóságot. Az előadás után még magyarnyelvű tetszésnyilvánítások is hangzottak el a tapsviharban. Méltó befejezése volt az ünnepélynek, midőn az Észtországban élő magyar zongoraművész, *Laky-Schuster* Matild asszony a közönség lelkesült hangulatában meleg, temperamentumos előadásban eljátszotta Liszt Rákóczi-indulóját. A számos észt előkelőségen kívül dr. *Jungert* Mihály baltikumi és finnországi magyar követel élén az egész követség megjelent. Az észtországi magyar kolónia este az *Estonia-színház* fehérteremben

bankettet rendezett. Cica Jóska cigányzenekara hajnalig húzta az észt közönség osztatlan elragadtatására a tüzebbnél-tüzebb magyar nótákat.

Április 3-án Laky Dezső tartott előadást „A turáni népek rokonságáról”. Az előadásról a „Vaba maa” (Szabad ország”) c. napilap többi közt ezt írja: „Laky Dezső alkonzul folyékony észt nyelven számos bizonyítékot hozott fel arra nézve, hogy az összes turáni népek egy népcsaládba sorozandók nyelvük, jellemvonásaik és szokásaik alapján. S e hatalmas népcsalád erőforrásai mérhetetlenül gazdagok... A befejező részben hangsúlyozza, hogy a nyugati kultúra hanyatlása a turáni népeket mintegy kötelezi arra, hogy egymásközt kapcsolatokat teremtsenek kultúrájuk emelése és tisztultabb világnézet alkotása érdekében. — Az érdekes előadást a termet teljesen megtöltő hallgatóság feszült figyelemmel kísérte. A felolvasást zenei előadás követte, amely szintén nagy tetszéssel találkozott.”

Ugyane hó 24-én dr. Csekey István tartott nagy érdeklődés mellett előadást „A szentkorona tana és a királyság eszméje Magyarországon” címmel. Az utolsó előadás május 3-án volt. Ismét dr. Virányi Elemér volt az előadó. A XX. századi magyar irodalom főirányait fejtegette egészen napjainkig terjedő áttekintésben. A sorozatot május 9-én közgyűlés fejezte be, amelyen A. Pörk észt író a „Volgamenti rokonnépeket” ismertette néprajzi és folklorisztikai szempontból.

A Szövetség igazgatótanácsának tagjai: dr. Jungerth Mihály Magyar- és R. Holsti Finnország követe, Konstantin Päts volt észt államfő, Laky Dezső, továbbá a köv. észt közéleti férfiak: A. Veidermann, K. Öunapuu, M. Raud, G. Ollik és M. Raamot.

B. A.

Az „igazi finnek” mozgalma.

Mindenki azt hihetné, hogy a kilenc évvel ezelőtt felszabadult Suomi teljesen nemzeti állam. A dolog azonban nem így van. Finnország tudvalevőleg majdnem hétszáz éven át svéd uralom alatt állt s e hosszú idő alatt az idegen nyelv és kultúra oly mély gyökeret vert a finn nemzet életében, hogy a svéd elem még mindig aránytalanul sok előnyt, sőt előjogot birtokol az államalkotó nemzet rovására. A svéd nyelv a köz- és állami élet minden ágában egyenrangú a finnel, az iskolában pedig határozottan előjogot élvez. Mint a tallinni II. finn-ugor kongresszuson elhangzott előadásában Johnsson György professor kimutatta, a finnországi svédnyelvű tanintézetek aránylag sokkal nagyobb állami segílyt kapnak, mint a finnek. E visszás állapot megszüntetésére keletkezett az ú. n. *aitosuomalaisuus* (tösgyökeres v. igazi finnség) mozgalma, amely célul tűzte ki a nemzeti nyelv érvényesítését az egyetemen, az iskolában és a közéletben. Kemény küzdelemre van kilátás, mert a gazdag és művelt svédtség — a lakosságnek 10 százaléka — nehezen enged kiváltságos helyzetéből. A nemzeti eszme diadaláról azonban biztosak lehetünk. A finnek mellett szól az igazság s velük harcol szívós, kitartó, higgadt jellemük. Az igazi finnek külön szövetségbe tömörültek (*Aitosuomalaisten Liitto*), mely 1927 január havában alkotta meg szervezetét. (V. ö. *Uusi Suomi*, 16. szám.) A küzdelem vezérgondolatainak jellemzésére közöljük itt néhány finn közéleti nagyság tanulságos nyilatkozatát az új nyelvrendelettről a „Satakunnan kansa” (Satakunta népe) c. napilap ezévi március 20-i számából.

Prof. E. N. Setälä: „Minden pozitív munka, amely a nemzet anyagi és szellemi gyarapodását szolgálja, elősegíti a finnség érdekeit. A gazdasági élet fej-

lesztésére irányzott munka szilárdítja az alapot, amely nélkülözhetetlen a szellemi haladásban s ez utóbbi viszont lehetővé teszi az anyagi gyarapodást. Csupán valódi kultúrnép létezhetik mint nemzet. Mindenki, aki valami derekasat végez ebben az országban, előmozdítja a finnség ügyét, s mindaz, akinek működése negatív, vagy romboló, árt a finnség ügyének."

Dr. K. S. *Laurila* kiinduló pontja egyezik Setälä fenti nyilatkozatával, de azután bővebben kifejti álláspontját. „A finnség törvényhozási úton való diadalra juttatása jelenleg nem aktuális. Az új nyelvtörvénnyel ez a dolog kielégítő mederbe jutott... Tisztában kell lennünk azzal, hogy a finnség céljait korántsem lehet elérni pusztán törvényhozási úton. A nemzettagoknak a törvényt élő tartalommal kell kitölteni... Így, finn tisztviselő-osztály teremtése céljából a tisztviselő pályára lépőknek mennél nagyobb hivatali képzettséget kell szerezniök s kötelességeiket mennél lelkiismeretesebben kell majd teljesíteniök... Egyébként nemzetünk javán nem zajjal, hanem csak építő munkával dolgozhatunk."

Prof. J. *Leiviskä*: „Az aitosuomalaisuus az ébredő nemzeti lélek-szülte mozgalom, amelynek célja finn nemzeti állam teremtése s a finn művelődésnek önálló nemzeti kultúrformává való fejlesztése. Az az állítás, hogy a finnek a szabadságharc utáni években nagyon közömbösen viselkedtek a nemzeti kérdésekkel szemben, felhívja a figyelmet azokra a teendőkre, amelyek akkor teljesítenek maradtak; ilyenek: egy nemzeti nyelv, finn állami egyetem, a határokon kívüli finneknek Suomihoz csatolása s az iskolaügy rendezése oly módon, hogy a svédeknek ne nyujtassék kedvezmény a finnek rovására. Ilykép az aitosuomalaisuus-hoz tartozik, hogy helytelenítsük a kétnyelvűséget s minnaen téren fölszabaduljunk az idegen nyelv és szellem gyámkodása alól. Legközelebbi feladat minden pártból oly képviselőket küldeni az országgyűlésbe, akik tösgökeresen finnül gondolkodó erős honfiak."

B. A.

Diákok tanulmányutja Konstantinápolyba.

A világháború után bekövetkezett nehéz viszonyok javultával középiskoláink mohó vággyal vetik rá magukat a külföldi tanulmányutakra. A cél legtöbbször Olaszország felső része és a francia főváros, ritkábban Finn- és Észtország, London vagy Berlin, míg a velünk annyi jól tett Hollandiát s a rokon Törökországot majdnem egészen elkerülik.

Mi magyarok alighanem úgy vagyunk a Balkánnal, mint a nyugateurópaiak mi velünk. Ítéletet mondunk, mielőtt tapasztaltunk volna. Egyik fővárosi leányiskola tervezett husvéti tanulmányutat Konsantinápolyba, de csak egy-két növendék jelentkezett a „balkáni félelmes közbiztonsági állapotok miatt". Felkerekedett hát egy fiúiskola, a *Vas-utcai felsőkereskedelmi iskola*, hogy megtörje a jeget s a háború után elsőnek induljon el az Aranyzarv tüneményes világába.

Tizenhatan voltunk. Szó nélkül húztuk meg magunkat Jugoszlávián keresztül a vasúti kocsiban, elhallgatva a mondanivalókat, inkább gyönyörködve a táj szépségeiben. Mert valóban remek az a kép, amelyeket a Morava és a Nisava völgye nyújt. Van valami zordonság azon a földön, mely a Petrovicsook, Obrenovicsook és Karagyorgyevicsook véres küzdelmeiről regél, ahol a drágán szerzett győzelem után a szegénység és nyomor az úr s a városi élet csak odáig jutott, ameddig a magyar kultúra érezette hatását.

Az idegen, aki átutazik a Balkán fővonalán, valóban azt gondolja, hogy

Bulgária a győztes állam és Szerbia kapitulált, Belgrád a nagy várost utánzó kis város, Szófia a tervszerűen fejlődő balkáni kulturcentrum. Bulgária fele akkora sincs, mint Jugoszlávia, de fővárosa jóval nagyobb, népe pedig, a félmillió törököt leszámítva nyelv, faj és vallás tekintetében csaknem egységes. Ebben és szorgalmában van az ereje. A magyar diák, különösen a praktikus irányú iskolák diákja, a lassú meggazdagodás elvét szemlélheti Bulgáriában. A bolgár nép munkaszeretetét és természetét legjobban főfoglalkozása, a kertészkedés mutatja. Annyi bizonyos, hogy ez a Balkánnak legtöbbre hivatott népe.

Alig hiszem, hogy volna a földkerekségnek még egy városa, ahol magyarok úgy összetartanak és az összetartás jótékony hatásait annyira élveznek, mint Szófiában. A *Szófiai Magyar Egyesület* nagyszerű klubhelyiséget tart fenn, magyar konyhával, játék-, olvasó- és zeneteremmel, kényelmesen berendezve, ahol az idegenbe szakadt honfitárs mindenkor meleg otthonra talál. Alelnöke dr. *Fehér Géza* debreceni egyetemi magántanár, aki Bulgáriában évek óta nagyértékű és gazdag eredményű ásatásokat végez a bolgár nép kora középkori történetének felderítésére, amivel nagyban hozzájárul a honfoglalás kori magyarság teljes megismeréséhez is. *Brader Ferenc* főtitkár semmi fáradságot sem kímél azért, hogy a Szófiában tartózkodó magyarok jól érezzék magukat.

A kommunistáktól szétrobbantott katedrális fájó seb e különben modern város tiszta testén, az elpusztított 150 áldozat sírdombja pedig örök memento a bolgár nép történetében.

Amint az Orient-Express átszalad melünk az egykori Kelet-Rumélián egyre keletesebb lesz a kép. Feltűnnek a mecsetek és a karcsú minaretek, elhagyjuk Drinápolyt, amely valamikor fővárosa volt a török birodalomnak; aztán a Marica völgyét fölvaltja az Ergene, Európa keleti szöglete egyre keskenyedik, az európai Törökországban utazunk. A vaspálya elhanyagolt, lassúbb tempóban megy a vonat, órák hosszában át alig látni települést, mintha kiürített terület volna ez. Pedig mennyi vér folyt ezért és mi mindent lehetne itt csinálni!

A nyolc órás unalmas vidéket napnyugta felé gyönyörű kép váltja fel. Előbukkan a kéklő, remek szép Marmara. A tengert még sohasem látott diákszem kitágul, az érdeklődés középpontja csak a tenger, nem látják, nem hallják, hogy a vonat a történelmi San Stefanónál áll, — minden csak a tenger! Még egy röpké negyedóra és bent vagyunk Konstantinápolyban. Mindaz a kíváncsiság, ami ifjainkban a hosszú úton felgyűlemlett, egyszerre kirobban, amikor kilépve a pályaudvarról, bent állunk a hajdani Byzanc zürzavarában.

Bár évekkal előbb már jártam itt, mégis elfogott a kíváncsiság az irányban, hogy mennyiben változott meg a város képe a török köztársasági elnök európaizáló rendeletei következtében. Eltűnt a piros fez a férfiak fejéről, ami olyan színes képet kölcsönzött a mohamedán-lakta kerületeknek. Ma külsőleg nincs különbség török és európai ember között, legfeljebb a kalap ügyetlen használatával árulják el, hogy nemrég még fezt viseltek. Sehol a világon nem látni most annyi új kalapot, mint Törökországban. Akinek pedig kalapra nem tellett, az sapkát visel. Érdekes megfigyelni a mecsetekben az imádkozó muzulmánokat; a sapkát napvédőjével hátrafordítva teszik a fejükre. Katonák, rendőrök, vasutasok piros tányérsapkát kaptak. Sztambuli tartózkodásunk alatt alig láttunk háromnegy fezt, azok viselői azonban nem török alattvalók voltak. A másik nagy változás, jelentőségében az előbbinél sokkal nagyobb, hogy lekerült a fátyol a nők arcáról. A török nő látható az uccán, a vonaton, a villamoson, s bár kalapot még nem tesz a fejére, ettől sem választja el sok idő s ha ez bekövetkezik,

akkor a török főváros egészen európai jelleget ölt. Egyre halkabban szól a műezzinek éneke, bezárultak a derviskolostorok kapui.

Ha ifjaink nem is láthattak már a miénktől elütő török világot, látták a világ legszebb fekvésű és legtörténelmibb városát s látták annak nyüzsgő életét, gazdag és élénk kereskedelmét, múzeumait, amelyek vetekednek az európai városok gyűjteményeivel, sőt sok mindenben felül is mulják azokat. Látták a szultáni palotákban az ezeregyéjszaka meséit, Kelet minden fényét, pompáját és ragyogását, amelyhez foghatót sem a Bourbonok, sem a Hohenzollernek, sem a Habsburgok nem tudtak felhalmozni.

Konstantinápoly nyújt annyi tanulságot a fiatal léleknek, mint Nyugat-Európa bármely városa, a török nép s a török hatóságok pedig őszintébb szeretettel fogadják a diák-vándorokat, mint az olaszok, a franciák vagy az angolok. Nyelvi nehézségek nincsenek, mert németül sok helyen, franciául csaknem mindenütt tudnak, a néhány nélkülözhetetlen török szót pedig mindenki könnyen megtanulhatja a testvérnemzet nyelvéből.

A török állam ma nagy fejlődés előtt áll. Nemcsak a törököknek, hanem nekünk is szakítanunk kell hagyományokkal, azokkal, amelyek eddig azt tanították, hogy a török nemzet beteg, haldokló nemzet. Öserő tört elő a turáni testvérnépből, a *nemzeti és faji öntudat*, amely, ha nem is adja vissza a török nemzetnek a régi dicsőséget, helyes irányba telve jogot biztosít neki az európai népek kultúrközösségében.

Dr. Farkas László,

a Turáni Tanfolyam titkára.-

A bolgárok eredete.

Érdekes cikk jelent meg a „La Bulgarie” f. évi május 12-i számában Nikolaj *Doncsev* tollából, ki a lap élén bő recenziót közöl *Mladinov* bolgár tanár tanulmányáról, amelyet a „Bulgarska missal” című folyóiratba (II. évfolyam, III. füzet) írt a „bolgár” név etimológiájáról. *Mladinov* hivatkozik *Ivan Sismanov* bolgár tanár híres és az összes bolgár tudósok kutatásait összefoglaló tanulmányára, amely a bolgár „Népies művek, tudományok és irodalom” c. gyűjteményben (1900, 16—17. füzet, 505—753. oldal) jelent meg ezen a címen: „Kritikai szemle a bolgárok ősei eredetének kérdéséről nyelvészeti szempontból és a «bolgár» név etimológiája”. *Sismanov*ról a cikkíró megállapítja, hogy e tudós helyesen jut arra a következtetésre, hogy a bolgárok ősi nyelvének kérdése és a «bolgár» név eredetének problémája egymással legszorosabb összefüggésben van. *Sismanov* a bolgárok eredetére vonatkozó nézeteket összevetve arra a következtetésre jut, hogy a «bolgár» név török eredetű és annyit jelent, hogy «Volga embere», azaz volgai ember.

A cikkíró rámutat arra, hogy az *Asparuch* bolgárait (az ősbolgárokat) illetőleg a tudósok nézetei eltérők. *Hilferding* és *Roesler* finn eredetűeknek tartották őket. *Elisée Reclus* „Új egyetemes földrajz” c. művében azt írja, hogy a bolgárok ugor nép, mint a hunok. Van den *Gheyn* szerint a bolgárok ural-altáji eredetűek, *M. N. Bouillet* Egyetemes történeti és földrajzi szótárában azt állítja (300. l.), hogy a bolgárok finn-ugor és szláv népkeverék. *W. Tomaschek* német tudós és *Vámbéry* azon a nézeten vannak, hogy a «bolgár» (v. bulgar) név a török bulgamak, keverni, igéből ered és kevert-et, illetve lázadót jelent. *Zlatarszky* bolgár tudós hajlandó a bolgár szót „kevert” jelentését elfogadni, amint azt *Tomaschek*

magyarázza. Különben Zlatarszky „A bolgár állam középkori története” művében az első résznek ezt a címet adja: „A hun-bolgár uralom 679—852”. A cikkíró megállapítja egyszersmind, hogy ma már egy tudós sem merné az ellenkezőjét állítani annak, hogy *Asparuch bolgárjai török eredetűek voltak*. Mladinov tanár szintén török eredetűnek mondja a bolgár elnevezést (lásd „*Asparuch turáni ösbolgárjai nyelvének nyomai a mai bolgár nyelvben*” című tanulmányát, amely franciául is megjelent a „*Revue des études slaves*” folyóiratban, 1921. I. kötet, 44—45. l.).

Meg kell tehát állapítanunk, hogy a bolgár tudósok legnagyobb része ma már elismeri az ösbolgárok turáni eredetét. Ezzel eldöntöttnek is tekinthető az a vita, amely a körül forog, hogy minő eredetűeknek vallják magukat a bolgárok. (V. ö. „*Turán*” 1926. 57. l.)

Móricz Péter.

Finn-észt előadások Pozsonyban.

Az elszakított részek magyarságáról gyakran érkezik hír arról, hogy a turáni faji érzés ott is él. De különösen Pozsony válik ki ezen a téren, ahol a régi kultúregyesület, a Toldy-Kör — különösen ennek finn-ugor bizottsága — ápolja buzgón északi rokonainkkal: a finnekkel és az észtekkel a kultúrkapcsolatot. E kör kiváló elnöke, dr. *Jankovich* Marcell s lelkes, szorgalmas vál. tagja, *Feigler* Otmár mindent elkövetnek, hogy e kapcsolat szálai egyre szorosabbra tűződjének.

A Kör 1925 dec. 18-án rendezte az első felolvasást, amelyen *Feigler* Otmár történeti, néprajzi és nyelvészeti adatokkal világította meg a finn-ugor népek összetartozását. Az értékes előadás a pozsonyi „*Hiradó*” 1926. I. 12-i számában jelent meg.

Ennek az estnek sikere arra buzdította a finn-ugor bizottságot, hogy műsoros estben ismeresse meg a finnek kultúráját. E célból 1926 március 14-én *finn-estét* rendezett gazdag műsorral. *Zmertych* Edit zongoraművésznő a finn himnuszt és Sibelius több világhírű szerzeményét adta elő nagy sikerrel. Az ünnepi megnyitó beszédet dr. *Jankovich* elnök mondotta. A költői szárnyalású beszéd („A finn testvérek” címen) megjelent a *Hiradó* 1926. III. 18-i számában. Majd a Budapestről leutazott *Kéthelyiné* Wakots Margit énekművésznő adott elő sok művészi kvalitással több finn dalt. *Erényi* Margit finn költeményeket szavalt Bán Aladár fordításában. *Feigler* Otmár „*Suomi lelke*” címmel tartott előadásában nagy tárgyismerettel és esztetikai érzékkel jellemezte a finn néplelket a művészetben és irodalomban, kiemelve annak rokonságát a magyar népével. (Megj. *Hiradó*, 1926. III. 25. szám.)

1927 március 20-án, vasárnap a primási palota tükörtermében fényesen sikerült *észt est* volt. Dr. *Jankovich* Marcell, a kör elnöke költői szárnyalású megnyitó beszédében plasztikusan rajzolta meg az észt nemzet jellemvonásait, egyúttal rámutatott annak jelentőségére, hogy a finn-ugor nemzetek keresik egymáshoz a közeledés útjait és a *turáni* átok nem állít fel közöttük válaszfalat. *Feigler* Otmár „Az észt nemzet hétszázéves szabadságharca” című előadásában tömören csoportosította az észt nemzet multjának fontosabb eseményeit és eltalálta annak módját, hogy rövid előadásban megismertesse és rokonszenvenné tegye a hallgatóság előtt a magyaroknak ezeket az északi rokonait, akik évszázadokon át járták a kálvária útját, amíg rájuk virradt a szabadság hajnala. *Feigler* széles tárgyismeretre és lelkes tárgyszeretetre valló értékes előadása befejezésül vetített

képekben bemutatta Észtország egyes szép tájait és a képekhez tanulságos magyarázatot fűzött.

Amit Jankovich és Feigler mondtak, azt kiegészítették a szavalati és énekszámok, amelyek révén a közönségnek módjában állott megismerkedni az észti költészet és észti zene jellegzetes és értékes alkotásaival.

Miután *Cottély* István néhány szóval jellemezte a bemutatott költeményeket és azok szerzőit, *Bittera* Marianne elszavalta Bán Aladár „Kalevfi népéhez” című ódáját, majd az észtek egyik legkiválóbb lírikusának, Koidula Lidiának „Miért sírsz?” című versét. *Cottély* István három kisebb lírai költeményt mondott el megértéssel beleilleszkedve a költő hangulat- és érzésvilágába úgy, hogy közvetlenségével hozzáférközött a hallgatóság szívéhez.

Az észti dalokat *Kéthelyiné* Wakots Margit énekművésznő interpretálta. Észti, német és magyar nyelven énekelt észti nép- és műdalokat. A műsor első számaként az észti himnuszt énekelte. Gazdag hanganyaga, kiforrott technikája a közönség elismerését biztosította, amely szünni nem akaró tapsban nyilatkozott meg. *Kéthelyinét* zongorán *Baumgartner* Henrik kísérte.

Az esten oly nagy számban jelent meg az érdeklődő közönség, hogy a tükörterem szűknek bizonyult befogadására.

Feigler Otmár, hogy az északi rokonaink iránt felkeltett érdeklődést ébrentartsa és fejlessze, 1926 október óta finn nyelvtanfolyamot is tart fenn, amelynek kevés, de kitartó, szorgalmas hallgatója van.

I R O D A L O M

Die folkloristische Arbeitsmethode ... erläutert von *Kaarle Krohn*. Oslo 1926, 168 l. A folklorhagyományok tudományos kutatásának módszere a finnknél fejlődött ki. K. Krohn atyja: Julius *Krohn* helsinki egyetemi tanár alapította ezt, az azóta az egész tudományos világtól elfogadott és továbbfejlesztett módszert a Kalevala anyagának kutatásából leszűrt tapasztalatai alapján. Ez az ú. n. földrajzi--történeti módszer, melynek lényege az, hogy a néphagyományok eredetének vizsgálatánál ne elégedjünk meg a tartalmi egyezésekkel, hanem azok variánsait felkutatva és egybevetve térben és időben haladjunk létrejöttük forrásához. Ez az eljárás az ismereteknek oly óriási tömegét teszi szükségessé, hogy csupán nemzetközi munkával oldható meg. E célból alapította Kaarle Krohn, egyetemi tanár a Folklore Fellows Szövetséget, amelynek kiadványai: a F. F. Communications ma már 67 kötetre rúgnak. Ezekben a kötetekben teljes mértékben érvényesül az említett módszer s nincs a világon még egy ily tudományos gyűjtemény, amely hatására és eredményére nézve e hatalmas sorozathoz lenne hasonlítható. Az ebben a nagy munkában — amelynek munkatársai világszerte ismert nevek — leszűrődött és megtisztult tapasztalatok, tudományos igazságok vannak klasszikus tömörséggel összefoglalva az említett műben, amely azokat hozzáférhetővé teszi a finnül nem tudó folkloristák számára is. Nálunk, ahol még úgyszólván kezdetén vagyunk a modern értelemben vett folklorikutatásnak, szinte mellőzhetetlen ez a könyv. Hol vagyunk mi még attól, hogy meg tudnók határozni ősi mondáink és egyéb hagyományaink eredetét s a bennök rejlő nemzeti teremtő erő mértékét?

A hunokról, akik meghódították Indiát. Mi volt a hunok vallása? Irta dr. *Jivanji Jamshedji Modi*. Kéziratból fordította: *Zajtí Ferenc*. Előszóval ellátta dr. *József Ferenc* főherceg. Budapest, 1926. 51. l. Ez a kis füzet Modinak főképp a hunok vallásával foglalkozó műveiből való részleteknek rendszerbe fűzése. Modi budapesti felolvasásaiban megismertette velünk a hunokra, főleg azok vallására vonatkozó elméletét. Ez a füzet bemutatja ennek az elméletnek tudományos alapjait. A füzethez védnökünk Öfensége írt előszót. Turáni szempontból oly becses és érdekes ez az előszó, hogy szükségesnek tartjuk szörszerinti közlését: „Aktív turánizmusra van szükségünk, olyan erős turánizmusra, amely átmenjen a magyar ember öntudatába és az eljövendő idők egyik alapvető ereje legyen. Nekünk, magyaroknak azonban nincsen pogány turánizmusra szükségünk, tehát a pogány turánizmust kereszténnyé kell átalakítani. A renaissanceban az olaszok elődeiket és elődeiknek művészetét, vagyis a görög és római klasszicizmust támasztották fel és alakították át olasz renaissance-á. Ez az erős mozgalom átfonta az egész világot. Így kell, hogy velünk is legyen: *merítsünk a klasszikus, régi turánizmusból, tegyük ezt gyökeresen magyarrá és így meg fogjuk alkotni az összes magyar erők renaissance-át.* Ez a könyv is az ősturáni klasszicizmusból fakad,

népszerűvé és megérthetővé téve a Kelet titokzatos rovásírásának érdekes mondasait. Aki ezt a könyvet elolvassa, olvassa magyar szempontból és keresse meg saját nemzete vonásaiban a turáni népek testvérvonásait."

Pallas. Almanach estnischer Dichtung und Kunst. Pallas-Verlag, Tartu, 1927. 120 l. — Ez a gyűjteményes mű adalékokkal szolgál a modern észti költészet és művészet azon munkásainak megismertetéséhez, akik a tartui „Pallas” nevű műegyesület kötelékébe tartoznak. Mint ilyen, egyik értékes forrásműve az észti kultúrának. Az e körbe tartozó költők és képzőművészek a modern — sőt nagyrésztben a hypermodern irányok követői. A 16 illusztráció közül 10 a képírás s 6 a plasztika termékeit mutatja be. A képírók a következők: K. *Mägi* (2 tájkép), N. *Triik* (2 portré), E. *Wiiralt* (2 rajz), A. *Wabbe* (1 tájkép s 1 rajz), J. *Wahtra* (2 akvarell). Szobrászok: A. *Starkopf*, W. *Melnik* és az említett E. *Wiiralt*. A festők közül kimagaslik N. *Triik* két kitűnő portréjával, amelyek közül határozottan nagy műérték a hírneves észti írónak, Liiv Jánosnak tisztavonalú, karakterisztikus képmása. A plasztikában Starkopf „Flóra” c. aktjával s Melnik R. Tobias észti komponista remek mellszobrával tűnik ki. A novellák és költemények szerzői között oly nevekkal találkozunk, mint: Gustav *Suits*, H. *Wisnapuu*, Fridbert *Tuglas*, I. *Semper* és A. *Alle*. Megemlítjük még, hogy 2 kitűnő esztétikai cikket is találunk a kötetben. Wisnapuu a legújabb észti poézisról, s Martin *Pukits* az észti képzőművészetről ad nagyvonalú áttekintést.

Csekey István újabb művei. Dr. Csekey tartui egyetemi tanár fáradhatatlan és sokoldalú tevékenységet fejt ki a magyar és az észti jogtudomány művelésében s ezzel a két rokonnemzet közti kultúrkapcsolatokat nagymértékben fejleszti. Egyik műve: „Üngarns Staatsrecht nach dem Weltkrieg” közel 80 oldalon ismerteti a forradalom utáni Magyarország, tehát jelenlegi közjogi helyzetünk egész strukturáját, mindenütt vezércsillagként követve a Szent Korona elméletét, mely ámbár a külföld előtt nagyobbára ismeretlen, de a mi egész államjogi fejlődésünknek az alapját teszi. Másik dolgozatának címe „Seaduste väljakuulutamine Eestis” (A törvények kihirdetése Észtországban) s mint a tartui Magyar Intézet 3. sz. kiadványa jelent meg. Csekey rámutat az e tárgyra vonatkozó észti rendeletek gyöngé oldalaira s ezzel észti testvéreinket bizonyára hálára kötelezi. A szerző, úgy látszik, nemes feladatul tűzte ki magának, hogy az alig pár évi multra tekintő észti törvényhozási munkát az ezeréves magyar államjog tanulmányozásából merített tapasztalatokkal támogassa. Ugyanezt a célt szolgálja a tudós szerzőnek több jogi értekezése, amelyek észti jogászskörökben élénk figyelmet keltettek.

Északi rokonainknál és barátainknál. Irta dr. *Ávédik Félix*, Budapest, 1927. 121 lap. A múlt nyáron a Pátria Klub neve alatt nagyobb magyar csoport utazott Finn- és Észtországba. E csoport tagja volt Ávédik F., aki utazásának tapasztalatait most egy csinos, néhány sikerült illusztrációval díszített könyvecskében adta ki. A könyv tartalma: I. Lengyelország (Krakó, Varsó); II. Lettország (Riga); Észtország (Tartu, Tallinn); Finnország (Helsinki, Puhkarju, Savonlinna, Imatra, Saima); IV. Hazafelé. A szerző könnyed, élvezetes stílusban örökíti meg benyomásait s idevonatkozó olvasmányainak eredményét ügyesen szövi bele a színes rajzok, leírások hangulatos képébe. A könyvecskéhez elnökünk, *Pekár Gyula* írt előszót, amely oly szép és tanulságos, hogy szükségesnek látjuk annak egy részét itt közölni: „Ávédik barátom a világháború gyűlöletóceánjának ama szeretet-szigeteit keresi fel, ahol észti és finn testvéreink s a velünk rokonszenvező

lengyelek és lettek laknak, akiknek érzelmeit még ez a viharos másik tábor se tudta eltántorítani tőlünk. Szerző északra törve átutazik a szimpatikus országokon s szíve a barátságból testvéri melegre hevül a hűvös magas észak finn-észti világának minket oly forrón szerető légkörében... Itt nyílik ki poézisa: a turáni nagyobb hazafiság eszméje ragadja meg lelkét, érzi és költőien érezteti velünk azt az erőt adó hatalmas tudatot, hogy mily jó is rokonokat tudni magunk körül, oly nemes és fennköltén művelt atyafiakat, mint finn és észti testvéreink! Mily föl-emelő érzés az most, hogy úgy dél, mint észak és kelet felől immár nem vagyunk többé magunkban: az összetartozandóság szent tudata villanyszikraként immár egyre több millióit járja át fajrokonainknak... Épül már a turáni nagyobb hazafiság temploma — kedves könyvecskéjével ehhez hozott egy szépen faragott követ Ávédik Félix." — A mű 4.50 pengőért kapható a Studiumnál.

Kalevalaseuran vuosikirja, 7. Helsinki, 1927. (A Kalevala Társaság évkönyve) 238 l. A Kalevala Társaság megalakulása óta évkönyvet ad ki, amely tudományos és közérdekű cikkeket közöl a finn-ugor népekkel foglalkozó tudományok köréből. Az idei szám még kiterjeszti figyelmét a finn-ugorral nyelvrokon szamojéd csoportra is s T. *Lehtisalo* hat jurák-szamojéd népverset közöl, amelyeket ő maga jegyzett föl s fordított finnre. Otto *Manninen*, a jeles finn Petőfi-fordító s a Petőfi-Társaság kültagja Arany Toldi-jának V. énekét közli kiválóan sikerült fordításban.

Kirándulás északkeleti fajrokonainkhoz. Irta: *Koritsánszky Ottó*. I. füzet: Észti- és Finnország gyógyszerészete. Budapest, 1926. 107 l. — A szerző az 1926 nyarán Északon járt magyar képviselők csoportjával utazta be a tanulmányozott országokat. Ebben az élénk tollal megírt műben a finn és észti kultúrának oly területét ismerteti, amiről nálunk még senki sem emlékezett meg. Műve két főrészből áll. Az elsőben Észtország, a másodikban Finnország gyógyszerészetét tekinti át. Mindkét részt rövid bevezetés előzi meg az illető ország társadalmi és politikai viszonyairól. Az érdekes könyvet melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe.

Vörösök Szolnokon és a Jászságban. Irta dr. *Kelen József*. 1927. A szerző 352 lapra terjedő, élénk stílusban megírt művében részletesen és nagy tárgyi ismerettel rajzolja tőtenetünk e gyászos korszakának azt a részletét, amely a nevezetes szerepet játszott alföldi város és környéke életéhez fűződik. Történetiróink számára ez a könyv használható forrásmű lesz, mert bepillantást nyit a magyar vörösuralom lélektanába s föltárja galád eszközeit és módszerét. A könyv ára 6 pengő s megrendelhető Szolnokon Varga József könyvnyomdájában.

Murgács Kálmán második nótáskönyve (Nádor K. kiadása). Murgács Kálmán dalainak java már széles körben ismert és kedvelt s közülök nem egy a nép ajkára is átment. Ez a gyűjtemény 22 dalt tartalmaz, ismert nevű magyar költők szövegeire. Mint Murgács régebbi dalainak, ezeknek is legnagyobb része megérdemli, hogy közkinccsé váljanak. A füzetet a szerző védnökünknek, József Ferenc kir. herceg Öfenségének dedikálja.

Apollo. Zeneműfolyóirat. Magyar férfikarok antológiai gyűjteménye. Felelős szerkesztő dr. *Goll Aladár*. Ára évi 10 pengő. (Szerkesztőség: Budapest VI., Lázár-utca 18.) Ezt a folyóiratot még 1886-ban alapította Goll János s azóta több megszakítással szolgálja a magyar zene ügyét. Turáni szempontból megemlítendő, hogy a jelen füzet négy észti dalt közöl, amelyeket az észti egyetemi énekkar mutatott be Budapesten 1926. évi látogatása alkalmával.

Virányi Elemér művei. Dr. Virányi, a magyar nyelv előadója a tartui egyetemen újabban több magyar tárgyú tanulmányt írt az „Eesti Kirjandus” (Észti

Irodalom) című előkelő észt folyóiratba. Ezek egyike Herczeg Ferencről szól, amely mint a tartui Magyar Tudományos Intézet kiadványa (szerk. Csekey István), külön füzetben is megjelent. Ebben a lelkiismeretes gondnal és alapos esztetikai készültséggel írt essayben Virányi először megrajzolja illusztris írónk élete folyását, majd felsorolja Herczeg műveit, mindenütt utalva azoknak német és észt nyelvű fordításaira. Azután áttér esztétikai méltatására s kimutatja, hogy H. minden ízében nemzeti író, de emellett mégis általánosan érthető és élvezhető. Ennek köszönheti világhírét; műveiből több, mint 65 jelent meg 12 idegen nyelven. Virányi ugyane folyóirat 1927. évi 3. számában hosszabb dolgozat közlését kezdi „Magyar kutatások a rokonnépek és az őshaza fölkeresésére” címen. Érdekesen és eredeti felfogással ismerteti a Julianus barát óta kezdődő kutatásokat a XVIII. század elejéig. Az említett Intézet kiadványainak 5. számaként jelent meg Virányinak „A magyar történetírás fővonásai” füzetje. Ebben a szerző rendszeresen tárgyalja az összes magyar és idegen nyelvű műveket pontos bibliográfiai és kritikai megjegyzések kíséretében. A szerzőnek a magyar irodalom és tudomány ismertetésére irányuló munkássága elismerést érdemel. Művei bizonyára nagy mértékben elő fogják segíteni azt, hogy észt tudósok és műfordítók figyelme tudományos- és szépirodalmunk felé forduljon.

Hüszein Námik értékes cikket írt a Budapesti Szemle 1927. márciusi számába „A turánizmus és a faji érzés kialakulása Törökországban” címmel. A szerző ismerteti azt a mozgalmat, amely a török nemzeti érzés felébredésére és megerősödésére vezetett s megteremtette az igazi török irodalmi nyelvet. A turánizmusra nézve azt, a Turán-ban már ismertetett, felfogást hirdeti, hogy ezzel a kifejezéssel Törökországban az összes törökök szellemi s lehetőleg politikai egységre való törekvését értik. H. Námik nem tér ki annak — a tudunkkal Törökországon már ébredező felfogásnak az ismertetésére, amely szerint a turánizmus mozgalma kiterjed az egész ural-altáji népcsaládra.

Angol füzet Észtországról. A „The central European review” 'c. folyóirat 63. számát teljesen Észtország ismertetésének szenteli. Kitűnő illusztrációkkal kísért cikkekben ismerteti Észtország egész kulturális és gazdasági életét kiterjedve a történelmi és földrajzi adatokra is. A folyóirat Londonban, New-Yorkban és Bécsben jelenik meg.

A Körösi Csoma Archivum II. kötetének 3. száma (1926. december 31.) *Moravcsik* Gyula tollából bennünket, turánistákat közlelő érdeklő dolgozatot közöl a köv. címmel: „Ungarische Bibliographie der Turkologie und der orientalisch-ungarischen Beziehungen 1914—1925.” Ez a gondos egybeállítás felőli mindazon műveket, érdekességeket és cikkeket, amelyek a jelzett időszak alatt hazánkban önállóan vagy folyóiratokban megjelentek, az említett tudománykörből kiterjeszkedve a külföldi tudósoknak Magyarországon s magyar tudósoknak külföldön napvilágot látott idetartozó dolgozataira is. A turáni kérdéssel foglalkozók nem mellőzhetik ezt a gondos s nagy szakértelemmel készült bibliographiai dolgozatot.

Suomalainen Suomi (Finn Finnország) címen jelenik meg a Suomalaisuuden Liitto (Finnség Szövetsége) nevű egyesület időszaki kiadványa. Nemrég kaptuk e folyóirat 8. és 9. számát. A 8. szám a finn nép demográfiai és közművelődési viszonyaival foglalkozik s csupán egy cikke irodalomtörténeti: Erkki Räikkönen ismerteti az 1882-ben 53 éves korában elhunyt ingermanlandi (Inkeri) finn népköltő: Jaakko *Räikkönen* életét és költészetét. Ez a népköltő — egyszerű földműves — egyik versében a múlt század egy hírneves finn költője, Ahlqvist ellen fordul,

védelmébe vevén az Ahlqvisttól versben megtámadott rokonsági eszmét. Ebben, az 1867-ben írott versében az egyszerű parasztköltő így emlékezik meg hazánk-ról és népünkről:

Tartozik egy nagy nép hozzánk,
Atyánkfia, a mi fajtánk,
Szivem mindjárt jobban dobog,
Amikor csak rá gondolok:
A hős, derék magyarságra,
Törzsökünkől hajtott ágra,
Ki szembeszáll minden árral,
Szembenéz a támadással
Lelkesülő lángolással...
Ott lehet ám élni szépen,
Fürdeni Duna vizében,

Kárpát völgyeit csodálni,
Lágy kalácsból lakomázni!
Találsz gyümölcsöt ott sokat,
Ihatsz nemes italokat;
Tüzes bor van elég ottan,
Tudós társaság is sok van,
S emlékezés serlegébe
Jóféle szeszt töltögetve
Éltetheted ős családod,
A nagy finnus rokonságot.

Megemlítjük még, hogy ez a füzet közli *Petri Mór*nak a „Turán” 1922. I. számában megjelent „Turán győzedelme” c. költeményét Faragó József fordításában, A 9. szám cikkei között két magyar tárgyút találunk, az egyik *Weöres Gyulától* „Jókai és Finnország”, a másik *Lakyné Schuster Matildtól* „A magyar zene” címmel. Különös érdeklődéssel bír ránk nézve a fiatal zürjén írónak, *Lytkin Illavas*-nak cikke a zürjén (komi) irodalomról, amely több új adattal egészíti ki eddigi ismereteinket. A cikk befejező sorai ezek: „Általános vonásokban a komi nyelv és irodalom helyzete ma a következő: a már megjelent szépirodalmi műveken kívül kiadásra készen van több száz költemény, 3—4 operett stb., ezenkívül hetenként háromszor jelenik meg egy hírlap 2500 példányban. Elemi iskolai tankönyv kielégítő számban áll rendelkezésre. Nagymennyiségű népies munka jelent meg s a hivatalos és jogi nyelv fejlődésben van. 1924-től külön tanfolyamok nyíltak a tisztviselőknek kioktatására a komi nyelvben, amelynek ismerete kötelező minden közalkalmazottra. A fejlődés gyors menetét tekintve, remélhetjük, hogy 10—15 év alatt minden középiskolában, sőt az alapítandó főiskolán is egyedül zürjén (nemzeti nevén: komi) nyelven fog folyni az oktatás.”

Revue des Études hongroises et finno-ougriennes (Paris, Champion). Most jelent meg ennek a Baranyai Zoltán és Eckhardt Sándor gondos szerkesztésében megjelenő folyóiratnak 1926-os összevont évfolyama. Gazdag tartalmából kiemeljük a köv. turáni vonatkozású dolgozatokat: *Szinnyei József*: A magyar nyelvtudomány és az Akadémia. *Virányi Elemér*: Az észt nyelvtudomány eredményeiről. Ajánljuk a maga nemében egyetlen francianyelvű folyóiratot olvasóink figyelmébe.

Napsugár. E címen 1927. márciusában új közéleti, irodalmi, művészeti és bírálati havi folyóirat indult meg Gödöllőn *Szépvízi Balás Béla* szerkesztésében. A folyóirat programja: Nagymagyarország. Az első számába írtak: *Urmánczy Nándor*, *Jakab Ödön*, *Vikár Béla* és több fiatal, tehetséges író. A folyóirat számonként egy pengő.

Az új Oroszország. Irta dr. *Kovrig Béla*, Budapest, 1926. 400. l. Azon kapcsolatoknál fogva, amely az Oroszország területén élő népek és a turánizmus között fennáll, figyelemmel kell kísérnünk az, e hatalmas birodalomról szóló irodalmat is. Ebből a szempontból hívjuk fel olvasóink érdeklődését erre a műre, amely széles-

körü tanulmány alapján rajzolja meg Szovjetoroszország gazdaság- és szociálpolitikai helyzetét. A könyv végére csatolt tájékoztató felsorolja a külföldi és a magyar irodalom idevonatkozó termékeit.

Die nationalen Minderheiten Estlands und ihre Rechte, von Eugen Maddison. Tallinn, 1926. A szerző ebben a 24 oldalra terjedő füzetben egybefoglalja az észtsországi kiszámú nemzetiségi kisebbségekre vonatkozó jogi és politikai rendelkezéseket. Az észts alkotmány 6. §-ban kimondja: „A törvény előtt Észtország minden polgára egyenlő.” Az észtszek ezt a törvényt betűszerinti hűséggel megtartják. A nemzetiségek „kulturtanácsot” szervezhetnek, amelyek gondoskodnak saját-nyelvű iskolák és egyházak felállításáról. Politikai jogaik gyakorlásában az államalkotó elemmel teljesen egyenlők. Csekey István egyetemi tanár a Külügyi Társaság multévi előadássorozatában az észts alkotmányról tartott felolvasásában ezt a kérdést is megvilágította.

The Estonian year-book 1927. Edited by Albert Pullerits. Tallinn 1927. — Pullerits A. neve kitünő hangzású a nemzetközi statisztikai irodalomban. Mint az észts Statisztikai Hivatal főnöke nagy érdemeket szerzett az észts statisztikai irodalom fejlesztésében s részben az ő munkásságának köszönhető, hogy a kis Eesti ebben a tudományágban ma az elsők között van a nyugati államok sorában. Ez a 254 lapra terjedő előkelő ízléssel kiállított könyv mindarról alapos tájékoztatást nyújt, ami az Észtországgal foglalkozó külföldit bármily vonatkozásban érdekelheti. Fejezetei a következők; I. Észtország fizikai jellemzése (földraj, népesség, közigazgatás); II. történelem; III. alkotmány és kormányzat; IV. vallás és közoktatás; V. közművelődés; VI. közgazdasági élet; VII. ipar és kereskedelem; VIII. közlekedés; IX. munkásügy és közjóléti intézmények; X. pénzügy; XI. államadósság; XII. külképviselet; XIII. betűrendes tárgymutató. Észtország követe Magyarország részére: Alexander Hellat meghatalmazott miniszter, aki egyúttal Finnország ügyeit is vezeti (Helsinki, Itä-Kaivopuisto 20); magyar tb. konzul Tallinnban: Ferdinand Wirro, tb. alkonzul D. Laky u. ott. Magyarországi észts tb. konzul Zsilinszky Gábor, Budapest, VI. Rózsa-ucca 111.

A Petőfi-Társaság ötven esztendeje 1876—1926. Szerkesztő bizottság: Császár Elemér, Lampérth Géza, Petri Mór, Budapest, 1926 (A Petőfi Társ. kiadása). A 235 lapra terjedő album felöleli a Petőfi Társ. félszázados történetének minden nevezetesebb mozzanatát, különösen részletesen időzve a centennáris évnél. A külföldi Petőfi-ünepeket Bán Aladár rajzolja; itt találkozunk a turáni népek — az észts, a finnek és a bolgárok — lelkes Petőfi-kultuszával, amely egyik legszebb gyümölcse a turáni összetartozás érzésének. A kötet közli az elnöki beszédeket is, amelyek Pekár Gyula ragyogó szónoki tehetségének her- vadhatatlan virágai.

HIREK

Halálozások. Dr. *Havass* Rezső udv. tanácsos, Társaságunk régi és buzgó alelnöke, f. év április 26-án elhunyt. A megboldogult évtizedes, érdemes tevékenységet fejtett ki a közélet és a földrajzi tudomány terén. A Földrajzi Társaságnak alelnöke volt. Temetésén Társaságunkat dr. Marzsó Lajos főtitkár és több r. tag képviselte.

György Endre v. földművelési miniszter, Társaságunk r. tagja január hó 13-án 78 éves korában meghalt. Művei közül különösen a „Keletre magyar” (1876) kelte méltó feltűnést.

Dr. *Pártli* Gábor ügyvéd, pártoló tagunk, kitől a „Turán” 1926. I—II. számában közöltünk egy lelkes turáni cikket, április 26-án a hadifogságban szerzett súlyos betegségében, 40 éves korában hirtelen elhunyt.

Emléküket kegyelettel őrizzük.

Szinnyei József ünneplése. Szinnyei József egyetemi tanár, a nagynevű nyelv-tudós az idén, május 26-án töltötte be 70-dik életévét. Ez alkalomból a Magyar Nyelvtudományi Társaság a többi tud. társulat bevonásával a Tud. Akadémia üléstermében ünnepséget rendezett, amely melegségével, komoly szépségével messze kiemelkedett a hasonló sablonos ünnepélyek szürke sorából. Képviselvé volt itt közéletünk és tudományosságunk minden számottevő tényezője, hogy hódoljon a kitartó, lelkiismeretes és eredményes szellemi munka hőse előtt. Szinnyei tanári és tudósi működése korszakot jelöl a legnemzetibb tudományban, a nyelvészetben. Hunfalvy és Budenz örökébe lépve ő az első, aki a magyar nyelvészet eredményeit rendszeres feldolgozásban közkinccsé tette nemcsak hazánkban, hanem külföldön is. Ezeket az igazságokat domborította ki *Melich* János ünnepi előadásában, amelyben rajzolta az ünnepelt félszázados munkásságát. Különös bájt és értéket adott az előadásnak a rajta átvonuló közvetlenség és őszinte melegség, amely érzelmek a megértő és hálás tanítvány nemes lelkiületéből fakadtak. *Melich* beszéde, befejeztével átnyújtotta az illusztris ünnepeltnek a Társaság emlékkönyvét, amely a magyar nyelvészek műveiből font koszorút a mester homlokára. Az üdvözlők sorában első volt a kultusz-miniszter képviselője, *Bárány* Gerő államtitkár, aki szép beszéd kíséretében adta át Szinnyei-nek a II. oszt. magyar érdemkeresztet, a kormányzó adományozta kitüntetést. Majd következtek az egyetemek, a Tud. Akadémia, a Nemzeti Múzeum delegáltjainak üdvözlétei s végül az ünnepelt meghatóan egyszerű és mélyen átértett köszönő szavai, amelyekben visszapillantást vetett életére és működésére. Az ünnepségen megjelentek a Szinnyei-család tagjai is. Társaságunkat dr. *Bán* Aladár alelnök és dr. *Bielek* Aladár igazgató képviselte. A finn és észti tudományos világ meglehangú táviratokban köszöntötték a finn-ugor nyelv-tudomány mesterét életének e nevezetes fordulóján.

Gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter úr március 11-i nagy országgyűlési beszédében előterjesztette újabb javaslatait, köztük a külföldi magyar tudományos intézetekre vonatkozót is. Ez intézetekről szóló javaslat részletes tárgyalásánál **Kócsán Károly** képviselő felhívta a figyelmet arra, hogy a keleti államokba is küldjenek ki ösztöndíjasokat. Gróf **Klebelsberg Kunó** szívesen fogadta ezt az indítványt és megjegyezte, hogy amikor legutóbb Észt- és Finnország kultuszminisztereivel tárgyalt, ezt a kérdést is érintette. Reméli, hogy a jövő évi finn-ugor kulturális kongresszus nagy lökést ad ennek a mozgalomnak. Kijelentette egyúttal, hogy érintkezést fog keresni a külföldi ösztöndíjakat adó törvényhatóságokkal, hogy ők is kapcsolódjanak be a magyar intézetek működésébe.

Vitéz dr. József Ferenc kir. herceg, Társaságunk védnöke az 1926—7. év II. szemeszterére beiratkozott a közgazdasági egyetemre, hogy eddigi alapos jogi tanulmányait kiegészítse a közgazdasági tudományokkal is. A közgazdasági egyetem nagy örömmel vette ezt az elhatározást s Öfenségét ünnepiesen fogadta az egyetem hallgatói közé. **Fellner Frigyes** egyet. tanár, akinek „A mezőgazdasági hitel Magyarországon” c. előadására jelent meg első ízben a fenséges hallgató, ezekkel a szavakkal üdvözölte őt: „Dr. József Ferenc főherceg úr Öfensége beiratkozott karunkra, ragyogó példát adva az ifjúságnak, hogy a közgazdasági szakképzettség adja meg alapjait hazánk jövő fejlődésének és erejének. Abból az alkalomból, hogy Öfenségét, aki már megszerezte az államtudományi doktorátust, de elhatározta, hogy megszerzi a közgazdaságtudományi doktorátust is, s a mai napon megkezdte egyetemünk előadásának látogatását, szívem egész melegével és őszinte, benső hódolattal üdvözlöm.”

A hallgatóság soraiban fölhangzott a lelkes éljen a professzor beszéde után.

A Magyar Külügyi Társaság Szemináriuma. Az élénk és gazdag tevékenységű M. K. Társaság egy új intézménnyel gyarapodott. A folyó év elején külügyi szemináriumot alapított, amelyben január 15-től május hó 21-ig — leszámítva a spanyoljárvány miatti fennakadást és a vasár- és ünnepnapokat — minden nap volt egy-egy, kétórás előadás. A művelt közönség rendkívüli érdeklődést tanúsított a szeminárium iránt, amelynek előadói között a legkiválóbb tudósok és közéleti férfiak neveivel találkozunk. Így pl. **Paikert Alajos** elnökhelyettesünk előadásaiban „a turáni mozgalom nemzetközi vonatkozásait” fejtegette a termet zsufozásig megtöltő hallgatóság előtt. Gróf **Teleki Pál** és dr. **Cholnoky Jenő** társelnökeink földrajzi előadássorozatukban sok kérdést vettek tárgyalás alá, amelyek a turánizmust is közelről érintik. A Társaság ezt a kitűnően bevált intézményt a jövőben is fenntartja, sőt kibővíti és fejleszti s tágasabb előadóteremről gondoskodik, minthogy a Reáltanoda-uccai Eötvös József reáliskola e célra átengedett tanterme szűknek bizonyult a nagyszámú (160) jelentkező befogadására.

A kis hős. **Pekár Gyula** elnökünknek *A kis hős* című kiváló regényéből **Kőrösi Henrik** átdolgozásában a Magyar—Hollandi Kultúrgazdasági Társaság filmet készítettett, amely február hó 18-án délelőtt 10 órakor ünnepi előadásban, meghívott közönség előtt került a *Corvin-Színházban* bemutatóra. A díszelőadáson megjelentek **Horthy Miklós** kormányzó, **Csáky Károly** gróf honvédelmi miniszter, **J. Clinge Fledderus** hollandi főkonzul, **Vreede** hollandi alkonzul, **Schwöder** Ervin államtitkár, **Felicides** Román, dr. **Kőrösi Henrik**, **Kupcsay Felicián** miniszteri tanácsosok, **Jeszenszky Andor** miniszteri osztálytanácsos, a **Ludovika** parancsnoksága, a kultuszminisztérium és külügyminisztérium vezető tisztviselői. A bemutató előadást **Fenyvesi Arpád** karnagy vezénylete alatt

Liszt rapszódiaja vezette be, majd Szeghő Endre, az Andrassy-úti Színház művésze, tárogatókíséret mellett nagy hatással adta elő Vidor Marcel prólogját. Azután *A kis hős* című, Letzter József filmrendező által drámai erővel megrendezett, finomságokban megható, tömegjeleneteiben megrendítő film került bemutatásra, mely a magyar vitézségnek állít örök időkre gyönyörű emléket. A filmen felvonul a magyar falu csodás költészetével, majd a kárpáti harcok zűgének el tragikus erővel, hogy az emlékezés kódében olvadjanak fel. A gyönyörű film ezután diadalmas körútra indult az egész országban. Méltó és alkalmas volna arra, hogy külföldön, különösen a turáni államokban is bemutatásra kerüljön.

Csekey István előadása az észtsországi kulturális önkormányzatról. A Magyar Külügyi Társaságban január 13-án Csekey István egyetemi tanár tartott előadást az észtsországi kisebbségi kultúraautonómiáról. Lukács György v. b. t. t. bevezető szavai után Csekey ismertette az 1925. évi február 12-iki észt törvényt, amely az ottani nemzeti kisebbségeknek kulturális önkormányzatot biztosít. Ennek az autonómiának részleteit azután a kormány intézkedései egészítik ki. A nevezetes törvény létrejöttében legnagyobb része az észtsországi német kisebbségeknek van, amely a cári uralom idején itt vezetőszeretpet vitt. Az észtsországi kisebbségi kultúraautonómia tulajdonképpen társadalmi *önkormányzati testület*, amelynek tagjai az egész ország területéről mindazok, akik a megfelelő nemzetiségi jegyzékbe magukat felvételik. Ezzel az önálló szervezettel szemben a kormány csupán felügyeleti hatóság. Az autonómia hatásköre azonban csak bizonyos kérdésekre terjed ki. Ilyenek a kisebbségi nyilvános és magán tanintézetek szervezése, igazgatása és felügyelete, továbbá gondoskodás a kisebbség többi kultúrfelelőitairől és az erre a célra szolgáló intézetek és vállalatok igazgatása. *A kisebbségi iskolák fenntartása már állami kötelesség*, a kulturális önkormányzat csak *szervez, vezet és felügyel*. A kultúraautonómia szabályrendeleteket adhat ki és közszükségletei fedezésére tagjaitól adót szedhet. Van *kultúratanácsa*, amely képviselői szerv és *kultúrigozgatása*, amely az ügyeket intézi. A kultúrönkormányzatban való részvétel önkéntes. A törvény nemzeti kisebbségnek nyilvánítja a *német, orosz és svéd* nemzetiségeket, amelyeknek létszáma eléri a háromzetet. Észtsország ezzel a nemzeti kisebbségi szervezettel igazságérzetének és türelmeségének világgraszoló példáját adta.

A japáni császár köszönete a kormányzóknak. Hirohito császár arra a részvét-táviratra, amelyet nagybányai Horthy Miklós, Magyarország kormányzója intézett hozzá március hóban a földrengésokozta katasztrófa alkalmából, a következő távirattal válaszolt: „A katasztrófa alkalmából kifejezett, nekem oly jóleső mély részvétéért fogadja Fömméltóságod őszinte köszönetemet.”

Az új japáni császár manifesztuma. Hirohito 1926 dec. 28-án lépett Japán évezredes trónjára, amely alkalommal a következő (valódi turáni szelleműl áthatott) manifesztumot adta ki: „A világ helyzetében az utóbbi időben lényeges változások történtek. Az emberek gondolatai ellentétes utakon járnak s a népek gazdasági életére az érdekharok kedvezőtlen hatást tesznek. Ezért tartunk szem előtt az ország helyzetét s törekedünk a birodalom összes erejét a nemzeti szolidaritás és a nemzeti élet alapelveinek megszilárdítására s a nép jólétének megóvására fordítani. A világ ma rohamosan halad s a civilizáció történetében új fejezet kezdődik. Mind a honi, mind a külső események folyása, valamint a múltak szava világosan hirdeti, hogy a fejlődésnek lépésben kell haladnia s hogy a javulás csak általános kultúrunkával érhető el. Egyszerűsége törekedünk s ne erő-

tesük az eredetiséget, se ne kövessünk vakon másokat. Népünk törekvéseinek és tevékenységének összhangban kell állnia; a jóakarát uralkodjék a nemzet különböző osztályai között s őrizzük meg a jó viszonyt a világ minden nemzetével."

Domenico Comparetti, a hírneves olasz philologus és kiváló Kalevala-kutató ez év január 15-én 92 éves korában elhunyt. Ő volt az első külföldi tudós, aki a Kalevalával alapos készültséggel foglalkozott. Finn nyelvi és irodalmi tanulmányai alapján írta meg európai hírű művét „Il Kalevala” címen, amely 1891-ben jelent meg, a következő évben német s később angol fordításban is. Műve esztetikai tekintetben ma is becses, de a foklorisztika mai szintjáról nézve természetesen némileg elavult. Am Comparetti nevét a Kalevala-kutatás úttörőinek sorában mindenkor tiszteleti hely illeti meg.

Dr. Zolnai Gyula, a kiváló nyelvész s egyetemi tanár az 1926—7. év I. félévében a pécsi egyetemen finn nyelven tartott előadást a finn nyelv alakтанáról. Hallgatói, mint a jeles professzor jelenti folyóiratunknak, nagy kedvvel és megértéssel mélyedtek el az élő finn nyelv tanulmányozásába. Zolnai prof. *Somkuti* írói néven a „Turán”-ban több szép műfordítást is közölt. Ugyancsak az ő fíradásainak eredménye, hogy a pécsi egyetem Aarni *Penttilä*, a turkú egyetem könyvtár-tisztjének személyében finn-észt lektort is alkalmazott a most végződő tanév II. szemeszterében. A hallgatók túlnyomó többsége a finn nyelvi órákra iratkozott be. Ez újításban a pécsi egyetemet illeti az elsőség pálmája.

Dr. Virányi Elemér, a tartui egyetemen a magyar nyelv lektora nemcsak az irodalom, hanem a tudományos előadások terén is egyre növekvő buzgalommal és sikerrel munkálja az észt-magyar kapcsolatok ügyét. Virányi a közelmúltban a következő előadásokat tartotta: 1926 febr. 23. a tartui középiskolák ifjúságának „a magyar művelődés fejlődéséről”; márc. 15-én a Vanemuine termében rendezett magyar estén „Magyar föld, nép és művészet” címen vetített képekkel; márc. 18-án az Egyet. Hallg. Egyesületében „mai magyar problémákról”; ápr. 18-án az Észt Irodalmi Társaság közgyűlésén „Magyar kutatások az őshaza és a rokonépek felkeresésére” címmel; márc. 28-án Tallinnban „a régi és új Magyarországról” olvasott fel; május 7-én ugyanott „a török-magyar érintkezések történetét” világitotta meg; okt. 9-én a tartui Népfőiskolában „a mohácsi vész jelentőségéről” s ugyanott nov. 28-án „Herczeg Ferenc írói egyéniségéről” tartott előadást; 1927 jan. 30-án pedig a Történelmi Társaságban „a magyar történetírás fejlődéséről” szóló dolgozatát mutatta be. Ez előadások nagy része nyomtatásban is megjelent (l. Irodalom rovatunkat).

Haltenberger külföldi sikere. A párizsi Kereskedelmi Földrajzi Egyesület elnöke, *Veygand* tábornok, *Pusta* párizsi észt követnek 1927 április havában ünnepélyesen átadta az „Észt köztársaságnak” odaítélt Gauthiot-ezüstérmét. Az indokolásban kiemelte azt a nagyszerű munkát, amelyet hazánkfiá, dr. *Haltenberger* Mihály, rövid két évi tartui egyetemi professzorkodása alatt hallgatói körében és a földrajzi intézet kiadványai révén elért. A Haltenberger vezetése mellett kiadott földrajzi közleményekből nyugateurópai nyelveken 15 szám jelent meg. Annnyiban is inkább jólesik ezt regisztrálnunk, mivel szintén nemrégiben kaptunk hírt arról a kitüntetésről, amely Haltenbergert Észtország földrajzának megírásáért azáltal érte, hogy őt a hallei Leopoldinisch—Karolinische Deutsche Akademie der Naturforscher tagjai sorába választotta. Haltenberger művét mult számunk ismertette.

Mióta tekinthető magyarnak a magyar nép? A Magyar Nyelvtudományi Társaság 1927 jan. 26-án tartotta felolvasóülései kapcsolatos 23. évi közgyűlését. A felolvasóülést *Gombocz Zoltán* egyetemi tanár, alelnök nyitotta meg. A leíró nyelvtanítás szükségességét hangoztatta s foglalkozott a leíró nyelv módszer-tanával. Utána *Zichy István* gróf: *Finn-ugor őstörténeti problémák* címen terjesztette elő értekezését. Szerinte az őstörténetírás az ember történetelőtti korára vonatkozó sokoldalú kutatások összefoglalását adja és bár megállapításai mindig feltételesek, a történeti igazság megközelítésére törekszik. Történeti példákkal igyekezett igazolni azt a felfogást, hogy *egyedül csak a nyelvből, amelyet egy nép beszél, nem lehet a nép eredetére következtetni.* Még kevésbé lehetséges tisztán csak régészeti adatok alapján, mert ezekből csupán műveltségi köröket lehet megállapítani. Az embertan felhasználásáról szólva, az előadó figyelmeztetett arra, hogy az embertani adatok milyen ellentétes következtetésekre vezethetnek. Mivel a népek történetében nem ritka, hogy nyelvüket változtatják (más nép nyelvét veszik fel) és más nép behatása alatt teljes társadalmi és műveltségi átalakuláson esnek át, *egy népről történeti néven csak attól a kortól fogva lehet beszélni, amelytől fogva feltehető, hogy nyelve és műveltsége folytonosan együtt fejlődött tovább.* Így a magyarság, mely finn-ugor nyelvvel, de török műveltséggel lép fel már a honfoglalást megelőző korban, attól az időtől fogva tekinthető *magyar* népnek a szó mai értelmében, amikor finn-ugor nyelve és török műveltsége egyesült. Ez a műveltség, a magyar nyelv régi jövevényszavai szerint, bolgár-török néptől származott. Ez az egyesülés csak egy finn-ugor, helyesebben ugor népnek egy bolgár-török néptől való meghódítása által jöhetett létre.

Hunyadi János nem oláh, hanem turáni származású. A Magyar Néprajzi Társaság március 30-án tartott ülésén *Szabó Imre* „Oláh települések a Sztrigý völgyében” címmel fejtegette a Maros—Sztrigý völgyének ethnográfiai viszonyait. Megállapította, hogy már a magyarok bejövetele előtt török-bolgár népelemek lakták és utánuk a török *Ak-kus* (fehér sólyom) névből származó magyar *Akos* nemzetségtörzs foglalta azt el. Előadása további során az oláhok balkáni eredetét fejtegette és kimutatta, hogy a hátszegi medencét Timok- és Morava-vidéki oláh pástyor elemek lakják és nem római légiók utódai. Fejtegetéseinek legérdekesebb része azonban az volt, melyben az előadó a Hunyadiak rég vitatott eredetére tért s nyelvtörténeti és összehasonlító nyelvtudományi alapon azt mutatta ki, hogy a *Hunyadiak nem oláh, hanem a tatár-dúlás folytán szétvert kun, besenyő, tehát turáni faj ivadékai, akik mint kenézek jutottak utóbb Bazarád havasalföldi vajda üldözései elől Hunyad megyébe.* Hatalmas, perdöntő dokumentum ez az oláhokkal szemben, akik a magyarság minden időkre szóló hősét, Hunyadi Jánost, minden igyekezetükkel maguknak akarják kisajátítani.

Török konzulátus. A budapesti török követség konzuli hivatalának ideiglenes vezetésével *Vahid* bég bizatott meg, minthogy az eddigi alkonzult, *Ahmed Neszib* béget Szófiába helyezték át.

Magyar tanárok Rákóczi-ünnepéye Konstantinápolyban. A Magyar Neveléstudományi Társaság ötvenhat tagja a fáradhatatlan dr. *Gockler Lajos* vezetésével Bulgária, Törökország és Görögország megtekintésére indult a husvéti szünidőben. Szófiában egy napot töltöttek, idejük legnagyobb részét Konstantinápolynak szentelték. Virágvasárnapon felkeresték a Szent Benedek-templomot Konstantinápoly *Galata* városrészében, ahol Rákóczi és bujdosótársainak hamvai pihentek. Az emléktáblát a jó szerzetesek ma is nagy kegyelettel őrzik. A sirook fölött *Meszlényi* kőbányai hitoktató lelkész szentmisét mondott, amelynek ideje

alatt dr. Bán János zongoraművész orgonált, Némethy Ferenc hegedűművész pedig magyar hegedűszámokat (köztük Gaál Andante-ját) adott elő. A turisták hatalmas babérkoszorút helyeztek el a siron mint Magyarország üdvözlését a nagy fejedelemnek, akinek jelenlegi sírjára ma nem juthat el a piros-fehér-zöld szalagos koszorú. Konstantinápoly összes történelmi emlékeinek és nevezetességeinek megtekintése után a kirándulás utolsó napján — búcsúképen — a budapesti Zrinyi Ilona Szövetség megbízásából Csernák Nusi helyezett el egy óriási virágcsokrot, nemzeti színű szalaggal. A magyar követség és a török hatóságok, intézmények és a sajtó minden eszközzel igyekezett felejthetlenné tenni a kirándulást.

Magyar művészek sikerei Törökországban és Bulgáriában. A magyar tanítók és tanárok husvétii tanulmányúttal kapcsolatosan két ismert nevű, kitűnő magyar művészünk, Némethy Ferenc hegedű- és Bán János zongoraművész áprilisban Bulgáriában, török és görög földön járt s ez alkalommal több nagyszerű magyar hangversenyt rendezett magyar szerzők műveiből. Szófiában az ottani Magyar Egyesület és követség estéjén szerepeltek, Konstantinápolyban a Türk Odzagi (Nemzeti Szövetség) Otthonában és a Galata Szerájban mutatták be a magyar muzsikát, Athénben a katolikus templomban játszottak. A jövő őszi évadra mindhárom helyen újra várják a magyar művészeket magyar estékre.

A török-magyar szerződés. Május 3-án került a képviselőház elé a Törökországgal kötött letelepedési és kereskedelmi egyezmény beickekelyezéséről szóló törvényjavaslat. A letelepedési egyezmény szerint mindkét állam biztosítja a másik állam alattvalói részére a teljes mozgási és letelepedési szabadságot, a szabad kereskedelmet és iparüzést, továbbá a belöldi polgárnak fenn nem tartott mesterségek gyakorlását és a bírói jogvédelmet. Ingó és ingatlan vagyonszerzés tekintetében a legnagyobb kedvezményes elbánást biztosítja s kimondja azt is, hogy a két állam polgárai a másik állam területén kölcsönösen mentesek minden katonai szolgálat alól. A kereskedelmi egyezmény abból a szempontból fontos, hogy Törökországgal eddig hathónaponként meghosszabbított ideiglenes megállapodások rendezték kereskedelmi viszonyunkat. Az új egyezmény, amely kétévi időre terjed, mindkét állam számára a legnagyobb kedvezményt biztosítja a másik államban.

Kína és Finnország viszonya. A múlt évben (1926) Finnország és Kína barátsági szerződésre léptek. A „Shun Pao” című nagy kínai napilap 1927. március 6-diki számában e szerződés ratifikálása alkalmából következő, finn testvéreink távolkeleti törekvéseire igen jellemző cikket közöl: „A Shanghaiban székelő finn főkonzul tegnap a finn külügyminisztériumtól táviratot kapott, mely közli, hogy a Suomi és Kína között a kölcsönösség elvén létrejött barátsági szerződés aláíratott. Erre az eredményre úgy jutottak, hogy öncélul a két állam szívélyes viszonyának fejlesztése tüzetett ki. Világos, hogy e bizalmi szerződés érvényesítésétől a finn nemzet a kínai-finn kereskedelem fejlődését s a be- és kivitel növekvését reméli. Húsz év óta működnek a finnek nyugati Hunanban hittérítőikül s a helyi lakosság nagy tiszteletét és vonzalmát érdemelték ki s ezt a békés viszonyt sohasem zavarta meg semmiféle diplomáciai nehézség. Kultúrintézményeket létesítettek s azok kifogástalanul működnek... Ebből következtetve a finn-kínai szerződés valóban fényes reményeket ébreszt.” (Uusi Suomi, 1927. március).

Finnország és Japán barátsága. Ramstedt, a kiváló anthropologus és japáni finn követ régóta hatásos tevékenységet fejt ki a két turáni nép közti kapcsolat fejlesztése érdekében. Főképp az ő fáradozásának eredménye a bensőséges viszony, amely Suomi és Japán között fennáll. Ennek egyik megnyilatkozása a finn és

japáni gyermekek kölcsönös rajzkiállítása a két ország fővárosában, Tokióban ez év február 9—13. közt volt a kiállítás, amely a nagyobb japáni városokban megismétlődött. Mindenütt óriási volt az érdeklődés s a lapok hasábos cikkekben ismertették a finn psychét, amely a zsenge gyermeki léleekben oly jellemzően és érdekesen nyilatkozik meg. A tokiói kiállítást több, mint 50.000 érdeklődő szemlélte meg. A japániak viszonzásul még ezen a nyáron hasonló kiállítást rendeznek Helszinkiben. Úgy hisszük, hogy ezt a példát mi magyarok is követhetjük.

Az „Uusi Suomi” 1927. III. 23-i számban megjelent japáni lapkivonatokból álljon itt egy szerfelett tanulságos részlet. A tokiói „Miyako Shimbun” c. előkelő újság írja: „Az első ország, amely nálunk ily gyűjteménnyel megjelenik, Észak-Európa legfiatalabb állama: Suomi. Ez a kiállítás a japáni kultuszminiszternek és Suomi itt működő követének, Ramstedt miniszternek segítségével jött létre. A kiseddévótól kezdve a felsőbb iskoláig képviselve van itt mindenfajta intézet kb. 300 rajzzal, párhuzamosan ugyanannyi van a japáni tanulóktól. Ha ezeket összehasonlítjuk, igen nagy különbséget veszünk észre. A finn gyermekek munkái elárulják, hogy az év nagy részében hó veszi őket körül. A mi gyermekeink rajzaira a mi évszakaink ragyogó napsugara színgazdagságot varázsolt. A rajzok a hó országának és a cseresznye virága földjének gyermekeit jelképezik.”

A ferencesek a kínai missziókban. Március 15-én a régi képviselőházban Szent Ferenc halálának centennáriuma alkalmából rendezett missziós előadássorozat második előadása P. Schrotty Pál budai ferences házfőnök tartott vetített képes előadást *a kínai missziókról*. Elmondta, hogy miképen terjedt el a kereszténység a 463 millió lelket számláló Mennyei Birodalomban, ahol az 1923-ból való adatok szerint már a két milliőt is meghaladja a katolikusok száma. Kínában ezidőszerint 11.561 templom és kápolna, 10.500 imaház, 2037 elemi iskola, 34 ipariskola, 201 magasabb fokú iskola, 11 gimnázium és egy egyetem van, amelyeket mind misszionáriusok tartanak fenn.

Imaoka Dsuicsiro, az évek óta köztünk tartózkodó japáni tudós bámulatosan gazdag tevékenységet fejt ki a japáni kultúra ismertetése és népszerűsítése terén hazánkban. 1926 májusától 1927 május közepéig 37 magyar nyelvű, többnyire vetített képekkel élenkített előadást tartott különböző kultúregyesületekben, köztük többet jótékony célra. Közöttük 17 Budapesten volt, a többi pedig vidéki városokban (Pécs, Győr, Békés, Debrecen, Szombathely, Makó, Székesfehérvár, Pápa, Kisújszállás), mindenütt tüntető megnyilatkozást keltve a japáni-magyar testvériség iránt. Az előadások tárgyai voltak: a japáni irodalom, képzőművészet, nőkérdés, népszokások, zene, építészet, bölcsélet ismertetése. Imaoka fáradhatatlan buzgalma óriási mértékben segíti elő a japáni-magyar barátság fejlődését.

Ohno Moiré, Japán követe Magyarország részére április hó elején hosszabb látogatást tett Budapesten. A követ állandó székhelye Bécs. A „Magyarság” munkatársának adott interjúbán több érdekes nyilatkozatot tett Japánról. Így pl. megállapította, hogy a bolsevizmusnak egyáltalában semmi talaja sincs Japánban; a művészetnek és a tudománynak minden ága gyors haladást mutat, továbbá, hogy a japániak nagy szimpátiával gondolnak a magyar nemzetre s figyelemmel kísérik sorsát és fejlődését.

Előadás a magyar őshazáról. Április 28-án a Magyar Földrajzi Társaság-ban gróf Zichy István a magyar őshazáról tartott előadást. Az előadó kifejtette, hogy a finn-ugor népek őshazája az oroszországi erdőöbven volt és minthogy a magyar legközelebbi nyelvrokonainak, a finn-ugor népeknek legkeletibb szárnya, a magyar őshazát is keleten, az Ural tájékán kell keresnünk.

Változások a finn külképviseletben. Finnországban ez év elején tudvalevőleg kormányválság volt. *Setälä* Emil közoktatási, majd külügyminiszter megvált hivatalától s 1927 május 1-től kezdődő hatállyal Kopenhágába neveztetett ki mint Finnország követe és meghatalmazott minisztere. *Idman* K. G. eddigi ottani követ pedig Stockholmba helyeztetett át. Minthogy *Idman* Dánián kívül Magyarország részére is Finnország követe volt, remélhetőleg utóda szintén mindkét állást be fogja tölteni s így Finnországot hazánkban a minden magyar embertől tisztelt és nagyrabecsült világhírű magyarbarát tudós, dr. *Setälä* Emil fogja képviselni.

Magyar rádióest Finnországban. A finn-magyar rokoni érzület ápolása céljából a helsinki rádióközpont 1927 április 11-én külön magyar estét rendezett, amelyen a magyarbarát író, *Hannes Jukonen* előadást tartott a magyar pusztai életről, a nálunk is ismert *Helga Sailo* énekművész nő magyar dalokat énekelt, *Arvo Hannikainen* hegedűművész *Petői*-dalokat, s a hírneves *Nyman*-orkeszter magyar kompozíciókat adott elő. Mint az „*Uusi Suomi*” napilap jelenti, a közönség óhajára ezentúl magyar kompozíciók sűrűn fognak szerepelni a finnországi rádió műsorán.

Pia Ravenna, a helsinki operaház koloratur énekesnője ez év február 5-én a Zeneakadémia nagytermében ária- és dalestet adott, amelyen norvég, svéd, német, francia, olasz és finn (*Melartin*, *Merikanto*) szerzők kompozícióit énekelte. Sikere igen nagy volt. A Pesti Hírlap kritikusa pl. többi közt ezt írja róla: „*Pia Ravenna* — ez a művész nő gyönyörű olasz hangzású művésznő — kétségkívül elsőrangú énekművész nő. Hangja igen terjedelmes, szimpatikus, tökéletesen kiegyenlített magas szoprán, énektechnikája, bár még be nem fejezett, igen magas fokon áll, koloratúrás éneke virtuóz felkészültséget mutat, de ami a legfontosabb, mert legérdekesebb, előadása nemcsak technikai, hanem finom intellektuális és lelki kultúráról, nagy muzikalitásról, kifinomult zenei ízlésről tesz tanúságot. Megcsodáltuk gyöngyöző futamait, acélosan csengő biztos staccatóit, csupán a hibásan az alsóhangra támaszkodó trillát, melyet a művész nő lehetőleg kerül, nem tartjuk még eléggé kiegyenlítettnek. Mint dalénekes nő meghódított előadásának közvetlenségével, a dalok formájának és lelkének teljes megérésével, a váltakozó hangulatok megkapó visszatükröztetésével.”

Észt elismerés a tallinni tiszteletbeli magyar alkonzulnak. Az észti külügyminiszter és a közoktatásügyi miniszter ez év februárjában meglehangú levélben mondott köszönetet *Laky Dezső* tallinni tiszteletbeli magyar alkonzulnak azért az odaadó tevékenységéért, amelyet az észti-magyar kulturális kapcsolatok ápolása körül kifejtett. *Laky Dezső* három évvel ezelőtt ingyenes magyar iskolát létesített Tallinnban. A tárgyak között elsősorban a magyar nyelv, továbbá a turáni összehasonlító nyelvészet és történet szerepel. A hallgatóság körében igen sok tanár és tanító van, akiknek közvetítése révén az ifjúság is szeretni és becsülni tanulja majd a magyar nemzetet. Az alkonzul ezenkívül számos sikerült magyar irodalmi és művészeti estét rendezett Tallinnban. A nyár folyamán *Laky Dezső* két észti tanulmányi kirándulást indít Magyarországra.

Csekey előadása Észtországban. Áprilisban tartották meg az észti fővárosban a VI. jogászgűlést, amelyen a köztársasági elnök és a kormány is megjelent. A gűlésen szereplő őt előadó egyike dr. *Csekey István* hazánkfiá, egyetemi tanár volt, aki az észti rendeleti jog vitás kérdéseit fejtegette. A gűlés első napján *Teemant* köztársasági elnök az elnöki palotában vacsorát adott a jogászgűlés előadóinak és rendezőinek tiszteletére. Az ülés befejező napján estét rendeztek

az Estoniában. A rákövetkező napon az Eszt-finn-magyar Szövetség kultúrmatinéjában, amelyet *Laky Dezső* alkonzul rendezett, *Csekey „A magyar királyság újabb alkotmányjogi intézményei”* címmel tartott előadást. — Az előadást *Jungerth Mihály* magyar ügyvivő, valamint a magyar követség egész személyzete is végighallgatta. *Taróczy-Szmaszenka* Nándor követségi tanácsos az előadó tiszteltére vacsorát adott.

Laky-Schuster Matild, a Tallinnban élő hírneves magyar zongoraművésznő az észt szabadságnap nemzeti ünnepén (1927. febr. 24.) rendezett estén Chopin-Debussy-, Delibes- és Dohnányi-kompozíciókat adott elő rendkívüli sikerrel. Az est tiszta jövedelme a Tallinnban emelendő szabadságmémlék alapjára fordíttatik.

Konstantin Türnpu, a dalairól nálunk is ismert észt zeneszerző és karvezető, a régibb nemzedék érdemes tagja, Tallinnban elhunyt. Temetése április 4-én volt óriási részvét mellett. Az uccákon díszörsegek voltak felállítva, a sírra 50 koszorút helyeztek el, a kultuszminisztériumét maga Lattik miniszter tette le méltató beszéd kíséretében.

A bolgár borok kivitele. Bulgária bortermése 1926-ban rendkívül bő volt. Körülbelül 2 millió hektoliter bor termett, szemben az 1925-ben elért 1 millió hektoliterrel. Ez a bő termés annál nagyobb jelentőségű, mert a többi európai bortermő országban a szüret nagyon gyenge volt. Azonban ezt a körülményt Bulgária nem tudta kihasználni, mert ott a borarak nem függenek az európai piacok áraitól, hanem csak a helyi kínálattól és kereslettől s így a bő termésnek katasztrófális árzuhanás volt az eredménye. Hogy miért lehet nehezen elhelyezni a bolgár borokat külföldön, annak mindenekelőtt az az oka, hogy Bulgáriában nem termelnek egységes típusú borokat, mint ahogy ezt Francia-, Spanyol-, Görög- stb. országokban teszik. A bolgár borok különben az európai szakértők véleménye szerint kitűnőek és kellő kezelés mellett nagy mennyiségben volnának elhelyezhetők a külföldi piacokon.

Munkáviszonyok Bulgáriában. A bolgár kereskedelmi és iparminisztérium kimutatása szerint Bulgáriában 387.061 munkás van, beleértve a vasúti munkásokat, cselédeket és azokat a személyeket, akik szabad foglalkozást üznek. A 387061 munkás közül 277068 bolgár honos, 85.360 bolgár nemzetiségű menekült és 24.633 örmény és orosz menekült. 1926-ban Bulgáriában a munkanélküliek száma a következő volt: 68.300 mezőgazdasági munkás, 42.175 ipari, 11.850 kézműves, 6552 kereskedelmi vállalkozásnál alkalmazott munkás; a munkanélküliek száma összesen: 128.877.

A szófiiai magyar egyesület márciusban adta ki multévi működéséről szóló jelentését. Ez az egyesület, amelybe a Bulgáriában lakó magyarok tömörültek, tavaly igen szép új klubhelyiséget rendezett be magának a Bul. Cár. Oszoboditel 18. számú házában. A tagok szívesen keresték fel a klub étkezdéjét, amelyet éppen népszerűsége miatt fenn fognak tartani. Az Ország Róbert-féle alapítványból szegénysorsú honfitársainkat ingyen étkeztették s egyéb módon is segélyezték őket. A klub megtartotta a magyar nemzeti ünnepeket, március 15-én és Szent István napján társasvacsorát is rendezett. Az egyesületnek ezidőszerint 67 rendes, 27 vidéki és 8 pártoló tagja van, akik egytől-egyig Bulgáriában laknak.

Kiállítás Smyrnában. A „La République” május 5-iki száma írja, hogy a smyrnai kereskedelmi kamara elhatározta, hogy 1927 szeptember 9-én kiállítást rendez Smyrnában, valamint a következő években is ugyanazon napon. A kiállítás az idén csak belföldi lesz, de a jövő évtől kezdve nemzetközivé alakul át.

Az új török-orosz kereskedelmi szerződés. Török lapok írják, hogy 1927. március 11-én írta alá a török külügyminiszter és az orosz nagykövét Angorában a török-orosz kereskedelmi szerződést, mely 3 részből áll, ú. m. a kereskedelmi, a letelepedési és hajózási megállapodásokból. A kölcsönös kivitel évi 7½ millió török font értékben állapítottatott meg. Ezen a korlátozáson kívül megszorító rendelkezés az is, hogy csak bizonyos meghatározott cikkek vihetők ki az egyik országból a másikba és hogy minden kivitelre bocsátott cikknél meg van határozva az a mennyiség, mely abból Törökországból Oroszországba, illetve Oroszországból Törökországba évenként kivihető. — Oroszország megengedi, hogy a főbb törökországi kiviteli cikkekre az „ázsiai” (a leszállított) vámtételek alkalmaztassanak, míg a többi török cikk részére a legkedvezőbb elbánást biztosítja. Az Oroszországba bevitt török áruk egy részének megvásárlását az orosz állam magának, illetve az államiaknak deklarált intézményeknek tartja fenn, úgyhogy az orosz szabadkereskedelemnek azokból bizonyos meghatározott mennyiség jut.

A „Türk Odzagi” („A Török Otthon”) 1927. május 1-én tartott nagygyűlésén, Angorában az alapszabályok 2. cikkelye, mely a Társaság céljára vonatkozik, a következőképpen módosítottatott: „A Török Otthon célja: a nemzeti öntudat ápolása a török nemzet tagjai körében, a nép társadalmi és egészségügyi helyzetének javítása és a nemzet gazdasági fellendülése. A Török Otthonok működésüket az ország határain belül gyakorolják.” Ez a módosítás azért feltűnő, mert a külföldiekkel való érintkezést megszorítja.

A török miniszterelnök, Izmet Pasa elrendelte, hogy a köztársasági elnök óhajára ezentúl minden tavasszal és ősszel lóversenyek lesznek Angorában, Konstantinápolyban s a nagyobb vidéki városokban, s ezekkel kapcsolatban állatiállításokat is rendeznek az állattenyésztés előmozdítása végett.

Express vonat Párizs és Angora-Aleppo közt. A „L'Information d'Orient” közli azt a hírt, hogy f. é. május hó 15-től kezdve a Párizsból induló express-vonat mindennap közlekedik Angóra felé, míg Aleppoa Párizsból Konstantinápolyon keresztül hetenkint lesz gyorsvonati összeköttetés.

Észtkormányújítás. Február 24-én — épp a szabadságünnep napján — Észtkországban Soots hadügyminiszternek egy rendelete következtében kormányválság támadt, amely azonban — néhány miniszteri tárca birtokosának kicserélésével — hamarosan elsímult. (L. bővebben Magyar Külpolitika 1927. ápr. 16-i szám). Az új miniszteriumnak két, hazánkban is járt magyarbarát és erősen turáni érzésű tagja van. Az egyik Jaan Hünerson (szül. 1882) belügyminiszter kiváló agronomus és hírlapíró. A II. finn-ugor kultúrkongresszus turáni vonatkozásairól lelkes cikkekben emlékezett meg a „Kaja” (Visszhang) c. politikai napilapban. Ugyancsak igaz barátunk az új népjóléti miniszter is dr. Jann Masing tallinni orvos (sz. 1875.), aki már az orosz uralom idején is sok érdemet szerzett a közelet terén s magas kormánykitüntésekben részesült. Az 1925 nyarán nálunk járt észtk tanulmányi csoportnak ő volt a vezetője s feltűnést keltett magas szárnyalású beszédeivel (l. Turán 1925, 49—50. l.) Megemlítjük, hogy felesége, Masing Ella énekművésznő — mint ezt múlt számunkban regisztráltuk — 1926 őszén hazánkban négy ízben lépett fel észtk nép- és műdalokkal.

Magyar est Helszinkiben. Mint az „Uusi Suomi” írja, a finn Nemzeti Szövetség (Suomalaisuuden Liitto) 1927. február 27-én magyar estét rendezett, amelyen a tagok igen nagy számban jelentek meg. Matti Pesonen főtanfelügyelő, a rokonnépi osztály magyarbarát elnöke szép beszéddel nyitotta meg az ülést, amely után a helszinki egyetem magyar lektora, dr. Weöres Gyula mutatóványokkal

illusztrált előadást tartott az újabb magyar költészetéről. Utána *Faragó* József, az évek óta Finnországban működő magyar író több magyar költeményt mutatott be saját fordításában. Végül a mult évben hazánkban tartózkodott finn író, Helga *Nordblom* olvasott fel érdekes megfigyelésekben gazdag útirajzot a magyar földről és népről. — Itt említjük meg, hogy Weöres Gyula előadásai iránt az egyetemi hallgatók körében egyre növekvő érdeklődés mutatkozik; a most záruló szemeszterben többen, mint 30-an hallgatták a magyar nyelvi és irodalmi órákat. Ez utóbbi órákon főleg a magyar széppróza művelőit ismertette Weöres Gyula.

* **A japáni ipar fejlődése.** *Imaoka* Dsuicsiro a „Magyarság” f. é. május 8-diki számában hosszabb cikket írt a címbeli tárgyról. Az érdekes cikk tartalma a következő: Japán iparágaiban alig félszázad alatt példátlan fejlődést mutat. A középkorbeli kézimunkáról a modern technikára s a háziiparról a gyáriparra tért át. A technikában messze előrehaladott nyugati hatalmakkal szemben a világpiac terére megkésve érkezett japáni iparosok nemcsak nyersanyag és tőke, hanem gyakorlati tapasztalatok hiányában is szenvedtek. Azonban ezeket a hátrányokat szakadatlan tanulással, akaraterővel és kiapadhatatlan energiával legyőzték, s az akadályokat minimálisra csökkentették. — A világháború a japáni ipar fejlődésére kedvező hatással volt. A készcikkbevitel csökken, ellenben a nyersanyagok bevitelére és a készcikkbevitelére rendkívül növekedett. A japáni ipar főágai a következők: textil-, porcellán- és cserépedény-, gyufa-, cukor-, tea-, sör-, játék-, bambusz-, lakk-, gyékény-, üveg-, papír-, gép-, vasút-, valamint hajóépítőipar. Köztük a textilipar a legelső helyet foglalja el Japánban, épp úgy, mint Angliában. A gyapot- és selyemtermék a japáni külkereskedelem összegének 68 százalékát teszi. A gyapot a jövőben is mint a legfontosabb tényező fog szerepelni a japáni kiviteli cikkek között, noha az olcsó termelésnek sok akadálya van. A munkabér igen magasra emelkedett. Például, az átlagos munkabér 317 százalékkal, s a munkaidő megrövidült. A második akadály az, hogy újabban a textilipar az olcsó munkabérű Kínában is igen kifejlődött, ahol eddig a legtöbbet helyezték el. A harmadik az, hogy a japáni gyapotcikk egyike legnagyobb vevője, India, újabban a magas vámokkal a japáni cikkek bevitelét megnehezíti.

A japáni kiviteli cikkek legnagyobb vevői az Amerikai Egyesült Államok, Kína, — azután Anglia, India, Francia- és Oroszország, valamint az angol domíniumok. A statisztika szerint 1924 óta Törökországba, Egyiptomba, a Balkánra, valamint Németországba való kiviteli cikkek száma rohamosan növekszik.

A világháború óta Európában a vásárlóerő igen csökkent, ugyanígy az Európába való japáni cikkek kivitele is. Ezért az újabb japáni export súlypontja inkább Dél- és Észak-Amerikára esik. Az amerikai statisztika szerint 1913-ban az Unió kiviteli cikkeinek összege 2.484.018.000 dollár volt, 1925-ben pedig 4.908.743.259 dollárra emelkedett. Tehát a háború előttinél körülbelül száz százalékkal növekedett az amerikai kivitel összege. — Az 1926. évi japáni pénzügyminisztérium értesítése szerint Japánban 1913-ban az összes kiviteli cikkek értéke 632.460.213 yen volt, 1925-ben ezen összeg 2.305.589.807 yenre emelkedett, tehát a háború előttinél 364 százalékkal növekedett, ami legjobban bizonyítja, hogy milyen mértékben fejlődik a mai japáni ipar! Azért félnek a japánitól Amerikában, mert a japáni földműves ugyanazon földből többet termel, mint az amerikai. Sőt olyan földön is jó eredményt érnek el a japániai, amelyet természetlennek tekintenek az amerikaiak. A mai világhatalmak: Anglia, Amerika és Japán, nem a föld birtoklására, hanem újabb piacok megszerzésére törekcsenek. Valamikor a 450 milliós Kína volt legjobb piaca az angoloknak és az amerikaiaknak. De az

újabb japáni ipar bámulatos fejlődése kiszorítja Kínából az angol és az amerikai cikkeket az olcsó japáni cikkekkel. Hasonló jelenség tapasztalható Indiában, Perzsiában, Törökországban, Afrikában s Dél- és Közép-Amerikában. A statisztika kimutatása szerint Japánból Hongkongba és Strait-Settlement-be való kivitel növekedése bizonyítja a legjobban, hogy az angol kereskedők a japáni cikkeket jobb üzletet csinálhatnak Kínában és Indiában, mint saját hazai cikkeikkel.

Susumu Aibara japáni hírlapíró és politikus, aki a múlt évben Budapesten járt, egy kis kollekciót küldött könyvtárunknak a „Tokio-Asahi” nevű japáni ujságház kiadványaiból. Háromféle írásrendszerrel vannak ezek nyomtatva: ősjapáni, újjapáni és latin írásjegyekkel. A hírek közül kettő érdekel bennünket. Az egyik, hogy *Molnár* Ferenc több darabja szerepel a japáni színházak műsorán; a másik, hogy maga Aibara 1926. május 26-án vetítettképes előadást tartott hazánkról a tokiói Eszperanto Egyesületben.

Teiko Kiva, a hírneves japáni énekművésznő, aki 1926 január és február havában vendégszerepelt Budapesten (I. Turán 1926. I-II.), ez év tavaszán két ízben is ellátogatott Helszinkibe, ahol szenzációs sikereket aratott. Főkép a Pílangó Kisasszonyban tetszett; ezen daljátékban a művésznő Budapesten 11-szer, Bécsben 9-, Varsóban 16- s Rigában 7 ízben énekelt.

Kínai kiállítás Pétervárott. Mint orosz lapok jelentik, Pétervárott jövő őszszel kínai kiállítás lesz. A kezdeményezést az orosz tudományos akadémia tette, titkára: Oldenburg professzor indítványára. A kiállításon képviselve lesznek Kína régi és új kultúrája, nemkülönbén a forradalmi jelenségek, úgyhogy annak politikai jelentősége is lesz. A kiállítás a Téli palotában nyer elhelyezést.

Egy magyar mérnök Mongolországról. *Geleta* József mérnök f. év január 28-án rendkívül érdekes előadást tartott az újjaalakult Mongoliáról az Urániában. *Geleta* a háború elején bevonult katonának s 1916-ban mint tiszt orosz fogságba jutott. Sok szeszvedés és viszontagság után Mongoliába került, ahol állami mérnök lett s az összes állami technikai vállalkozások irányítója. *Geleta* előadása után pár napra ismét visszautazott a mongolok közé.

Előadásában először megrajzolta a ma 800.000 lakost számláló köztársaság függetlenségi harcát, amelyet az oroszok és a kínaiak ellen vívott, míg nem az ország 1923-ban függetlenné lett. A mongolok összes száma — *Geleta* szerint — ma 8 millió, de csak egy részük, a chalcha törzs él Mongoliában, a többi orosz és kínai területen lakik. A főváros, *Urga* kb. 80.000 lakosú város. *Geleta* vezetéke alatt villanytelep és autójárat létesült a pusztai életet folytató mongolok földjén. Az előadó meleg hangon vázolta azt a rokoni érzést, amellyel a mongolok hozzánk, magyarokhoz vonzódnak. A mongoloknak, *Geleta* megfigyelése szerint, élénk kultúrérzékük és kiváló szellemi tehetségeik vannak, úgy hogy e számra nézve kicsiny nép csakhamar a művelt nemzetek sorában fog helyet foglalni.

Adatok a mai Oroszországról. Oroszország a turáni népek egy nagy részének lakóhelye, ezért erőviszonyai bennünket közelről érdekelnek. Az 1927 februári adatok szerint Szovjetoroszország lakóinak száma 144.805.000 lélek. Ebből Ukrajnára 28.879.000 (20%), Hátsó-Kaukáziaira 5.791.000, Turkesztánra 987.000 lélek esik. Ma tehát Szovjetoroszországnak kb. 9 millióval több lakosa van, mint 1914-ben volt Nagyoroszországnak. — Ugyancsak ez időből származó adatok szerint Oroszország a világnak katonailag legfejlettebb állama. A hadügyi budget évről-évre rohamosan növekszik, 1925-26-ra 605.050.000 aranyrúbelt tett ki, az állami jövedelmek 20,5 százalékát. A katonakötelezettség 19 évtől 40-ig tart, a szolgálati idő 5 év — aktív szolgálat 2—4 év. A fegyver alatt levők száma hiva-

talos adatok szerint 512.000 ember, de az összes, ideiglenesen szabadságoltakkal együtt az állandó hadsereg 2,350.000 főre rúg. A tartalékkal ez a szám felülmúlja a húsz milliót.

Az állami jövedelmek 4.960 millió aranyrúbelre rúgtak, vagyis 28 %-kal többre, mint az előző évben; a kiadások összege 4.856 millió, tehát felesleg 104 m. Oroszország e számadatok szerint félelmesen nagy hatalom. De, ha tekintetbe vesszük morális gyöngeségét, meglehetősen hátra kerül a világ hatalmasságainak sorában.

Zajti Ferenc, a Turáni Társaság r. tagja, május 4-én a Bethlen Gábor Szövetségben vetítettképes előadást tartott „A magyar protestantizmus hivatása a rokon keleti népek nagy megmozdulásaiban” címmel. Az előadást a nagyszámú hallgatóság élénk tetszéssel fogadta.

Fischer Károly Antal emlékezetére a Magyarok Társasága egyesületközi bizottsága május hó 6-án este a Vármegyeház dísztermében emlékünnepelet rendezett. A magyar östörténet buzgó kutatójának életét **Kornis Elemér**, munkásságát pedig **Zajti Ferenc** ismertette.

Beszámoló előadás A mult nyáron, mint már jeleztük, a Pátria Klub égisze alatt nagyobb magyar kiránduló csoport utazott északi rokonainkhoz. Az úti benyomásokról ez év február 18-án a Tiszti Kaszinó termében beszámoló előadás volt a következő tárgysorral: 1. Lengyel himnusz (katonazene); 2. *Bliesner* Ágoston prépost: Lengyelországi élmények; 3. Észti himnusz; 4. dr. *Hampel* Antal ny. államtitkár: Észtországon keresztül; 5. Finn himnusz; 6. *Ipánovits* Sándor: Az ezer tó országa (képekkel); 7. *Kisfaludy* Melanie operaénekesnő: lengyel, észti, finn dalok. A sikerült előadást nagy és előkelő közönség hallgatta végig, amely a szereplőket lelkesen megtapsolta.

Francia iskolák Bulgáriában. Nagy eredményeket ért el Franciaország Bulgáriában francia iskolák felállítása által. Összesen 7000 tanuló jár ott 11 francia iskolába, amelyek közül 6 leányiskola és 5 fiúiskola. Ezekben az iskolákban szerzetesek, illetve apácák tanítanak. Ezenkívül a szófiái egyetem helyiségeiben működik egy Francia Intézet; ez főleg a francia nyelv és irodalom tanításával foglalkozik. Az „*Alliance française*”-nak, a francia nemzeti szövetségnek Szófiában saját háza és 600 rendes tagja, vidéken pedig 5 fiókja van. Megjegyzendő, hogy a francia iskolákba legnagyobb részt bolgár ifjak és leányok járnak, ami rendkívül nagy mértékben elősegíti a francia nyelv és műveltség terjedését Bulgáriában. Különbén a francia kormány is mindenképen azon van, hogy a francia kultúra tért foglaljon Bulgáriában; minden évben 6 bolgár növendék kap Párizsban tanulmányai folytatása végett francia államsegélyt.

Finn hangverseny. A „Budai Luther-Szövetség vegyeskara” április 3-án, vasárnap este fényesen sikerült finn vallásos hangversenyt rendezett a várbeli evang. templomban, amelyen nagyszámú közönség jelent meg. A templomi énekeken kívül a következő finn zeneszerzők műveiből mutattak be: Ilmari Krohn, Fr. Pacius, O. Merikanto, E. Melartin, Kuula Toivo, M. Nyberg, P. J. Hannikainen. Közreműködtek: *Dévény* Jenő orgonaművész, *Szántó* Jenő hegedűművész, a vegyeskar, a férfikar, a női kar, dr. Pándyné *Hjelt* Aino énekművésznő s *Mikuscsák* István karnagy. A hangversenyt dr. *Bán* Aladár igazgató előadása vezette be a *finn zenéről*, amelyben ismertette a finn zenei törekvések történetét a legutóbbi időktől napjainkig s rámutatott a finn népies zenének ősi, turáni eredetű elemeire.

Pavlov Tivadar budapesti bolgár ügyvivőt a bolgár cár ez év áprilisában kinevezte Törökországba követnek, Nemzetünknek és Társaságunknak egyik legjobb, legőszintébb barátja távozik Pavlov személyében körünkől. Reméljük, hogy új állomáshelyén egyik összekötő kapocs lesz a három turáni nép: a magyar, a török és a bolgár között.

Dr. Fehér Géza bolgár kitüntetése. Május 15-én ünnepelte Bulgária *Boris* cár nevenapját a sumeni kerületben fekvő Madarában a kősziklába faragott lovas dombormű előtt, mely a régi bolgár birodalom nagy uralkodóját, *Krum* kánt ábrázolja. Az ünnep katonai szemlével kezdődött, mely után a cár beszédet tartott. A cár ez alkalommal négy tudóst tüntetett ki rendjelekkel a madarai emlékek felkutatása körül szerzett érdemeikért. Ezek közül a legnagyobb kitüntetést magyar tudós, dr. *Fehér Géza* egyetemi magántanár kapta, akinek a cár a „tudományért és művészetért” érdemrendet adományozta, melyet rövid beszéd kíséretében — melyet *magyarul kezdett és fejezett be* — adott át.

Thomsen Vilmos, a világhírű dán tudós május 13-án 84 éves korában Kopenhágában elhunyt. Munkássága az ural-altáji nyelvészet és őstörténet terén alapvető. 1869-ben írta doktori értekezését, amely első európai hírvételei a germán nyelveknek legősibb elemeit őrizték meg s legalább is 2000 évre nyúlnak vissza. Ugyane művében mutatott rá először az említett nyelvek lett-litván elemeire. Két évtizeddel később megvilágította a finnek őseinek három évezred előtti lakóhelyét és kultúrállapotát. A román nyelvekre s az Oroszbirodalom keletkezésére vonatkozó művei mellett vizsgálódásait kiterjesztette a török nyelvre is. 1893-ban tette világraszóló felfedezését, hogy az orkhoni sziklafeliratok ó-török nyelven vannak írva s a Kr. utáni VIII. századból erednek, így tehát az altáji nyelveknek legrégibb írott emlékei. Thomsen e mélyreható munkásságával az egyetemes tudomány világában feltétlen elismerést és tekintélyt szerzett nevének. Megemlítjük, hogy *Setälä Emil*, a kopenhágai finn követ apósát gyászolja a nagy tudósban.

Az első finn nemzeti egyetem felavatása. Az első finnországi egyetem, amelyet 1640-ben *Krisztina* svéd királynő alapított *Turkuban*, svéd nyelvű volt s az maradt *Helszinkibe* való áthelyezése (1827) után is sokáig, sőt részben napjainkig. A felszabadult finn nemzet 1822-ben egyelőre szerény keretek között nemzeti áldozatkészségből tisztán finn nyelvű egyetemet alapított a régi fővárosban, *Turku-ban* (*Abo*). Most, hogy annak első hallgatói befejezték tanulmányaikat s a magisteri fokot elnyerték, a finnek nagyszerű, megindító ünnepek keretében avatták fel — május 12-én — a nemzeti tudományos képzés ez első valódi kohóját. A tudományos és az állami élet minden rétege képviselve volt itt.

A Turáni Társaság Török Intézete 1926. évi november hótól kezdve minden hónap utolsó péntekén látogatott török-magyar baráti összejöveteleket rendezett. Ezek egyikén, a február havin a Társaság védnöke, *Vitéz dr. József Ferenc* kir. herceg is megjelent. F. é. június 3-án a Társaság társadalmi szakosztálya hajókirándulást rendezett *Leányfaluba*, melyen a családtagok is részt vettek.

Kitüntetés a finnországi gyermeknyaraltatási akcióért. A kormányzó a Finnországban tavaly rendezett magyar gyermeknyaraltatási akció körül kifejtett önzetlen munkásságuk elismeréséül *S. Ivalóné* Ellinornak, a *Helsingin Sanomat* politikai napilap főszerkesztője feleségének a magyar vörös-kereszt érdemkeresztjét, *E. Vesterimen* észt konzulnak és *A. Kauhanen* m. kir. konzulátusi titkárnak a magyar vörös-kereszt érdemérmét adományozta.

TÁRSASÁGI ÜGYEK

Turáni előadásorozat.

Társaságunk az 1926—7. tanévben 10 tudományos előadást s egy finn-észttét rendezett. Az előadások az idén is a Pedagógiai Szeminárium nagytermében voltak mindig csütörtöki napon este 6 órakor. A termet a székesfőváros tanügyi osztálya díjtalanul bocsátotta rendelkezésünkre. Midőn ezt hálával említjük meg, meleg köszönetet mondunk a Szeminárium vezetőjének, dr. *Ozori Frigyes* főigazgató úrnak szíves jóindulatáért. Hálával említjük még föl, hogy Budapest székesfőváros iskolánkívüli Népművelési Bizottsága *Novágh Gyula* titkár úr szíves eszközzésére ezt az akciónkat anyagilag támogatta, úgyhogy előadóinkat szerény tiszteletdíjban részesíthettük.

Megnyitó előadásunk, mely díszülés jellegével bírt, a török köztársaság kikiáltásának napján okt. 29-én volt.

Az ünnepélyen jelen volt a Társaság védnöke, *József Ferenc* királyi herceg, *Pekár Gyula* elnök, *Paikert Alajos* elnökhelyettes és az elnökség számos tagja. A diplomáciai testületek részéről megjelentek *Vahid* bej, *Tahszin* bej, *Dsevad Oszmán* bej, a török követség tagjai, *Pavlov* bolgár követ, *Cvetkov* követségi titkár, a finn és észtt konzulátus tagjai és nagyszámú érdeklődő közönség. Az ünnepi műsort a török himnusz vezette be, melyet a magyar Hiszekegy követett az *Igricek* dalsorozatjának előadásában.

A megnyitóbeszédet *Pekár Gyula*, a társaság elnöke mondotta, aki utalt a török-magyar kapcsolatokra, Rákóczi és Kossuth korára és hogy e kapcsolatok a hosszas testvérháború után napjainkban akkor váltak legbensőbbé, amidőn mohácsi ünnepünkön a török követség *Hüszrev* bej követtel képviseltette magát. A világháború után Törökország lerázta ellenségei által reávert béklyóit, a beteg ember egészségesen feltámadt, Musztafa Kemál pasa vezérlete alatt kivívta szabadságát és a nyugati művelődés útjára tért. Azzal az óhajjal végzi beszédét, hogy bár a magyar is mennél előbb lerázná a trianoni békekötés bilincseit; majd beszédét franciára fordítva üdvözölte a győztes török nemzetet.

Ezután *Vahid* bej török nyelven köszönte meg a Turáni Társaság által a magyarság részéről megnyilvánult testvéri szeretetet, amely a mai ünnepet is felhasználta arra, hogy a két testvér közötti kapcsolatot mennél bensőségesebbé tegye, végül köszönti a jelenlevőket. A beszédet Musztafa *Szaffet* török ifjú pompás magyar nyelven tolmácsolta. Ezután *Móricz Péter* ü. v. alelnök előadása következett Törökország átalakulásáról, amely mult évi III—IV. számunkban jelent meg.

Végh Aranka Szathmáry István turáni költeményeiből szavalt, különösen nagy hatást ért el Musztafa Kemál pasához írt költeménnyel, melyet a török

követ külön megköszönt. Ezután legifjabb Szász Károly szavalta el *A mi nótánk* című versét, melyet a közönség hosszas tapsokkal honorált. Végül az Igricek Dalcsoportja Ságody Otmár vezényletével előadta az *Igricek mottója*, *Integritási induló* és a *Nem, nem, soha!* című dalokat. Az Igricek huszonöttagú csoportjának előadása óriási tetszést aratott. Pekár Gyula, a Társaság elnöke, zárta be a jól sikerült és az előkelő közönség állandó tetszésnyilvánításától kísért estét.

Megemlítjük, hogy a Turáni Társaság ez üléseből sürgönyileg üdvözölte Kemál pasát, aki ezért megleghangú távirattal mondott köszönetet.

Második előadásunk nov. 11-én volt, amelyen Felvinczi Takács Zoltán egyetemi magántanár a *hun kutatás legújabb eredményeit* rendszeresen és kimerítően ismertette a legújabb külföldi forrásművek alapján. Előadásában kidomborította főként a Kozlov-féle orosz expedíció által Mongolországban kiasott sírleletek jelentőségét, ismertetve hallgatóságával a hunkorszakból származó anyagot. Ezenkívül rámutatott a Stein Aurél által Lou-Lan-ban felfedezett selyemszövetekre, az újabb japáni expedíció észak-koreai leleteire, amelyek a mongolországiakkal rokonjellegűek és ezekkel együtt a hun-korszak magyarországi emlékeinek megértése szempontjából rendkívül fontosak. Az érdekes előadást vetített képekkel illusztrálta. A szép és érdekes előadásért Móricz Péter alelnök mondott köszönetet.

Nov. 25-én Zajti Ferenc tartott felolvasást „A hunok őstörténete és valása” címmel. Főkép a nálunk is járt dr. Modi professzor kutatásait ismertette. Minthogy a hírneves párszi tudós elméleteit és kutatásainak eredményeit eddig nem volt alkalmunk megismertetni olvasóinkkal, az előadás tartalmára kissé részletesebben térünk ki.

Néhai Márki Sándor egyetemi tanár a „Turán” folyóirat hasábjain hangsúlyozta, mennyire fontos volna, hogy a hunokkal foglalkozó irodalom központja itt Magyarországon mennél előbb megvalósíttassék, nemcsak azért, mert Attila népe itt települt le, hanem azért is, mert krónikáink és némely külföldi kútforrás a hun néptől származtatja a magyarságot. A hunok történetét onnan kezdték eddig, amikor Kr. előtti 3-ik század idejétől az ellenük megépített hatalmas kínai fal mentén rettentő harcokat vívnak egymás ellen a kínaiak és a hunok. E harcokról a kínai krónikák nyújtanak bőséges adatokat. De mint szomszédoktól a Kr. előtti 3-ik századtól visszafelé egészen a 12-ik század elejéig kapunk gyér tudósításokat. Ennek az időszaknak a megvilágításához járult hozzá dr. Modi professzor, aki az Aveszta és a pahlavi irodalom idevonatkozó anyagát hordta össze. Mindenekelőtt síkra száll ama felfogással, aminek alapján az Avesztában és a pahlavi irodalomban szereplő Hun nép nevét, — azonosítva e szót a „fiút” jelentő szanszkrit „Sunn” szóval, — az Aveszta-irodalom köréből kiküszöbölték. Bizonyítja a „fiú” szóval való fordítás helytelen voltát és azt állítja, hogy az Avesztában és a pahlavi iratokban szereplő *Hunn* szó a hun népnek a neve.

Az nem volt kétséges, hogy a Kr. előtti 8-ik és 12-ik század között Kína határa mentén az Oxus medencéjében valóban létezett egy hatalmas „Turán” királyság. Csupán a népével nem voltak tisztában. Voltak, akik árjáknak gondolták őket, akik a hun nép szereplését nem tudták visszavinni ezekbe az időkbe, és éppen ez okból hajlottak könnyen azon nézet felé, hogy a Hunn szó nem jelentheti ennek a népnek a nevét. Dr. Modi bizonyítja, hogy a fentjelzett időben a szóbanlevő Turáni királyság népe a hunok voltak. Adatok bizonyítják, hogy ennek a népnek a vallását reformálta Zarathustra, aki a turáni királynak,

Feridunnak a törzsből származott. Igen fontos megállapítása, hogy a turáni hunok vallása volt az a mag, amelyből a Zarathustra-féle vallás kisarjadzott.

Az árjáknek délfelé, Indiába való költözésekor némely árja törzsek letelepültek Irán vidékein. Ezek közé telepedtek a hunok testvértörzsei, akik a turániakkal Feridun idejében egy vérbosszúval kapcsolatos hosszadalmas harcba bonyolódtak, viszont Zarathustra reformja idején a vallásukra féltékeny turániak indítottak ellenük irtó hadjáratot. Végeredményben az irániak győznek. Turán egy része meghódol. Nagy valószínűség szerint ezek a hódolt törzsek voltak azok, akik később Tibet és Észak-India hegyei közt települtek meg. Megállapítható ugyanis, hogy a hunoknak Turkesztán vidékén visszamaradt része és Buddha törzsei fajukat illetőleg ugyanahhoz a Yuetsi avagy Yue-ti népekhez tartoztak. Ezek a Turkesztán és északnyugati Kína határain visszamaradt yuetsik foglalják el később a Kr. előtti második század elején Baktriát és északi Indiát. Ezeknek a yuetsi-féle törzseknek egy ága települ át ebben az időben az Ural vidékére a finn-ugor népek területére, másrészt szomszédságába, ahol 450 esztendőn át maradtak. Stein Aurél Akadémiánkon tartott székfoglalójában bizonyítja, hogy a fehér hunok ezeknek a yuetsi népeknek egy ága voltak, akik viszont testvértörzsei az Attila-féle európai hunoknak. A yuetsi hunfajú népek uralmát a fehér hunok uralma váltja fel Indiában. Ez az uralom a Kr. u. VI-ik században összeomlott. A fehér hunok egy része visszatelepül aztán a Oxus vidékére, ahol a turkok fennhatósága alá kerül, majd a kozár birodalomnak válik alkotórészévé. Innen belső villongások folytán kiválva oda csatlakoznak az Ural vidékére települt, a finnféle népekkel keveredett hun törzsekhez, akikkel együtt képezték azután honfoglaló őseinket.

Modi egyik munkájában azt állítja, hogy a fehér hunok Khasnavar nevű fejedelme ugyanegy személy volt Toramánával, illetve, hogy azok a hunok, akik Toramana vezérlete alatt Kr. utáni V-ik század végén elfoglalják Indiát,— ugyanazok voltak, akik Perzsiával hadakoztak hosszabb időn át. Ezeket annak idején Attila szervezte egységbe, legidősebb fiát, Ellakot téve meg fejedelmökké, viszont, ezek közé házasodott Attila legkisebb fia. Ebből a házasságból származtak Ed és Edumen, Aba király népe, a Mátra vidékére települt mai palócság. Ezeknek a fehér hunoknak egyik ága volt Megyer (Magyar) fejedelem népe.

Ami ezeknek a hun népeknek a vallását illeti, dr. Modi vitatja, hogy a hunok vallása a Kr. előtti 12-ik és 8-ik század idején duális jellegű vallás volt, az úgynevezett mágus papi rend vallása. Ennek reformja volt a Zarathustra-féle vallás, amely az irániak, illetve iráni hunok körében jutott uralomra. Ezt azután átvették tőlük a médek és a perzsák. Az Irán vidékéről Indiába átkerült yuetsi népek vallása Buddha reformja után a buddhizmus lett. Az Indiát meghódító yuetsik (Kr. e. 1-ső századtól) vallása részben buddhizmus, másrészt az Aveszta vallása volt, amelyet Baktriában sajátítottak volt el. Az indiai fehér hunok vallása az ősi turáni duális vallás mellett a zarathustriánizmus volt. Attila hunjainak vallása a buddhizmus és zarathustriánizmus mellett a manicheizmus (a kereszténység és zarathustriánizmus egyeztetése) volt. Gordás hun fejedelem (Kr. u. 538) felvette a kereszténységet. Vele szemben választják fejedelmé Magyart (Megyert), mint a régi mágushitű vallás megvédelmezőjét. A honfoglaló magyarság vallása visszatükröztette mindezeket az árnyalatokat, amelyekhez hozzájárult még a finn-ugor területekről magukkal hozott samánizmus. Az intelligensebb elem vallása a komolyabb etikai alapokon nyugvó zarathustriánizmus volt.

Január 13-iki ülésünk tárgya dr. Maday Gyula országgyűlési képviselő költői lendületű előadása volt a magyar képviselők egy csoportjának 1926 nyarán Észt- és Finnországban tett tanulmányútjáról.

Előadása elején Észtországról szólva, sajnálattal állapította meg, hogy a magyar nép ezt a lelkes, művelt, öntudatos rokonnépet még nem ismeri eléggé. Ott a nép széles rétegei kultuszt üznek a magyar rokonság gondolatából, nálunk csak most kezd a független Észtországnak, a Népszövetség tagjának viszonyai iránt valamelyes érdeklődés derengeni. Pedig ez a nagy erőforrásokkal rendelkező, erősen demokratikus gondolkozású, szigorúan egységes és nacionalista nemzet megérdemli, hogy tanulmányozzuk, szeressük, sőt tanuljunk is tőle. Majd áttért Finnországra s a legnagyobb elismerés hangján emlékezett meg e rokonnép magas kultúrájáról. Végül bemutatta Finnországról írt költeményét, amelyet egész terjedelmében bemutatunk a szerző engedelmével:

Suomi.

*Mikor az Ural sziklái alól
Nyugatnak vágunk mi lovon,
Ti északnak indultatok
Sötét, tajtékozó hullámokon.
A hit mécsé lett akkor phárosunk,
Hogy még találkozzunk!*

*Titeket vont egy dörgő, messzi hang.
Hitt az Imátra dobja. Oh,
Minket szelid táj dala csalt,
Kalászsóhajtás és pacirtszók.
Haladtunk más-más nyomdokon,
De sorsunk oly rokon.*

*A Duna völgye zengő hegedünk
Gzözedelmével van tele.
Világ csodálja szent regéteket,
Mit szertezűg a kantele...
Miénk az ég, a diadal,
Mert vallásunk a dal!*

*Nincs annyi csillag, mint fenyősudár
Suomi zordon talaján.
Magyar barázdák dús emlőinek
Párja a földön sincs talán.
Vagyunk a munka testvérnemzete:
A fejsze és eke!*

*Népem az Eszme ifjú hőseként
Szabadságáért vért áldozott.
Ti győzhetetlen rozsdafog gyanánt
Ettétek lassan láncotok.
Nyergét lehányva, így győzött urán
A büszke mén: Turán!*

*Csak egy világnyi túlerő, ha birt
Áttörni kardunk kordonán,
Téged ezer tő szövevénye véd,
Te triss, szuronytövíses tartomány.
Mi tűz vagyunk! Ver sorsunk ostroma,
De ki nem olt soha!*

*Mert vulkán táplál minket: lányaink
Fekete, forró, tűzhányó szeme,
Sellőhajú és égszinkékszemű
Ajnóitoknak lángtekintete.
Ezért hordunk mi jégpáncél alatt
Itt benn örök nyarat.*

*A bűjdosásnak, testvér, vége már.
S kacagjon dal vagy zúgjon a csata,
Közös oltárnál kézfogásra hajt
Bennünket vérünk ősvarázslata.
S ragyog az ég, vagy mennydörög,
E kézfogó örök!*

A spanyoljárvány miatti kényszerszünetben folyt le a Vármegyeház dísztermében finn-észt esténk, amelynek ismertetését más rovatunkban közöljük.

Március 10-én dr. Bán Aladár olvasott fel a finn és az észt irodalom egyetememes értékeiről. A finn-ugor népcsoport tagjai közül kettő, a finn és az észt, századok óta önálló kultúréletet él és számos egyetememes értékű alkotással gazdagította a világirodalmat. Főgazdagsága a népköltésben rejlik: a Kalevala-éposz.

s a köréje fűződő folklorisztikus irodalom értéke egyes vonatkozásaiban a homéroszi költeményekével is fölér, másrészt egyetlen abban a tekintetben, hogy anyagának népi eredetét, úgyszólván, az utolsó szóig ismerjük. A *Kalevala*-kör ismertetése után az előadó a finn műirodalomra tért át, annak egyes nálunk is ismeretes értékeit elemezve. Néhányat közülük magyarra is lefordítottak, így *Aho*, *Linnankoski*, *Kivi*, *Leino* és mások műveit. Az egymilliónyi észti nép szintén szerepel a világirodalomban, 1861-ben megjelent *Kalevipoeg* (*Kalev fia*) című népeposzával, amelynek az előadó készítette magyar fordítása teljesen készen várja a sajtót. A *Kalevipoeg* nyomán keletkezett folklorisztikus mozgalom eredményezte azt, hogy manapság a maroknyi észti nép az első a népköltési termékek összegyűjtésében s valóságos miniatűr példáját adja annak, hogyan fejlődik egy nép költészete az ősidőktől napjainkig. Az észti műköltészet szintén tisztes multra tekinthet vissza, s néhány névben egyetemes értékre emelkedett. *Kreutzwald*, a *Kalevipoeg* egybeállítója, eredeti költeményeivel is megörökítette nevét az észti irodalomtörténetben. *Liiv* rövid, egy-egy eszmevillanást tartalmazó prózai költeményei pedig a legjobb ilyenmű művek közé sorolhatók. Fejtegetéseit az előadó számos mutatvánnyal illusztrálta.

Ugyane hó 17-én társelnökünk, dr. *Cholnoky* Jenő egyetemi tanár, a M. Tud. Akadémia r. tagja Kína ősi kultúrájának fejlődéséről tartott előadást nagyszámú érdeklődő közönség előtt vetített képek kíséretében. Előadása kezdetén röviden összefoglalta a mai kínai eseményeket és rámutatott arra, hogy ennek az állapotnak eredendő bűne az európaiaktól származik. A kínai kultúra ismertetése után az előadó áttért arra, hogy honnan ered ez a kultúra. Ez a kultúra a mesterségesen öntözött vízkultúra területén fejlődött ki. A zárt területeken az életviszonyok alkalmasak voltak a konfuciusi kultúra tanainak befogadására, amely tanok azt kívánják, hogy minden ember boldog legyen, és hogy az lehessen, minden ember legyen jó ember. Ilyen morális kultúrában volt lehetséges az, hogy Kínában minden ember annyit ér, amennyit tud. Ott protekció nincs és nem is érvényesülhet. Kínában a legtökéletesebb és legideálisabb demokrácia uralkodott egy istenített császár uralma alatt. A képek bemutatásával kapcsolatban fejtegette az illusztris előadó a kínai építészet, földművelés és népszokások jellegét.

Dr. *Turchányi* Tihamér március 24-én tartott érdekes előadást a „Turáni népek szerepe a kultúrában” címen. Bevezetésül kimutatta, hogy a turáni népek lényegileg más kultúrkörhöz tartoznak, mint az árja és a sémi népek. Kulturális mozzanatokban legfontosabb a vallási kérdés. Ezen a téren a turáni népek szerepe inkább negatív. Nem vallásalapítók, nem misztikus elmélkedők, de nem is fanatikusok. Nem véletlen, hogy minálunk magyaroknál került aránylag a legkevesebb vértanú életébe a kereszténység felvétele. Az sem véletlen, hogy mi ismertük el legelőször Európában a vallások egyenjogúságát. Erkölcsi téren a turáni népek egyik vezető helyen állanak. A nő megbecsülése tiszta erkölcsre mutat. Közmondásszerű volt baráti szeretetük. A lovagias szellemet a japáni busidó mutatja. Értelmi téren egykor a turáni kultúra vezető szerepet játszott. A sumirok az első írás feltalálói, a komplikált kínai írás az emberi szellem egyik leghatalmasabb alkotása. Legfeltűnőbb jelensége a turáni kultúrának az államalkotó képesség — művészet, irodalom, iparművészet terén a turáni népek mindig kitűntek. Az anyagi kultúrában is megtaláljuk a turániak kimagasló szerepének bizonyítékait. A mesterséges öntözés turáni találmány. Kínai találmány a rongypapír, a puskapor. A bőriparra magyar irhások tanították Nörinberggát. Az első kocsit magyar ezermester gyártotta 1440 körül. Az újabb találmányok közül csak

a gyujtót említi. Mindez bizonyítja, hogy a turáni népek mindig kivették részüket a kultúr munkából, de e mellett külön iaji életüket sem tagadták meg.

Társaságunk április 7-iki tudományos estéjén *Krisztinkovich K. Pál* volt az előadó. A Mennyei Birodalom házassági intézményén át a *kínai nő helyzetét* ismertette. Sok érdekes, új dolgot mondott el Távolkelet asszonyairól. Így például homályos fogalmunk volt mindeddig a kínaiak többnejűségéről is. Az a törvény, amely a fajszaporítás intenzitása szempontjából megengedi több feleség tartását, éles határvonalat húz az első feleség: a férjének rangjában, vagyonában, méltóságában egyenlő jögon osztozkodó hitvestárs, s a családi tűzhely köré csoportosuló többi asszony-élettárs között. Olyannyira szigorú ez a határvonal, hogy a többnejűség intézménye dacára a kínai törvények a bigámiát szigorúan büntetik. Az előadó a kínai házassági törvény egyes paragrafusait fordításban idézte és mindjárt a törvény bevezető részéből élénk tárult az a tény, hogy e többezeréves törvény a frigyrelépő mátkapártól három érzelmet kíván: a kölcsönös szerelmet, a boldogság munkálását és a haza iránti kötelességérzést. Így tehát ott minden házasság a törvény intenciója szerint szerelmi házasság. Viszont érdekházasságról csupán az élettársul választott többi asszonnal kötött frigyeknél lehet szó, amikor a férj tetemes összeget fizet élettársa szüleinek. A házasságkötés előtti legfontosabb aktus: az eljegyzés, amelyhez a törvény két írástudó férfinak a közbenjöttét követeli. Ezek egyeztetik össze a két család közös érdekeit, valamint ők állapítják meg a menyegző napját is, amikor a lakodalmi ünnepség csupán a Hagyományok és Szerartások könyvében előirt ceremóniák közepett történhetik. Az új asszony a férje családjában élő legöregebb felmenő ági új nőrokonának, a család nagyasszonyának irányítása alá kerül. Egykoron őt is utoléri az az idő, amikor a ku-tu napján, az anyák ünnepén családjának mindenegyes tagja hódolattal eléje járul megköszönni néki, hogy nemzedékeket hozott a hazának és a családnak a világra, akik őt szeretik, tisztelik és becsülik.

Utolsó előadásunk április 21-én volt. Ezen dr. *Desseuffy István* alelnök beszélt „a turáni világnézet fejlődéséről”. Bevezetésül azt fejtegette, mi lehetett volna, s mi lehetne a jövőben a magyarságra nézve a turáni gondolat. A faji gondolatok kifejlődésének ideje a XIX. század volt. A turáni gondolat későbbben fejlődött a többi faji gondolatoknál, hiszen a turáni népek tovább esnek egymástól, mint a szláv, a germán vagy a latin népek. Minket fajtestvéreinktől a vallás is elválasztott. A rokonszenv, melyet testvérnepeink iránt érzünk, inkább ösztönszerű volt s a testvérnekülí nemzet gondolatát neveltük magunkba. Ez volt egyik főoka, hogy a nagy válságnak, melyet a háború vége hozott, nem tudunk erősen a szemébe nézni. A turáni világnézetet kell magunkban kialakítanunk, úgy belső nemzeti életünkben, mint a testvérnepeinkkel való érintkezés megszervezésével. Belsőleg magyarabbakká kell lennünk, keresnünk a köz- és társadalmi élet minden terén magyarságunkat, felkutatnunk östörténetünket, s lerónunk adósságunkat igazságtalanul vádolt elődeink iránt. Aligha várhatjuk, hogy testvérnepeink megbecsüljenek bennünket, ha magunk nem tudjuk megbecsülni azt, ami bennünk magyar. Vázolja azokat a feladatokat, amelyeket testvérnepeinkkel szemben teljesítenünk kell. Bízunk abban, hogy a nagy feladat szívünkbe erőt és kítartást ad, s ha magunk nem is, de utódaink meglátják majd a feltámadt Magyarországot!

A nagy tetszéssel fogadott előadás után *Paikert Alajos* elnökhelyettes mondott évrő beszédet, köszönetet mondva az összes előadóknak s megjelölve jövő feladataink irányát.

B. A.

Vidéki üléseink.

Társaságunk már két évvel ezelőtt felvette programjába vidéki ülések és előadások rendezését. Az idén Nagykőrösön tartott az ottani turáni csoport a helyi kultúregyesületekkel kapcsolatban két előadást, amelyeknek rendezéséért és sikeréért főleg a „Nagykőrösi Hiradó” buzgó szerkesztőjét, Galantai *Fekete* Bélát illeti köszönet. Február 6-án *Felvinczi-Takács* Zoltán tartott rendkívül látogatott előadást „a legújabb hun kutatások eredményeiről” veített képekkel. Március 6-án dr. *Bán* Aladár „a legújabb turáni államról, Esztországról és népéről” beszélt szintén vetített képek kíséretében.

Az elnökség ezenkívül több vidéki kultúrközpontban készít elő felolvasó üléseket az őszi időszakra.

Turáni tanfolyam.

Legutóbbi számunkban ismertettük Társaságunk új alkotásának, a Turáni Tanfolyamnak megalakulását és szervezetét. A tanfolyam, leszámítva a spanyoljárvány miatt a tisztifőorvos által elrendelt mintegy 3 heti szünetet, akadálytalanul folytatta működését s április 7-én d. u. 5 órakor tartotta a Vas-uccai felsőkereski iskolában záróértekezletét, az utolsó előadás pedig ugyane hó 15-én volt. Az értekezleten megjelentek az igazgatótanács tagjai *Paikert* Alajos elnökhelyettes kivételével, akit hivatalos elfoglaltsága akadályozott a megjelenésben. Az ülésen *Bán* A. igazgató és *Farkas* L. titkár beszámoltak a tanfolyam évi működéséről. E szerint a beiratkozottak száma 39 volt, akiknek 50%-a év végéig szorgalmasan látogatta az előadásokat s előmeneteléről bizonyítványt is kapott. A kiadásokat a Népművelési Bizottság útján nyert támogatás s a rendkívül alacsonyra szabott tandíj fedezte (az összes kiadás 512 pengőre rúgott). A tanfolyam igazgató tanácsa a következő tagokból áll: dr. *Pekár* Gyula elnök, dr. *Cholnoky* Jenő tanárelnök, dr. *Bartos* Róbert min. tanácsos a kultuszkormány, *Novágh* Gyula titkár a Népművelési bizottság s *Krisch* Jenő a székesfőváros képviselője; *Paikert* Alajos elnökhelyettes és *Móricz* Péter ü. v. alelnök a Turáni Társaság képviselője, továbbá *Glock* Tivadar tábornok a török és dr. *Bán* Aladár igazgató a finn nyelv előadója, valamint dr. *Farkas* László tanár, a tanfolyam titkára.

Pekár elnök örömeit fejezte ki a tanfolyam sikerén s hozzájárult *Bán* igazgató indítványához, hogy a jövő isk. évben kísérlet történjék a japáni nyelvnek bevezetésére is. *Cholnoky* tanárelnök köszönetet indítványoz az előadóknak, az igazgatónak és a titkárnak buzgó működésükért s azon óhajának ad kifejezést, hogy a lehetőséghez képest külön szak állíttassék fel az általános turáni ismeretek számára esetleg több előadóval. A záró-értekezlet az indítványokhoz hozzájárult.

A tanfolyam 2. éve október hó közepén fog megnyitni.

ÚJ TAGOK.

Alapító tagok: Pest-Pilis-Solt-Kiskún vm., gróf *Csáky* Károly m. kir. honv. miniszter.

Rendes tag: gróf *Festetich* Pál cserkészfőparancsnok.

Pártoló tagok: *Baloghy* Károlyné, *Révai* Erzsébet, *Riszdorfer* József, *Tatabányai* Bánaytisztviselő Kaszinó, *Urbányi* Ilonka, özv. *Vadnay* Miksáné, *Verbovszky* Józsefné, *Wágner* Károlyné *Riszdorfer* Elza.

TURÁNI TÁRSASÁG.

Alapítatott: 1910-ben — Székhelye: Budapest, Országháza.

A társaság célja a velünk rokon turáni népek tudományával, történetével, irodalmával, művészetével és közgazdaságával foglalkozni, ezeket ismertetni, a magyar érdekekkel összhangba hozni s ezáltal ezekkel a népekkel mind kulturális, mind pedig társadalmi és gazdasági téren szorosabb kapcsolatot létesíteni.

Működése altruisztikus irányú, tevékenysége elsősorban tudományos és oktatásügyi; kizárja a vallási és felekezeti kérdéseket.

A társaság tagja csak olyan feddhetetlen jellemű egyén lehet, aki a társaságot vezető eszméktől áthatva, azokért működni képes és kész.

A Turáni Társaságnak négyféle tagja van: 1. alapító, 2. rendes, 3. pártoló, 4. tiszteletbeli.

I. *Alapító tag*, aki a társaság céljaira 120 pengőt, — *örök alapító*, aki egyszerismindenkorra 180 pengőt adományoz. Jogi személyek alapító tagsági díja legalább 360 pengő. A tagokat az igazgató tanács választja.

II. *Rendes tagok*. A rendes tagokat a turáni eszme és a társaság érdekében kifejtett munkásságuk elismeréséül az igazgató tanács választja. Tagdíjat nem fizetnek.

III. *A pártoló tagokat* az igazgató tanács veszi fel s évi 5 pengő tagdíjat fizetnek, tagsági kötelezettségük három évre terjed s ha a harmadik év végéig kilépésüket be nem jelentették, a tagság kötelezettsége a következő évre is fennáll.

IV. *Tiszteletbeli tagok* az igazgató tanács ajánlatára a közgyűléstől megválasztott külföldi kiválóságok.

Az összes tagok látogathatják a társaság rendezte előadásokat és egyéb összejöveteleket s tagilletményül kapják a társaság folyóiratát.

A társaság védnöke: *dr. József Ferenc* kir. herceg, elnöke: *dr. Pekár Gyula*. Elnökhelyettes: *Paikert Alajos*. Ügyvivő alelnök: *Móricz Péter*. Igazgató: *dr. Bielek Aladár*. Felelős szerkesztő és a Finn-észt Intézet vezetője: *dr. Bán Aladár*. Főtítkár: *dr. Marzsó Lajos*.

Telefon: Teréz 130-18.

TURÁN

Revue trimensuelle, organe de la Société
Touranienne.

La revue „Turán“ s' occupe de l' histoire,
de l' ethnographie, de la situation politique
et de la littérature des peuples touraniens,
ainsique de leurs aspirations culturelles
et de leurs rapports historiques avec
les pays occidentaux.

Redaction et administration :

Budapest, Országháza XI. (Parlament.)

TURÁN

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA.

SZERKESZTŐSÉG:

PEKÁR GYULA
FŐSZERKESZTŐ

CHOLNOKY JENŐ
SZERKESZTŐ

BÁN ALADÁR
FELELŐS SZERKESZTŐ

TARTALOM: *Setälä Emil*: Hamlet alakja a finn népköltésben. — *Bán Aladár*: A szabad finn nemzethez (költemény). — *Dr. Bozóky Dezső*: A busido. — *K. G. Vähämäki*: Új korszak Kínában. — *Csekey István*: Oroszország egyik legrégebbi fővárosában. — *Spectator*: A finn gazdasági tanulmányi csoport látogatása. — Kisebb közlemények. — Irodalom. — Hírek. — Társasági ügyek.

BUDAPEST

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: ORSZÁGHÁZA, XI.

A kiadásért felelős: dr. BÀN ALADÁR.

Felkérjük t. tagtársainkat, hogy hátraékos tagdíjaitak mielőbb beküldeni sziveskedjenek, hogy emiatt a Társaság működésében fennakadás ne történjék.

Ajándék régi és újonnan belépő tagjainknak.

A Turáni Társaság az 1928. évben belépő új tagoknak kedvezményül ingyen osztja ki az alábbi kiadványokat:

1. **Szentgály:** Szibéria és az ottani viszonyok, (számos képpel),
2. **Horváth:** A modern Kelet,
3. **Paikert:** A turáni eszme; **Márki:** A turáni népek története és **Lechner:** A turáni népek művészete,
4. **Isirkoffi:** Bulgária. (50 műmelléklettel).

I. Minden újonnan belépő tag az 1—3. sz. kiadványokból egyet ingyen kap.

II. Minden régi tagunk

- a) ha egy tagot gyűjt, ugyancsak az 1. alatt jelzett kedvezményt kapja,
- b) ha két tagot gyűjt, a fentiekből 2 kiadványt választhat,
- c) ha három, vagy négy tagot gyűjt, ingyen kap az 1—4. sz. művekből hármat,
- d) ha öt vagy több tagot gyűjt, akkor valamennyi: 1—4. sz. kiadványunkat megkapja ajándékul.

Reméljük, hogy régi tagjaink fokozott tevékenységet fognak kifejteni abban az irányban, hogy a turáni eszmének mennél több hívet szerezzenek.

A TURÁNI TÁRSASÁG

kiadóhivatalában

a következő kiadványok kaphatók:

Turán 1913. évfolyam	— — — — —	1.20 P
" 1917. "	— — — — —	3.— P
" 1918. "	(1—2. szám elfogyott)	2.— P
" 1921. "	(elfogyott)	— — — — —
" 1922. "	— — — — —	3.— P
" 1923. "	— — — — —	3.— P
" 1924. "	— — — — —	1.20 P
" 1925. "	— — — — —	1.20 P
" 1926. "	— — — — —	3.— P
" 1927. "	— — — — —	4.— P
Szentgály Antal: Szibéria	— — — — —	0.60 P
Posta Béla: A moszlim művészet hatásának példái Erdélyben	— — — — —	0.60 P
Paikert Alajos: A turáni eszme politikai vonatkozásai	— — — — —	0.30 P
Márki Sándor: A turáni népek története	— — — — —	0.30 P
— Kapcsolatok a turáni népek történetével	— — — — —	0.30 P
Dr. Horváth Jenő: A modern Kelet (1498—1920.)	— — — — —	1.— P
Dr. Lechner Jenő: A turáni népek művészete	— — — — —	0.30 P
Isirkoffi: Bulgária. Füzve 2.20 P, kötve	— — — — —	3.— P

Hamlet alakja a finn népköltésben.

Setälä Emil székfoglaló előadása a Petőfi-Társaságban.

A finn népeposzban, a Kalevalában van egy különálló epizód, amely a Kullervo-mondát tartalmazza. A Kalevala első formájában, amely 1835-ben jelent meg, ez a részlet még meglehetősen töredékes volt. Később azonban ehhez sok új anyagot gyűjtöttek a Szentpétervártól délre fekvő finn nyelvterületen, Ingermanlandban (finnül Inkeri) s ezek alapján az 1848-ban kiadott bővebb és végleges szövegű Kalevala ezt az epizódot már teljesebb alakban tárja elénk. De még ezzel sem volt kimerítve a mondakör. A további gyűjtések újabb értékes részleteket hoztak felszínre. Ezek felhasználásával azután Julius Krohn 1882-ben külön Kullervo-époszt állított egybe, amelyet Vikár Béla, a Kalevala nagyérdemű fordítója, szintén átültetett magyar nyelvre. Ez éposz megjelenése után még sok új és fontos adat került elő, amelyeknek felhasználásával még tökéletesebb és népies szépségekben dúsabb alakban is ki lehetne adni a Kullervo-époszt.

A Kullervo-monda, amelyet Ludwig Uhland a XIX. század legnemesebb költői termékének mond, elsősorban bosszútörténet. Két fitestvér vízályba, majd harcha keveredik, amelynek folyamán az egyik elpusztítja a másikat családotul, úgyhogy annak csupán egyetlen fia marad életben. Ez a gyermek nyomban megfogadja, hogy bosszút áll családjá kiirtásáért. Am ez a gondolat annyira eltölti lelkét, hogy emiatt minden köznapi teendőjét elrontja, fonákul végzi. Sőt, midőn bizonyos ügyben idegen országba küldik, útközben elcsábítja és megrontja előtte ismeretlen nőtestvérét, aki megtudva a szörnyű valót, elemészti magát. Egyetlen dolga sikerül csak ennek a suta fiúnak: atyja megbosszulása, aminek teljesülte után megöli magát. Ez néhány szóval vázolva a Kullervo-epizód tartalma, amelyet a Kalevala a 31-ik énekétől a 36-ikig mond el...

Midőn egyszer évekkel ezelőtt a helsinki nemzeti színházban ültem Shakespeare Hamletjének előadásában gyönyörködve, az a gondolat villant fel elmemben, hogy e dráma tárgya rokon a Kullervo-mondáéval. Mindkettőben a főmozanat ugyanaz: a testvérharc, az ebből folyó testvérgyilkosság s az ezt követő bosszú. Mindkettőben a megölt testvér fia lép fel atyja halálának megtorlójakép s ez a fiú nem aikalmas semmiféle köznapi munkára, csupán a bosszún tépelődik; mindkét műben a nagybácsi törekszik elemészteni a fiút, félve, hogy általa vész hárul fejére. Így aztán tovább-tovább összehasonlítottam a Shakespeare drámájában s a Kullervo-ban előforduló motivumokat. Hisz megvan a Kullervo-mondának is az Opheliája: Kullervo boldogtalan huga, aki a habokba öli magát. Amiképp Hamletet Angliába küldik a titkos óhajjal, hogy onnan soha vissza ne térjen: azonképp Kullervot is elmeneszti adószedő vagy -fizető útra hasonlóképpen elemésztesi céllal.

Ez a sok találkozás módfelett érdekelt kezdett. Valóban különös volna,

ha a britt óriás mesterműve és a finn Kullervo monda közös forrásból eredne! S habár némely megegyezés később csalékony lidércfénynek bizonyult, mégis hamarosan megállapodtam abban a gondolatban, hogy itt oly mély egyezés is van, amelyet nem lehet véletlen találkozásnak minősíteni.

Vessünk egy pillantást a Hamlet-monda eredetére. Ismeretes, hogy Shakespeare tárgyait rendesen úgy vette át. Kiderült, hogy Hamletjének forrása egy régebbi Hamlet-dráma, amelynek szerzője Thomas Kyd, aki 1594 körül halt meg. Ez az első Hamlet-dráma pedig a francia Belleforest „Histoires tragiques” (1570) című elbeszélés-gyűjteményéből vette tárgyát. Ez a Belleforest-elbeszélés viszont Saxo Grammaticusnak „Historia Danica” című s a XIII. század elejéről származó könyvéből való, aki anyagát norvég és izlandi mondákból merítette.

Tehát Shakespeare Hamletjének őseül Saxo Grammatikus Amlethus vagyis Amleth című elbeszélése tekintendő, amelyet Shakespeare bizonyára sohasem olvasott. Saxo forrásait nem ismervén, meg kell állapodnunk önálla. Novellájának veleje röviden a következő.

Rörök dán király két fitestvért: Horvendillt és Fengot, Gervendill fiait teszi atyjuk helyébe Jüttland kormányzóivá. Horvendill a király kegyeibe jut s feleségül kapja annak leányát, Geruthát, akitől fia születik: Amleth. Ekkor Fengo irigységből megöli testvérét s annak özvegyét feleségül veszi. Hogy elkerülje nagybátyja gyűlöletét, Amleth félkegyelműnek teteti magát. Elüldögél a tűzhely mellett, a hamuban vájkálva horgasfákat csinál s a lángokban edzi azokat. Mikor kérdezik, mit csinál, feleli, hogy éles lándzsákat készít, hogy megbosszúlja atyját.

Nagybátyja ekkor ki akarja próbálni: valóban féleszű-e Amleth? Midőn egyszer a csóztól egy farkas rohan elő és Amleth társai erre azt mondják, hogy íme egy csikó száguld, Amleth így szól: sajnos, ilyen csikó nagyon kevés van Fengo ménésében, Saxo megjegyzi erre, hogy Amleth e szavakkal átkozni akarta nagybátyja gazdaságát, vagyis — mint egy régi magyarázó megjegyzi — vadállatokat kívánt bátyja nyája közé, hogy azok véget vessenek gazdagságának.

Midőn egyszer Amleth tengerparton járt és társai egy tört hajónak farát nagy késnek mondják, Amleth így felel: nagy sódort lehetne vele vágni. Ezzel ő, mondja Saxo, a tengerre céltözi, amelynek határtalanságához a hajóroncs nagysága hasonlítható.

Hogy kiderüljön, féleszű-e Amleth vagy nem, nagybátyja egy nőt szerez, hogy ez őt elcsábítsa. A nő mintegy odavetődik Amleth elé. Ekkor ez a leány átkarolja és az ingóványa viszi. Mindketten megígérik egymásnak, hogy a dologról senkinek sem fognak beszélni, mivel a leány vonzódik Amlethez, akivel együtt nevelkedett s egy dajkájuk volt.

Hogy megszabaduljon a fiútól, nagybátyja elküldi őt Britanniába, hogy ott eltegyék láb alól. De a levelet, amelyben halálát szorgalmazza a bácsi, kinyitják és tartalmát megváltoztatják, úgy, hogy Amlethet ottan nagy tisztességgel fogadják. Végre Amleth hazatér éppen akkor érkezve meg, amidőn otthon halotti torát ünneplik. Részt vesz az ivásban, sőt a lerészegedett vendégekre egy ponyvát vet, ezt egybeerősíti a horgasfákkal úgy, hogy senki ki ne juthasson közülük. Ezután rájuk gyújtja a házat és nagybátyját leszúrja.

Az elbeszélés többi, ide nem tartozó részletét mellőzzük.

Saxonak ez az elbeszélése nyilvánvalóan több, eredetileg egybe nem tartozó részből van összetéve. Azok a források, amelyekből Saxo merített, mint már említettük, nem állnak rendelkezésünkre. Egyes körülményekből mégis sejtethetjük,

hogy Saxo dán forrást használt, amelyet nem értett meg teljesen, továbbá az is valószínű, hogy legalább két változatot kevert együvé. Azt sem lehet eldönteni, vajjon szóbeli vagy írott forrásokból merített-e. Csupán az bizonyos, hogy az elbeszélést mindenféle szónoki dísszel felékesítette és a készen kapott anyagot saját kitalálásával bővítette.

Mi tartozott az Amleth monda eredeti alakjához, azt csupán a rokontárgyú mondák és elbeszélések különböző változatainak egybevetése alapján lehet eldönteni. Sajnos, ilyenmű forrásaink nagyon gyéren kínálkoznak. Fontosak mégis azok az adatok, amelyeket Izlandból nyerünk. Egy verstöredék a X. vagy XI-ik századból mutatja, hogy ez a monda ott már akkor ismert volt; egy középkorbeli mondában előfordulnak részletek az Amleth-meséből. Van egy népmese, meg egy későbbi kalandos történet, amelyek bizonyítják, hogy ez a rege Izlandban is megvolt. Az izlandi népmese fővonásokban a következő.

A király szolgálai megölnék egy szegény embert és annak fiait, kivéve egyet, aki eszelősnek teteti magát. A fiú a kovács-műhelyben pálcikákat készít s midőn kérdik tőle, miért csinálja azokat, így felel: „apám megbosszulására, apám meg nem bosszulására.” Midőn a király emberi halásznak a tengeren, hozzájuk jön a fiú, kinek neve: Brján, és midőn kérdezik, milyen idő lesz, felel: „szél vagy nem szél”. Végre a fiú úgy hajtja végre bosszúját, hogy egy lakoma alkalmával a részeg királyi embereknek ruháit a padhoz szegezi s midőn nem tudnak felkelni, összevesznek és egymást halomra ölik.

A XVII. század második felében egy ismeretlen izlandi szerző történetet ír „az örült Ambuló (Ambales) vagyis Amlód története” címmel, amely napjainkig fennmaradt különféle kéziratokban. Esztetikai szempontból nagyon csekély értékű ez a munka, amely hősét egy mesebeli spanyol uralkodó család tagjává teszi, az eseményeket messze országokba helyezi s elbeszélését felékesíti törpékről, óriásokról és rablókról szóló történetekkel.

Ebben a krónikában megtaláljuk az összes fontos motívumokat, amelyeket a fentebb idézett mesékben láttunk. Az Ámlódi név Izlandban népies. A mai nyelvben bolondot, eszelőst jelent.

A skandináv változatokból tehát nem derült ki teljes világossággal mondanék eredeti alakja. Ezt véleményem szerint csupán a finn Kollervo-mondák vizsgálata alapján állapíthatjuk meg. Ezt azonban nem végezhetjük csak a nyomtatott Kalevalára támaszkodva, hanem tekintetbe kell vennünk a nép ajkán még most is élő változatokat. Ezeknek összevont tartalma a következő:

Két fitestvér születik, az egyik: Kalervo Karjalában, a másik: Untamo Suomiban nő fel. A testvérek csekély ok miatt hajba kapnak. Ekkor Untamo hadat indít testvére ellen, Kalervonak egész családja kiirtatik. Untamo megöli Kalervo népét, csupán egyetlen fiú marad életben: Kullervo. Untamo ezt is meg akarja ölni. Benne az a gondolat ébred, hogy ez a fiú még bosszút fog állani családjáért. S valóban:

Két vagy három hónap telve,
A harmadik óra kelve
A térdnyi magas fiúcska
Maga gondolkodni kezd:
„Növekedjem csak nagyobbra,
Testesedjem tagjaimba:
Bosszút állok vert atyámért,
Mégfizetek bús anyámért!”

Untamo felgyújtja a házat, majd hatalmas máglyát rakat, de a fiút nem fogja a láng. Untamo szolgálai őt a tűz mellett találják, amint ott guggol kezében szénvonó és a parazsat piszkálja. A szolgálknak azt mondja, hogy meg akarja bosszulni atyja halálát. Erre bátyja vízbe akarja fojtatni, de a fiú sértetlenül evezget a tengeren, más változatok szerint a tenger szélén üldögél, méricskélve a tenger mélységét.

Tengerben a víz temérdek,
 Bécsli két merőkanálra,
 Igazándiban ha méri,
 Harmadikra jutna némi.

Aránylag sok változatban az elbeszélés azzal végződik, hogy a fiút pásztorrá teszik anélkül, hogy végrehajthatná fogadott bosszúját. Több fontos változat szerint azonban mégis megállja a bosszút. A nyomtatott Kalevala szerint Kullervo felgyújtja nagybátyjának, Untamonak házat.

A fentebbiekből tehát látjuk, hogy a népköltészetre nézve jellemző az, hogy a költő szabadon bánik a már meglevő anyaggal, másrészt pedig könnyen csábítatja magát a rokontárgyú motívumok által arra, hogy eredetileg egybe nem tartozó mondákat fűzzön egybe. Az eredeti bosszú mondához így kapcsolódtak hozzá a fiú különös természetéről és látszólagos örültségéről szóló részletek. Ilyenféle alakok a magyar népköltészetben is előfordulnak „okos bolond” elnevezéssel; ezekről Benedek Róza írt egy összefoglaló értekezést az Ethnographia 1911-ik évfolyamában. Ehhez az „okos bolond”-típushoz kapcsolódott a magyar költészetben is az esetben vasgyűrőről szóló mondáknak egész csoportja. Így pl. dr. Bán Aladár barátom figyelmeztetett rá, hogy Merényi László „Sajóvölgyi népmesék” c. kötetében van egy „Kilenc” című mese, amely számos egyezést mutat a Kullervo mondával. Így pl. megvan benne a csodás erdőirtás, a vadállatoknak nyáj helyett hazahajtása, továbbá a elemésztest elrendelő levél vivésének motívuma. Ezt a levelet a folklórtudományban Uriász-levél néven emlegetik.

Magától értelődik, hogy ezekről a magyar népmesei motívumokról nem akarom azt állítani, hogy az ősi együttélés bizonyítékai, csupán mint érdekes dokumentumokat említem annak illusztrálására, hogy a népköltészeti motívumok mily széles körben terjednek el egyik néptől a másikhoz.

Vizsgálódásunk azt mutaja, hogy az Amleth-monda és a finn Kullervo-rege lényeges pontokban egybevágnak s így eredménnyel hasonlíthatók össze.

Könnyen beláthatjuk, hogy ezeknek a mondáknak gerince számos meglepő találkozást mutat. Így mindkettőben testvér öli meg a testvért, egyetlen fiú marad életben, akinek lelkét teljesen eltölti a bosszú gondolata; azért őt el akarják tenni láb alól, s ő mégis megállja a bosszút. De nemcsak ezekben a fővonásokban, hanem számos mellékes körülményben is megvan a majdnem csodálatra méltó egyezés. De legfeltűnőbb, hogy Saxo elbeszélésében még a leghomályosabb pontra nézve is találunk találkozásokat. Értjük a nőtestvér megrontásának tragikus történetét. Saxonál ugyan nem édestestvérről, hanem csupán tejestestvérről van szó, ám a népképzlet játékos ereje ebből létrehozta a teljes Kullervo-mondát.

A kimutatott egyezést nem magyarázhatjuk meg másképen, mint hogy az Amleth-monda, amely egykor bizonyára egész Skandináviában el volt terjedve, eljutott Finnországba is és ottan meglehetősen önálló alakot nyert, mégis azon-

ban úgy, hogy a finn népvess sokat megőrzött abból, ami a skandináv mondákban homályos, nehezen érthető volt. Ezeket a homályos részeket teljesen megérthetjük a finn népköltészet világánál. Ami e monda korát illeti, egyes vonások alapján azt állíthatjuk, hogy az elbeszélés magvát képező bosszútörténet legalább is a XIII. században alakult ki nyugati Finnországban. Innen azután gyarmatosok közvetítésével Inkeribe jutott, ahol gyönyörű költői formájába öltözött.

Megengedem, hogy fejtegetéseim után is homályosnak látszik a mondakör némely részlete. Az azonban kétségtelen, hogy a monda finn alakja ősbibb, eredetibb adatokat őrzött meg, mint annak egyéb változatai. S egyszersmind az az irodalomtörténeti csoda áll előttünk, hogy az emberi szellem két leghatalmasabb tragikái alkotása: Shakespeare Hamletja és a finn Kullervo ugyanazon töből fakad. Maga a történet csak a külső keret, az igazi tartalom az emberi lélek rajza, amely megszabja a költői alkotás értékének fokát. A finn népköltészet ebbe a keretbe beillesztette a bosszúállónak óriási alakját, míg a nagy britt író ugyan ebbe a sokoldalú egyéniség gazdag lelkiéletét illeszté bele oly alakot teremtve, amely a maga nemében egyetlen az egész világirodalomban.

És még idefűzhetünk egy gondolatot. Látjuk, hogy Shakespeare csodás alkotásának legtávolibb forrása a naiv népmese. S látjuk azt is, hogy Shakespeare a népköltők módján járt el, nem törekedve arra, hogy tárgyai eredetiek legyenek — megelegedve azzal, hogy a kidoigózásban érvényesítse felfogásának gazdag eredetiségét.

Így jutunk annak belátására, hogy a népköltészet minden poézisnak legtiszább és legüdebb forrása.

Nem szabad megfélemedezni arról, hogy a népköltészet is egyéni működés. Kollektív költészet a valóságban nem létezik; a népköltés is csak annyiban kollektív, hogy azt fejezi ki, ami ezrek és ezrek lelkében él. A nép körében is vannak költőkirályok, akik csak abban térnek el környezetüktől, hogy Istenadta tehetségük van arra, hogy kifejezzék, felmagasztosítsák mindazt, ami az egyszerű nép szívében és lelkében él. A nép körében vannak élesen emlékező férfiak és nők, akik átvitt értelemben a népköltés nyomdászai és kiadói, akiknek köszönhetjük, hogy az ősi hagyományok nemzedékről nemzedékre szállanak. Ez a költészet örökön élő, ez a szív mélyéről fakad mesterkéletlenül, önkéntelenül az ihlet szárnyain. A népköltés motívumai a nagy költők kezében örökeltű remekművekké válnak, mint pl. Shakespearenél Hamlet és Arany Jánosnál a Toldi-monda. S még meg kell itt említenünk azt a költőt, aki valójában népköltő volt, Petőfi Sándort. Ő a népköltőktől nem különbözik másban, mint hogy egyéni lángelméjénél fogva egyike a legkimagaslóbbaknak és hogy olyan időben élt és olyan környezetben, hogy költeményei nyomtatásban fennmaradtak. Petőfi Sándor az örökifjú költészetnek dalnoka, akinek egész élete költészet volt, lelkének kincseit nemzetének adta és földi életét feláldozta népe szabadságáért s azután eltűnt az ismeretlen közös sírban éppúgy, mint az ősidők nagy népénekesei, kiknek még neve is elmerült az ismeretlenség homályában. Petőfi, aki költészetével visszhangot keltett minden nemzet irodalmában, élő bizonyosága annak, hogy a mi legmélyebben nemzeti, az egyúttal legmélyebben emberi is.

A szabad finn nemzethez*

Idegen szellem árnyékán borongtál
 Hét századévnék hosszú éjjelén
 S a félénken derengő csillagoknál
 Hajnalt ígért a biztató remény.
 Idegen érdek súlyos járma nyomta
 Kemény nyakad és izmos válladat:
 De nem feledted: nem lesz soha szolgál,
 Kiben szabad az érzés, gondolat.

Idegen zászlót szolgált hősiséged
 S babérodát más hordta homlokán,
 Csak szenedés jutott cserébe néked
 S a krónikákban pár jó szó talán.
 Kéregkenyér, daróc, viskó homálya —
 Ez volt a bér, hogy véred árja hullt;
 De nem feledted: nem lesz koldus-árva,
 Kinek számára kincset rejt a mult.

Idegen szó hideg zenéje zúgott
 Füledbe kábán sok száz éven át
 Túlharsogón a légycsengésű hangot,
 Mit bölcsődnél dalolgatott anyád.
 S még fiad is, ha téged énekével
 Dicsért, idegen szót sugott feléd:
 De nem feledted: nem némúl a nyelv el,
 Min Väinämöinen zengte énekét!...

S nem némult el! Csodás szép dallamával
 Milljóknak ajkán szól ma győztesen,
 Erdők, tavak fölött csapongva szárnyal
 És átrepül a zajló tengeren.
 Költők, írók, tudósok szive-lelke
 Föltáruul a világnak általa,
 S ha dalra oltad, úgy cseng, mintha benne
 Ezüst hárfának húrja szólana.

S az idegen zászló, mely árnyba vonta
 Neved, ott fekszik im a porba' már,
 S az összegöngyölt lobogó kibontva
 Fönn leng a légben, mint a sasmadár.
 A honi zászló kék-fehér színével
 Vigan lebeg a tiszta ég alatt
 Hirdetve, hogy eltűnt a zordon éjjel
 És földerült a rég várt pirkadát.

* A finn köztársaság fennállásának 10 évfordulója alkalmából közöljük itt a költeményt, amelynek szövegéért tagtársaink már többször fordultak hozzánk.

*Hogy itt a regg, mely messzi űzi tőled
 Az idegen szellemnek föllegít,
 S föllobbanó szivedben újra éled.
 Az elnyomott erő és büszke hit,
 A büszke hit, hogy tenmagadba' hordod
 Mindazt, mi népet boldoggá tehet,
 S míg e hit él, lehet kemény a sorsod,
 El nem temethet semmi tégedet!...*

*A te zászlód, Testvérünk, fenn lobog hát
 És mi örömmel üdvözöljük őt
 Meghajtoa népünk gyászos trikolorját
 A kék-fehérszín' lobogó előtt,
 S tépett hazánknak roncsain busongva
 Feléd nézünk, s reményünk újra kel.
 Példád tanít: a nép, mely eltiporva
 Remélni, bízni tud, nem veszhet el!*

A busido.

Írta: dr. Bozóky Dezső.

Az angol apától és görög anyától származó költői lelkületű író, Lafcadio Hearnt, aki mint tanító japáni iskolákban működött, a japániak iránt érzett határtalan rajongása arra bírta, hogy ő maga is japánivá legyen. Mint japáni és mint buddhista halt is meg. Idestova húsz éve már, hogy az imádotta japáni földre temették, hol bizonyára tovább álmodja gyönyörűséges álmait. Poétikusabb, szebb dolgokat azóta sem írt senki a japániakról.

Hearn hosszú ideje lakott már a fölkelő nap országában, hol érzékeny, finom lelke minden sóvárgásával közelebb akart férközni a japáni lélekhez, hogy megismerje, megértse annak, legalább is a mi európai szemünknek feltűnő sok különösségét és sajátságát. Tizenegyedszer látta már a bűbájos japáni tavaszt cseresznyevirágos pompájával, a legkékebb, legátlátszóbb égbolt alatt, mikor elpanaszolta legmeghittebb japáni barátjának, mennyire izgatja őt, hogy még mindig nem érti a japániakat. Barátja ezt felelte: Ha majd 4—5 év múlva tudatára ébredsz annak, hogy még egyáltalában semmit sem tudsz a japániakról, akkor kezdjed talán őket megismerni és megérteni!

Azok a túristák, akik Japánt a vilájárók rendes országútján néhány hét alatt keresztül nyargalják, már sokkal könnyebben végeznek a japániakkal s a japáni lélekről alkotott ítéletük is hamarosan készen van. Ez pedig rendszerint abban csúcsosodik ki, hogy a japániak életéből hiányzik az erkölcs.

Halljuk: mit mond ezzel szemben éppen a japáni nőről egy olyan ember, aki mélyebben pillanthatott bele Japán lelkébe, aki évtizedeket töltött a nekünk oly rejtélyes nép körében, aki ismerte küzdelmekkel teljes történelmüket és ismerte többezeréves kultúrájuk gyümölcseit s ezeknek koronáját: a japáni nőt. Ez az alapos megfigyelő azt mondja, hogy Japánnak legcsodásabb esztétikai terméke nem elefántcsont nippjei, sem bronztárgyai vagy porcellánjai, sem pedig a híres kardok, vagy a kisplasztikának bronzba avagy lakkba lehelt virágai, hanem a nő. De

hozzát teszi azt is, hogy évezredek kellettek ennek a csodának a kiképződéséhez. Egy másik értékes bűvár azt mondja, hogy Japánban a házasságok általában boldogabbak, mint minálunk nyugaton s hogy ott a nő részéről elkövetett házasságtörés a legnagyobb ritkaságok közé tartozik.

Ezek a homlokegyenest ellenkező ítéletek a japániakról arra intenek, hogy a szokásaiban, erkölcsi felfogásában tőlünk annyira elütő ázsiai népek megítélésében óvatosak legyünk.

A japániak évezredes kultúrájának gyümölcse a busido (bushido), vagyis a nemzeti lovagiasság is. Több évezred lassú munkája teremtette meg a japániak etikájának összességét, a busidót, melyet nagy vonásokban szeretnék itt, amennyire terünk engedi, ismertetni.

Busido, szó szerinti fordításban annyit jelent, hogy küzdő lovag módjára viselkedni, vagyis lovaghoz méltó, azaz *lovagias viselkedés*. A bu szótag katonát jelent, azaz Japánban is, akár nálunk a lovagkorban, a katona, vagyis nemesebb értelemben: lovag, egyértelmű volt a gentlemannel. A busido szellemében éltek Japán lovagjai, a samuraik; ezek paragrafusokban elő nem írott viselkedésének összessége a busido. Ez a japáni faj erkölcsi ösztöneinek foglalatja s mint ilyen, minden japáni vérében benne van, sőt mélyen bele van vésve az egész nép szívébe is. A japániak ósvallása, a sintoizmus egyszerű természetimádásával és az ősök tiszteletével tulajdonképpen a gyökere, az éltető szerve a japáni faj fájának, mely fára a kínai klasszikusok és az Indiából származott buddhizmus csak termékenyítő hatással voltak, hogy kivirágozzanak rajta a lovagiasság és a lovagias erények.

Hogy mennyire önállóan fejlődött ki a japániak etikája, arra talán legjellemzőbb, hogy vérükből fakadó lovagias gondolkozásuk milyen magas piedesztálra helyezte a nőt, dacára a buddhista papok és szerzetesek tanításainak, akik azt hirdették, hogy a nő csupa bűn és semmitől sem kell annyira félni, mint a nőtől, aki bünei miatt sohasem lehet Buddhává. A nő olyan teremtmény, akinek az arca angyalé, de a szíve ördögé. Ám a busidónak alaptétele a gyöngéknék segíteni és éppen olyan fontos másik alaptétele: a szülők iránti tisztelet. A japániak éppen ennek folytán a nőben mindig gyámolításra és segítségre szoruló teremtményt láttak, de egyúttal anyát vagy leendő anyát is és ezért már évezredekkel ezelőtt megkülönböztetett tisztelettel vették körül.

Ahhoz, hogy megértsük, milyen viszonyok között, milyen milieuban születethetett meg s fejlődhetett a busido azzá ami, föl kell nyitnunk néhány percre Japán történelmének lapjait és a történelmi vázlatot egy kis korrajzzal is alá kell festenünk.

* * *

Japán egész története a hiteles történelmi idők kezdete óta, egészen a Tokugáva-sógunok korszakáig, azaz 1600-ig Kr. u. szakadatlan harc és háború. Az ellenfél hol Kína, hol Korea, majd a mongolok, vagy pedig testvérharcok dúlnak a nagy kiterjedésű szigetbirodalomban. A japáni tehát évezredekken át katona volt, még pedig vérbeli, harcos katona. Ilyen viszonyok között szükségképpen, önmagától meg kellett ott születnie a feudalizmusnak. A japáni feudalizmusnak a Minamotók hatalmas családjából származó genialis hadvezér, Yoritomo tette le az alapkövét. Yoritomo a XI. század végén volt Japán sógunja. Ebben az időben kezdte magát túlélni, illetve lejárni a kínaiaktól átvett kormányzati rendszer a

tengernyi hivatalnokkal. A kínai udvari etikettel együttjáró elpuhultságon könnyen diadalmaskodott a kard, mely ettől kezdve átvette az uralmat.

Yoritomo vazallusai lettek megalapítói a feudális arisztokráciának, az ú. n. *buké*-nak. A katonai nemesség nagyranőtt a *kuge*, azaz a régi udvari nemesség rovására. A kugék, összesen 155 család, rangban mindjárt a császári család után következtek, tehát tulajdonképen magasabban álltak, mint a feudális nemesség és eredetüket egészen a mikádók családjáig tudták fölvenni. Habár egyesek nagy szegénységben éltek, mégis büszkék voltak őseikre. Birtokaik ugyanis lassanként átcsúsztak az új katonai nemesség tulajdonába. A leghatalmasabb volt ez időben a Fujivara család. A fentemlített 155 udvari nemesi családból 95 a Fujivara nevet viselte. Ezek közül öt család még különösképen ki volt tüntetve azzal, hogy majdnem a legújabb korig csak ebből az öt családból választhatott magának feleséget a mikádó. El lehet gondolni, hogy minden magasabb állást évszázadokon át a Fujivarák töltöttek be s azt is, hogy milyen nagy lehetett az udvari cselészövés, mikor minden mikádónak mind az anyja, mind a felesége Fujivara-leány volt.

A császári családot leszámítva, ebben a korban: a XI. század végén, a japáni társadalom két nagy osztályra volt osztva és pedig a *szamurak*-éra és a *heimin*, avagy *közönséges népre*. Igen jellemző erre a korra a heiminnek, vagyis a népnek további osztályozása. Első helyen áll a *hiyakuso*, a paraszt. A jobbmódú paraszt még kardot is viselhetett. A sorrendben a második volt a *sokunin*, vagyis kézműves és iparos. A legutolsó volt az *akindo*, a kereskedő. Utána már csak az *éták*, a kiközösítettek következtek. Ezekhez tartoztak a sírások, a tímárok és a bőr feldolgozásával foglalkozó iparosok, meg a pecér. A szamurai becsületkódex nem engedte meg, hogy a szamurai olyan dologgal foglalkozzék, ami a pénzszerzéssel összefügg, ezért nézték le olyan mélységesen a kereskedőket. Viszont az egyetlen munka, melyet szamurai végezhetett, a földművelés volt. Mikor a legújabb korban, mint hallani fogjuk, a japáni kikötők megnyíltak az idegenek előtt, a szamurikat mi sem sértette jobban, mint az ezekben a kikötőkben megjelent európai kereskedőknek öntudatos fellépése.

A japáni császárok ekkor már évszázadok óta csendes visszavonultságban éltek, teljesen elrejtve a világ szemei elől, csupán udvari embereiktől körülvéve. A valódi hatalom, az uralkodás, a sógun kezében volt. Hogy a mikádó személye meg ne szentségteleníttessék, még csak a lábával sem érinthette a földet. Lakájok hordozták a hátukon vagy vállszéken. A szabadba nagyon ritkán vitték ki, mivel a nap fényét nem találták elég előkelőnek az égi király számára. Testének legparányibb része is annyira szent volt, hogy a haját és körmeit csak álmában volt szabad levágni, mintegy titokban eltávolítani.

Stuart Mária tragikus halálának idejében Hideyosi volt a sógun Japánban. Hideyosi szerette volna a hatalmat fiának, Hideyorinak biztosítani. De fia az ő halála idején mindössze hét éves volt s az országban igen nagy pártja volt Iyeyaszunak is. 1600-ban ütközött össze a hatalom birtokáért a Hideyori-pártnak 130.000 embere Iyeyaszunak 80.000 emberével, a sekigaharai síkon. A japáni történelemnek eddig az időig legnagyobb s legvéresebb ütközete után negyvenezer ember teteme borította a csatateret. Iyeyaszu lett a győztes. Ő lett a sógun s egyben megalapítója a Tokugava-dinasztiának, mely két és fél évszázadon át, egészen a feudális korszak összeomlásáig, vagyis 1867-ig uralkodott, két és fél évszázados békét biztosítva Japánnak. Ez volt Japán hermetikus elzártságának korszaka is.

Iyeyaszu, a japáni történelem egyik legnagyobb alakja, hogy családjának bizottsága az uralmat, azon kezdte, hogy megrendszabályozta katonáit, hogy eddigi önkénykedéseiknek egyszer s mindenkorra végét vessen. Megbízható embereinek nagy birtokokat ajándékozott. Hogy a daimiók ne háborúskodhassanak ezután egymás ellen, kötelezte őket, hogy az év egy részét a székvárosban, Yeddóban töltsék s mikor otthonukba távoztak, családjuk tagjai túsökként maradtak a fővárosban. Iyeyaszu teljes erővel hozzáfogott a keresztények kiirtásához, az országot pedig teljesen elzárta a külvilágtól. Nagyobb hajók építését, amilyeneken el lehetett volna hagyni az országot, szigorúan tiltotta. Az idegenekkel való érintkezés csak néhány kínaira és hollandira szorítkozott, akik a nagaszakii öböl egy parányi szigetén magas palánkokkal elkerített udvarban éltek.

Ennek a hermetikus elzártágnak természetes következménye az volt, hogy a japániak még csak nem is sejtették, hová fejlődött időközben más országok kultúrája. Ők abban a boldog hiedelmekben éltek, hogy ők a világ legműveltebb népe s más népeket egyszerűen barbároknak neveztek. 1853-ban azonban váratlanul négy hadihajóból álló raj jelent meg a japáni vizeken Perry vezetése alatt. Perry levelet adott át a japániaknak, amelyben Amerika nevében barátsági és kereskedelmi szerződés megkötését kérte. Miután még bejelentette a meglepett japániaknak, hogy a következő évben visszajön a válaszáért, elhagyta hajóival Japánt. A japániakra, kik nem is álmodtak ilyen hatalmas hadihajókról, valóságos lesújtó hatást tettek a hatalmas hajók. Nagy lett az izgalom egész Japánban. A mikádó rendeletére a sinto papok Yamadában a nap istennőjének templománál imádkoztak, hogy sikerüljön a barbárokat elűzni. A sógun pedig védelmi előkészületeket rendelt el az egész országban. A templomok harangjaiból ágyukat öntöttek.

1854-ben pontosan beállított Perry, ezúttal már nyolc hajóból álló büszke hajóhaddal, közöttük három gőzhajóval, Yeddo külvárosában, Kanagávában volt a tárgyalás. Ott mutatta be a bámuló japániaknak csinos kis modelleken a vasút és a távirás csodáit. A sógun végre is belátta, hogy ilyen erővel szemben teljesen tehetetlen és teljesítve az amerikaiak óhaját, megnyitotta előttük Simoda és Hakodate kikötőket. Az amerikaiak sikerein felbuzdulva, hamarosan megjelentek az oroszok, az angolok és a franciák is, akik hasonló szerződéseket kötöttek a japániakkal. Elképzelhető, hogy az évszázados elzártág után az idegenek beözönlése az országba nem mindenütt találkozott helyesléssel. Sokan hazafias és az isteneknek tetsző cselekedetnek vélték az idegen barbárok üldözését s mikor az amerikaiak még Kanagáva és Oszaka kikötőknek megnyitását is kérték, a sógun, hétésszáz év óta először, szükségesnek tartotta erre vonatkozólag a mikádó véleményét is kikérni, aki kereken elutasította a kérést. Föl voltak a szenvedélyek korbácsolva az egész országban. A Tokugávák ellenségei is mind nyiltabban és mind hangosabban követelték, hogy: Tiszteljétek a császárt, dobjátok ki az idegeneket, vessetek véget a Tokugávák uralmának, akik beengedték a barbárokat az országba!

Bármennyire is csábít ezeknek az érdekes időknek részletesebb ismertetése, nem folytatom, mivel nagyon elterelne tárgyamtól. Végeredményben a mikádó megszűnt árnyékuralkodó lenni s miután 1867-ben Kómei mikádó himlőben meghalt, fia Mutsuhito, mint a japániak 121-ik császára, 1868-ban átvette a tényleges uralkodást. Proklamációban tudatta a néppel, hogy az idegeneket be kell bocsátani az országba, sőt Japánnak európai mintára kell civilizálódnia, hogy úgy vizen, mint szárazon erős legyen.

Ez volt a feudalizmus összeomlása, melyet nyomon követett Japán csodás

átalakulása. Alig néhány évtized mulva már Nyugat is kultúrállamnak ismerte el Japánt, mely 1905-ben levizsgázott nagyhatalmi rátermettségéről is, mikor oly fényesen legyőzte az orosz.

* * *

A feudális korszak aranykorában, mint láttuk, a mikádó mint a nap istennő-jének egyenes leszármazottja elrejtve élt az emberek szemei elől. Az igazi uralkodó a sógun volt. Az egész birodalom óriás kerületekre volt beosztva, melyeknek élén, mint valóságos kiskirály, egy-egy daimió állott. A Tokugávák idejében 292 daimió volt az országban. A daimió jövedelmét a parasztoktól húzta. A legszegényebb daimiónak is évente legalább tízezer koku rizs járt ki, de voltak százezer, sőt egy millió kokus daimiók is. A koku körülbelül 180 liter tartalmú ürmérték volt. Úgy a sógun, mint a daimiók családi címereket viseltek. A daimiók kastélyai úgy, mint Európa büszke lovagvárai, a legszebb helyeken, többnyire magaslaton álltak, azaz állanak még ma is, csodálatot keltve a nézőben kyklopszi falaikkal, többszörös sánccal és vízárokkal körülvéve, melyben a lótusz virít. Maga a kastély négy-öt emeletes, felkunkorodó tetővel, körülötte csodás szépségű parkkal. A daimiók a sógunnak voltak alárendelve.

A daimiók hűbéresei voltak a samuraik. Ezek kötelesek voltak két kardot viselni; adót nem fizettek, sőt egészen tízezer kokuig terjedő jövedelmet húztak. A samuraik adták az országnak összes hivatalnokait és katonáit. Számuk körülbelül két millió volt s ők uralkodtak az összes többi termelő népen, mivel élet és halál urai voltak.

Mint már említettem, a daimiók minden évben tartoztak a sógunt meglátogatni s ajándékok átnyújtása által lojalitásuknak tanujelét adni. Ezek az utazások több száz, néha ezer főnyi fegyveressel, csillogó kísérettel, lóháton és gyalog, vagy vállszékekeken történtek. Mind a daimiók, mind a samuraik vérteteket, sisakot és páncélt viseltek, sőt vértetve voltak lovaik is. Az utazás Yeddóig, különösen az ország távolabbi részeiből, heteket vett igénybe. A menet élén haladó két ember a szembejövők felé sita ni írót kiáltott, ami annyit jelentett: borúljalatok le! A menet útjából ugyanis mindenki tartozott kitérni, illetve letérni az útról. Aki nem engedelmeskedett, azt a samuraik egyszerűen levágták éles kardjukkal. Ez volt akkoriban a rend, így írta azt elő a törvény.

El lehet gondolni, milyen nehéz volt a sógun-kormány helyzete az idegeneknek az országba való bebocsátásának első éveiben, mikor még különösen a samuraik keblében magasan lobogott a gyűlölet lángja a betolakodó idegenek ellen. Ebben az izgalmas időben az országútak valósággal hemzsegték az ilyen daimiómenetektől. Ezért fel is kérték az idegeneket, hogy különösen a nagy országutakat, amilyen a Tokaidó is, kerüljék. Egy kis yokohámai angol társaság, három férfi és egy hölgy, 1862-ben éppen a Tokaidón tett lóháton kirándulást, mikor váratlanul szembetalálkozott Simazu Szaburóval, a szatszumi daimió atyjával s annak fényes kíséretével. A társaság már vissza akart fordulni, de egy sanghai fiatal kereskedő, Richardson, erőszakoskodott, hogy folytassák sétalovaglásukat, majd megmutatja ő, hogyan kell az ilyen társasággal elbánni, s nem hogy az ország szokásai szerint letértek volna az útról, egyenesen szembe haladtak a menettel. A szatszumi samuraikat nem hiába nevezték Hayahito-nak, azaz gyors cselekvésű embereknek; a szálás legények egyszeriben kirántották kardjaikat, nekiestek az angoloknak s éppen Richardsonszt halálra kaszabolták, míg társai csak

lovaik gyorsaságának köszönhetően életük megmentését. Ennek az összeütközésnek folytatásaként az angol flotta rommá lőtte Szatszuma tartomány fővárosát, Kagosimát.

*
*
*

Összesen mintegy két millió samurai volt Japánban. Ezek az emberek képviselték a kezükben levő hatalom, valamint intelligenciájuk révén egészen a legújabb korig az úri társadalmat; ők voltak őrzői a japáni név becsületének. A samuraik többnyire gondtalan életet élő, vigkedélyű emberek voltak, akik csak uruknak tartoztak engedelmességgel, akiért azonban minden pillanatban készek voltak meghalni, avagy magukon harakirit végezni, ha azt a becsület úgy kívánta. A többi embert mélységesen lenézték s különös örömeik telt abban, hogy mindenkít, akitől sértve érezték magukat, egyszerűen levágtak.

A samurai mindig nagyon kényes volt a becsületére. A becsület-kódex megsebzőit szigorúan büntették. A büntetésnek legszokványosabb neme volt a nálunk harakiri néven ismert, Japánban inkább szepuku-nak nevezett eljárás: sajátkezü fölmetszése a hasnak. Hogy miért választották éppen a hasat, annak magyarázata abban rejlik, hogy a régi japániak ezt a testrészt, illetve a törzs elülső részét tartották a lélek lakóhelyének. Ez a halálnem kizárólag a samuraik kiváltsága volt. A harakiri mindig tisztára mosta a becsületet, tisztességes temetést és tiszteletre méltó emléket biztosított az illetőnek. Harakirire ítéltettek valakit, vagy saját magát ítéltette arra. Ítélet folytán végrehajtott harakiri annyit jelentett, mintha az illető azt mondta volna: helytelen dolgot cselekedtem, szégyellem magamat lelkiismeretem előtt s ezért megbüntetem magamat. Ha pedig valaki ártatlan volt és mégis harakirit végzett magán, az annyit jelentett: nem vagyok bűnös, meg akarom nektek mutatni lelkemet, hogy magatok ítélhessetek.

A büntetésként kirótt harakiri különös ünnepélyességgel folyt le: többnyire a szabad ég alatt, éjjel, rendesen valamelyik templom udvarán. Előkelőknél fehér selyemmel bevont szobában, halvány világitás mellett. Az elítélt kis emelvényen ült, japáni ülőmodorban, térdelő helyzetben. Körülötte félkörben foglaltak helyet jó barátai és a hivatalos tanuk. A kiküldött hivatalnok fölolvasta az ítéletet s egy kis fehér állványon nyújtotta át az elítélnek a rövid éles kést, fehér tokban. Az elítélt még elmondta végakarátát és megkérte legjobb barátját, hogy adja meg neki a végtisztességet az által, hogy a harakiri megtörténtével, saját kiválasztott kardjával csapja le a fejét. Majd bal kézzel nyugodtan a kés után nyúlt s a lehető legragyobb lelkinyugalommal dőfte bele az éles szerszámot a hasába s balról jobb felé, jó két arasznyi húzással fölmetszette azt. Mögötte álló barátja ebben a pillanatban biztos csapással leszelte a fejét, melyet azonnal föl is mutatott a hivatalos tanuknak.

A harikirinél tanúsított hidegvér és előkelő nyugodtság volt a férfiaság legszebb jele, melyre az egész nemzet büszke volt. Ha a hasát fölmetszőnek volt még annyi ereje és lélekjelenléte, hogy a gégejét is át tudta metszeni, vagy vissza is tudta még dugni a rövid kardot a hüvelyébe, az volt az elképzelhető legnagyobb lovagi bravúr, melyről még nemzedékeken át is beszéltek.

Konfuce, a nagy kínai bölcs azt tanította: ne élj urad, szülőd vagy testvéred gyilkosával egy ég alatt, se lábad ne tapossa ugyanazt a földet! Iyeyaszu ezért meg is engedte a vérbosszút, de megkövetelte a vérbosszút venni szándékozótól, hogy ebbeli szándékát a törvényben előírt hatóságnál bejelentse, megjelölve az

időpontot is, hogy mikoráig akar elégtételt venni, mert ha a bejelentett határidőn túl vett bosszút valaki, közönséges gyilkos gyanánt büntették. A vazallusi hűség legragyogóbb példája a 47 ronin története. A ronin szó úrnélküli samurait jelent, szó szerint — hullámembert —, akit sorsa, mint a szél a hullámokat, vetett hol ide, hol oda. Ezek 1703-ban urukért álltak bosszút. Miután uruk halálának okozóját megölték s fejét a karddal együtt engesztelésül uruk sírjára tették, mind a negyvenheten harakirit végeztek magukon. Tokióban, idillikus csendes helyen, a szengakudzsi templom mellett, évszázados örökzöld tölgyek alatt vannak eltemetve. A tcmpomban láttam fegyverzetüket s vértjeiket. Több, mint kétszáz év óta zarándokol sírjaikhoz a nép kegyeletét leróni. Ottjártamkor is százai égtek az illatos füstölőpálcikáknak a sirokon, melyek felett nagy kékszárnyú lepkék szállingóztak a misztikus felhomályban. Példájuk ma is változatlanul lelkesít minden japáni gyermeket.

A szülők tisztelete és a vazallusi hűség mindhalálig volt a samurai legfőbb kötelessége, a kardja a legnagyobb büszkesége. A nagy Iyeyaszutól származik a mondás, hogy a samurai lelke a kard! S a kard, a japáni lovagiasság eszköze, nagy tisztességben állott mindenkoron, a kardkovácsok pedig megkülönböztetett tekintélynek örvendtek. A samurai sohasem járt kard nélkül, még iskolás gyermekei is mindig kardot viseltek. Bent a házban azonban le kellett a kardot tenni a minden samurai ház első szobájában álló katana-kané-ra, a lakkban tündöklő, arany címerekkel ékes kardállványra. A kardot csak a környezet előzetesen kikért engedelmével volt szabad hüvelyéből kihúzni. A kardoknak nem is szándékos, csak véletlen összekoccanása is goromba megsértése volt az illemnek. Az pedig egyenesen kihívás számba ment, ha valaki a kardját a padlóra tette, avagy a kardállványt könnyelműen vagy meggondolatlanul megérintette.

A samuraiak feleségei higgadt, komoly, ha kellett szigorú nők voltak, akik jobban ismerték a régi klasszikus költők műveit, mint az értéktelen, könnyű dalokat és jobban kezelték a kardot, mint a samizent, a gitárt. Igen nagy gondal nevelték leányaikat és pedig nemcsak a zenélésre, táncra meg a virágkötésre, hanem a baj esetén való folytonos készenlétre is, csakúgy mint a háztartásra és a gyermeknevelésre. Siránkozás és zokogás nem voltak méltók egy samurai nőhöz. Ők is, mint férjeik, megacélozták idegeiket. Még a mai napig is fönnmaradt a hire egy samurai nőnek, aki azalatt, míg szemei előtt halt meg a leánya, ódát komponált.

Az öngyilkosság a samurai nőre is kötelező volt és pedig nemcsak mint a becsületmentes eszköze, hanem mint erkölcsi tiltakozás is. A samurai nő a feudális felfogás szerint a férjében egyúttal az urát is látta s ha véleménye szerint az ura becselenséget követett el, vagy készült elkövetni s nem hagyta magát a felesége által szándékától eltéríteni, erkölcsi tiltakozás gyanánt a nő megölte magát. Még a modern időkben is akadnak példák az ilyen tiltakozásra. 1892-ben történt, hogy egy jómódú választó, bár az egyik jelöltnek odaigérté már szavazatát, az utolsó pillanatban mégis az ellenjelöltre szavazott. Mikor felesége erről a szöszegésről értesült, a gyász színébe: fehérbe öltözött s elvégezte magán a *jigai*-t. A nők nem a hasukat metszették fel, hanem olyképen szúrták át éles törrel a nyakukat, hogy egyetlen dőfés átvágta a nyaki ütőereket. Ezt nevezték *jigai*-nak. A derék nő emlékét ma is kegyelettel őrzi a környék lakossága, sírja mindig tele van virággal.

Hogy a samuraiak érzékenysége a becsület iránt a feudális rendszer összeomlása utáni időkben sem csökkent, a következő eset mutatja.

Egy Yekohámában lakó angol kereskedő, hogy a japáni nyelvet könnyebben elsajátíthassa, házába vett egy kedves öreg szamurait. Mint vérbeli európai persze sohasem tudta megérteni, annál kevésbé méltányolni az öregnek irányában mindig tanusított választékos udvariasságát. Az öreg szamurai egyszer szorultságában kisebb kölcsönt kért tőle s zálogként fölajánlotta neki egyik kardját. Rövidesen visszafizette a kölcsönt s visszavette kardját is. E napon az angol rosszkedvű volt, bosszankodott valamin. Az öreg japáni udvariasan mosolyogva nézte bosszankodását, mire ez még dühösebb lett és nyersen rászólt. Erre a japáni csak még nyájasabban mosolygott, ami a kereskedőt annyira kihozta sodrából, hogy heveségében rá talált ütni. Ugyanabban a pillanatban fölcillant azonban szemei előtt a hüvelyéből villámként kirepülő éles szamurai kard. Az öregből pillanat alatt izmos ifjú lett. Az egész csak egy pillanatig tartott. Már el is tűnt a penge a hüvelyben s vele együtt az öreg is. A magára maradt kereskedő ijedelméből fölcüdvá, emlékezni kezdett rá, hogy milyen udvarias, milyen finom volt vele szemben mindig az öreg ember. De hát mi az ördögöt mosolygott mindig, mialatt ő bosszankodott? Végre is lecsillapodva elhatározta, hogy másnap kibeszéli magát vele, sőt bocsánatot is fog tőle kérni heveskedéséért. Csakhogy erre nem került a sor, mivel a jó öreg még aznap este harakirit végzett magán. Megható levelet hagyott hátra, melynek lényege az volt, hogy igazságtalan ütest kapott, melyet nem torolhatott meg s mint szamurai ezt a szégyent nem élheti túl. Minden más esetben elégtételt vett volna magának, de becsületkódexe nem engedte meg, hogy azt a kardot használja a kereskedő ellen, melyet szükségében éppen ő nála elzalogosított. Nem maradt tehát számára más választás, mint a becsületben véghezvitt harakiri.

Ugy-e feltűnő és érthetetlen nekünk, nyugati embereknek az öreg szamurai szokatlan viselkedése, hogy mosolygott, mikor urát bosszankodni látta? Ez a nekünk sokszor érthetetlen japáni mosolygás az udvariasság terméke. Hogy ennek a lényegét megmagyarázhasam, szükséges, hogy annak a milieunek megrajzolásánál, melyben a busido keletkezett, fölemlítsem a japániaknak hosszú évszázadok során kifejlődött különös érzékét az etiket, az illem, a jóízlés, a finomság és a szép iránt. Az ember szinte hajlandó azt hinni, hogy az említett tulajdonságok a japáni emberrel veleszületnek.

Már ezer évvel Iyeyaszu előtt a kard kényszere nevelte rá a nemzetet bizonyos etiketre és udvariasságra. Olyan szilaj emberfajtának, mint a kétkardos szamuraiaknak fékentartására annak idejében a busido kemény rendelkezései szolgáltak. Ezeknek a rendelkezéseknek a legszigorúbb betartása az önfegyelmzésnek legjobb iskolája volt. Ez az önfegyelmzés szülte az udvariasságot és az illemes viselkedést. Mindkettő elválaszthatatlan a lovagiasságtól.

Még az ötödik századból származnak Japán érdekes luxustörvényei, melyek pontosan előírták, hogy minden rendű és rangú embernek milyen nagy lehet a háza, a lakása, hogy milyen anyagból készült és milyen ruhát, kalapot és övet viselhet. A Tokugávák idejében már az is elő volt írva, hogy hány darab és milyen értékű ajándékot adhat a nagyszülő unokája születésekor, miből állhat egy leány hozománya, a lakodalmi ebédnél hányféle hús és hányféle hal kerülhet az asztalra, és így tovább. Már ezek a törvények is elősegítették bizonyos etiket létrejöttét, mely nemcsak a kiváltságosokat kötelezte, hanem a legegyszerűbb embernek is ismernie kellett bizonyos fokig annak szabályait, nehogy, tudatlansága folytán, felette álló osztályhoz tartozókat megsértsen a viselkedésével.

Az egész világon példa nélkül álló illem uralkodott a beszédben is. Az

„én” szócskára minden osztálybelinek más és más kifejezése volt és van részben még ma is. A „te” szóra ma is nyolc kifejezés van, nyolc kifejezés van az atyára, kilenc az anyára, tizenegy a fiúra s így tovább. A nők egészen más kifejezésekkel éltek, mint a férfiak s különösen a samurai hölgyeknek úgyszólván saját külön nyelvük volt, amelyről néha még ma is föl lehet ismerni egy-egy, a régi tradíciókban otthon nevelkedett hölgynek samurai származását. Ilyen etikét mellett természetesen valósággal elő volt írva minden alkalomra az arckifejezés, a köszönés módja, a mosolygás foka, hogy hány fognak szabad a kinyíló ajkak között megjelennie az egészen magasrangú, vagy egy alacsonyabb rangúval való társalgás közben előírt mosolynál; vagy hogyan kell leülni, fölkelni, milyen hangosan szabad a levegőt a fogak között beszívni. Ez a fogak közötti sziszegés ma is a legnagyobb tiszteletadásnak kifejezője Japánban. Ennek az etiketnek az elsajátítása nagy gyakorlatot és önfegyelmézést követelt, mert az udvariasság megkívánta nemcsak azt, hogy a bosszúságát vagy fájdalmát nyomja el, rejtse el mindenki embertársa előtt, hanem azt is, hogy ilyen esetben a külseje a bensejében uralkodó érzelmeknek éppen az ellenkezőjét mutassa.

A japáni önfegyelmzésnek főcélja a stoicizmus volt. Ha föl is zaklatta valami a szívet, az erős akaratnak kell azt lecsillapítania és elnyomnia. Nagyon izléstelen dolog, hogy egy férfi dühöngeni kezd, mikor bosszantják. Nevesse el haragját, ha pedig szomorúság szakadt rá, temesse nevetésbe könnyeit. Ezért a jónevelésű japáni akkor is mosolyogni fog, ha a szíve majd megszakad a reá-nehezedeő csapások vagy a fájdalom súlya alatt, mivel a legnagyobb fokban izléstelennek tartja, hogy külseje elárulja fájdalmát s ezzel másokban kellemetlen érzést keltsen. Nő, férfi egyaránt visszatartja könnyeit s leküzdí a bensejét marcanológó fájdalmat s ha tudva vagy sejtve bajáról részvétlenül érdeklődünk, feltétlenül az lesz a válasz, még pedig mosolygó arccal adott válasz, hogy nincs semmi baja.

Az európai nő természetesen megbotráncokzik azon, mikor a szolgálatában álló japáni nő mosolyogva jelenti neki, hogy a férje vagy a gyermeke meghalt s azt hiszi róla, hogy szívtelen teremtés. Gyakran hallani az európaiaktól, hogy a japániak túlságosan udvariasak, hogysem őszinték lehessenek, meg azt is, hogy hazugok. Pedig ezek csak a dolgok nemismeréséből származó, felületes ítéletek. Hiszen a japáni szülők szíve is vérzik és fáj, mikor például a háborúba induló gyermeküktől búcsúznak, de sem ők, sem a fiatal feleség, egy pillanatra sem mutatnak ellágyulást. Könnyek nélkül vesznek búcsút, legfeljebb annyit mondanak: dicsőséggel térj vissza, vagy halj meg a császárért és a hazáért! Ha a fiatalember félelemből, szeretetből, avagy szerelemből ellágyulást mutatna, a szülők, vagy a feleség könyörtelenül korholnák érette s az egész világ mint gyávát megvetné, úgy hogy csupa szégyenkezésből is kénytelen lenne az ilyen magáról megfélekedett ifjú önkezevel véget vetni életének.

Évezredes önfegyelmzés nevelte bele ezt a magán uralkodni tudást a japáni nemzetbe. Az idegen csak azt látja, hogy a japáni könnyenélő, vidám nép, ajkán örökös mosollyal. Leányai mindig csinosan vannak öltözve és folyton nevetgélnek. Elöttem is felejtethetetlenek maradnak csendes szemlélődésnek szentelt magános sétáim Kyotóban, Yokohámában vagy akár valamelyik bájos falu utcáin. Úgy éreztem ott magamat, mintha egy szép álmot álmodnék, vagy mintha egy idegen hollygón levő meseországba csöppentem volna. Ezt a kellemes érzést pedig nem a körülöttem levő furcsa papírházikók, sem az ősrásos tarka zászlócskák és lamponok, sem az emberek színes ruházata keltette bennem, hanem az emberek

csodálatraméltó viselkedése. Csupa vidám, mosolygó arc vett körül minden lépésemnél. Örvendezve, udvariasan köszöntöttek egymást az emberek. Megelégedettséget tükröző arcokat láttam az uccán, a templomban, még a temetésen is. Elégedetlen, vagy durcás arc nincs sehol. Veszekedést, civódást, sirást nem látni, nem hallani sehol. Nyoma sincs ott durvaságnak vagy szemsértő látványnak. Szelidség honol mindenütt, szelidség, jóság még az állatokkal szemben is. A paraszt nem veri állatjait, sőt türelmesen segít nekik a terhet vinni. Valósággal elbájol bennünket még a legegyszerűbb és legszegényebb embereknél is tapasztalható, csaknem szertartásos udvariasság a mindennapi érintkezésben, legyen az az uccán, vagy a villamoson, legyen az illető paraszt vagy riksakuli.

Yokohámában tanuja voltam annak, mikor egy ember vigyázatlanságból beleütközött egy uccai üvegárus kosarába, melyet az rúd végén lógatva vitt a vállán. A kosár a földre esett s természetesen a benne volt üvegholmik legnagyobb része összetört. Önkéntelenül megálltam, várva, hogy milyen szóváltás fog itt mindjárt keletkezni; de bizony nem esett ott néhány udvarias bocsánatkérő szón kívül egy szemrehányó szó sem. Barátságosan mosolygott egymásra a két ember és egyesült erővel szedegették föl az egészben maradt tárgyakat.

A japáni Balatonnak, a Biva-tónak vizét egy fiatal mérnök tervei szerint készült 14 kilométeres csatornázás vezette le Kyotóba. Három hegy állott a csatorna útjában; ezeket átfúrták s így három hosszú alagútja is van a gyorsfolyású víziútnak. Ezek egyike olyan hosszú, mint az Andrassy-út, megtoldva az Erzsébet-híd hosszával. Az alagútban nappal is teljes sötétség van s a csónak orrán álló papírlampiona minduntalan denevérek ütköznek bele. Az alagút falán kifeszített sodronykötélbe kapaszkodva, fárasztó munkával vontatják fölfelé az áruval megterakott nagy csónakokat izmos csónakoslegények a Biva-tóra. Mi gyors iramban úsztunk csónakunkkal le Kyotó felé, mikor az alagút közepén annyira közel találtunk jönni egy fölfelé haladó nagy csónakhoz, hogy kiállt evezőlapátunk lesodort annak széléről a vízbe egy porcellán evőcsészét, melyben a hajóslegény ebédje volt. Az ebédjétől váratlanul megfosztott ember nem kiabált, nem dühösködött, hanem hangos hahotára fakadt, melyre a mi evezős legényünk hahotája volt a válasz s a dolog ezzel el is volt intézve. Sokáig csengett ez a nevetés még azután is a fülemben.

A Tokugávák alatt a szamuraiak etiketje és udvariassága annyira elterjedt a nép minden rétegében, hogy igazi nemzeti vonássá lett. Ugyanez áll a népnek a szép iránti érzékére is. A Tokugávák idejében sok, addig csak az előkelőbbek osztályában gyakorolt kultusza a szépségnek, közös tulajdona lett az egész népnek. Ilyenek voltak a költői versengések, a szertartásos tea elkészítése és fölsojgálása, továbbá a virágoknak a vázában vagy a virágkosárban való művészi ízléssel való elrendezése. Utóbbi még ma is tantárgy az iskolában, de a szertartásos tea sem megy ki egyhamar a divatból. Ennek a ceremóniának az elsajátítása még ma is az udvariasságnak, a bájnak és kecsességnek magas iskolája, míg a részvétel a tea szertartáson a szépség kultusza. Kyotóban is résztvettem egy ilyen teaceremónián s el voltam ragadtatva nemcsak a bájos szertartástól, hanem talán még jobban a mellettem ülő egyszerű parasztnők áhítatos gyönyörködésétől. A természet szépségeiben a világ egyetlen népe sem tud úgy gyönyörködni, mint a japáni.

* * *

Az elmondottak után most már talán rövidesen meg tudom magyarázni a busido lényegét.

A busido alapja a férfiasság, a minden férfiú lelkében élő irtózat a jogtalansággal és a rosszal szemben és az a benső szükséglet, mondhatjuk, vágy, mindig korrekttől, a becsületezéstől vezetve a jót és a jogosat cselekedni.

A busido elsősorban a kínai klasszikusokból, főként Konfucius és Mencius tanaiból merített. Konfucius, Kína Szokratesze, hatalmas befolyással volt egész Keletáziára. Az ő tanai szerint nevelkedtek a samuraik s az ő tanai alapján épült ki felfogásuk a kötelességről és a becsületről. Konfucius igazi követője jó gyermek, lojális alattvaló és hűséges hitvestárs. Száz erény között a legelső a szülők iránti szeretet, tízezer bűn között a legsúlyosabb a házasságtörés, hirdeti Konfucius, akinek tanaiból vette át a busido a négy erkölcsi viszonylatot, amely szülők és gyermekek, férj és feleség, testvér és testvér, barát és barát között fennáll. De talán még többet merített a busido a buddhizmusból, Kelet világságából, mely az ázsiai népek civilizációját besugározta. A buddhizmus ugyanis elmélyedésre tanította az embereket, hogy gondolkozzanak a jóról és a rosszról, az életről és a halálról. De igazi alapot a japániak ősi vallása, a sintoizmus adott a busidónak. Ez a vallás pedig a természet és az ősök tiszteletén alapul. A sinto-templomok egyetlen díszé egy kis kerek tükör az egyszerű oltáron. A sinto erkölcsstan azt mondja: ismerd meg önmagadat, pillants a bensődbe. Ismerd meg a szivedet, melyben az istenség lakozik, hallgass az ő parancsára s akkor más istenre nincs is szükséged. Ezt jelképezi a kerek tükör. Gondold meg, hogy honnét származol? Úgy-e a szüleidtől, ezek viszont az ő szüleiaktől s így ment ez nemzedékről-nemzedékre. Életered tehát őseidnek köszönhető, akiknek, habár nem is látod már őket, nagy halálval tartozol. Gondold meg azt is, hogy hol élsz? Egy jól berendezett államban, mely a te s a tied biztonságát és jólétét védi. Csak ilyen jól kormányzott államban adhatott neked anyád életet s csak itt élhetnek a te gyermekeid is. Ne feledkezzél meg tehát a te uradról és királyodról sem, akitől a béke, a törvény és rend kiindulnak. Ezekből az alaptételekből következnek azután a kötelességek és pedig a saját énnel, a családdal, az embertársakkal, az uralkodóval és a hazával szemben.

A busido megköveteli az egészség megvédését. Az ember ugyanis csak kezelője, sáfárja a halandó testnek, melyben az istenség lakozik. Minél egészségesebb a test, annál tisztább lelkiismeret lakik benne, annál finomabb benne a becsület iránti érzék s annál nagyobb benne az önuralom. A samurainak pedig első kötelessége az önuralom volt, párosulva fegyvelmezett és mindig egyenletes vérmérséklettel, meggondoltsággal és lélekjelenléttel hirtelen veszély esetén, valamint lelki nagyság a legnehezebb viszonyok között is. Ezekre tanították a samuraik már zsenge koruktól kezdve gyermekeiket.

Miután a lelkiismeret mindig helyesli az igazságot és az egyenességet, szükség van még valamire, ami az embert képessé tegye ezt a két dolgot mindig összhangba is hozni s ez a valami a *személyes bátorság*. Ha az ember igazságos és jó dolgot akar cselekedni, cselekedje azt félelem és habozás nélkül, ha még oly hatalmas ellenfelel áll is szemben, vagy ha még oly nagy nehézségek állanak is útjában. A samuraik a gyermekek nevelésében igen nagy gondot fordítottak erre, amennyiben spártai módon szoktatták rá őket a nélkülözésre és a lemondásra. A legszigorúbb téli időben is már hajnalban, mezítláb kellett nekik a havon átgázolva a vívó és céllövő gyakorlatokra menniök. A gyermeknek éjjel egyedül kellett kimennie a temetőbe, avagy egész éjjeleket magasra tartott fejjel ülve átvirrasztania, vagyis hozzászoknia az állandó készenléthez. Már a gyermekeket is és pedig fiúkat leányokat egyaránt megtanították az öngyilkosság művészetére,

hogy miként ölhetik meg magukat, ha azt a becsület, vagy uruk helyzete úgy kíváná.

A busido szerint a nemes jellem legszebb járuléka a jónak akarása, s csak az az igazi szamurai, aki részvéte tud érezni. Nagy gyávaság elesett embert bántalmazni, de viszont annál férfiasabb a gyengének segíteni, a nőket, öregeket és gyermekeket gyámolítani. Azi a bátorságot, melyet gyengékkel, nőkkel, szegényekkel szemben tanúsít valaki, a busido a gazemberek bátorságának nevezi.

A japáni erkölcsstan a szeretetet tartja a legfőbb erénynek. A szeretet magában foglalja az irgalmasságot, az embereszeretetet, a részvéte és a nagylelkűséget.

A busido tanaiból következik a hazaszeretet is, mely a japániaknál nemcsak kötelesség, hanem minden japánival veleszületett erős érzelem. A hazaszeretet két forrásból fakad, ú. m. az uralkodó iránt érzett mélységes szeretetből és a nagy közös szeretetből a föld iránt, melyen születtek, melyen élnek s melyben őseik csontjai porladoznak. Az ősök tisztelete minden japánitól megkívánja, hogy házasság által utódokat biztosítson magának, akik a szülők halála után az ősök tiszteletét folytassák. A japáni erkölcsstan szerint a legsúlyosabb vétség a kegyelet ellen az utódok hiánya.

* * *

Mint tudjuk, a feudalizmus összeomlását nyomon követte a restauráció, mellyel új korszak kezdődik Japán történelmében, az ú. n. feivilágosult kormányzás korszaka, amikor Japán a nyugati kultúrát meghonosította. Ezt a csodát, hogy egy egész nemzet a középkorból egyszerre a legújabb korba tudott minden nagyobb zökkenés nélkül átjutni, csak a bushido tette lehetővé. A feudalizmus összeomlásakor fenyegető nagy veszély idején ugyanis az egész nemzet ösztönyszerűleg uralkodója köré csoportosult és megingathatatlan hittel szívébe zárta az istenek utódjától a parancsokat. Tudni kell ugyanis, hogy a mikádó nem Isten kegyelméből való uralkodó, hanem ő a saját személyében, mint az istenek egyenes leszármazottja, igazi isteni lény. Ezt a japáni alkotmány 3. pontja világosan ki is mondja. A mikádó pedig azt parancsolta, hogy az országban mindenki iparkodjék ismereteit bővíteni és gyarapítani, hogy tudásban egy színvonalra kerülhessen ellenségeivel. Az egész nemzetnek *feltétlen engedelmsége* tette tehát lehetővé a nagy átalakulást.

Mikor a császári parancs megjelent, hogy mindenki igyekezzék nyugat-európai nyelveket és tudományokat elsajátítani, a tanulókkal már amúgy is túlterhelt tanulók olyan buzgalommal feküdtek neki a tanulásnak, hogy igen sokan belepusztultak a túlfeszített szellemi munkába. Valóságos gyermekek olyan nehéz, még egy felnőttnek is dicséretére való feladatokat tűztek ki maguk elé, hogy agyuk nem volt képes a munkával megbirkózni, de azért nem csüggedtek, hanem vas szorgalommal és kitartással haladtak a kitűzött cél felé.

Japán elfogadta ugyan a nyugati kultúrát, de azért mai kultúrája még sem azonos a nyugatival, hanem közös gyümölcse a nyugati és az egészen sajátos nemzeti kultúrának. Mert igaz, hogy a gépek, a hadihajók, valamint a modern tudományok nyugatról jöttek, de az erkölcs és az erkölcsi nevelés eszköze, az iskola, ma is tösgyökeresen japáni.

A japáni iskolában a vallástan helyét az erkölcsstan, vagyis a busido foglalja el. A vallástanítás egészen a családra van bízva. A gyermeket az iskolában a japáni erkölcsstan elvei szerint nevelik emberré, családtaggá és állampolgárrá. A három erkölcsi alapfogalom, melynek alapján emberré nevelik: a bátorság, az őszinteség és a szeretet.

A puritán berendezésű iskolának egyetlen fényüzéssel felszerelt helyisége van s ez az erkölcsstan tanítására szolgáló nagy terem. Alkalmam volt a többi között a miyazui nagy középiskolát meglátogatni, melyben egyenesen meglepett az erkölcsstan tanítására szolgáló terem ünnepélyes hangulatot keltő berendezése. A padlót süppedő bordeauxi szőnyeg borította, egy értékes takaróval borított asztalon művészi vázákban virágok álltak a harmóniummal szemben, a falakon a császári család és követésre méltó férfiak, mint Napoleon, Togo stb. arcképei. Az ország kiváló emberei, miniszterek, hadvezérek, sajátkezüleg írott kake-monokat ajándékoztak ebbe a terembe. Ott láttam a győztes Togo admirális kezeírását: Mindent a közért, semmit magadért! A trónörökös ezt írta: A munka nemesít, a munka isteni ajándék.

Az iskolákban követendő erkölcsi nevelés irányát a mikadónak 1890-ben kiadott rendelete szabja meg. Egy kis szemelvény belőle elég lesz annak bizonyítására, hogy Japán ma is a busido szerint él. Azt mondja a rendelet:

„Császári házunk alapítója és a többi császári őseink birodalmunkat nagy és szilárd alapra építették és elültették benne az erényeket, melyeket folyton ápolnunk kell. A mi alattvalóink nemzedékről nemzedékre bizonyosságát adták hűségüknek, tiszteletüknek s egycéges munkálkodásukkal mindig emelték országunk tekintélyét. Alattvalóink nevelésének leglényegesebb alaptételei a következők: gyakoroljátok a gyermeki szeretetet szüleitekkel szemben, a testvéri érzést, az egyetértést férj és feleség között, az őszinteséget a barátokkal szemben; viselkedésetek legyen udvarias és mérsékletes. Felebarátotokat szeressétek, mint önmagatokat. Szenteljétek magatokat a tanulásnak s legyetek szorgalmasak hivatásokban; képezzétek szellemi képességeiteket és fejlesszétek erkölcsi gondolkozásokat; emeljétek a közjót és támogassátok a társadalom érdekeit; alkotmányunk s birodalmunk összes törvényeinek a legszigorúbban engedelmeskedjétek. mutassátok ki bátorságotokat és segítsetek országunk becsületét és javát előmozdítani. Ezzel nemcsak a hűséges és jó alattvaló kötelességeit teljesítitek, hanem megbecsülitek az elődeitektől reátok hagyott erkölcsöket és szokásokat is. Ezek a mi császári elődeinktől átvett kötelességek, melyek úgy nekünk, mint alattvalóinknak biztos utat mutattak a múltban s a jelenben is csalhatatlan érvénnyel bírnak. Szilárd meggyőződésünk, hogy úgy mi, mint alattvalóink, mindig eme szent alaptörvények szerint fogunk élni.”

A feudalizmus összeomlásával eltűntek a samuraik is, de a nemzet szíve még mindig a busido varázsa alatt áll. A busido szelleme uralkodik, parancsol és vezeti az egész nemzetet ma is.

A busido vité győzelemre a mandzsuriai harcmezőn és Port Arthur falai alatt hősiiesen küzdő japáni katonát, valamint a csuzimai tengerszoros hős tengerészeit. Ennek szelleme által a japáni katona a világ legjobban fegyelmezett katonája; intelligens és félelmetlen. Szép hazáját a legnagyobb odaadással szereti. Uralkodójára mint istenre tekint föl, a tisztekben pedig császára helyetteseit látja, kiknek egyetlen intésére habozás nélkül megy a halálba. Büszke egyenruhájára, mely följosogítja, hogy az igazi samuraik oldalán harcolhasson és inkább meghal, mintsem szegényt hozzon fejére. Az egyszerű népből származóknak veleszületett fegyelmét a samurai uralom alatt töltött évszázadok még jobban megszilárdították.

A busido szellemében végzett magán és feleségén harakirit az oroszverő győzelmes hadvezér, Nogi tábornok, aki az istenektől származó császárijának kiváló erényeire háritotta át szerényen a harcmezőn elért összes eredményeket.

Avagy nem-e a busido önfegyelmzését gyakorolta az egész nemzet, mikor a császár felszólítására, hogy mindenki a végletekig menő takarékoságban éljen, mivel az ország pénzügyi viszonyai azt úgy kívánják, a hazájukban termelt kitűnő minőségű rizst a külföldre vitték eladni s helyette külföldről behozott olcsóbb, silány minőségű rizst fogyasztottak s a különbözetet letették a haza oltárára.

A busidóból fakad az a páratlan áldozatkészség is, mellyel a legmagasabb köröktől le a legszegényebb körökig, igyekeznek az ifjúságnak a tanulást megkönnyíteni. A daimiók utódai nemes versenyre kelnek egymással a modern japáni iskola támogatásában. De ugyanezt cselekszi a gyáros, a kereskedő, a bankár, az ügyvéd és az orvos, akik saját költségükön taníttatnak legalább is egy, de gyakran több ifjút is. Aki nem tud pénzbeli támogatást nyújtani, az is talál reá módot, hogy valami könnyen elvégezhető munkát bíz a szegény egyetemi hallgatóra s e munka fejében teljes ellátást, sőt még zsebpénzt is ad neki. A nyári szünetidőben Japán bájos fürdőhelyein nem egy alkalommal egyetemi hallgató szolgált ki engemet is mint pincér, így gyűjtve össze a tanuláshoz szükséges pénzt. Tanul és igyekszik mindenki.

A japániak szívósan ragaszkodnak évezredes erkölcsstanukhoz, mivel ösztönszerűleg érzik, hogy a busido hatalmas erkölcsi töke s rajta alapuló erkölcsstanuk, melynek megrendíthetetlen pillérei az uralkodó iránti hűség és a gyermeki szeretet, a legbiztosabb összetartója az egész népnek, legbiztosabb záloga az ország belbékéjének és legnagyobb erőssége az országnak a külvilággal szemben.

Úgy a busido, mint symboluma, a gyönyörű teljes cseresznyevirág, a tengerek mosta szigetbirodalomban születtek és nőttek nagyra s akit a busido szellemében nevelnek, annak keblében tovább él és virul a valódi japáni szellem, a Yamato Damashii, vagyis Japán lelke. Erről zeng a japáni költő, mikor azt mondja:

Aldott szigetei Japánországnak,
Mondjátok meg az idegeneknek, akik Yamato szellemedet félreismerik
s róla gunyolódva beszélnek,
Hogy a reggeli napsugárban fürdő levegő az, ami a cseresznyevirágból
illatot fakaszt!

A nagy japáni költőnek, Tokónak szavaival zárom:

A japáni lélek szétszórva kellemesen illatozik, mint a cseresznyevirág,
Am egyesülten élesen villan föl, mint a kard!

Új korszak Kínában.

Irta K. G. Vähämäki.*

Ha a régi Kína kerül szóba, elsősorban a mandarinokra gondolunk. A kínai-nak legfőbb óhaja az volt, hogy mandarinná lehessen. Ha neki magának nem volt erre módja, bármily áldozatra kész volt, hogy legalább fia azzá legyen. A mandarin bíró és rendőrtisztviselő volt egy személyben, s egyszersmind alantasainak

* Vähämäki úr éveket töltött Kínában mint Finnország konzula s nagy érdemeket szerzett a finn-kínai kapcsolatok fejlesztése körül. Ezt a tartalmas cikkét az Uusi Suomi 1927 június 13-i számából vettük át.

„atyja”. Az állam fontos és apró ügyei a mandarinokra voltak bízva. Pereiben a népek hozzájuk kellett fordulnia. Bár a császár nevezte ki őket, egyébként nem sok hatalma volt rajtuk. A régi mondást „add meg a császárnak, ami a császáré” ők rendesen ide módosították: „adj valamit a császárnak látszat kedviért, a többit pedig tartsd meg magadnak”. Ilyenformán legfőbb és bizonyára legfontosabb teendőjük volt az adó beszedése a maguk hasznára.

Érthető, hogy a mandarinságra sokan vágyódtak. Gyakran titkos társaságok alakultak a tehetségesek kitaníttatására s ezeknek aztán alkalomadtán megfelelő mandarinállást vásároltak. S az illetők rendesen meg voltak elégedve az eredménnyel.

A mandarin atyai gondoskodása az adó behajtása körül annyira jövedelmező volt, hogy ezt a kötelességét semmi körülmények között sem hanyagolta el. S ha meggondoljuk, hogy a nagy kínai nép évezredek óta ilyen hivatalnokság gyámsága alatt élt, nem csodálkozhatunk lojalitásán. De ez egyúttal azt is bizonyítja, hogy ez a nép flegmatikus és fatalista. Am oly sokáig ki volt téve a nyugati hatásoknak az állami élet terén, hogy a változás mégis elkerülhetlenné lett.

A hatalmas birodalom egyes területein évszázadok óta működtek nyugati hittérítők. A vallási tanítás mellett természetszerűen egyéb újkori eszmék is elterjedtek. Ezenkívül a vagyonosabb körök már régóta küldtek ifjakat a nyugati egyetemekre; s az sem maradhatott hatás nélkül, hogy nagy munkáscsoportok vándoroltak külföldre, kivált az Egyesült Államokba. Ezeknek levelei és szóbeli közlései a tapasztaltakról sokak szemét kinyitották.

A bokszerlázadás okozta megrázkódás s főképp a japáni részről ért megalázás a Mennyei Birodalom lakói előtt nyilvánvalóvá tette, hogy a kormányzásban van a hiba. S midőn ráadásul Japán éppen Kína területén bánt el a muszkával a kínaiak szeme előtt, a forradalmi kedv annyira fellángolt itt, hogy többé nem lehetett eloltani. Ekkor látták, hogy mire képes egy keleti ország is, ha elsajátítja a nyugati módszert bizonyos kérdésekben.

Így tehát könnyű megérteni, hogy midőn végre 1911-ben kitört a forradalom, az egészen csendben, említésreméltó vérontás nélkül ment végbe. A kínai népek ugyanis sohasem volt beleszólása a kormányügyekbe s így a forradalom — bármily horderejű is legyen az a jövő alakulására nézve — kezdetben csupán az akkor uralmon levő dinasztiát érintette. A forradalom maig sem volt képes semmiféle, nyugati értelemben vett köztársasági jelleget kifejezni. Az sem bizonyos, hogy Kína belsejében van-e a népek tudomása a kormányformában történt lényeges változásról.

A kínai köztársaság immár 17 esztendő. Ez az idő legnagyobb részben belső villongások közt telt el. Tévedés volna azonban azt hinni, hogy Kína képtelen lassanként erőteljes köztársasági kormányzást létesíteni a saját területén. Voltak Kína történetében már korszakok, amikor a belső harcok sokkal hevesebbek voltak, mint most, s Kína azért nem pusztult el, sőt tovább fejlődött. Tizenhét év rövid idő Kína történetében s a mostani zűllés mellett is az új élet számos jelével találkozunk a birodalomban. Határozottan észrevehető, hogy a nagy tömegek megmozdulnak s érdeklődni kezdenek az állami ügyek iránt. Ez a megmozdulás szerencsére eléggé gyöngé a munkásnépnél, de nagyon figyelemreméltó az ipari és kereskedelmi körökben s szerfölött erős a tanult osztályban. Ez a körülmény arra fog vezetni, hogy a császári idők zsarnoki maradványai teljesen eltűnnek a köztársaság lobogójának árnyéka alatt. Bár a nemzet egységessé

válása és a nemzeti ébredéssel járó zavarok az utóbbi időben erősen forradalmi jelleget öltöttek is, azért Kína jövőjében nem kételkedhetünk.

Legbámulatósabb azonban az, hogy a nehéz viszonyok között is fennmaradt a kínai köztársaság, sőt a kereskedelem és ipar mezején hatalmasan fejlődött. Az elmúlt 17 év alatt a bevétel 196, a kivitel 205, s a tonnatartalom 150 százalékkal növekedett. E mellett a belkereskedelem szintén erősen fejlődött. A kínai bankok száma megkétszereződött s a külföldiek pénzintézeteinek tevékenysége meglepően kibővült. A kínai kereskedők jelentékeny vagyont szereztek; a Kínában működő külföldi üzemeknek száma a köztársasági korszak alatt 300%-kal gyarapodott. Legnagyobb haladás észlelhető az ipar mezején, különösen a textiliparban. A gyárak gombamódra szaporodnak. Kínában ezidőszerint 250 villanyüzem működik, túlnyomórészt belföldi tőkével. Kémiai és cementgyár több, mint 100, selyemszövőgyár pedig 600 alapított.

Az első fagyapotgyár 1890-ben jött létre; 1906-ban már 14 ilyen gyár volt 400.000 orsóval; 1916-ban e számok 42-re és 1,154.000-re, 1923-ban pedig 83-ra és 2,666.000-re emelkednek.

Sanghaiban szemügyre vehetjük azokat a nyomorúságos bambusz-, ágyag- és szalmaviskókat, melyekben a gyári munkások laknak. Nyolc személy is lakik egy-egy ily padolatlan kunyhóban. A tető és a falak alig nyujtanak védelmet az eső és a szél ellen. Vízvezeték és egyéb berendezés nincs. A vityillók körül szemétdombok és tócsák mindenütt, nagy esőzés idején egy tő az egész helység. Mindenfelé rongyos gyermekek fenteregnek sártól és szennyől maszatosan.

A kisebb városokban, melyekben a nép szaporodása nem oly nagy és gyors, mint Sanghaiban, kissé jobb viszonyok uralkodnak. De bár a felvilágosodottabb kínaiak ellene vannak a nép városba özönlésének, a gyártulajdonosok egyre folytatják e munkásbörtönök építését a népesebb központokban, ahol a szén és a nyersanyag beszerzése biztosítva van.

A bérek végtelenül alacsonyok. Ez világossá lesz, ha a bért áruban fejezzük ki. Egy sanghaji gyapotgyári munkásnak két hétig kell dolgoznia, hogy egy sapka árát megkeresse, még többet, hogy bőrbocskort vehessen; két lepedő beszerzésére rámeleg egy havi, egy tonna szénére négy hónapi bére. Természetes, hogy az említett tárgyak a munkásokra nézve fényűzési cikkek. Életük igen alacsony színvonalon mozog. Pedig a gyapotgyári munkások bére még magas a többiekéhez képest! Munkáskézben nincs hiány; a nép csak úgy özönlik a vidékről. A munkás legföljebb nyolc évet bír ki ilyen viszonyok között.

A gyapot- és selyemgyárak munkásai közt a nők és gyermekek vannak többségben. Férfiakra nem reflektálnak már azért sem, mert azok egyesületeket alkotnak és sztrájkokat rendeznek. 1924-ben az említett gyárakban összesen 154.000 munkás dolgozott. Ezek között 86.000 nő és 22.000 tizenkét éven aluli gyermek volt. Meg kell jegyeznünk, hogy japáni gyárakban a gyermekek arányszáma csak 5%, a kínaiakban 13%, az angolokban 18% s a francia és olasz gyárakban pedig 46% volt! Délkínában majdnem az összes munkások nők és gyermekek. A vállalkozók rendszerint vidékről toborozzák ezeket a szerencsétleneket. Ezek a könyörtelen emberek ragadozókként rajtaütnek a megszorult embereken. A betűszerinti rabszolgaságra eladott gyermek után a szülőknek havi egy-egy dollárt fizetnek. A gyermekek vagy a vállalkozó házában laknak, nála vagy a gyárban kapják élelmüket; a rizst. Munkaidejük rendszerint éjnapi 16 óra s gyakran a földön alusznak a gépek mellett.

A gyártulajdonosok a gyermekek alkalmazásánál azzal védekeznek, hogy

az anyák nem akarják gyermekeiket otthon hagyni egyedül. A gyárakban járva mindenfelé apró gyermekeket látunk, majd kosárban, majd csoportokban az áru-hulladékok között játszadozva. A nagyobbcskák segítenek anyjuknak a munkában. Ha kérdést intézünk a munkavezetőhöz a gyermekek kora felől, az rendszeren azt feleli, hogy 12 évesek. — A japániak a gyermekeket távotartják a gyáraktól s a munkára jelentkező gyermekeknél megkövetelnek bizonyos testi fejlettséget.

A kínaiak birtokában levő gyárak minden tekintetben hanyagabban kezeltek; a dologtevés bennük veszélyesebb, a munkanap hosszabb, mint a japániakéiban. Mégis azt tapasztaljuk, hogy az előbbieken némi faji érzés uralkodik a vezetők és a vezetettek között. A munkások nem rettegnek vezetőiktől. A multévi munkaszünetések alatt azt a követelést támasztották, hogy a munkavezetők — s itt a japániakat értették — ne jelenjenek meg föllegyverkezetten, mint a katonák.

Bár ma a tőkebefektetés a kínai gyárparba jövedelmező, mégis alig felel meg a „fehérek” reményeinek. Az angoloknak ma pl. kevesebb gyapotgyárunk van Kínában, mint volt három évvel ezelőtt. Amerikai gyárak egyáltalán nincsenek. A kínai viszonyokat alaposan ismerő japániak kilátásai sem valami nagyon rózsásak.

A kínai munkaadó még nem szenved az osztályöntudat igájában. Az idegek ellen irányult tavalyi sztrájkmozgalmat nyilván a kínai központi iparkamara pénzelte. Az ismert szigorú bojkottot az angolok ellen a délkinai kereskedő-világ támogatta. Ugyanez áll az idegen hajók elleni hatalmas mozgalomra a Jangce-kiangon.

A nyugati ú. n. osztályöntudat, ha erről egyáltalában szólhatunk itt, igen kis mértékben található a külföldi uralom alatti területeken. A kínai munkásságot elsősorban a nemzeti, jobban mondva a faji kérdés izgatja. Kína nagyvárosaiban is vannak iljúsági és munkás egyesületek, de nagyon tévednének, ha ezek működését a megfelelő nyugati intézményekével vetnők egybe. A munkaszünetések rendezésében ezek az egyesületek igen nagy tényezők. Így Shanghai-ban a mult évben 31 nagy sztrájk volt. A nyugati szocialista álmódzó nagyon csalódik, ha ebben valami lelki rokonságot keres. Szó sem volt itt a „polgári ellen” elleni harcról. A küzdelem a kínaiak harca volt a külföldi gyártulajdonosok ellen s ebben a kínai gyárosok a munkások pártján állottak s anyagilag is támogatták őket.

A nyugati értelemben vett osztályharcnak minden bélyege hiányzik a kínai munkásegysületekben. Inkább alkalmi társulás jellegével bírnak. Kínában ugyanis igen kevés állandó munkás van s munkaszünetelés esetén könnyű új munkaerőket szerezni a vidékről.

A kínai hadisatrapák, hajdúvezérek kemény kézzel bántak el a munkásegysületekkel, vezetőiket felkoncolták, gyűlöhelyiségeiket lerombolták.

A nemzeti kormány ebben a tekintetben kivétel. A megboldogult Szunjatszén szabadelvű küzdelmeinek leghűbb osztályosait látta a munkásegysületekben. Kína ekkor két táborra oszlott. A munkások a nemzeti vagy inkább faji küzdelem fegyverhordozóivá lettek. Ezeknek ellenfelei az európai tőkétől függő hadvezérek: Csangcsolin, Vupeifu és Szunsuaifang, de a nemzeti kormány, melynek élén Siangkaisek áll, a nép osztatlan bizalmát bírja.

Ami a kínai kereskedő-világot illeti, kimondhatjuk, hogy az önálló gondolkodású és érzésű kereskedők a munkásoktól várják Kína megmentését. **B. A.**

Oroszország egyik legrégebb fővárosában.

Írta: Csekey István (Tartu).

Izborszk, 1927 szeptember végén.

Vatamikor boldog diákévek barangolásai idején, amikor nyugat felé röpített a vonat, mindig az volt az érzésem, hogy a „porta orientalis” Pozsonynál ivellik. S csak most, hogy inuár ötödik esztendeje járom Északkelet-Európát, győződtem meg, hogy Kelet kapuját valahol ott kell keresni, ahol az erdősurús sziléziai gyárvárosok után a régi orosz-lengyel síkságra kanyarodik a vonat. Itt jobban megváltozik a világ képe, mint annál a szöges drótsövénynél, amelyik ma elválasztja Szovjetoroszországot a többi Európától. Szinte megfoghatatlan átalakító és magához formáló ereje volt az orosz léleknek. Hány, szinte alig összeszámálható fajt tudott a maga képére átfaragni s azt a nagy darab földet Sziléziától Vladivosztokig (Uralkodjál a Keleten!) egységessé tenni. Mert Orosz-Lengyelországtól a Japáni tengerig ugyanaz a világ él, hiába rombolták le a lengyelek Varsóban az orosz katedrálist és hiába raktak le Rigaig európai sínmértékű vasútvonalakat a szélesvágányú oroszok helyébe.

Az oroszos világ képe.

De mik ennek a keleti, mondjuk oroszos világnak a legjellegzetesebb külsőségei?

A nyugati ember legfinnyásabb érzékszervénél kezdem. A lengyel mezőkön egy különös szag üti meg az ember orrát: az olajba mártott csizmáé a fürdetlen szegénységével párosulva, amit röviden muzsik-szaagnak lehetne nevezni. Ez hűségesen elkísér bennünket Ázsia legszélsőbb határáig. Ehhez némi vonatkozásban van a vodka, ez az izetlen, gyöngé (40 fokos) krumpli- vagy gabonapálinka, melyet többnyire nem pohárszámra, hanem üvegestül, mintegy öt decinél kezdve mérnek. Ez pótolja a bort, mely a sörrel együtt butéliába zárkózik, s az előbbi mini importcikk mérhetetlenül megdrágul (a hét decis üveg ára nyolc pengónél kezdődik), az utóbbi pedig elveszti zamatját. A víz, mint ital ellenben teljesen leszorul az asztalról, úgyhogy innen kezdve végig Oroszországon át nem is látni vizespoharat a terített asztalon. A vizet ezen az egész keleti területen csak forralt alakjában élvezik. Az étkezéshez, de még inkább utána, teát isznak többnyire cukorral és egy szelet citrommal vagy befőttel, de sohasem rummal. A nők csészében, a férfiak pohárban kapják. A forró víz a faszénnel fűtött szamovárban (magaforralló!) gőzölög egész nap, s annak tetején egy kis kandliban a tea-sűrűje. A vasúti állomásokon pedig ugyanezt szolgálják a „forróvíz ingyen” felírástú tartályok.

Az éttermekben a zsír helyét a sült vajszag foglalja el. Az étkezés hors d'oeuvres-rel kezdődik, amely szokást még a normannok hozhatták be Oroszországba („schwedische Platte”), s csak azután jön a leves, amely — különösen a scsi és a borscs — igen ízletes az orosz konyhában. A sülték rendszerint egy darabban kerülnek az asztalra, a házi tészta pedig hiányzik. Kenyeret ingyen fogyaszthat a vendég. Ennek három fajtája van állandóan az asztalon: egészen fehér, savanyú rozskenyér és sönélküli édes barnakenyér.

A házak jórészt fából épültek, mert ez az építőanyag a kiterjedt erdőségek folytán a legolcsóbb s a meleget legjobban tartja. Érdekes, hogy a földszint ismeretlen fogalom. Azt itt már első emeletnek nevezik. Az ablakok nyílásait télre

papírossal ragasztják be, úgyhogy az iskolákban nem „szüreti vakáció”, hanem „Kleisterferien” van, és csak egy kis kinyitható ablaktáblán át szellőztetnek.

A mienknél 9 cm.-rel szélesebb sín páron futó vasúti kocsik igen kényelmesek, de csak éjjeli utazásra, amikor az elmés szerkezettel felhajtható támlákkal minden fülkében négy fekvőhely alakul. Az Oroszbirodalom irtatlan távolságain (Moszkvától Vladivosztokig az expresszvonat 10, a személyvonat 18 napig fut) többhetes utazásra kellett berendezkedni. De nappal az ülőhelyeket elválasztó oldaltámlák hiánya és a kis ablakok folytán barátságatlanok ezek a fülkék. A sín pár legtöbbször helyen egyenesre nyírt fenyőösvény közt fut, hogy védve legyen a hófúvásoktól. Rigában átszállunk a lett-észtl-orosz szerelvényre. Kocsink oldalán a négy jellegzetes betű: SSSR, s a fehér táblán: Riga—Pszkov—Leningrad, illetve Moszkva...

A szetuk földjén.

A vége-hossza nélküli síkság után, melynek jellegzetes északi fái a vörösfenyő és a fehér háncsú nyír, jól esik a szemnek az a barátságos dombvidék, mely Lettországból („Die lettische Schweiz”) áthúzódik Dél-Eestibe („Die estnische Schweiz”) és abba morfológiai és növényzeti szempontból északi felétől egészen elütő tájat rajzol. Ez a magaslati vidék a legtömörebb része Észtországnak s a 317 m. magas Suur-Munamägi (Nagy-Tojáshegy)-ben kulminál. Igen jó karba hozott s immár a veszteket mutató dűc helyett kilométerjelző oszlopokkal, valamint iránytáblákkal ellátott utakon autóval kanyarogjuk be a vidéket. A vénasszonyok nyara utolsó melegét lehel, de orcáján már küzd az ifjúság a mulandósággal. Sárgul már ligetünk, lombjai hullanak. A tarlót azonban szürke fátyolként borítja ennek a vidéknek legjellegzetesebb terméke: a frissen áztatott len. Ez a világ egyik legjobb lentermő szöglete. A városokában angol bevásárló üzletek cégtáblái olvashatók az orosz nevek mellett. Mert ez a vidék a szetuk országa, akik bizonyos szempontokból eloroszosított észtek s így mintegy átmenetet alkotnak Észtország délkeleti csücskéhez, amely már tisztán orosz, s az 1920 február 2-i tartuí béke, amelyet a győztes kis Eestí diktált a Szovjetnek, stratégiai szempontból húzta ki erre a dombvidékre a határokat.

Pecsur (észtül Petseri) mezővároska Észtországban annak a délkeleti szögletnek a központja, mely sohasem tartozott Livland tartományhoz, hanem a tiszta orosz pszkovi (észtül Pihkva, németül Pleskau) gouvernement-hoz. Vagy húsz-ezer szetu (diminutív: setukene, többesben setukesed) lakja, s mégégyeszer annyi orosz. A szetuk nemzetiségre nézve tiszta észtek, de vallásukra nézve, eltérően az evangélikus észtektől, görög-orthodoxok. Ez az ellentét az oka, hogy rendkívül sok primitívséget és ősiséget öröztek meg, úgyhogy tanulmányozásuk az őslinn etnográfia és archeológia szempontjából a tudományra is fölötte érdekes. Annak ellenére, hogy a történelem egyik legmozgalmasabb földterületén lagnak, világnézetükben, erkölcsükben és szokásaikban, dalaikban és hagyományaikban, sőt különösen női népviseletükben az ősidőkre visszamenő konzervativizmus uralkodik. Ennek oka, hogy ők már Truvor (862) idejétől fogva állandóan orosz fennhatóság alatt éltek, míg szomszédai, a livlandi észtek, akik XX. századbeli kultúreberek, német, lengyel és svéd uralom alatt állottak a XVIII. század eleji orosz leigázásig. (Leírásukat adja a híres észtl népdalgyűjtő Dr. J. Hurt, *Über die pleskauer esten oder die sogenannten setukesen*, Helsingfors, 1904 és *Bán Aladár: Az észtek jellemzése*. Ethnogr. 1912.)

Magyar emlékek a pecsuri kolostorban.

Pecsnak különben teljesen oroszos jelleget ad hírneves orth. kolostora, messze vidékek Mekkája, mely a kievi után legnevezetesebb volt egész Oroszországban. Mult év augusztus 28-án (15-én a régi stílus szerint) ünnepelték a kolostorban a „Mária mennybemenetele-templom” felszentelésének 450. évfordulóját. Csodás világ maradt itt ebben a most vagy ötven baráttól lakott, négy templomú, várszerű kolostorban. Már külső képe a moszkvai barokk stílusnak az emeletes orosz harangfalakkal, a sok kékre és zöldre festett és aranycsillagokkal gazdagon díszített hagymaformájú tornyocskákkal egészen különös benyomást tesz. Belül pedig elkápráztat a szem a bizanci művészet kincseitől.

A templom melletti „Szent hegy” alatt van a barátok testvéri sírja. Vezetőnk kis vékony orosz gyertyákat ad a kezünkbe s vagy félórán át kalauzol bennünket a hét hűvös, földalatti, tárnaszerű folyosón, melynek oldalai vanak elhelyezve a koporsók, s a nyílásokat felírtos köntőlák fedik. Az egyik folyosónak koromtól feketélő vége az első telepesek templomául szolgált. Az egyik katakombába nyílása még szabad. Oda most folyik a temetkezés. Bevilágítunk a kis gyertyával. Egymásra keresztbe rakva a sok fekete koporsó, de a homokkő konzerváló hatásánál fogva semmi szag.

A kolostor felvirágoztatója és legnagyobb alakja Kornéliusz apát volt (1529—70), aki új templomokat emeltetett és 1558—69 közt hatalmas, ma is épen álló fallal vétette a monostort körül. Ez lett azonban a veszte. Amikor Rettenetes Iván cár 1570-ben Novgorod lakóit felkoncoltatta, Pszkov ellen vonult, s csak az öreg Kornéliusztól celebrált ünnepi mise titokzatos fenomenjei mentették meg a várost a Novgorodéhoz hasonló végzettől. Ekkor azonban Pecsurbá vonult a Rettenetes s mikor a hatalmasan megerősített kolostort meglátta, oly haragra lobbant a nála már különben is befeketeített apáttal szemben, hogy az elővárban fejét egy csapással levágta, majd megrendülve tettétől, maga vitte a holttestet a Mária-templomba, amiért ennek az útnak ma is „Véres út” a neve.

A kolostornak századokba bámuló öreg falaira magyar vér is fröccsent. Amikor Báthory István lengyel király, ez a korának legnagyobb államféfia, Európa legfényesebb veszedelmét már akkor a keleti szláv előtörésben látta, Rettenetes Iván ellen vezetett harmadik hadjáratában 1581 szeptember 7-én kezdte meg Pszkov ostromát. Vitézei élelemért egészen Tartuig elkalandoztak, s közülök több a megerősített pecsuri kolostor fogságába került. Erre Báthory október 29-én odarendelt Fehrensbach és Kettler vezérlele alatt három ágyúval egy nagyobbára német zsoldosokból álló csapatot. Mikor azonban Kettler és Tiesenhusen fogságba kerültek, az orosz forrás szerint *Báthory legbátrabb magyarjait küldötte oda Bornemissza vezetésével meg négy ágyúval. Két hónapig tartott az ostrom sikertelenül, amikor is megkezdte István király IV. Ivánnal a béketárgyalásokat s felszabadította az orosz járom alól Tartuval együtt egész Livlandot. (Pervoklassnyj Pskovo-Pečerskij monastyrj [Az első osztályú pszkov-pecsuri kolostor], Osztrov, 1893, str. 20—39.)*

Oroszország egyik legrégebbi fővárosában.

Már messze integetnek a pecsuri kolostor aranykeresztjei, amikor autónk egy fában szegény fennsikon rohan tovább. Észre sem vesszük, hogy tiszta orosz területen vagyunk. Hús kilométeres futás után beleszaladunk az Oroszbirodalom egyik legősibb fővárosába, *Izborszkba* (észtül Irboska).

A jól megőrzött középkori várfalakat kis szurtos orosz faházak veszik körül.

Tompa szürkeségüket a pravoszláv templomok színes hagymatornyai élénkítik. Legfestőibb a hegytetőn Ó-Izborszknak a novgorod-pszkovi egyházművészet stílusában épült temploma, mellette az omladozó kőfallal körülkerített temetővel, melynek vikingkorszakra emlékeztető sírkői közül valami döbbenetes komorsággal mered egy normann ívelésű fekete kökereszt a szemlélőre. E könek dermesztő majesztásáról érzi az ember, hogy valami viking istenség csatabárdja sujtolta ide. A feliratot lerágtá már róla az idők vastoga, de a hagyomány Truvor sírjának tekinti. Alatta alussza tehát örök álmát az Oroszbirodalom egyik első fejedelme.

Az 1100 körül íródott Nesztor-krónika ugyanis, amely Oroszország legrégebb történetének legelsőrangú írott forrása, azt tanítja, hogy Rurik két testvérével, Szineusszal és Truvorral 862-ben jött Rusz országából, vagyis Svédországból, a Keleti-tengertől keletre élő szláv és finn törzsekhez. Rurik Novgorodban telepedett meg, Szineusz Bjeloozeróban az Onega-tótól délre, Truvor pedig Izborszknban. Két év múlva Szineusz és Truvor meghaltak, s területeik fölött Rurik vette át az uralmat. Ő és utódai alapították az orosz államot.

S csodálatos, hogy az orosz népet mind a mai napig idegenek kormányozzák. A normannok után jöttek a mongolok, majd a balti németek lettek hangadókká a cári udvarban, ma pedig bolysevik zsidók uralkodnak.

Egy lépés Szovjetországra.

Az ész határország kapitányának személyes vezetésével kiszaladunk a riga—pszkovi chaussée-n a hét kilométerre fekvő szovjethatárhoz. Az észt őrség házát már vagy kétszáz lépéssel elhagytuk, amikor autónk a kék-fekete-fehér ész színekkel befestett sorompónál megáll. Szemben az SSSR határoszlopa. Nem vörös, aminőnek gondoltam, hanem fekete-fehér szeles csikok kígyóznak végig rajta keskeny sárgával elválasztva. Valami különös érzés üli meg lelkünket. Egy szöges dróttal elkerített más világ kapujánál... A vörös határőr messziről észreveszi a szokatlan látogatást és gyors tempóban közeledik a szöges drót-sövény túloldalán. Hamar kihasználom a helyzetet. Félretolom a sorompó elől a szöges drót spanyollovast s egy lépést teszek vizum nélkül Szovjetországra földjére. Mire az őr odaér, mi már az észt őrháznál vagyunk. Kiallok az országút tengelyébe s messzelátómmal kémlelem sötétzöld sapkáján a vörös csillagot. Kedélyesen tiszteleg felém és két kezét szeméhez emelve utánozza látócsóm tartását.

Közben néhány percre kíváncsian kidugja a felhők mögül orcáját a nap is és vörös glóriát von a negyvenegy templomú Pszkov ősi katedrális köré, melynek nyílegyenesen nekifut az országút.

S a szárnyát bontogató esti szürkületben épp úgy gágognak a hazatérő libák és kolompolnak az orosz paraszt tehenei a drótsövényen túl is, mint ideát...

A finn gazdasági tanulmányi csoport látogatása.

Írta: Spectator.

A finn-magyar kulturális érintkezések története már több, mint félszázadot ölel fel. Mindkét részről tudósok, írók, művészek és közéleti egyének fáradoztak azon, hogy a két legműveltebb turáni nép között szellemi téren bensőséges és gyümölcsöző viszony fejlődjen ki. A földrajzi helyzet azonban nagy akadálya volt annak, hogy a testvéri érintkezés az ipar és kereskedelem mezején is meg-

szülessék s mindkét fél javára hasznossá válják. Szinte történeti jelentőségű tehát az a látogatás, amely kiváló szakemberek részvételével október havában folyt le s úgy látszik, minden tekintetben sikerült. S ha a magyar gazdasági tényezők nem tévesztik szem elől azt, hogy a finnek reálishan és egyenesen gondolkodó s kifogástalan eljáráshoz szokott üzletemberek: a szépen elundult gazdasági érintkezésnek nem maradnak el joggal várt gyümölcsei.

Már hónapokkal előbb értesültünk a finn hírlapokból arról a serény agitációról, amelyet a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara kiküldöttje: dr. *László Bertold* Finnországban kifejtett egy tekintélyes egyénekből álló finn gazdasági expedició létrehozása céljából. S bár a magyar rendezőség részéről óhajtott 100 részvevő helyett csak 40 jelentkezett, ezt a számot, latba vetve a részvevők társadalmi súlyát, teljesen kielégítőnek mondhatjuk.

A több, mint két hétig tartott látogatás minden mozzanatát nem ismer-tethetjük bővebben; hisz ezekről a napi sajtó kellő részletességgel megemlékezett. Itt csupán a kiemelkedőbb s maradandó értékű részletekre terjeszkedhetünk ki, megemlékezve az utazás finnországi utóhangjairól.

Október 11-én este 8 órakor érkezett a társaság a nyugati pályaudvaron, ahol *Resovszky* Béla min. o. tanácsos a kormány, *Lobmayer* Jenő tanácsnok pedig a főváros nevében fogadta; az üdvözlésekre az expedició vezetője: *Antti Tulenheimo*, volt finn miniszterelnök, a helsinki egyetem rektora válaszolt. Szerdán délelőtt kezdődött Budapest megtekintése, mely két napra volt szabva. Első útjuk a tőzsdéhez vezetett, melynek szervezetével *Fleiszig* S. és *Frey* K. alelnökök ismertették meg a vendégeket. Az út e periódusát 13-án este a Magyar Gyár-iparosok Orsz. Szövetségének a Hungáriában adott estebédje fejezte be, melyen nevezetes felszólalások történtek. Elsőnek *Hegedüs* Loránt elnök meleg hangon üdvözölte a vendégeket és utalt azokra a szoros kapcsolatokra, amelyek a finn és a magyar nemzetet faji, kulturális és történelmi vonatkozásban egyesítik. *Tulenheimo* mondott köszönetet a szíves fogadtatásért. Hangoztatta, hogy a finn nemzet mindig büszke volt arra a fajtestvériségre, amely a magyar nemzethez fűzi. Hősiességben, vitéségben, szótartásban, hűségben mindig a magyar volt az eszményképük a finneknek. A finnek mély rokonszenvvel osztoznak a magyar nemzet gyászában. Ittjártukban értették meg csak igazán, milyen igazságtalanság történt a békekötés alkalmával Magyarországgal. De örömmel látják, hogy a magyar nép a sanyarú viszonyok között is megállja helyét. Az a nép, amely néhány esztendő alatti ilyen magasra tudta fölkuzdeni magát, sohasem fog elveszni. Ezután *Setälä* követ méltatta néhány meleg szóval a magyar nemzet erényeit. Magyar nyelvű beszédét a jelenlevők lelkes tapssal fogadták. *Szabó* Sándor országgyűlési képviselő azok nevében tette szóvá Finnország bámulatot keltő fejlődését, akik a múlt évben Finnországban jártak.

Miután a finnek nevében *Setälä*, *Tulenheimo* és *Koskimies*, az Uusi Suomi főszerkesztője lerótták a tisztelet adóját Budapest főpolgármestere és polgármestere előtt, dunántúli körútra indultak. 14-én *Győrbe* utaztak az ottani gyár-vállalatok megtekintésére s onnan *Lébényszentmiklóstra* rándultak ki a Wenckheim-uradalom megsejmlésére. 17-én *Kaposvárott* voltak. Az ottani társadalom gróf *Hoyos* Miksa, a Dunántúli Mezőgazdasági Kamara elnökének vezetésével rendkívüli melegséggel ünnepelte finn testvéreinket, majd ellátogattak *Balatonfüredre* is, ahol a fürdőtelep zászlódiszt öltve várta őket. 18-án *Pécsre* érkeztek. Az itteni ünneplések sorából kiemeljük az Apollo mozisínház díszelőadását, amelyen *Zolnai* Gyula egyetemi tanár finn nyelven beszélt a levante-intézmény-

ről. Mind-e helyeken lelkes hangulatú banketteken ünnepelték a finn-magyar testvériséget.

A dunántúli utazásukról visszatért vendégeket Budapest városa 19-én este a Cellért-szálló márványtermében vendégül látta. A tanács részéről *Lobmayer* Jenő tanácsnok, *Horváth* Károly és *Szigeti* János bizottsági tagok társaságában fogadta a finn előkelőségeket. A földművelésügyi minisztérium részéről báró *Boemelburg* osztálytanácsos, a külügyminisztérium részéről *Böszörményi* osztálytanácsos, a Turáni Társaság képviselőjében *Paikert* Alajos és *Bán* Aladár jelentek meg. *Lobmayer* tanácsnok köszöntötte a társaságot, majd *Setälä* miniszter köszönte meg az üdvözlést és elragadtatással beszélt arról a lelkes fogadtatákról, amellyel a finn társaság dunántúli útján mindenütt találkozott. *Raffay* Sándor püspök beszédében hivatkozott arra a meleg vendégszeretetre, amelyet három évvel ezelőtt finnországi tartózkodási alkalmával talált. Valami csodálatos vonzódás van közöttük mi irántunk, és azt kívánom, — mondta, — hogy ez a lelki azonosság évezredekén túl erősödjék, virágozzék mind a két nép barátságának igazolásául. Utána *Bán* Aladár, a Turáni Társaság nevében finn nyelven üdvözölte a finneket, azt a reményét fejezve ki, hogy az a testvéri kapcsolat, amelyet a finn és a magyar nemzet között a Turáni Társaság ápol, a jövőben közgazdasági téren is megvalósul. *Bittner* János a Kereskedelmi Kamara nevében beszélt.

Másnap reggel megkezdődött az alföldi út. Először *Nagykőrös* fogadta őket *Dezső* Kázmér polgármester vezetésével. A „Nagykőrösi Híradó” ez alkalomra rendkívüli számot adott ki, amelyben a lap szerkesztője *Galantai Fekete* Béla lelkes magyar és német nyelvű cikkekben ismertette Finnországot és népét. Innen a vendégek egy része *Szegedre*, más része pedig Mezőhegyesre utazott; mindkét helyen meleg fogadtatásban volt részük. Nem kevésbé lelkes volt a *debreceni* látogatás okt. 23-án, amely után az utazók ismét visszatértek a fővárosba, ahol még számos gazdasági és kultúrintézményt tettek tanulmány tárgyává.

Finn testvéreink ünnepléséből a *Turáni Társaság* is kivette részét. Hogy a régóta ápolt rokon kapcsolatokat szorosabbra fűzze, okt. 25-én d. u. 5 órakor *József Ferenc* kir. herceg Öfensége elnöklele alatt díszülést rendezett, melyen a finnek kívül előkelő közönség jelent meg. Védnökünk mélyre tekintő beszéddel nyitotta meg az ülést, rámutatott arra a nagy feladatra, amely a rokon kapcsolatok ápolása terén a Társaságra hárul. Az évezredek óta feledésbe ment, elhomályosult faji öntudat felébresztése minden turáni népre csak előnyt s erkölcsi hasznot jelent, erőt adva a nemzeti célok érdekében vívott küzdelemben. A nagy tetszéssel fogadott szavak után *Pekár* Gyula elnök válaszolt a rokon eszme hatására a finn és magyar kultúra egymáshoz való közeledésében, amelynek egyik élő példája *Setälä* Emil tudományos működése. Majd *Bán* Aladár alelnök finn nyelvű beszédben ismertette a Turáni Társaság és a Finn-ész Intézet eddigi történetét, tudományos és társadalmi működését kiemelve *Paikert* Alajos elévülhetetlen érdemeit, amelyeket a Társaság megalapításával és felvirágoztatásával szerzett. Erre *Setälä* Emil miniszter a következő szavakat mondta:

„A nyelvtudomány eddigelé csak annyira jutott, hogy kimutatta nagy nyelvcsaládok létezését, de hogy van-e ezek között kapcsolat és milyenféle, az még gyakran eldöntetlen kérdés. Még kevésbé mondhat manap a tudomány végleges ítéletet a fajokról, csupán annyit állíthatunk biztosan, hogy a faj nem függ mindig a nyelvtől, mert a faj öröklött természeti sajátosság, a nyelv pedig tanult készség és kultúrtermék. Azt is megállapíthatjuk, hogy ezen a téren rengeteg sok balítélet uralkodik. Először is nagyon elterjedt az a balvélemény, hogy csupán

bizonyos etnikai csoportok, nevezetesen csak az indogermánok képesek és hivatottak kultúrfeladatok megoldására, ellenben a többiek csak pusztulásra és beolvasásra ítélt tömegek. Én abban látom a Turáni Társaság célját, hogy mindenekelőtt ellen akar mondani az ilyféle elfogult véleményeknek és együttműködésre óhajt felhívni ezen balvélemények ellen oly népeket, amelyek nem tartoznak az indogermán csoportba s amelyek között bizonyos intuícióval, hogy úgy mondjam a szívnek szemével egybetartozást lát, s felhívja őket a kultúrlehetőségeknek közös erővel s együttérzéssel való megvalósítására az egész emberiség javára. A Turáni Társaság lelkes működését Finnországban is érdeklődéssel és figyelemmel kísérik, különösen annak értékes folyóiratát. S midőn finn társaink nevében is köszönetet mondok a Társaság e barátságos meghívásáért, szívből szerencsét és sikert kívánok a Társaság összes működéséhez."

Most *Paikert* Alajos elnökhelyettes tartott nagy hatást keltett előadást „A turáni mozgalom céljai és jelenősége finn szempontból” címmel, melynek eszmemenete a következő:

„A világ nagyhatalmaival szemben aránylag kicsiny, de öntudatos és bátor két nemzet: a finn és a magyar egymástól távol harcol évszázadok óta a szabadságért, önállóságért, sokszor súlyosan támadva, de mindig megőrizve ősi sajátságait. Mind a kettő egy törzs szülőtte; évszázadok viszontagságait legyűrő faj, mely nemzeti életében a mai kor reálpolitikájához alkalmazkodva is, — ahol az erősebbé a hatalom, a kitartóbbé a nyereség, — ismételten próbára téve megállja helyét és új győzelmeket arat. Az élet, a világ teli van rejtett kincsekkel. Együtt dolgozva, összetartva, közösen kell indulni azok kiaknázására. A turáni népekre nagy jövő vár: egy új, szebb jövőben való nagy együttműködés, mely békésen kapcsolódik bele a háború után támadt új életirányokba.

Európa és Ázsia egy nagy kontinens. Már közeledik az idő, amikor a most világtól elzárt Oroszország nem lesz akadály az általános haladás és a már most is fejlődésben lévő turáni államalakulatok előtt. Arra kell törekednünk, hogy a turáni népek mind elnyerhessék szabadságukat és hogy mindaz a mesterseges válaszfal, mely a művelődés és a gazdasági együttműködés elé áll, eltűnjék. Finn- és Magyarország közt már most is érvényben van a gazdasági egyezmény, ezt kell minden irányban kiépíteni. A közlekedési lehetőségek könnyebbedése egyre nagyobb kilátásokat tár a gazdasági és iparcikkek kicserélése elé.

Mindenkinek, aki az emberiség békés jövőjéért dolgozik, részt kell venni abban a mozgalomban, mely a rokon fajokat közös kultúrában egyesíti, hogy így méltóan belevegyülhessen az általános, jobbirányú, békés törekvésekbe. A turáni mozgalom a főbb turáni államok: Finn-, Észt-, Magyarország, Bulgária, Törökország és Japán együttműködését akarja biztosítani és keresztülvinni, hogy mindegyikük, természetes határain belül, szabadon és közös egyetértésben, nem mások hátrányára, de a saját és az egész emberiség javára munkálkodhassék és így megszerezze a tartós béke garanciáit. A béke, a kiegyensúlyozottság és a megértés útján ma még egy nagy akadály áll: Oroszország. Ezen óriási területen, — ma éppúgy, mint a cári időkben, — elnyomott és kizsákmányolt népek vannak elzárva a világtól, az előrehaladástól. A mai kormányzat, egyrészt megfélemlelve és kiirtva nagy néptömegeket, létrehozott néhány turáni államot, illetve autonóm köztársaságot, de csak névleg, mert egyik sem nyerte el az igazi, a teljes szabadságot. De el fog jönni az idő, midőn ez a probléma is elnyeri a megoldást és helyt ad a békés haladásnak.

Oroszország éppúgy, mint a Balkán, a háború előtt mint egységes szláv

terület volt a politikai életbe beállítva. Ez téves. Oroszországnak legnagyobbbrészt turáni területeit egy szláv tömeg tartja uralma alatt, a Balkánon pedig jóformán csak a montenegróiak és szerbek szláv vérűek, ezek is erősen nem-szláv elemekkel keveredve. Ez a hibás felfogás egyike volt azon okoknak, melyek — a keleti politikának a háború előtt helytelen irányt adva — oly súlyos következményeket róttak reánk.

Csak jogos és természetes, hogy rokonnépek összetartanak és egybekapcsolásukat kívánják. Ebből az elvből kiindulva történt a magyarországi tótoknak Csehországhoz, az erdélyi románoknak Romániához és a törökök elöl annakidején hozzánk menekült és itt szívesen fogadott szerbeknek a nekik adományozott földekkel együtt Szerbiához való csatolása. De éppen ezen elv jogán követelhetjük mi is az új határokon túl élő magyar nép visszacsatolását a közös hazához, éppen ezen a jögon kívánhatják a finnek is a mai határokon kívüli, azaz karjalái testvéreikkel való egyesülést!

A mai fejlődés az igazság és jóvátétel jegyében indul. Ezen elvnek csak egyoldalú megvalósítása igazságtalan és bosszút von maga után.

Főfeladata tehát a turáni mozgalomnak; a rokon népek közti kapcsolatot szorosabbá tenni, de ne úgy, hogy az más nemzetekre nézve hátrányt jelentsen. A kultúra és a gazdaság föllendítése a szomszédokkal való legszebb egyetértésben: ez fogja az emberiséget egy jobb jövő felé vezetni."

Ugyaneznap, 25-én a Magyar Kereskedelmi Csarnok adott bankettet a finnek tiszteletére, amelyen dr. *Jungerth* Mihály tallinni magyar követ is megjelent. A hivatalos felszólalók sorából megemlítjük *Hattunen* Oszkárt, a finn nagykereskedők egyesületének elnökét, aki hangoztatta, hogy ez a látogatás nemcsak a két nemzet közti barátságot mélyítette, hanem felfedte a két ország közti keresk. kapcsolatok lehetőségeit is. *Setälä* beszédében rámutatott arra, hogy Magyarország a nemzetközi forgalomba nagyobb mértékben kapcsolódhassék bele, feltétlenül tengeri kikötőre van szüksége. 26-án a Magyar Keresk. és Ipar-kamara rendezett búcsúestélyt a Hungáriában, melyen magyar részről megjelentek a kormány, a város és a tud. élet képviselői. A főbeszédet finn részről itt *Tulenheimo* mondotta, kifejezve a csoport köszönetét a rendezőségnek s a magyar vendéglátóknak, és egybefoglalva az utazás benyomásait. Majd gróf *Teleki* Pál ny. miniszterelnök tartott hatalmas beszédet fejtegetve a finn és magyar nemzet közti rokonsági kapcsolatokat s reámutatva az 1928 június közepén Budapesten tartandó III. finn-ugor kultúrkongresszus feladataira. — A vendégek a legszebb benyomások hangulatával tértek pihenőre, hogy másnap, 27-én vissza-utazzanak északi hazájukba.

Ami a látogatás alatt szerzett tapasztalatokat illeti, azokról a Finnországi Nagykeresk. Egyesületének főtitkára dr. Paavo (Pál) *Korpisaari* az Omke okt. 22-i számában többi között a következőket mondotta:

„Ismeretes, hogy eladók és vevők között csak akkor tud kialakulni megfelelő, intenzív kapcsolat, ha a vásárlók közvetlen érintkezésbe jutnak az eladókkal s pontosan megismerik az eladók termelési viszonyait. Ahogy látjuk, Magyarország oly állam, mely mezőgazdasági és ipari viszonyai folytán a világpiacokon igen jelentős pozíciót biztosíthat magának, mihelyt szállítási viszonyai a tengerek felé kellő célszerűséggel ki fognak alakulni. Bennünket, finneket, főként a magyar búzaliszt, csontliszt, takarmány s cukor érdekel. A magyar búzalisztet már a háború előtt is jól ismerték Finnországban. Tanulmányutunk részvevői közül már előzőleg többen meglehetősen előrehaladott tárgyalási viszonyban állottak

egyeb búzalisztszállítványokra vonatkozóan a magyar lisztexportőrökkel, s remélem, hogy ezek a tárgyalások még elutazásunk előtt kedvező befejezést nyernek. Mivel pedig Finnország búzaliszt tekintetében egész északi Európa egyik legjelentősebb importállama, mindenképen nagy jelentőséggel bírhat a magyar kivitel számára Finnország, amennyiben a magyar lisztáru az amerikai és angol liszttekkel versenyezni tud."

A vendégek útjukról hazaérve a finn napi- és szaklapokban számos beható cikkben ismertették főképp gazdasági téren tett tapasztalataikat. A két fő lap: az *Uusi Suomi* és a *Helsingin Sanomat* hasábjain át közölt nyilatkozatokat az úton résztvevő szakemberektől. A magyar gyárpar, földművelés és állattenyésztés mind éles világlátásba kerültek a finn olvasók előtt. E cikkek kihatottak kulturális térre is s így a gazdasági érintkezés mintegy önkéntelenül hálával adózott annak a hosszú irodalmi és társadalmi érintkezésnek, amely a fölkelte rokon-szenvennek gyakorlati téren való kamatoztatását előkészítette. Az írók közül többen (Nordblom, Jaakola, Liipola) ismét a magyar szépirodalom termékeinek átültetéséhez látnak s felolvasásokban ismertetik hazánk viszonyait. Maga *Tulenheimo* professzor külön cikkben rajzolta benyomásait, többi közt a következőket mondván: „Fogadtatásunk mindenütt a legnagyobb és legszívesebb volt mind a hivatalos közegek, mind a közönség részéről... Különösen nagy együttérzés és szeretet nyilvánult mindazon beszédekben, amelyekkel kedves gazdáink ősmagyar vendégszeretettel rendezett lakomáikon bennünket üdvözöltek. A Finnország iránti vonzalom s az öröm szólalt meg azon, hogy annak a népnek képviselőit fogadhatják, amelyet nemcsak az évezredek rokonság, hanem történetük hasonlósága is sok tekintetben egybekapcsol.” Ezután vázolta a trianoni béke gyászos következményeit s örömmel konstataálta, hogy a magyar nemzet nem vesztette el bizalmát és hitét a jövőbe s ez az erős hit fennmaradásának legértékesebb biztosítója.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Mannerheim napja.

Ez év június 4-én volt Suomi felszabadítójának, Mannerheim Gusztáv tábornoknak 60. születése napja. Emlékezzünk meg ez alkalomból mi is röviden e nagy ember tüneményes pályafutásáról.

A tábornok családja 1700 körül költözött Svédországból Suomiba, ahol tagjai érdemes szerepet játszottak a közélet terén. Atyja, gróf Mannerheim Károly Róbert volt, aki fiát kitünő nevelésben részesítette. Az ifjú katonai pályára lépett, s elvégezve tanulmányait, az orosz seregben szolgált s mint ezredes vett részt az 1905-i orosz-japáni háborúban. Innen visszatérve 1906-ban fontos megbízást nyert. Az orosz főparancsnokság két évre Közép-Ázsiába és Kínába rendelte őt stratégiai tanulmányok végett. Az utat lovon kellett megtennie Turkesztánnak majdnem ismeretlen tájain át Pekingig. Mannerheim ezt az alkalmat, a finn tudományos körökkel egyetértésben, tudományos kutatásokra is felhasználta. Nagyszerű statisztikai, földrajzi és meteorológiai anyagot gyűjtött: ezenkívül kiterjesztette figyelmét a régi sziklafeliratokra, a turkesztáni romvárosokban található kéziratokra s e terület ismeretlen népeire és törzseire. A magával hozott gazdag és nagyértékű tud. anyagot részint ő maga, részint kiváló finn és külföldi tudósok dolgozták fel, de egy részük még kiadásra vár. Erdemeiért 1910-ben ulánus gárdaezredparancsnokká, 1912-ben tábornokká nevezték ki az uralkodó közvetlen környezetébe. A világháborúban elejétől fogva részt vett, előbb mint lovasbrigádéros, később mint hadtestparancsnok, 1917 őszéig, amidőn kivált a hadsereg kötelékéből.

A finn közönség előtt eddig majdnem ismeretlen volt a neve. Most, midőn megnyílt Finnország előtt a felszabadulás útja, a nemzet vezetőinek tekintete ráesett mint tapasztalt stratégára és nagytekintélyű főtisztre. S ő rögtön fölismerte a történeti idő komolyságát s alapos mérlegelés tárgyává téve a lehetőségeket, vállalkozott a vörös uralom letörésére s hazája szabadságának kivívására. S midőn az óriási művet befejezte, megteremtette a szabad, független Suomit: a felszabadult nép, amelynek körében a szocializmus mély gyökeret vert — nem tartotta tovább szükségesnek az ő szolgálatait.

Ám csakhamar belátták, hogy Mannerheim az egyedüli ember, aki a háborút követő válságos hónapokban rendet teremthet a pártokra szakadt országban. 1918 decemberében államfővé választották. Ez állásában megszilárdította a rendet, az új szabad államnak elismerést szerzett a nagyhatalmaknál s megerősítette a köztársasági államformát. S midőn választásra került a sor, az elnöki állás betöltésénél a nép többsége ismét mellőzte őt. Sőt még a nemzeti védőrség (suojeluskunta) parancsnoki tisztségére sem tartotta őt kívánatos személynek.

S a nagy ember, Suomi megmentője zugolódás nélkül állt felre s hazájának társadalmi téren óhajt hasznára lenni. Teljes lélekkel munkálkodik az ő nevét viselő Gyermekvédelmi Szövetség élén ércnél maradandóbb emléket emelve „a fehér generális” nevének a nép szívében. Hatvanadik születésnapját az egész nemzet fényesen akarta megülni, ő azonban kitért az ünneplés elől s ez időre külföldre utazott.

B.

Japan gazdasági helyzete.

A Tokugava családból származó sógunok alatt még mindvégig fennállott feudálisztikus gazdasági rendszert ötven évvel ezelőtt, a császári hatalom visszaállításakor, felváltotta a kapitalisztikus gazdálkodás, amely változás harminc év alatt, tehát még Mutsuhito császár uralkodása idején ment végbe és nagyszerű eredményekre vezetett mind pénzügyi, mind kereskedelmi és ipari téren.

A világháború alatt érte el Japan gazdasági fejlődésének tetőfokát, midőn iparcikkeivel elárasztotta a keleti piacokat és a háború által meggyengített és részben kikapcsolt európai nagyipar versenyétől nem kellett tartania.

Mindazonáltal már a jelen század elején mutatkoztak jelek, amelyek a japáni új — kapitalisztikus — gazdasági rendszer hanyatlására engedtek következtetni.

Ma a tőke és a kormány egyaránt azon tételődnek, hogy mely úton-módon lehetne a jelenlegi gazdasági pangásból kijutni, mely már 1920 óta tart. Ez a stagnálás elsősorban az állami pénzügyeket befolyásolta károsan. Érdekes kikutatni, hogy e gazdasági pangás hogyan keletkezett, és megtudni, hogy minő reform vezethetné ki belőle az országot.

Japan gazdasági előhaladását főleg a kormánykörök védelmének és támogatásának köszönheti. Ebből kifolyólag a japáni üzletkörök még akkor is a kormány befolyása alatt állottak, midőn az ország gazdasága már rendezve volt, s a japáni-kínai háború után nagy fellendülést nyert.

A japáni kormánykörök a katonapártira támaszkodva ellenállhatatlan befolyással bírtak gazdasági ügyekben egészen a japáni-orosz háborúig. Ez részben Japan politikai szervezetén alapult, részben pedig azon körülménynek volt tulajdonítható, hogy az akkori kormányférfiak egyénileg felette állottak az üzletembereknek, akiknek hasznos tanácsokat adtak.

Később e kiváló hivatalnoki kart nem váltotta fel egyenértékű elem a közigazgatásban és az üzletemberek hatalma mindinkább érezhetővé lett. Nagy vagyonok keletkeztek és hatalmas pénzemberek uralták a helyzetet.

1912-ben az ú. n. Taiso-korszak kezdetén a hivatalos körök egészen elvesztették befolyásukat az üzletvilágra. Pártkormányok keletkeztek, amelyek teljesen a tőke befolyása alá kerültek. Ezt a politika elfajulásának is lehet nevezni, s ez lehetővé tette, hogy az üzletemberek konszernjei nagy protekcióban részesüljenek. E rendszertelen és sajnálatos visszaélésekkel megterhelt gazdálkodás folytán a nagyszerű kereskedelmi, ipari és pénzügyi fellendülésre tartós stagnálás, sőt sok tekintetben visszaesés következett, amely mind a mai napig tart. A krízisnek főoka a túltermelés, illetve az eddigi piacok elvesztése.

Igen érdekes értekezést hoz a japáni gazdasági evolúció jelenlegi állapotáról az Osakai Mainichi július 29-iki melléklete. Az érdekes cikknek rövid tartalmát itt közöljük:

A gazdasági elfajulás magában a gazdasági szervezetben mutatkozik. Először

is rendkívül megnőtt azok száma, akik költelező életet élnek anélkül, hogy dolgoznának (földbirtokosok, tőkepénzesek, nyugdíjasok, járadékosok).

Másodszor mindinkább apadt azok száma, akik a természetben mint tulajdonosok közvetlenül vannak érdekelve. A földbirtokok igen nagy része bérlők kezében van. A városokban a házak legnagyobb része bérebe van adva. A legtöbb vállalat részvénytársaságok alapítása, úgy hogy azok, akik a vállalathoz a tőkét összeadták, csak kis mértékben bírnak befolyással a termelésre. A kifejlett pénzintézeti élet megkönnyíti az adósságsinálást. A kereskedelmi és ipari ügynökségek nincsenek életbevágóan érdekelve magában a termelésben. A munkások száma egyre növekszik. A mejzsi-restauráció idején (Mutsuhito császár uralkodásának kezdetén) a tétlen életet élő számuraik — a nemesek — osztálya eltörölte és megszűnt a hivatalok és állások addig szokásos átöröklése és az új érában minden japáni keményen dolgozott, hogy felépíteni segítse a kapitalisztikus közgazdaságot. Ügyszólván az egész nemzet mozgósítva volt e célból. Így sikerült aztán rövid 50 év alatt elérni minden irányban a jelenlegi bámulatos fejlődést.

A japáni-orosz háború óta azonban e nemzeti mozgalomban jelentékeny ernyedés állt be mind a dolgozók minőségét, mind számát illetőleg. Ezidőtájt visszavonultak az aktivitástól mindazon kormányférfiak és üzletemberek, akik az új Japánt megteremtették. Helyökbe nagyrészt olyanok léptek, akik tétlen életet kezdtek élni, amit a restauráció után elődjük által gyűjtött vagyon élvezete, vagy magas fizetések tettek lehetővé. Így az az osztály, amelynek a restauráció előtt örökölt vagyon vagy kiváltságok tették lehetővé a tétlen életet, ismét felszínre került, habár más alakban. Az a rendkívül nagy drágaság, mely az európai háború alatt és után az óriási üzletkonjunktúra idején beállt, közvetve ezen tétlen életet élő osztály költelekezésére volt visszavezethető.

Az ugyan természetesen következménynek tekinthető, hogy Japán nemzetgazdasága, mely az európai háború kitérése után ért el addig soha nem látott virágzást, a háború befejeztével elveszítette nagy tevékenységét; de ha Japán gazdasági szervezete egészséges alapokra lett volna fektetve, visszanyerhetné annak legalább egy részét. Ennek híján az az üzleti depresszió, mely a háború befejezte után beállt, nem mult el, hanem állandósult.

A kapitalisztikus gazdasági rendszer jelenlegi alakjában fenn nem tartható, helyébe más gazdasági rendszernek kell lépnie. A kormány és a tőke módját keresik annak, hogy mint lehetne a jelenlegi gazdasági stagnációból kijutni. Ezzel szemben a vagyontalan osztálynak is van a gazdasági újrafellendülést célzó javaslata. Csak a jövő fogja megmutatni, hogy e javaslatból mit fogad el az ország törvényhozása és hogy az elfogadott reformnak minő hatása lesz.

Móricz Péter.

Setälä Emil székioglalója a Petöfi-Társaságban

A finn-ugor nyelvészet és folklór világhírű művelője: Setälä miniszter és egyetemi tanár, akit a Petöfi-Társaság már 1922-ben kültagjává választott, ez év október 23-án tartotta székioglaló előadását a Társaságban. Ezt az előadást egész terjedelmében közöljük jelen számunkban. A Társaság nagynevű elnöke, dr. Pekár Gyula költői lendületű beszéddel avatta taggá az illusztris tudóst, amelyet Setälä magyar nyelvű beszédben köszönt meg. Elnökünknek turáni vonatkozásokban is gazdag beszédét itt közöljük.

Kedves társunk!

Kültag, ki nem idegen nyelven, sem nem idegenszerű, küszködő magyarsággal szólott hozzánk e felolvasó asztal mellől, hanem mintha csak a mi vérünkbeli való vér lenne, édesen tiszta honi zamatosséggal, zengzetes magyarsággal tartotta székfoglalóját: ily kültag csak a mi büszkén vérünknek vallott turáni finn testvéreink közt akadhat; s köztük is vetélytárs nélkül az első Te vagy, kedves barátunk, kit itt a Petőfi-Társaságban szívből üdvözlünk. Érzed-e a rokon érzésnek jóleső melegét, mely itt mindenkit áthat? Jóleső érzés ez nekünk, magyaroknak, de tán finn testvéreinknek is, hisz messze egymástól külön-külön oly kevesen vagyunk, de összetartva erőnk és bizalmunk sokszorosán megnövekedik... Ím, körülöttünk minden más nemzet keresi s meg is találja rokonait, csak nekünk legyen ez tiltva? A közelmúltban a forradalmak internacionáléja gúnyolódva késett ezt megtenni s hogy megbontson, elszigeteljen bennünket, sovínisztikus képzelgésnek bélyegzeit minden ily rokonkereső törekvést. Ám azóta felébredt a nemzet; azóta nemcsak hisszük, hanem tudjuk is, hogy mint az egyesek, azonkép a nemzetek közt is van atyafiság s a világ egyik legszebb, legsejtelmesebb csodája épp az, hogy annyi vérkeveredés ellenére is a nemzetek egyénisége — erényeikkel és hibáikkal együtt — évezereken át is ugyanaz marad. Hatalmas, kollektív egyéniség a magyar, ilyen a finn is s hogy rokonok, annak egyik praktikus próbája a Te zamatos magyarságod. Mert minden nyelv megannyi zenei egész s a más nyelvrítmusu germánok, latinok, szlávok ezt a muzsikát sohasem tanulhatják meg.

Életed szép, nemes, egyenes, mint a napsugár, melynek fénye korai dicsőséggel már fiatalon rád sütött s azóta soha egy percre sem hagyott árnyékban. Huszonnégyéves korodban magántanár vagy a helsinki egyetemen, pár év múlva tanulmányutadon bejárod Skandináviát, Németországot, Magyarországot, itt megtanulsz magyarul s huszonnyolc éves korodban már a Magyar Tudományos Akadémia tagjává választ... De gazdag lényed a tudományon kívül hazád politikai szolgálatába szölt s már az orosz uralom idején közoktatásügyi szenátor (miniszter) vagy s hazád felszabadulása után a kultusz-, majd a külügyi tárca birtokosa. Most mint Finnország követét tisztelünk hazánkban. Ám ma Te Petőfi zászlaja alá állsz. Sok nagy és alapos nyelvészeti művedet ismeri a magyar tudományos világ. De minket itt főként az a hűséges, nagy szeretet érdekel, mellyel Te Társaságunk vezérszemléjének finn apostolává szegődtél, s az 1922-i finnországi Petőfi-ünnepen szárnyaló beszédben méltatad Petőfi világraszóló költészetét. Fogadd ezért most itt, évek múlva Társaságunk tagjainak halás köszönetét.

Kedves Társunk! e szép nap nemcsak a Te nagy érdemeidnek méltó elismerése, hanem nemes személyedben a finn-magyar testvériség szeretetteljes ünneplése. Ha van szellemvilág, ha van szellemkéz, úgy Ő, ki e szellemkézről oly ihletetten énekelt, maga Petőfi fogja és rázza meg most a Te kezedet mély gondolatokkal telt székfoglalóért — Petőfi Sándor, akinek nevében ezennel az Ő Társasága kültagjaul felavatlak!

Finn tudósrólunk.

Dr. Eliel Lagercrantz, az ismert nevű finn nyelvész, tíz évet fordított a lapp nyelv dialektusainak kutatására s ebbeli munkájának eredményeit több alapos műben foglalta egybe. Midőn ez év május havában a tudós visszatért hazájába, úti emlékeiről, benyomásairól hosszabb cikkben számolt be az „Uusi Suomi”

hasábjain (1927. május 25. szám). Ebben sok érdekes megfigyelést mond el hazánkról s egyéb, bennünket közelről érdeklő kérdésekről. Cikkének néhány részletét az alábbiakban közöljük.

A Trondhjem (Norvégia) vidékén élő lappok nyelvéről írja: „A két év alatt, amelyet közöttük töltöttem, a lapp nyelv csodás gazdagságának varázsa vett hatalmába. Ennek a nyelvnek nagy esztétikai értéke van. A szavak és mondatok olybá tűnnek fel a hallgató előtt, mint valami szellemi zene, melódia, amely nem egyes hangok összessége, hanem a természettől egységesnek teremtett harmónikus jelenség. Azt a csodálatos megfigyelést tettem, hogy a szó, a kifejezés és a tárgy vagy mozgás között közeli viszony van. A lappok nyelvével való megismerkedés rám nézve egy volt az ő gondolatvilágukkal való megismerkedéssel... Az „elő nyelv” nem pusztán mondás.”

Magyarországi tartózkodásáról ezt írja: „1922 novemberében mentem Magyarországra. A megismerkedés Budapestről, „a Duna királynőjével” szerfelett érdekes. A város nagy, pompás épületeivel, merészívű hídjaival valóban szép, ragyogó. Bár a német nyelvvel is lehet boldogulni, de annak, aki fogalmat kíván alkotni a magyar kultúráról, aki bele akarja magát élni a nemzeti viszonyokba, annak elsősorban a magyar nyelvet kell tanulmányozni. Szerencsémre a helyszíni egyetemen Wichmann professzor tanítványaként alapos ismeretet nyertem e nyelvről s így annak elsajátítása nem okozott nagy nehézséget. A magyar nyelv gazdag, erőteljes, férfias. Erejét előmozdítja a szavak hangsúlyozása s a gyakori k, p, t hangok. A magyar nyelv tanulása nekem leírhatatlan élvezetet szerzett, mert a dús szókinccsel, a nyelvtani alakok bőségével való megismerkedés, majd a magyarokkal való társalkodás, az elmerülés irodalmukba, költészetükbe és dalaikba egészen új szellemi világot tártak fel előttem. Csak pár hónapot szándékoztam Magyarországon tölteni, de mégis harmadfél évig maradtam ott... Lakást az Eötvös-kollégiumban kaptam. Itt megismerkedtem az egyetemi hallgatókkal, akik között sok jó baráttra tettem szert. A magyar ifjú élénk, gyorsan felfogja a tudományos kérdéseket s hamarosan megalkotja a maga véleményét, de viszont sokféle ismeretre vágyik, új meg új kérdésekre tér át, amiért tán némely problémának nem hatol a mélyére. Azt is tapasztaltam, hogy a magyar mindenben tekintetbe veszi a kulturális és gyakorlati jelentőséget s ezért nem esik „a tudomány a tudományért” elv egyoldalúságába. Épp ezért a hallgatókkal való társalgás nagyon üdítő hatással volt rám...”

Budapesten igen gazdag, sokoldalú kultúrélet uralkodik. A népnek nagyszerű művészeti hajlamaik vannak, tán nagyobbak, mint a tudomány irántiak... Megjegyzem, hogy elragadtatásom Magyarország és annak kultúrája iránt, korántsem onnan származik, hogy mint nyelvész éltem ott. Az ottani tudósokkal való érintkezésem inkább futólagos, esetleges volt. Meg vagyok győződve arról, hogy aki eredeti, erősen nemzeti, magasan fejlett, esztétikai szemlélettől áthatott s fenkölt eszméktől nemesített kultúr típusokkal óhajt megismerkedni, az Magyarországon megtalálja azt. Egyetlen más városban sem láttam a művelődés hőseinek szentelt annyi emlékművet, mint Budapesten.”

Így beszél egy nehezen hevülő, komoly tudós hazánkról, aki hosszú időt töltött körünkben. Úgy hiszem, szavai megérdemlik, hogy följegyezzük a jövő számára.

B. A.

IRODALOM.

M. J. Eisen: Eestí vana usk. 1927. Eesti Kirjandusi Seltsi kirjastus. Tartus. (Az észti ősvallás. — Az Észt Irod. Társ. könyvtára; Tartu 340 l.) Eisen professor az észti folklórnak, különösen a vallási hagyományoknak legalaposabb ismerője, aki idevonatkozó tudásának legnagyobb részét közvetlenül a nép ajkáról feljegyzett hagyományokból merítette. „Eesti mütoloogia” című sorozatos művének ez a IV., önálló kötetben megjelent része. Az előbbi részek német fordításban is kiadásra kerültek (Estonische Mythologie — Übertragung von Dr. E. Erkes; Leipzig, Harrassowitz, 1925.) s így a kutatók számára könnyen hozzáférhetők. Ebben a németre fordított műben Eisen a tőle megszokott szabatossággal és áttekinthetőséggel tárgyalja az észti néphit alapvető motívumait: a táltosokra, a holtak tiszteletére s az ebből fejlődött szellemhitre vonatkozó hagyományokat; majd sorra veszi a természeti erők és a hősök, félistenek s isteni lények kultuszát — kimutatva, hogy az észti — s általában a finn-ugor ősvallás legfontosabb alapmotívuma a holtak, vagyis az ősök tisztelete (v. ö. Turán: 1927, 13—14 l.)

Az előttünk fekvő újabb részben a szerző az észti néphitnek főképp azon elemeit foglalja egybe, amelyek az előző három részben rendszeresen nem tárgyaltak. Így is csak röviden, a lényegre szorítkozva válogatja össze a gazdag anyagot, amely újabb bizonyosságot tesz az észti folklór kimeríthetetlen gazdagságáról. A mű tíz fejezetre oszlik, felölelve az egész teremtett világot; ezek a következők: I. a világ teremtése; II. az ég (nap, hold, csillagok); III. az elemek (légtünemények, víz, tűz, föld); IV. az ember (az ember kor és nem szerint, testi és lelki termékei és tulajdonságai, primitív kultúra); V. az idő (a nap részei, a hét napjai, jeles időszakok); VI. az állatok (igen bő, változatos rész); VII. a madarak; VIII. a halak és egyéb vízi állatok; IX. a fák, növények; X. kövek, ásványok.

Messzire vinne, ha minden egyes fejezetről külön akarnánk megemlékezni. Általában megjegyezhetjük, hogy vannak részek, amelyek a hagyományok bősége szerint teljesebbek, különösen azok, amelyek speciálisan észti hagyományokat ismertetnek, főképp a Kalevipoegra vonatkozókat. A magyar folklorista számtalan analógiát találhat e könyvben, amelyek gyakran világot vetnek a mi néphagyományainkra is. Kivált a mitológiai hagyományokra célok; ezek természetserűleg gyéribben kínálkoznak, mint az istentisztelet dús emlékei, amelyek úgyszólván minden nép pogánykori hagyományaiban azonosak. Ezért azt hisszük, hogy a jövő kutatásoknak ezekre kell irányulni. Hisz ma már meghaladott dolog az éleselméjű, de a multszázadi szkeptikus folklóriskola merev tagadásába merült Katona Lajosnak arra az álláspontjára hivatkozni, hogy magyar mitológia — a szó valódi értelmében — nincsen. Elveszett ősi mitológiánkat visszaállítani a rokonnépek bő nyelvi és folklorista emlékei alapján, nem tartozik a lehetetlenségek közé. S ehhez a munkához megbecsülhetetlen adatokat nyújthat Eisen professzornak ez a nagyértékű munkája.

Festschrift zum 70. Geburtstage Prof. Dr. M. J. Eisens (Referate) Tartu, 1927.

Eisen professzor, mint erről olvasóink gyakrabban értesültek, az észti folklór-tudománynak és gyűjtőmunkásságnak ma legnagyobb élő mestere. 70. születésnapját az észti tudományos körök méltó melegséggel és elismeréssel ülték meg s az erre az alkalomra készült ünnepi kiadványban az észti folklór legjelesebb művelői tisztelték meg egy-egy cikkel az ősz mestert. E tudományágban jelentősége — mint ezt Anderson prof. méltató cikkében fejtegeti — háromszoros. Egyike a legnagyobb népköltési gyűjtőnek nemcsak hazájában, hanem egész Európában. A mecklenburgi Vossidlóé s az észti Hurté után az ő kéziratoss gyűjteménye a leggazdagabb Európában. Az anyagnak csak kis részét gyűjtötte ő maga; de bámulatos kitartással és érzékkel szervezte a gyűjtőmunkálatot minden anyagi támogatás nélkül. Tevékenységének másik köre a *kiadói*. Eisen követésre méltó leleményességgel talált módot arra, hogy 60.000 írott lapra terjedő gyűjteményéből legalább egy-egy fontosabb részletet népe kezébe juttasson. Népkönyveket és iskolai olvasmányokat szerkesztett belőlük s ily módon tette azokat a nagyközönségnek s a kutatóknak is hozzáférhetőkké. De mint *tudós* is nagy érdemeket szerzett Eisen professzor. Számátalan értekezésben és nagyszámú önálló műben fejtegette és rendszerezte főképp az észti néphit *hagyományait*. Ez utóbbiak koronája jelen számunkban ismertetett észti mitológiája. A Turáni Társaság szept. 14-iki jubileuma alkalmából észti táviratban üdvözölte a jeles turáni tudóst, a Petőfi Társaság kültagját.

B. A.

Cholnoky: Földrajzi és statisztikai atlasz. Budapest 1927., Győző Andor kiadása. Régóta érezhető hiányt szüntet meg ez a Cholnoky Jenő egyetemi tanár szerkesztésében megjelent világtatlasz, amely a világháború nyomán keletkezett területi és népességi változásokat is tekintetbe véve, lehetőleg hű képet nyújt Földünk geográfiai viszonyairól. A könyv használhatóságát nagyban növeli az, hogy a hasonló nemű német művektől eltérően terjedelmes statisztikai rész egészíti ki. A turáni népek és területek számadatainak megállapításában biztos útbaigatásokat meríthetünk e könyvből, bár a turáni népek nincsenek benne külön csoportosítva. Ára kötve 32. P.

Baráthosi-Balogh Benedek: Szuomi-Észti (Finn-észti testvérföldön). Baráthosi Turáni Könyvei, 4. Budapest, 1927. B. Balogh B. turáni lelkesedéssel és kitarással foglalkozik a rokonnépek és azok kultúrájának ismertetésével. Kiadványsorozatának ez a kötete a finnek és észtek életét, népköltészetét, történetét rajzolja részint saját tapasztalatai, részint irodalmi forrásművek alapján. Főérme a világos, élvezhető előadás és áttekinthető csoportosítás s a lelkes, hazafias hévtől áthatott hang és magyaros, székelyzamatú nyelv. Műve alkalmas arra, hogy a nagyközönség, főleg a tanuló ifjúság fogalmat alkosson belőle a két magas műveltségű északi rokonnépekről és azok hazájáról.

A Turáni Könyvekből előzőleg megjelentek: 1. Turáni regék és mondák a világ teremtéséről. — 2. Bolyongások a mandsur népek között. — 3. Kína lelke. A tíz-tíz ívre terjedő kötetek ára egyenként 3.20 P. Megrendelhetők: Held János irodalmi és nyomdavállalatánál: II. Margit-körút 7.

Takáts Sándor: A török hódoltság korából. Budapest, 1927. Genius. Ez a mű tulajdonképpen befejező része a tíz esztendővel ezelőtt megjelent *Rajzok a törökvilágból* három kötetének. Rengeteg új adatot tartalmaz ez a könyv is. Mindenekelőtt megtudjuk, milyen volt a török—magyar társadalmi érintkezés módja abban a zivataros világban. „Többen megírták már — írja Takáts —, hogy az Urísten a magyarnak adott minden nemzetek fölött való legdíszesebb öltözetet.

Azról azonban még senki sem írt, hogy e díszes ruházat nagyrészt a török—magyar érintkezés eredménye. A mente és a dolmány például török szók. Sokat emlegetik maguk a török basák is, hogy a törökök magyar süveget, a magyarok viszont turbánt tettek föl — egymás megtévesztésére. Éppenúgy újság, hogy a török vitézek felette udvariasak voltak, különösen magyar nőkkel szemben. 1577-ben például elfogtak egy úriasszonyt. Mikor megtudták, hogy Frangepán felesége, díszes ruhákkal ajándékozták meg s fényes kísérettel bocsátották haza." Nagyon szép a könyvnek ama fejezete, mely a hódoltság-korabeli huszárkalandokkal foglalkozik. A vágató legényeknek gyakran kellett napokig ülnök nyeregben, miközben sok-sok mérföldet száguldoztak be. Megesett azonban, hogy mire a török nyomát sikerült fölverniök, lovaik elhulltak. A huszárok ilyenkor a már addig szerzett török fejeket vagdosták a földhöz. A győri huszároknak például olyan ijesztő híre volt abban az időben, hogy közeledésükre „az asszonyok és a vének két kezét kulcsolva sírtak és rítottak" a török véghelyeken. A könyv egyik fejezete a nagy Thury György lantosáról szól. A lantosok tudvalevően addig éltek csak, míg megmaradt a végházak szelleme. Azontúl szétzüllöttek. De voltak éppúgy török lantosok is, akik gúnyos verseket írtak a magyar vitézekre, ha hosszabb ideig maradtak tétlenül és nem szálltak ki a mezőkre kopját törni. A magyar lantosok természetesen ugyanezt cselekedték a török vitézekkel. *Takáts* Sándor említi, mennyi feltűnő hasonlóság van a magyar és a török virágének között. Sokat foglalkozik a könyv a különböző basákkal, a nagy Szulimán császár sírjával s végül Komárommal a nagy háború idején. Az érdekes és tanulságos könyvet melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe.

A török hódoltság idejére vonatkozó, Magyarországot érintő okiratok. Az országos levéltár kiadásában *dr. Csánki Dezső* államtitkár, főigazgató, szerkesztésében nagyjelentőségű könyv jelent meg *Bevezetés a hódoltság alatti török diplomatikába* címmel. A pompás kiállítású könyvet *dr. Fekete Lajos* főlevéltáros írta hosszas külföldi kutatás alapján. Nagyon érdekesek a közölt okiratok között az ünnepi kibocsátású szultáni dekrétumok. Minden egyes okiratnak a fordításon kívül az eredeti török szövegét is közli. A kiváló munka több kötetre terjed, amelyek évenként jelennek meg és felölelik a százötven esztendőös török hódoltság alatti kiadott, Magyarországra vonatkozó összes török okiratokat. A megjelent első kötetet magyar és német nyelven adta ki az Országos Levéltár. A német kötetet Becker porosz kultuszminiszternek ajánlották.

Suomen kansan aikakirjat (A finn nemzet évkönyvei) címen a helsinki-i Otava könyvkiadó cég hatalmas munka kiadását kezdte meg, amely négy év alatt fog napvilágot látni 7 vaskos, díszesen kiállított kötetben, E. W. Juvelius szerkesztésében. Az 1927 november havában megjelent I. kötet vonzó stílusban, kimerítően tárgyalja a finn-ugor népek őstörténetét s a finn nemzet történetét a katólikus középkorban. A II. rész, amely 1928-ban kerül piacra, 1617-ig, a III—V. rész 1809-ig, a VI. és VII. pedig a legújabb korig fogja tárgyalni Finnország érdekes, változatos történetét. Az I. kötet ára fűzve 75, vászonkötésben 100 finn márka.

Dr. Kogutowicz Károly, Magyarország néprajzi térképe. Mérték: 1 : 1,000,000. 3. kiadás. Budapest, 1927. Rothermere lord akciójával kapcsolatban fölötte aktuális ez a térkép, amely előhírnöke Magyarországnak nagy néprajzi térképeinek (1 : 500,000 mértékben). Trianon súlyos igazságtalansága már békediktálóinkat is gondolkodóba ejtette, ami kifejezést nyert Rothermerének abban a felhívásában, hogy adjunk kezébe hiteles néprajzi térképet. Kogutowicz ebből a célból teljesen átdolgozta 1919-ben megjelent térképét, amely ma igen izléses kiadásban tárja fel

fájó sebeinket. Rothermere-akciós jellegéből kifolyólag azonban túlerősen domborítja ki Rothermere vonalát, amely nem egy magyar szívében talán csak fájdalmas örömet kelt. Mert méltán tehetjük föl a kérdést, hogy hát csak a néprajzi alap lehet-e csupán a revízió indítóoka, avagy az az eltörölhetetlen földrajzi egység, amelyre éppen a franciák egykori geográfus-mestere, *E. Reclus* hívta fel a világ figyelmét. — Kogutowicznak ez a térképe újítást is ad. A néprajzi köntös alól előtűnik vázaltszerűleg hazánk földjének plasztikája, az egyes színfoltok pedig felölelik a helységek nagyságát, helyzetét s egymásközi sűrűségét. A következetesség kedvéért kívánatos lett volna a plasztikát Nyugatmagyarországon s a Mecsek vidékén is feltüntetni, a színfoltok terén pedig pl. Szabolcs tót kisebbségéről se lett volna szabad megfeledkezni. Nem ártana egy újabb kiadás esetében a csonka-ország területén kívüli jelentősebb településeket is következetesen egy-egy kereszttel megjelölni. Az 1. kiadás népsűrűségi jellege helyett itt már települési sűrűséget kapunk, amely újítás szintén a térkép előnyére könyvelendő el. A kevert néprajzi viszonyokat feltüntető vidékeket fehéren hagyja, amelyen belül aztán az egyes nemzetiségeket színes körfoltok jelzik; ha azonban az egyik nemzetiség dominál, ennek a színe adja az alapszínt.

H. M.

Keleti Szemle. Ez a régi, kitűnő folyóirat négy évi kényszerű szünetelés után most ismét megjelent Munkácsi Bernát (ügyvivő szerkesztő), F. Takács Zoltán és gróf Teleki Pál szerkesztésében. Ez, a 136 lapra terjedő XX. kötet (1923—1927) két terjedelmes, turáni szempontból is nagyértékű értekezést tartalmaz; az egyik Munkácsi „Blüten der Ossetischen Volksdichtung“, a másik N. Poppe „Die Nominalstambildungssuffixe im Mongolischen“ c. dolgozata. Munkácsi hangtani bevezetéssel és német fordítással közli azokat a nyelvészeti és folklorisztikai szempontból értékes szövegeket, amelyeket 1917—18-ban jegyzett le nálunk időző hadifoglyok ajkáról. A füzetet irodalmi rovat és kisebb közlemények egészítik ki. Ára 7 pengő, megrendelhető a szerkesztőségénél: Budapest, VI., Szondy-u. 9.

Magyar Szemle. Havi folyóirat. A szerkesztőbizottság elnöke gróf *Bethlen* István. Szerkeszti: *Szekfü* Gyula. Fenti címen egy gazdag tartalmú és izléses formában megjelenő folyóirat indult meg szeptember hóban. Már az eddigi számokból is megállapíthatjuk, hogy benne legnevesebb íróink, tudósaink és publicistáink szólalnak meg, hogy a nemzet széles rétegeit, főképp annak értelmiségét tájékoztassák és vezessék mindama kérdésekben, amelyeknek megoldásától függ nemzeti kultúránk helyes irányban való fejlődése. Igen kívánatos, hogy munkatársaink igyekezzenek ebben a magas színvonalú orgánumban egy-egy cikket elhelyezni a turáni kérdésekről. A folyóiratot ajánljuk olvasóink figyelmébe. Előfizetési ára egész évre 12 P, amely a kiadóhivatalba: V., Tükör-u. 5. küldendő; csekkszámja száma: **22.300.

Nemzeti Figyelő címen a Társadalmi Egyesületek Szövetsége (Tesz) két-hetenként megjelenő lapot indított dr. *Szontágh* Tamás szerkesztésében. A dec. 5-én megjelent bemutató számban a szerkesztő kifejti a lap programját. Főcélja az integer Magyarország visszaállítására törekvő nemzeti akarat ébrentartása. E számban kitűnő nevekkel találkozunk; prózai és verses közleményeket olvassunk: *Raffay* Sándor, *Lampérth* Géza, *Bodor* Aladár, *Altenburger* Gyula, *Szörisey* József, *Sajó* Sándor stb. tollából. A lap előfizetési ára negyedévre 6, egész évre 24 pengő. (Tesz-tagoknak 50% engedmény.) Kiadóhivatal: V., Mérleg-u. 12.

H I R E K.

Eero Erkko, a kiváló finn hirlapíró és politikus október 14-én 67 éves korában meghalt. A „Helsingin Sanomat” (Helsinki Hírek) c. napilap főszerkesztője volt s több ízben képviselő és miniszter. Testvére volt a már előbb elhunyt jeles költő: Erkko János, akinek műveiből néhány nyelvünkön is megjelent Somkuti és Bán A. fordításában.

August Kitzberg, a legkiválóbb észt színműíró okt. 10-én elhalálozott Tallinnban. K. egyik legkimagaslóbb alakja volt az észt nemzeti irodalomnak, akinek több színművét Finn- és Németországban is nagy sikerrel adták elő. Ifjú korában néptanító volt, majd bankhivatalnok és hirlapíró. Életének csupán utolsó hét évét szentelhette teljesen írói hivatásának, minthogy 1920-ban az államtól szerény írói nyugdíjat kapott. Legjobb színműveiben az észt népeletet rajzolta; különösen kiváló alkotása a „Szelek forgatagában” c. parasztdrámája, amelyben a földművelő földéhségét és elkeseredett küzdelmeit találóan és mély drámai felfogással rajzolja a világháború előtti, elnyomott Észtország szomorú viszonyai közepett. Temetésén az egész nemzet és kormány részvéte impozáns módon nyilvánult meg.

Dr. Johan Luiga, a jeles észt publicista és történetíró, 1927. október 10-én 54 éves korában elhunyt Tallinnban. Orvosi működése mellett buzgón tevékenykedett a nemzeti élet és irodalom terén is. Ifjú korától fogva hevesen küzdött népe igaza mellett a balti német birtokosok túlkapásai ellen, Hazája felszabadulása után országgyűlési képviselő lett. Mint Észtország multjának ismerője, a legjobb szakemberek közé tartozott.

Japáni egyetemi tanár halála Budapesten. A budapesti Bálint-klinikán éjjel hosszú szenvedés után tüdőbajban meghalt *Szaszaki Guntaro* japáni egyetemi tanár. A professzor a budapesti zoológiai kongresszusra jött Magyarországra, de már nem tudott elutazni innen. Az elhunyt tudós temetéséről a budapesti japáni konzulátus gondoskodott. Budapest tudományos köreiből általános részvétet keltett a tudós halála, melyről *Imaoka Dsuicsiró* értesítette a bécsi japáni követséget, amelynek képviselőjében *Kato* japáni követségi titkár Budapestre érkezett. Mivel *Szaszaki* professzor utolsó kívánsága az volt, hogy hamvait hazájába szállítsák, holttestét a bécsi krematóriumban elhamvasztották s onnan Japánba küldték. A Tudományegyetem bölcsészeti fakultása koszorút helyezett a tragikus végű tudós koporsójára. A kart a végtisztességen *Winkler Lajos* vegyészprofesszor és *Pröhle Vilmos* képviselték. A Turáni Társaság nevében *Baráthosi-Balogh* Benedek mondott beszédet.

József Ferenc kir. herceg a TESZ elnöke. A Társadalmi Egyesületek Szövetsége *Szontágh* Tamás elnök indítványára 1927. szept. 5-diki ülésén kormányzó elnökévé választotta Társaságunk védnökét: *József Ferenc* kir. herceget. A Szövetség ez alkalomból október 22-én fényes ünnepi vacsorát rendezett a Gellért-

szálló termeiben, amelyen Társaságunknak számos tagja megjelent *Paikert* Alajos elnökhelyettes vezetésével. A hercegi pár a Szittyák díszszázadának sorfala közt vonult be a megjelentek lelkes élelenezése közepett. A hivatalos felköszöntökre a kir. herceg hatalmas beszédet mondott, amelyben mély belátással szabta meg a Szövetség erkölcsi feladatait. Ezek közt legfontosabbak a magyar fajnak megerősítése a családi élet szentségének felemelése, felmagasztosítása által. A második feladat az önuralom növelése, amely mind a magán, mind az állami életben alapvető tényező... „Nem részletezek célokat — mondta befejezésül — mi valamenynyien osztatlanul e nemzet polgársága vagyunk. Poharamat a magyar munkára és a magyar társadalmi egyesületekre emelem!”

Dr. Cholnoky Jenő ünneplése. A Sajtófőiskolai Kör június 18-án este a Drexler-palota különtermében igen sikerült ünnepi összejövetelt rendezett a Sajtófőiskola öt éves fennállásának jubileumára. A kör ez alkalomra *Pint Mária* festőművésznő által megfestette a főiskola nagyérdemű dékánjának, *Cholnoky Jenő* egyet. tanárnak arcképét, amelyet ezen az estén lepleztek le. Az ünnepi beszédet dr. *Turchányi* Tihamér mondta, meleg szavakkal esetelve *Cholnoky* nagy érdemeit. A hallgatók háláját *Nagy Péter* és *Fabricsek Éva* tolmácsolták, a Turáni Társaság üdvözlétét pedig *Bán Aladár* alelnök fejezte ki. *Cholnoky* válaszában köszönetet mondott az ünneplésért s kifejtette a Főiskola jövőbeli tevékenységének feladatait. Az estét sikerült társasvacsora fejezte be.

A Török Köztársaság fennállásának negyedik évfordulóját október 29-én Társaságunk az idén is megünnepelte. Dél előtt Társaságunk küldöttsége *Paikert* Alajos elnökhelyettes vezetésével megjelent a török követségen, ahol az elnökhelyettes fejezte ki a Turáni Társaság szerencsekívánatait. Este 6-kor pedig a Pedagógiai Szeminárium nagytermében volt török ünnepségünk, amelynek lefolyását előadássorozatunk ismertetésének keretében fogjuk vázolni. A Társaság Kemál pasát táviratilag üdvözölte.

A Finn Köztársaság fennállásának 10. évfordulója dec. 6-án volt. Ez alkalomból a Turáni Társaság sikerült ünnepséget rendezett, amelyen Suomit *Liipola* Yrjö konzul képviselte. A Turáni Társaság az évfordulóra, amelyet egész Finnország nagy fénnel ült meg, táviratilag kívánt szerencsét a finn köztársasági elnökek: *Relandernek*. Az ünnep leírását előadássorozatunk ismertetésében fogjuk közölni.

Változás a magyarországi finn követségben. *Idman* Gusztáv, aki öt éven át volt Finnország követe hazánk részére, szeptember 14-én nyújtotta át visszahívó levelét a kormányzóknak, aki igen melegen búcsúzott el a távozó követtől. *Idman* ugyane hó 20-án utazott el új állomáshelyére, Rígába. A pályaudvaron búcsúztatására megjelentek: *Nuber* Sándor meghatalmazott miniszter, a budapesti finn konzulok s Társaságunk Finn-észt Intézete részéről dr. *Bán A.* alelnök. *Idman* utóda *Setälä* Emil miniszter, a hazánkban is kitűnően ismert nyelvtudós, ugyanez nap érkezett Budapestre hosszabb tartózkodásra.

Rotschild Konrád, a kiváló észtturánista, kinek turáni szellemű működését 1926. évfolyamunkban ismertettük, decemberben váratlanul elhunyt Tallinnban. A megboldogult nagy érdemeket szerzett az önálló észtt hadsereg megszervezése körül is.

Pekár Gyula Szóliában. Elnökünk ez év október havában hivatalos kiküldetésben résztvevett a Nemzetek Szövetsége Ligáinak üléssein, ahol hivatalos munkáján kívül nagyfontosságú akciót kezdett a bolgár-magyar közeledés érdekében. Elnökünk a Turáni Társaság november 21-diki igazgatótanácsi ülésén jelentette.

hogy okt. 11-dikén a bolgár tudósok és államférfiak egy csoportja az ő kezdeményezésére külön tanácskozásra gyűlt össze, amelyen többek között megjelentek: *Arnaudov*, a Petófi Társ. kültagja, továbbá *Sismanov*, *Rizov*, *Trifanov* stb. Itt határozatba ment, hogy egy bolgár-magyar kultúregyesületet fognak alapítani, amely gondoskodni fog a testvéri viszony ápolásáról. Ugyancsak itt bolgár részről az az óhaj merült fel, hogy a magyar nemzet valami formában vegyen részt a jövő évben Simeon-cár emlékére rendezendő ünnepségen. A Turáni Társaság ezirányban megteszi az előkészítő lépéseket.

A Mezőgazdasági Múzeumbarátok Köre június 14-én alakult meg Mayer János földművelésügyi miniszter védnöksége és elnöklete alatt, Mayer János földművelésügyi miniszter kiemelte a mezőgazdaság fontosságát Magyarországon. *Paikert* Alajos, a múzeum igazgatója, a kör célját fejtette ki. A Mezőgazdasági Múzeum mintegy szellemi központja legyen a magyar mezőgazdasági tudományos és gyakorlati előhaladásnak, állandó oktatója nemcsak a gazdáknek, hanem úgy a belföldi, mint a külföldi nagyközönségnek. Mindenki lássa, mily magas fokon áll a magyar mezőgazdasági kultúra, hogyan és mit termel a magyar gazda, az pedig tanulja meg, miként termeljen, miként védekezze, miként értékesítsen és miként dolgozza fel terményeit.

Az Eötvös-collegium új igazgatója. Örömmel adjuk hírül, hogy a kormányzó a vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére *Gombocz* Zoltánt, a budapesti Pázmány Péter tudományegyetem nyilvános rendes tanárát — egyetemi nyilvános rendes tanári állásának épségben tartásával — nov. 15-én a Báró Eötvös József-kollégium igazgatójává kinevezte.

Takács Zoltán kitüntetése. A Berlinben székelő „Gesellschaft für Ostasiatische Kunst” vezetőségének 1927 aug. 29-i ülése dr. *Felvinczi-Takács* Zoltánt, a Hopp Ferenc-féle Keletázsiai Művészeti Múzeum igazgatóját egyhangú határozattal a társaság levelezőtárgyjává nevezte ki. Ugyanez alkalommal lettek levelezőtárgyak a kínai, japáni, európai és amerikai nagy keletázsiai múzeumok vezetői, a legnagyobb magángyűjtemények tulajdonosai és a keletázsiai művészettudomány más érdemes művelői is.

Magántanári székfoglaló. A József műegyetemen októberben tartotta meg magántanári székfoglalóját *Medgyaszay* István a hún-magyar ókori művészetekről szóló előadásával. Elismert külföldi és magyar történetkutatók hiteles aktáiból bizonyítva vázolta a hún-magyar rokonnépek ősi kultúrtörténetét. Leglényegesebb tudományos megállapítása az volt, hogy a skythák (hunok és rokontörzsek) rettegett vitézségük mellett igen magas színvonalú művelődés megteremtői és terjesztői voltak. Az ázsiai népmozgalmak sokezeréves véres tengerében kiváló szervező erőt és megtartó bölcsességet tanúsítottak. A történettudomány által igazolt nyomon megtaláljuk a magyar népművészet többezeréves múltját, titokzatos forrását és megértjük csodás szín- és formavilágát is.

Hegedüs Loránt egy japáni magyarbaráthoz. Hegedüs Loránt, a nagynevű író és politikus a Pesti Hírlap 1927 szept. 8-i számában a következő érdekes sorokat írja: „Japán nagybarátomnak. (Dr. *Iwai Takahito* A. R. B. A. *Tokyo: Nihonbosi.*) Nagybarátomnak rendkívül köszönöm, hogy engem felfedezett. Mégjobban köszönöm ezt a mondását: „Mint japáninak, a vérem forr, ha Trianonra gondolok.” Ennél is jobban azt, hogy a trianoni elégedetlenséget ön, ki oly közel áll a kormányhoz s oly hatalmas bankcsoporthoz tartozik, terjeszteni fogja. Legeslegjobban köszönöm azt a figyelmeztetését, hogy nekünk az északamerikai Egyesült-Államokban kell megkezdennünk az agitációt Trianon békés megváltoztatására.

De ezt is fölülmulja az a jósága, hogy neveket és címeket bocsájtott rendelkezésemre, ahol az agitáció megkezdhető. Nagybarátom, ha azóta, amióta ez a földkéreg kihült és az első ázalékallat megjelent a meleg sós vízben, ha azóta elkecsereedett emberek a tiz körmükkel ki tudtak ásni a föld alól egy tetszhalottat, úgy mi kiássuk Nagymagyarországot. Addig a Felkelő Japán Napot üdvözli a Felkelő Magyar Igazság." Ezek a sorok ékesen bizonyítják, hogy amiért a Turáni Társaság évek óta programmszerűen küzd: a magyar-japáni testvéri együttérzés megteremtése: immár nem tartozik az utópiák közé, sőt annak napról-napra több jelével találkozunk.

Japán ajándéka Magyarországnak. Japán a nyáron részt vett a bécsi mintavásáron. Midőn a kiállítás bezárult, *Sotaro Nakamura*, a japáni keresk. kamarák meghatalmazottja a 26 ládányi tárlati anyagot a japáni nemzet nevében hazánk-nak ajándékozta s megígérte, hogy gondoskodni fog az értékes anyagnak kiegészítéséről is. Külügyminiszterünk az ajándékért mély köszönetet mondott Nakamura úrnak, akinek tiszteletére a Magyar Nippon Társaság szept. 23-án társasvacsorát rendezett, amelyen az ünepelt lendületes beszédben köszönte meg a szíves fogadtatást. E politikai jelentőségű beszéd legfontosabb része így hangzik: „Utam célja eredetileg Bécs volt, hogy ott a nemzetközi mintavásáron képviseljem a japáni Kereskedelmi Kamarák Szövetségét és a mintavásáron résztvett 165 kiállítót. Bécsben Imaoka Dsuicsiro barátom hívta fel figyelmemet Magyarországra, tőle kaptam első információmát e sokat szenvedett, de nagy jövő előtt álló ország viszonyairól és a kapott információk annyira felkeltették figyelmemet, hogy a Bécsi Vásár bezárása után Budapestre siettem, hogy közvetlenül megismerhessem az önök szép fővárosát és a magyar érdekképviselőkkel közvetlenül kapcsolatot teremtsék. Hisz Magyarország iránt az utóbbi években egyre erőteljesebb érdeklődés észlelhető Japán lakosságának különböző rétegeiben.

Bécsi tartózkodásom alatt Imaoka felhívta figyelmemet Rothermere lord akciójára is és ugyanaznap, véletlenségből a Daily-Mail-t megvásároltam s olvastam a lordnak Magyarországról szóló cikkét. Ezt magammal viszem és szerény tehetségemet a magyar ügy szolgálatába óhajtom állítani.

Eddig Magyarország csupán közvetett úton volt velünk összeköttetésben. Hatalmas, minden ízében európai, rendkívül fejlett iparunk produktumait nem ismerik itt úgy, mint ahogy szeretnők. A szellemi kapcsolatok terén azonban, hála Imaoka professzor úr és a Magyar Nippon Társaság működésének, jobban állunk, de még itt is sok a tennivaló. Most azért vagyok itt, hogy a kereskedelmi és gazdasági kapcsolatok lehetőségei iránt érdeklődjem. Szeretném, ha a jövőben Magyarország a közvetítő európai kapcsolat kiküszöbölésével közvetlenül Japánból szerezhetné be azokat a cikkeket, melyeket csak a mi iparunk, illetve iparművészetünk produkál. Magyarország természeti fekvésénél és fejlett kereskedelmi kultúrájánál fogva hivatott arra, hogy Kelet és Nyugat között nemcsak a kultúra, hanem a kereskedelem terén is összekötő kapcsot létesítsen. Ez a most újjáébredő nagyszerű kis ország, hatalmas lehetőségek előtt áll. A megfelelő gazdasági erők kihasználása mellett nemcsak, mint felvevő piac jönne számításba Japánra nézve, hanem különböző speciális magyar termékekre vonatkozólag Magyarországnak a távol Keleten piacot lehetne teremteni.

Sajnos, mielőtt e téren a kezdeményező lépéseket megtehetnénk, nagy akadály áll utunkban. A két, mindenkor jó barátságban álló nemzet között *nincs meg a kereskedelmi szerződés*, nincs meg a jogviszonosság, s vám tekintetében a kedvező elbánás biztosítéka hiányzik. Remélem, hogy semmi akadálya nem lehet

annak, hogy a két kormány a lehető legrövidebb időn belül a szükséges szerződésekkel egymással megkösse és a két ország közötti intenzív gazdasági együttműködés megkezdődhessen. Ennek a célnak szolgálatában áll az a szerény ajándék, melyet a tegnapi nap folyamán a japáni Kereskedelmi Kamarák Szövetségének, valamint a kiállító 165 cégnek nevében a kereskedelmi miniszter úrnak felajánlottam. Külön meg kell emlékezni itt Ferenczy Emil, valamint Felvinczi Takács Zoltán és dr. Mezey István urak hathatós támogatásáról, kik segítségünkre voltak misszióink elvégzésénél." A Turáni Társaság nevében *Móricz Péter* ú. v. alelnök francia nyelven üdvözölte Nakamurát.

Kemal pasa lett újra a Török Köztársaság elnöke. Musztafa Kemál pasát a nemzetgyűlés nov. 1-én egyhangúan újból a köztársaság elnökévé választotta. *Kemál* gházi az eskütétel után köszönetet mondott azért a bizalomért, amely elnökké való újabb megválasztásában nyilvánult. Kiemelte a tevékenység új korszakának köteleseit és céljait, majd így folytatta: „A köztársaság jövő bel- és külpolitikájának feladata változatlanul az, hogy méltósággal és lojalitással irányítsa és összpontosítsa a török nemzet erőt saját virágzása és fejlődése érdekében. Készen állani arra, hogy bármely pillanatban megvédjük a köztársaság létét és a nemzet magasztos érdekeit minden belső vagy külső ellenség ellen, barátsággal támogatni kifelé a békeszerző erőfeszítéseket, befelé pedig előmozdítani a hazafiak békés tevékenységét: ez marad célunk az új korszakban is.” *Izmet* pasa — alkotmányos szokáshoz képest — benyújtotta lemondását a köztársaság elnökének. Az elnök azonban újból őt bízta meg a kormány megalakításával.

A török népszámlálás. 1927. nov. elsején történt az első hivatalos népszámlálás Törökországban. Ennek adatai szerint Törökországnak, leszámítva Konstantinápolyt, 12,942.208 lakosa van. Angorában 49.437 férfi és 25.345 nő, összesen tehát 74784 ember él. Konstantinápolyban kereken 700.000 lélek lakik. Egész Törökország lakossága tehát 14 millióra tehető. Hátra van még a mezőgazdasági és az ipari statisztikai adatok gyűjtése, ami a folyó év végéig szintén befejezéshez jut.

A Magyar Külügyi Társaság tavaly szervezett s kitűnő eredménnyel működött szemináriumának idei tanfolyamát okt. 19-én nyitotta meg új helyiségében, a Közgazdasági Egyetem egyik tantermében. Az első előadó dr. *Eöttevényi Olivér*, a Társaság ügyvezető alelnöke volt, aki a külpolitikai ismeretek megszerzésének szükségességéről beszélt. Gyakorlati példákkal fejtette ki, hogy külpolitikai törekvésünkben csak akkor érhetünk el eredményt, ha a nemzeti társadalom minden rétege kellően tájékozott lesz külpolitikai helyzetünkről. Ennek elnyerésére szükséges a külpolitikai ismeretek rendszeres megszerzése, melyre a Külügyi Társaság szemináriuma útján a művelt nagyközönségnek alkalmat óhajt adni. A szeminárium első felévi órarendjében még *Berzeviczy Albert*, *Csekonics Iván* gróf, *Lukács György*, *Gratz Gusztáv*, *Császárík János*, *Horváth Jenő*, *Gömöry-Laiml László*, *Szász Zsombor*, *Lutter János*, *Krisztics Sándor*, *Fodor Ferenc* és *Weninger László* szerepelnek.

A Kossuth szobor ünnepi leleplezésén, nov. 6-án Társaságunk igazgatótanácsa testületileg vett részt s *Dessewffy István* tette le a Turáni Társaság babérlevelekkel és nemzetiszínű szalaggal ékesített koszorúját.

Finn, észt és lett látogatások hazánkban. A múlt nyár folyamán, főleg Tallinnban élő honfitársunk; *Laky Dezső* s a Turáni Társaság Finn-észt Intézetének buzgólkodása folytán, északi testvéreink több csoportban látogattak el hoz-

zánk, hogy megismerkedjenek hazánkkal, népünkkel és viszonyainkkal. A kirándulások mind szépen sikerültek s a látogatók kedves emlékekkel tértek vissza, aminek az ottani sajtóban is kifejezést adtak. Az első csoport, mely június 21—29. tartózkodott köztünk, 20 finnból és 20 észtből állt, köztük 25 hölgy. Programjuk kiemelkedő pontja volt részvételük a június 26-i vitézi avatáson, amelynek meghatóan szép lefolyása — a kormányzó jelenlétében — maradandó nyomott hagyott vendégeink lelkében. Hálával említjük meg, hogy e csoportot a Kőbányai Polgári Serföző és Szent István Tápszerművek r. t. igazgatósága is meghívta s bemutatta neki a világhírű üzemeket s magyaros vendégszeretettel villásreggélivel kínálta meg. A lakomán számos finn, észti és magyar felkészöntő hangzott el; a r. t. részéről megjelentek: *Porjesz* János gyógyszerész, *Pálik* Egon mérnök, *Singer* mérnök s a földművelésügyi minisztérium képviselőjében *Grenczer* Béla fővegyész, aki meleg köszönetet mondott a vendéglátásért *Aczél* Armin igazgatónak. — A második kiránduló csoport 36 finnból állt *Niilo Vainio* író vezetése alatt, aki kiváló Jókai-fordító s a Petőfi Társaság kültagja. Aug. 18—26. tartózkodtak körünkben. Megemlítjük, hogy e csoport fogadásában a Külügyi Társaság is részt vett s nevében *Lutter* János egyetemi tanár mondott üdvözlő beszédet. — A harmadik, 31 észti és 20 lett tagból álló társaság aug. 18—26 között időzött nálunk. Nevezetes e látogatás arról, hogy ez volt az első alkalom, amelyen a velünk rokonérzésű, bár indogermán eredetű lett nemzet tagjai csoportosan ellátogattak hozzánk. Kirándulásaik közül legsikerültebb volt a ceglédi. *Unghváry* Lászlóné földbirtokosné meghívására az egész társaság leutazott a szép alföldi városba; megsejmeltek ott a híres Unghváry-telepeket és pincéket s kellemes órákat töltöttek el a vendégszerető házban, hol mindenben bőven volt részük, ami jót az igitenándotta magyar föld nyujt. Megemlítjük, hogy ez alkalommal a földművelésügyi minisztériumot dr. *Strázsik* Andor titkár, Cegléd városát pedig dr. *Sárkány* Gyula polgármester képviselte. Ebéd után az egész társaság *Kossuth* Lajos szobrához vonult, ahol az észti és a lett himnusz hangjai mellett megkoszorúzták a magyar szabadságharc vezérének szobrát. Az elhangzott beszédeket dr. *Virányi* Elemér és dr. *Bán* A. tolmácsolták. — Az utolsó látogató csoport 51 észti diákból állott és 3 napot töltött fővárosunkban: szept. 16—19.

Az összesen majdnem 200 főre rúgó észti látogatások arra mutatnak, hogy akciónk már gyakorlati szempontból is kezd jelentős lenni. Idegenforgalmunk fellendítésében tényezővé lesz az a szimpátia, amely rokonnépeink lelkében él irántunk s amelyet legszebben fejeznek ki az első (finn-észti) csoportnak a Turáni Társasághoz intézett köszönőlevelének e sorai: „Köszönjük Budapest gyönyörű városának és a lovasias magyar nemzetnek azon lelkes és meleg fogadtatását, amelyenről indulásunkkor nem is mertünk álmodni, s amelynek vibrálása — úgy érezzük — megmarad szívünkben mindörökre. Egyes honfitársaink testvér-népünk körében már korábban is megfordultak és csodálatos legendákat beszéltek el előttünk a távoli rokonokról, de bámulva vettük észre, hogy a valóság képzetünk minden délibábját felülmúlja. Mindenütt észrevettük, hogy a magyarok nem közönséges külföldiek gyanánt kezeltek bennünket, hanem távolba szakadt véreiket látták bennünk. Búcsúzásunk pillanatában meghatott szívvel szorítjuk meg nagyobb testvérünk acélos jobbát, ígérjük, hogy mi is megtesszük a magunké! alkalomadtán a magyarság érdekében és kérjük a Mindenhatót, hogy a jövő nyáron, amidőn a finn-ugor kongresszus alkalmából újra ellátogatunk Budapestre, magyar zászló lengjen a Kárpátok ormán köröskörül és az Alduna két magyar part között hömpölygessen büszke hullámai.”

Magyar kirándulások Észt- és Finnországba. A finn-ugor népek kölcsönös közeledésének egyik leghatalmasabb eszköze a személyes megismerkedés. Ezt vannak hivatva előmozdítani azok az évenkénti látogatások, amelyeket a három nemzet tagjai egymás hazájába rendeznek. A szeretet, a megértés, úgy látszik, diadalmaskodik a távolságon s a nyelvi nehézségeken is s örömmel állapíthatjuk meg, hogy a személyes érintkezés ügye évről-évre fejlődik. *Ispánovics* Sándor igazgató, aki már a világháború előtt is működött e téren, az idén júliusban és augusztusban ismét szervezett ily kirándulást. A 20 tagból álló csoport odafelé Lengyel- és Észtországon, visszafelé pedig Németországon át utazott. A résztvevők közt voltak a földművelésügyi minisztérium kiküldöttei: dr. *Strázsik* Andor titkár és *Gesztelyi Nagy* László hírlapíró. Odamenet a tallinni Észt-finn-magyar Szövetség a magyar utazók tiszteletére kedves, meleg fogadó estet rendezett, amelyen nagyszámú észtien kívül részt vettek: dr. *Jungerth* Mihály vezetésével az ottani követség tagjai, továbbá *Jungerth* Mihályné; a Szövetség egyik vezetője s az észt-magyar kapcsolatok buzgó ápolója: *Laky* Dezső feleségével *L. Schuster* Matild zongoraművésznővel. Kétnapi időzés után Finnországba utazott a társaság, ahol a legszívélyesebb fogadtatásban volt részük s megismerkedtek a főváros nevezetességeivel, az ország természeti szépségeivel s a főbb vidéki központokkal. Az út tanulságairól G. Nagy László pár lendületes cikkben számolt be a „Magyarság” hasábjain. Ecsetelte ezekben a Lengyel-, Észt- és Finnországban szerzett benyomásokat és tapasztalatokat, amelyek a nagyközönség ezirányú tájékoztatására nézve igen jó szolgálatot tettek.

Augusztus végén még egy magyar társaság kereste föl a finnek országát. A Magy. Deákkülföldi Bizottság szervezése alatt 12 egyetemi hallgató utazott Finnországba, ahol az ottani hasonló egyesület a legmelegebb fogadtatásban részesítette őket s gondoskodott, hogy az ország legszebb tájait megismerhessék.

Az észt folklórgyűjtemény sorsa. Többször említettük folyóiratunk lapjain, hogy a kis észt nép az egyetlen a világon, amelynek népköltési hagyományai kataszteri pontossággal fel vannak gyűjtve. Ez az észtiek legfőbb kincse és büszksége. E hatalmas eredmény százak és ezrek önfeláldozó gyűjtői buzgalmának s néhány nagy férfiú lelkesítő, fáradhatatlan munkásságának köszönhető. Ez utóbbiak közül legkimagaslóbbak voltak: a ma is tevékeny *M. I. Eisen* egyetemi tanár s az 1906-ban elhunyt *Hurt* Jakab lelkész, kinek óriási kéziratos gyűjteményét halála után a testvér finn nemzet vette gondjaiba, hogy esetleg áldozatul ne essék az oroszok kíméletlenségének, amellyel minden nemzeti megnyilvánulást csirájában el akartak fojtani. A gyűjtemény őre és gondozója 20 éven át a folklórtudomány világhírű vezérférfia, *Krohn* Károly professzor volt, aki azt a mult nyáron, június elején sértetlen épségben adta át az észt kormány meghatalmazottjának, dr. *Loorits* Oszkárnak, hogy a tartui Nemzeti Múzeumba szállítsa. A gyűjteményről a Finn Irodalmi Társaság — amelynek helyiségében őriztetett — másolatot készíttetett, hogy a finn kutatóknak rendelkezésére álljon.

Helga Nordblom, az ismert finn íróő, aki az idei nyarat hazánkban töltötte, szept. 24-én a helsinki Magánhivatalnokok Egyesületében látogatott előadást tartott hazánkról, amelyben az „Unkari eheänä ja tynkänä” (Bán A.) mű alapján ismertette a trianoni gyászbéke következményeit, majd áttérve friss benyomásainak rajzára sok érdekes megfigyelést mondott el a magyar népeletről és társadalmi viszonyokról. Így a csodálkozás hangján ismertette a fiatal magyar leány sorsát, aki „gardedám” nélkül sehol sem jelenhetik meg, még völgyenyével sem. „Az ilyen szorosan megkötő, lenyűgöző állapot előttünk, szabadsághoz szokott

finnek előtt neveltségeseznek, esztelennek tűnik fel — s céltalan is; hisz tudjuk: legedesebb a tiltott gyümölcs." Megemlítjük, hogy Nordblom kisasszony jelenleg magyartárgyú regény írásával foglalkozik.

Hannes Jukonen, a nagy magyarbarát finn író egész októbert Budapesten töltötte a magyar irodalmi és társadalmi viszonyokat tanulmányozva. Jukonen a Petőfi Társaság októberi baráti összejövetelén is megjelent és lendületes beszédet tartott, melynek tárgya volt: Petőfi költészetének hatása a finn irodalmi életre. Itt említjük meg, hogy Jukonen a Magyar Nemzeti Múzeumnak értékes régi finn pénzgyűjteményt is adományozott.

Érdekes észt vendégek jártak a múlt júniusban hazánkban. Két észt ifjú, a tartui egyetem kémiai szakának hallgatói: *Korro Harald* és *Hendrikson Valdemár* arra vállalkozott, hogy gyalog járják be a világot. Budapesten az Eötvös-kollégium fogadta be őket vendégszerető falai közé. Párnapos időzés után folytatták útjukat, amelynek tudományos tapasztalatok gyűjtése a célja. További sorsukról még nem érkezett hír.

Észt írók állami jutalmazása. Az észt kormány évi 800.000 márkát (2200 dőlárt) szavazott meg kiváló észt írók jutalmazására oly arányban, hogy egy-egy díj 15.000—80.000 észt márka közt váltakozzék. Az idei kitüntetettek között vannak *Metsanurk*, *Maria Under*, *Frídebert Tuglas* nálunk is ismert nevű kitünő írók.

Az új finn országgyűlés. A III. finn-ugor kultúrkongresszus tudvalevőleg 1927 júniusára volt kitűzve, de a kongresszusi bizottság elnöke, gróf *Teleki Pál* a finnek kérésére egy évvel elhalasztotta a gyűlést, hogy finn testvéreink zavartalanul részt vehessenek az épp arra az időre eső parlamenti választásokon. Nagy izgalom töltötte el a különben higgadt, nyugodtlelkű finn nemzetet, kivált a szellemi intelligencia köreit, mert a nemzeti eszme ellenségei: a szociáldemokraták és a kommunisták döntő csapásra készülődtek a nacionalisták ellen. Bár tervük nem sikerült, ám azért be kell ismernünk, hogy a nemzeti pártok sem érték el a várt diadalt. A küzdelmek azoban tovább folynak s reméljük, hogy az 5 év múlva bekövetkező új választás meghozza a teljes győzelmet a finn nemzeti pártoknak.

A választás eredményét röviden a következőkben ismertetjük. Legnagyobb párt most is a *szociáldemokratáké*; képviselőik száma ismét 60 (köztük 6 nő); főlapjuk a „Suomen Sosialidemokraatti”. Velük együtt halad a *svéd párt* 24 képviselővel (köztük 1 nő), képviselőik száma eggyel növekedett. Főlapjuk a régi, tekintélyes svéd napilap: „Hufvudstadsbladet” (Fővárosi Lap). A szociálistákkal rokonszenvező *kommunisták* két kerületet nyertek; a múlt parlamentben 18, a mostaniban 20 képviselőjük van (köztük 1 nő). E három, a finn nacionalistákkal szemben álló párt tehát összesen 104 képviselővel a számbeli többséget képezi az új finn országgyűlésen.

A finn nemzeti irányban haladó pártok között legrégebb és legbefolyásosabb a *koalíciós párt*, a nagytyökések, a szellemi arisztokrácia és a papság pártja 34 képviselővel (1 nő). Főlapja a kitünően szerkesztett „Uusi Suomi” (Új Finnország.) Legközelebb áll ehhez a nagyságra nézve második párt: a *hisgazda- u. parasztpárt*; képviselőinek száma 52 (1 nő) — a növekedés: 8. Ez a párt fejezi ki az igazi finn demokrata felfogást; belőle került ki *Kallio* volt miniszterelnök és lapszerkesztő. Nagy veszteség érte a *haladópartot*, a liberális hivatalnokpártot. A múlt választáson 17, most csak 10 mandátumhoz jutott. Épp ezért a pártot át akarják szervezni az *aitosuo malaiset* [tősgyökeres finnek] segítségével

(a mozgalomról mult számunkban volt szó). A parlamenti képviselők száma tehát 200, köztük 11 nő (1924-ben 17 nő volt a képviselők között).

Előadás Adyról Finnországban. Weöres Gyula, a helsinki egyetem magyar-nyelvi lektora nov. 2-án a Finn Irodalmi Társaság ülésén előadást tartott Ady költészetéről. A nagyszámú hallgatóság élénk érdeklődéssel hallgatta az előadó fejtegetéseit, amelyekben megrajzolta a költő egyéniségét és erős hatását az újabb magyar lírai költészetre.

A japáni belügyi államtitkár Budapesten. Nov. 9-én Budapestre érkezett dr. *Sasai Koichire* japáni belügyminiszteri államtitkár és végighallgatta a képviselőház ülését. Az ülés berekesztése után felkereste gróf *Klebsberg* Kunó közoktatásügyi minisztert és hálásan megköszönte azt a nagy könyvküldeményt, amelyet a magyar kormány a tokiói egyetemnek ajándékozott. A nagy földrengést követő tűzvész ugyanis teljesen elhamvasztotta a tokiói egyetem könyvtárát, s a magyar kormány a magyar könyvtárak másodpéldányaiból hatalmas, főképp német nyelvű szállítmányt ajándékozott Japánnak, hogy ezzel is viszonzza azokat a szíveségeket, amelyeket a Keletzibériában fogságot szenvedő magyar hadifoglyok japáni részről élveztek.

Japáni tudósok a Madártani Intézetet tanulmányozták. Két japáni tudós, *Uchida Seinoké* ornitologus és *Esaki Teiso* entomologus tanulmányozták a Madártani Intézet berendezését és gyűjteményeit. *Uchida* nagy elismerését fejezte ki az intézetben tapasztaltak felett és elsősorban a gazdasági madártan és a gyakorlati madárvédelem módszerei és eszközei iránt érdeklődött. A tudós tetészet különösen azok a „menü-kollekciók” nyerték meg, amelyeket *Csörgy Titusz* kísérletügyi igazgató művészi gonddal és a legkisebb részletekig menő pontossággal állított össze s amelyek a gazdaságilag hasznos madarak táplálkozását szemléltetik. A tudós rendkívül értékesnek minősítette a magyar madárgyűrűzési kísérletek eredményeit tudományos szempontból és az intézet gyűrűiből mintákat kért, hogy a módszert Japánban is meghonosítsa.

Japáni politikusok látogatása Budapesten. Szept. 13-án Párizsból Budapestre érkeztek az *Interparlamentáris Unió japáni csoportjának tagjai*: három országgyűlési képviselő. A politikusok látogatást tettek az igazságügyminisztériumban, ahol dr. *Angyán Béla* államtitkár fogadta őket. Később a *Turáni Társaságot* keresték fel s meglátogatták *Pröhle Vilmos* egyetemi tanárt, akitől átvették azokat a statisztikai adatokat, amelyek az elszakított magyarságra vonatkoznak, mert a japániak mindenben azonosítják magukat *Rothermere* lord akciójával. Az egyik képviselő, *Nakamura*, egyébként szerkesztője és kiadója az egyik előkelő japáni hetilapnak és kijelentette, hogy lapjában részletesen foglalkozni fog Magyarország jogos igényeivel és e lappéldányokat a japáni parlament valamennyi tagjának megküldi. A turáni mozgalomnak az itt tartózkodó képviselők lelkes propagálói a távol Keleten és saját költségükön hat japáni egyetemi hallgatót hoztak magukkal Budapestre.

Japáni államtitkár látogatása a bécsi Collegium Hungaricumban. Számos külföldi szakember látogatta meg már a négy éve fennálló bécsi Collegium Hungaricumot. Az 1927—8. tanulmányi esztendő első vendége a japáni közoktatásügyi államtitkár, dr. *Kuranosuke Oura* volt, aki Budapestről jövet megtekintette a bécsi Collegiumot és legbehatóbban érdeklődött a kollégium élete iránt. *Lábán Antal* dr. kollégiumi igazgató kalauzolása mellett megtekintette a helyiségeket s a legnagyobb érdeklődéssel hallgatta az igazgató magyarzó szavait, amelyekkel a kollégium szellemi életét és az általános művelődést előmozdító berendezéseket

ismertette. *Oura* államtitkár a legjobb benyomásokat nyerte, ami annyival is inkább fontos, mivel a japániak hasonló intézményeket akarnak létesíteni Európában s erre csupán a magyar külföldi intézetek szolgálnak például, mint eddigelé egyedülálló ily koncepciójú kultúrtényezők.

Japáni közgazdászok Budapesten. Nov. 14-én Budapestre érkezett dr. T. *Moriya*, a japáni kormány által alapított Koreai Kereskedelmi és Iparbank igazgatója, gr. T. *Yumora*, a koreai fölkormányzóság földművelésügyi osztályának főnöke és Z. *Tomita*, a kétmillió lakosságú Oszaka város szociálpolitikai ügyosztályának tanácsnoka, akik meglátogatták a Magyar Külügyi Társaság helyiségeit, ahol *Eöttevényi* Olivér ügyvezető alelnök fogadta őket és ismertette az ország politikai és gazdasági helyzetét.

Japáni herceg magyarországi látogatása. *Macsudaira* herceg és felesége júniusban Budapesten tartózkodtak, ahol *Schandl* Károly államtitkár kíséretében meglátogatták a budafoki állami borpincészetet, majd Mezőkövesdre utaztak, ahol a híres hímzéseket tanulmányozták.

Japáni diákok Budapesten. Szeptemberben Budapesten járt hat tagból álló japáni diákcsoport *Nakamura Kazsu* képviselő vezetésével, hogy megismerje a magyar kulturális viszonyokat. A Turáni Társaság részéről *Móricz* Péter ü. v. alelnök fogadta a csoportot, amely Európa nagyrészét beutazta. *Nakamura Tokióban* japáni és angol nyelven folyóiratot ad ki, amelyben utazása alatt szerzett benyomásait több cikkben fogja ismertetni.

Csao kínai katolikus püspök, apostoli vikárius november hóban meghalt. Csao volt az első kínai származású katolikus püspök.

Az első japáni püspököt, *Ayaszaka* monsignoret a pápa a Szent Péter-templomban tizenhat bibornok, továbbá számos püspök és prelátus, valamint a diplomáciai kar, a római nemesség és a hívők nagy tömege jelenlétében november 1-én szentelte fel.

Japáni vasúti szakértő a MÁV kórházában. Nov. 7-én Budapestre érkezett dr. *Morimoto* Josio, a japáni vasúti minisztérium tanácsosa, aki hivatalos úton volt Európában. *Morimoto* meglátogatta a kereskedelemügyi minisztériumot, ahol dr. *Samassa* Aurél államtitkár fogadta. Onnan az államvasutak *Andrássy-úti* palotájába látogatott, ahol engedélyt kért a nemrég megnyitott MÁV-kórház megtekintésére. Távozásakor kijelentette, hogy ez ma Európa legmodernebbül berendezett ilyszerű kórháza, amelynek berendezése annyira megtetszett neki, hogy a japáni vasúti minisztérium részére elkérte a kórház tervrajzait, az épülőfélben lévő újabb kétszázágyas kórház tervrajzaival együtt.

Finn szakember a budapesti tűzoltóságról. Augusztus hóban *Lauri* (Lőrinc) *Gustafsson* finn tűzmester hosszabb időt töltött Budapesten, hogy fővárosunk tűzrendészetét tanulmányozza. Hazatérve hálával emlékezett meg a meleg fogadtatásról, amelyben a magyar testvérek részesítették s céljában támogatták. Részletesen ismerteti a magyar tűzoltóság szervezetét, s valósággal a csodálat hangján emeli ki annak magas fejlettségét, mintaszerű fegyelmét. Végül hangoztatja, hogy az 1928. évben Budapesten tartandó III. finn-ugor kongresszuson a finn tűzoltóság is képviseltetni fogja magát.

Finn rendőrtiszt tanulmányútja Budapesten. A mult ősszel R. *Syrjänen* kerületi rendőrkapitány ellátogatott hozzánk, hogy fővárosunk rendőri közigazgatását tanulmányozza. Útjának eredményével a legnagyobb mértékben meg volt elégedve s tapasztalatait értékesíteni fogja a finn rendőrintézmény javára.

Magyar-est Tallinnban. Az észt fővárosában működő Eszt-finn-magyar Szövetség *Laky Dezső* rendezésében matinésorozatot tart az idén is a turáni népek kulturális ismertetése céljából. Az első matinén nagyszámú hallgatóság jelenlétében dr. *Virányi Elemér*, az észt egyetem magyar lektora, „Magyar kutatások a rokonnépek és az őshaza megállapítása céljából” címen áttekintést nyújtott a Julianus-barát keleti utazásától napjainkig terjedő, e szakba vágó tudományos kutatásokról. Kiterjeszkedett azoknak a kapcsolatoknak az ismertetésére, amelyek a magyarságot a finn-ugor népekhez, másrészt a törökséghez fűzik és ismertette az őshazakutatások mai tudományos állását. A matiné műsorát észt zeneművészek hegedű- és zongoraszámai egészítették ki.

Az észt földreform történetében nevezetes fordulópont az 1927 október 23-án Tallinnban lefolyt ünnepség, amelyen a kormánytényezők jelenlétében 42 új gazdának adta át az államfő a birtoklevelet. Az eddigi részesülők ugyanis csupán bérlőkként bírták a nekik juttatott földet. A tapasztalat megmutatta, hogy intenzív gazdálkodást csak akkor fejt ki a föld népe, ha saját birtoka van. Ez a kommisztikus rendszer egyik legerősebb cáfolata.

Az észt árumintavásár, amely minden év augusztusában szokott lenni, Tallinnban az idén kiváló sikerrel járt. 248 külföldi cég volt rajta képviselve, míg tavaly csak 197. Ezek államok szerint így oszlottak meg: német cég volt 68, svéd 58, amerikai 23, angol 20, *szovjetországi* 17, finn 12, lett 11, francia 7, dán 4, csehszlovák 4, osztrák 3, svájci 3, hollandi 2, chilei 2, Danzig, Kanada és Görögország 1—1 céggel volt képviselve. Magyar egy sem volt!

Finn tudós hazánkról. A X. nemzetközi állattani kongresszus a nyáron folyt le Budapesten. Dr. *Luther* professzor, a jeles zoológus hazaérkezve a finn sajtóban bőven ismertette a kongresszus lefolyását, gazdag eredményeit s a tihanyi biológiai intézetet s azt a nagyszabású kultúrmunkát, amelyet gróf *Klebelberg* kultuszminiszter vezetése alatt folyik Csonka-Magyarországon. Cikkét e szavakkal fejezi be: „Tudományos tanulmányai mellett a kongresszus minden tagja bizonyára azt a benyomást nyerte, hogy Magyarország céltudatos, erőlesen előre törekvő kultúrország. Minden várakozásomat felülmúlta. Végre megemlíttem, hogy ahol csak megfordultam, mindenütt meleg rokonszenvet tapasztaltam az északi testvérnép iránt.” (Uusi Suomi, 1927. szept. 20.)

Bolgár tudós előadása. A Turáni Társaság tudományos szakosztálya június 14-én helyiségében rendkívüli felolvasó ülést rendezett, amelyen Theodor *Joncsov* szófiai professzor tartott előadást „Einstein relativitási elméletének cáfolata” címen. Az előadást a kisszámú, de előkelő hallgatóság élénk tetszéssel fogadta. *Paikert* Alajos elnökhelyettes meleg szavakban mondott köszönetet az ősz tudós-nak, aki válaszában hangoztatta a bolgár-magyar testvéri viszony ápolásának hasznos, gyümölcsöző voltát a tudományos élet terén is. Megemlítjük, hogy *Joncsov* prof. pár napi itt időzése alatt *Paikert* A. elnökhelyettesünk vendége volt.

Az új bolgár szobranje. Június 19-én nyitotta meg a király a szobranje új ülésszakát. A választások május 29-én folytak le és végeredményükben döntő győzelmet hoztak a kormánykoalíciónak. Liapcsev miniszterelnök kormányát a Demokraticseszki Zgovorról, a demokrata egyesüléssel alakította meg. Nem egységes párt ez, hanem eredetileg öt pártból álló szövetség. A neuillyi békétől és azt megelőzőleg nyolc évi háborúskodással tönkretett Bulgáriában nagyon nehéz a kormány helyzete; Oroszországnak erre van az útja a Balkánra s a szovjet hallatlan igtatást folytat Bulgáriában. Az elszakított területek menekültjei államot alkotnak az államban, a Bulgária megerősödésétől rettegő szerb kormány pedig

minden alkalmat felhasznál, hogy Sztambulovszki híveit a mai kormányzat ellen ösztökélje. A kormány kénytelen időnként erősebb rendszabályokhoz nyúlni. Ezek azonban elkeseredést keltenek az egyes ellenzéki pártoknál s ezek panaszát sietnek a rosszakaratú szomszédok mennél jobban kiszínezve terjeszteni a világ-sajtóban. Az új kormány erélyes kézzel fogott hozzá Bulgária belső rendjének bitosításához a széthúzó elemekkel szemben.

A csehszlovák kormány a „La République” c. török újság szerint három középiskolát végzett török ifjú számára tanulmányi segílyt engedélyezett. A 10 ifjút a török kormány választotta ki a konstantinápolyi középiskolák tanulói közül.

Magyar est Tartuban. Észtországban egyre növekszik a magyar nemzet iránti érdeklődés. November végén a legrégebb tartui (dorpáti) észt középiskola ifjúsága rendezett kitünően sikerült magyar estét, melyen az ünnepi beszédet *Virányi Elemér dr.*, a tartui egyetem magyar lektora tartotta a magyar kultúra fejlődéséről. Utána *Adamson E.* tanár magyarországi úti benyomásairól számolt be vetített képek kíséretében. Magyar költemények, Hubay- és Liszt-kompozíciók egészítették ki a műsort, amelyet a magyar Himnusz zárt be. Az észt nép és ifjúság a *Turáni Társaság* Finn-észt Intézete által ez alkalomból testvéri üdvözlét küldte a rokon magyar nemzetnek.

Finn kultürest Pozsonyban. A pozsonyi Uránia Tudományos Egyesület nov. 30-án a primáspalota tükörtermében sikerült finn estét rendezett. Az est gerincét *Feigler Otmárnak*, a fáradhatatlan finnbarátnak előadása alkotta, melyben a finn nemzet történetét, népköltészetét, valamint műirodalmát ismertette. Az előadást száznál több vetített kép kísérte: természeti szépségek, népjelenetek, városok és nevezetes épületek látóképei, írók, költők és államférfiak arcképei. Különös érdekessége volt az esetnek *Horváth Teréz* és *Tolnay Rózsi* finn nyelvű szavalata. Bár a finn és a magyar nyelv rokonsága sokkal távolabbi, semhogy a két nyelv kölcsönös megértése lehetséges volna, a finn nyelv mégis első hallásra is kellemes benyomást tett. A közönség szünni nem akaró tapssal fogadta a finn nyelvű szavalatokat és a többi finn költeményt is, melyet *Horváth Teréz* és *Tolnay Rózsi* Bán Aladár és Sömkuti fordításában adtak elő. Beszámolóink nem volna teljes, ha nem emlékeznénk meg *Boór Gyula* zongoraművész közreműködéséről. Az ő tökéletes interpretálásában csodás melegséggel hatottak a finn népdalok és zenedarabok.

A turáni népek gyorsírása címen tartott előadást *Glock* Tivadar tábornok, a Turáni Tanfolyam előadó tanára dec. 7-én a Magyar Gyorsírók Egyesülete ezévi közgyűlésén. Fejtegette, hogy a keletázsiai turáni népek gyorsírása mily elvek szemmeltartásával volna fejleszthető és saját ezirányú munkásságát is ismertette a nagyszámú hallgatóság előtt.

Laky Dezső hazaérkezése. Olvasóink sokszor találkoztak folyóiratunkban *Laky Dezső* v. tallinni magyar alkonzul buzgó tevékenységének ismertetésével. Négyévi észtországi tartózkodás után december hó közepén tért vissza a turánizmusnak e lelkes híve, hogy újra megkezdje aktív katonai szolgálatát. Távozásakor a Pävaleht c. észt újság e sorokat írta:

„A rokonsági eszmének tüzes szószólója és lelkes előharcosa, az Észt-finn-magyar Szövetség igazgatósági tagja, *Laky Dezső* volt magyar alkonzul eltávozik körünkből. *Laky* teljesen elsajátította az észt nyelvet, úgyhogy teljes mértékben kapcsolódhatott bele közéletünk minden megnyilvánulásába. És ezt mindvégig nagy kedvvel és agilitással tette. Az Észt-finn-magyar Szövetségben ő volt az, akinek

a kezdeményezésére és közreműködésével a szövetség annyi jól sikerült és széleskörű érdeklődéssel találkozó matinét rendezett. Ezek művészi oldalának emelésében pedig a Tallinnban közismert zongoraművész, *Laky-Schuster Matild* asszony szerzett magának nagy érdemeket, aki most férjével együtt szintén elhagyja fővárosunkat. Különösen nagy elismerésre méltó tevékenységet fejtett ki Laky Dezső magyar nyelvtanfolyamainak rendezésével, melyekkel igen szép eredményeket ért el. Ennek a munkának köszönhető, hogy Tallinnban ma már egész sereg ember tud magyarul, ami kétségkívül nagyban fogja elősegíteni a jövő évben Budapesten tartandó finn-ugor kongresszus sikerét."

Igen fontos szerep jutott *Lakynak* a nyaranta Magyarországra indított észtfinn-lett ekszkurziók megrendezésében is, amelyeket szintén egészen önzetlenül vállalt magára. A magyar kultúrának tehát hivatott zászlóvivője távozott *Laky* személyében Észtországból. Erzik ezt az észtek is, akik meleg elismeréssel vettek búcsút tőle és feleségétől. Az Észt-finn-magyar Szövetség részéről *Weidermann* volt kultuszminiszter lelkes beszéd keretében adta át *Lakynak* az „Eesti. Maa, rahvas ja kultuur” (Észtország. Föld, nép és kultúra) című hatalmas munkát bördízkötésben első lapján a következő aranynyomással: *Parimale Eesti sõbrale Dezső Laky'le Eesti-Soome-Ungari Liit* (Észtország legjobb barátjának, Laky Dezsőnek, az Észt-finn-magyar Szövetség). Reméljük, hogy Laky itthon is folytatni fogja turáni szellemű munkásságát az észtmagyar kultúrkapcsolatok ápolása körül.

Csekey István kiküldetése. *Csekey* István tartui egyetemi tanár, a Tartui Magyar Tudományos Intézet igazgatója, a tartui egyetem képviselőjében részt vett június havában a párisi *Troisième Congrès International des Sciences Administratives* ülésén, amelyen előadást tartott „Le Pouvoir réglementaire de l'Administration centrale particulièrement selon le droit estonien” címen. E működésének elismeréséül utólag az észtköztársaság elnöke ötvenezer márka tiszteletdíjjal jutalmazta őt.

TÁRSASÁGI ÜGYEK

Turáni tanfolyam

Mult évben alapított s működésének mindjárt első esztendejében szép sikert aratott tanfolyamunk az idén is megnyílt nov. 3-diki ünnepi ülésével. Ezen nagy és előkelő közönség jelent meg: a kultuszminisztérium képviselőjében: *Bartos* Róbert min. tan., az igazgatótanács tagja, a székesfővárost *Krisch* Jenő felsőkereskedő isk. igazgató, a Népművelési Bizottságot *Novágh* Gyula titkár s a Turáni Társaság igazgatótanácsát *Móricz* Péter ü. v. alelnök képviselte. *Pekár* Gyula elnök lelkes megnyitójában vázolta a turáni eszmének nemzetközi jelentőségét s kérte a beiratkozott hallgatókat, hogy kedvvel és szorgalommal foglalkozzanak a választott studiumokkal, mert ezzel mind maguknak, mind a hazának javát munkálják. *Cholnoky* Jenő tanárelnök kimerítő, részletes megnyitó előadásában kifejtette a turáni gondolat tudományos tartalmát; vázolta a turáni népek földrajzi elhelyezkedését s ebből folyó gazdasági feladataikat és jelentőségüket. Végül *Bán* Aladár igazgató ismertette a tanfolyam multévi működését s annak szervezetét. Az idén a tanfolyam egy fontos szakkal: a *japáni* nyelvvel bővül ki, amelynek előadójaul sikerült megnyerni a körünkben élő kiváló japáni író: *Imaoka Dsuicsiro*t s így hallgatóink abban a szerencsés helyzetben vannak, hogy ezt a távolkeleti turáni nyelvet született japáni előadó vezetésével sajátíthatják el. A török nyelvet az idén is *Glock* Tivadar tábornok s a finnt *Bán* A. adja elő.

A tanfolyamra — tekintve a szaktárgyak speciális voltát — elég szép számmal iratkoztak be: japáni nyelvre 20, finnre 13 s törökre 14 — köztük több képzett szakember és nyelvész.

Új tagok

Rendes tagok: japániak: Aihara Szuszumu, Imaoka Dsuicsiro, Kazsu Nakamura; továbbá: Végh Jenő, dr. Somogyi József, Krisztinkovich K. Pál, Mezey István, Thegze Gergely, Podhorszky Vilmos, Undi Mariska.

Pártoló tagok: Garab Boldizsár, Petróczy Gyula, Zoltán Jánosné, Eigl Mária, özv. Szilvási Rácz Ödönne, Udvardy Miklós, Radamszky Árpád, Udvardy Miklós.

Résumé du contenu de la Xème année du „Turán“ (Touran)

Traités originaux: *Dr. E. de Cholnoky*: „Pourquoi y a-t-il tant de ruines dans les déserts de l'Asie?“ — La découverte des ruines de nombreuses villes dans les déserts de l'Asie, surtout en Mésopotamie et en Perse, a fait naître l'opinion que le climat de l'intérieur de l'Asie a complètement changé et qu'ensuite de cela — de grandes régions étant devenues inhabitées — les habitants des villes abandonnèrent leurs domiciles. Ce changement consistait principalement en ce que ces régions se desséchèrent et devinrent stériles. Le professeur de Cholnoky démontre que, pour trouver la cause de ces ruines, il ne faut pas penser à un changement de climat. C'est dans les conditions labiles des Etats respectifs et dans les événements historiques qu'il convient plutôt de chercher la cause de ces émigrations. Les habitants étaient forcés à abandonner leurs domiciles, tandis que le climat sec a conservé ces ruines, les a ensevelis sous des lindeuls de sable, comme cela est prouvé par les découvertes d'Aurél Stein. — L'ouvrage posthume du professeur *Alexandre Márki*, mort l'année passée: „Yassau, Charta, Bulle d'or.“ L'auteur compare les chartes de liberté anglaise et hongroise, la Magna Carta et la Bulle d'or, au code appelé Yassau des Mongoles et constate, que ces documents sont les plus anciens monuments du parlementarisme. La charte mongole est l'aînée de 9 ans de la Magna carta édictée en 1220 et de 11 ans de la Bulle d'Or. Ces trois gloires du XIIIème siècle se produisirent donc dans l'espace de 11 années indépendamment les unes des autres. — *Dr. Aladár Bán* fait connaître dans son article intitulé „Oeuvre monumentale en Esthoni“ le grand ouvrage du Gouvernement esthonien publié en 1926 (Estonia: Terre, Peuple, Culture) en démontrant que ce livre publié par la petite nation esthonienne est de telle envergure que des peuples beaucoup plus grands pourraient l'envier. — *Dr. Elemér Virányi*, lecteur de langue hongroise à l'université de Tartou, décrit dans son article: „La Catastrophe de Mohács des Esthoniens“ la chute de l'Esthonie dans la bataille du 3 février 1227 à l'île Mouhou. Après cette défaite, le peuple esthonien fut subjugué par l'ordre des Chevaliers teutoniques (Schwertbrüder) et ne recouvrit sa liberté qu'au cours de la guerre mondiale. — Dans son article „La nouvelle Littérature turque“, *Dr. Jul. Germanus* donne une courte esquisse des principaux ouvrages de la littérature moderne turque. — Le célèbre linguiste et folkloriste finnois *Emile Nestor Setälä* publie sous le titre „La figure d'Hamlet dans la poésie populaire finnoise“ un article révélant une vaste investigation folkloristique et dans lequel il prouve que Koullervo, une des plus belles figures tragiques de la poésie populaire finnoise est de la même origine qu'Hamlet, le héros des contes populaires danois. On retrouve la figure d'Hamlet aussi dans la poésie populaire hongroise: c'est celle du fou raisonnable (okos bolond). — *Dr. D. de Bozóky* donne dans son article sur „Le Bousido“ une description intéressant des traits

caractéristiques de l'histoire et de l'âme du peuple japonais et nous montre que le „bousido“, c'est-à-dire la conduite et les procédés chevaleresques et nobles, tire son origine de l'histoire du peuple japonais. — *Dr. Etienne de Csekey*, professeur hongrois de l'université esthonienne à Tartou, décrit dans son ouvrage „Une des plus anciennes capitales de la Russie“ le passé et le présent de la ville d'Izborsk, gouvernement Pskoff (Pleskau). — *K. G. Vähämäki*, consul de Finlande en Chine, traite dans son article „Nouvelle ère en Chine“ basé sur son propre expérience, du développement de l'industrie, du commerce et des banques en Chine en soulignant, que le capital national y a pris, ces dernières années, de vastes proportions et en démontrant que l'avenir de ce grand pays est étroitement lié au sort de ses ouvriers animés du sentiment de race. *Spectator* nous fait connaître dans son article „La visite du premier groupe économique finnois“ en Hongrie, octobre 1927. A cette date, 40 notabilités finnoises vinrent en Hongrie sous la conduite de *M. Tulenheimo*, ex-premier ministre de Finlande, professeur d'université. Ce groupe fit ample connaissance de la vie économique de la Hongrie et établit des relations économiques entre les deux pays. Le 25 octobre, en l'honneur des ces hôtes, la Société Touranienne tint une séance solennelle présidée par son protecteur l'archiduc Joseph-François. Le président-substitut de la société, *M. Alajos de Paikert*, y fit une conférence sur „Le mouvement touranien du point de vue finnois.“

Informations, rubrique littéraire, poésies, nouvelles et compte — rendu sur les affaires de la Société complètent cette année de notre périodique. Des informations y contenues nous mentionnons les articles d'intérêt général suivants: „Nouvelles dates sur les Komis (Zuriènes)“; „L'origine des Bulgares“ (par *Pierre de Móricz*) et „La situation économique du Japon (par *Pierre de Móricz*)“.

TURÁNI TÁRSASÁG.

Alapított: 1910-ben. — Székhelye: Budapest, Országháza.

A társaság célja a velünk rokon turáni népek tudományával, történetével, irodalmával, művészetével és közgazdaságával foglalkozni, ezeket ismertetni, a magyar érdekekkel összhangba hozni s ezáltal ezekkel a népekkel mind kulturális, mind pedig társadalmi és gazdasági téren szorosabb kapcsolatot létesíteni.

Működése altruisztikus irányú, tevékenysége elsősorban tudományos és oktatásügyi; kizárja a vallási és felekezeti kérdéseket.

A társaság tagja csak olyan feddhetetlen jellemű egyén lehet, aki a társaságot vezető eszméktől áthatva, azokért működni képes és kész.

A Turáni Társaságnak négyféle tagja van: 1. alapító, 2. rendes, 3. pártoló, 4. tiszteletbeli.

I. *Alapító tag*, aki a társaság céljaira 120 pengőt, — *örök alapító*, aki egyszerismindenkorra 180 pengőt adományoz. Jogi személyek alapító tagsági díja legalább 360 pengő. A tagokat az igazgató tanács választja.

II. *Rendes tagok*. A rendes tagokat a turáni eszme és a társaság érdekében kifejtett munkásságuk elismerésül az igazgató tanács választja. Tagdíjat nem fizetnek.

III. *A pártoló tagokat* az igazgató tanács veszi fel s évi 5 pengő tagdíjat fizetnek, tagsági kötelezettségük három évre terjed s ha a harmadik év végéig kilépésüket be nem jelentették, a tagság kötelezettsége a következő évre is fennáll.

IV. *Tiszteletbeli tagok* az igazgató tanács ajánlatára a közgyűléstől megválasztott kiválóságok.

Az összes tagok látogathatják a társaság rendezte előadásokat és egyéb összejöveteleket s tagületményül kapják a társaság folyóiratát.

A társaság védnöke: *dr. József Ferenc* kir. herceg, elnöke: *dr. Pekár Gyula*. Elnökhelyettes: *Paikert Alajos*. Ügyvivő alelnök: *Móricz Péter*. Felelős szerkesztő és a Finn-észti Intézet vezetője: *dr. Bán Aladár* alelnök. Igazgató: *dr. Bielek Aladár*. Főtítkár: *dr. Marzsó Lajos*.

Telefon: Teréz 130-18.

TURÁN

Revue trimestrielle, organe de la Société
Touranienne.

La revue „Turán“ s'occupe de l'histoire,
de l'ethnographie, de la situation politique
et de la littérature des peuples touraniens,
ainsique de leurs aspirations culturelles
et de leurs rapports historiques avec
les pays occidentaux.

Rédaction et administration :

Budapest, Országháza XI. (Parlament.)